

УНИВЕРЗИТЕТ СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ – БИТОЛА

ПЕДАГОШКИ ФАКУЛТЕТ

СТУДИСКА ПРОГРАМА – ОБРАЗОВНИ НАУКИ

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

Наслов

**ИНСТРУМЕНТИ ЗА СЛЕДЕЊЕ НА РЕАЛИЗАЦИЈАТА НА
КУРИКУЛУМОТ ВО СОВРЕМЕНАТА НАСТАВА**

Ментор

Проф. д-р Деан Илиев

Кандидат

м-р Афердита Илџази Хоџа

Битола, 2022 година

ПИСМО НА БЛАГОДАРНОСТ

Почитуван Професор Деан,

Сакам да ви се заблагодарам за се она што сте ме научиле не само во сферата на методологијата, туку и во педагошката наука воопшто. Знаењето и мудроста пренесена до мене е од голема помош и претставува голема поддршка за развојот на мојата професионална кариера. Верувам дека мојот успех е делумно поради вашата искрена поддршка и менторство.

Сакам да ја изразам мојата благодарност за тоа што имавте доверба и покажавте трпеливост во мене. Сте биле и ќе останете одличен пријател, професор и ментор и голема инспирација за мене. Сте ме инспирирале да ги бркам моите цели со голем труд и посветеност. Ги активиравте сите мои сетила преку покажување на вредностите за искреност, посветеност и љубов кон нашата професија.

Искрено го ценам и почитувам се она што сум го научила од вас. Ќе остане засекогаш голем соучесник зад мојот успех и постигнување. Со нетрпение го чекам денот кога сето стекнато знаење и доживеано искуство го пренесам кај моите студенти.

Ви благодарам уште еднаш за вашето време, поддршка и трпение.

Исто така моја голема благодарност до наставниот кадар и целиот тим на стручни и административни соработници од Педагошкиот Факултет св. Климент Охридски во Битола за покажаната поддршка, соработка и професионалност, кои и во најтешките и најпесимистички моменти на моето студирање, ме охрабруваа и ме поддржуваа да продолжам со уште поголема посветеност и одлучност кон реализација не само на поставената цел, туку и кон понатамошниот развој на мојата професионална кариера како педагог.

Со почит,

Афердита.

СОДРЖИНА

I. ТЕОРИСКИ ОСНОВИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО	
ВОВЕД	
1. КУРИКУЛУМОТ – ОСНОВА НА ВОСПИТНО-ОБРАЗОВНИОТ СИСТЕМ	
1.1 КУРИКУЛАРЕН ПРИСТАП	
1.2 ОСНОВИ НА КУРИКУЛУМОТ	
1.2.1 Филозофски основи на курикулумот	
1.2.2 Социолошки основи на курикулумот	
1.2.3 Психолошки основи на курикулумот	
1.3 ДЕФИНИЦИИ ЗА КУРИКУЛУМОТ	
1.4 ВИДОВИ НА КУРИКУЛУМИ	
1.5 КАРАКТЕРИСТИКИ НА КУРИКУЛУМОТ	
2. ПОУЧУВАЊЕТО КАКО ЕЛЕМЕНТ НА СЛЕДЕЊЕ НА КВАЛИТЕТОТ НА СОВРЕМЕНАТА НАСТАВА	
2.1 ВИДОВИ НА ПОУЧУВАЊЕ	
2.1.1 Традиционални видови на поучување	
2.1.1.1 Директно поучување	
2.1.1.2 Индиректно поучување	
2.1.2 Современи видови на поучување	
2.1.2.1 Интерактивно поучување	
2.1.2.2 Поучување преку решавање на проблеми	
2.1.2.3 Истражувачко поучување	
2.1.2.4 Екипно поучување	
2.1.2.5 Програмско поучување	
2.1.2.6 Поучување во дистанца	
2.2 КАРАКТЕРИСТИКИ НА ПОУЧУВАЊЕТО	
2.2.1 Основни карактеристики	
2.2.1.1 Јаснотијата во поучувањето	
2.2.1.2 Разновидноста во поучувањето	
2.2.1.3 Ориентација во задачата	
2.2.1.4 Вклучувањето во процесот на поучување	
2.2.1.5 Степен на успехот на учениците	

2.2.2 Помошни карактеристики	
2.2.2.1 Употреба на ученичките идеи	
2.2.2.2 Структурирање	
2.2.2.3 Умешноста при поставување на прашања	
2.2.2.4 Преглед	
2.2.2.5 Влијанието на наставникот	
3. УЧЕЊЕТО – ПРЕДИЗВИК ВО СОВРЕМЕНАТА НАСТАВА	
3.1 ВИДОВИ НА УЧЕЊЕ	
3.1.1 Визуелно учење	
3.1.2 Аудитивно учење	
3.1.3 Учење преку читање и пишување	
3.1.4 Кинестетско учење	
3.2 КАРАКТЕРИСТИКИ НА УЧЕЊЕТО	
3.2.1 Учењето е: систем, структура и содржина	
3.2.2 Учењето има: контекст, релации и димензии	
3.2.3 Учењето рефлектира: функција, мисија и цели	
3.2.4 Учењето се реализира преку технологија	
3.2.5 Наставникот е во улога на организатор, водач и управувач	
3.2.6 Ученикот во учењето е субјект, објект и понекогаш и субјект и објект	
3.2.6.1 Зголемена разновидност	
3.2.6.2 Работата и домашниот контекст	
3.2.6.3 Цели на учениците	
3.2.6.4 Претходно знаење или вештини	
3.2.6.5 Дигитално фамилијаризирани	
3.2.6.5.1 Генерацијата 3 се дигитални домородци	
3.2.6.5.2 Генерацијата 3 се еколошки освестени	
3.2.6.5.3 Припадниците на генерацијата 3 имаат слаба способност за одржување на вниманието за разлика од претходните генерации	
3.2.6.5.4 Учениците од генерацијата 3 сакаат да знаат за КОРИСТТА од она што го учат	
3.2.6.5.5 Учениците од генерацијата 3 се многу повнимателни од нивните претходници	
4. НАСТАВНИКОТ ИСТРАЖУВАЧ КАКО РЕАЛИЗАТОР НА КУРИКУЛУМОТ	
5. УЧЕНИКОТ КАКО АКЦИОНЕН ИСТРАЖУВАЧ	
6. ЕВАЛУАЦИЈА – ПРОЦЕС НА СЛЕДЕЊЕ НА РЕАЛИЗАЦИЈАТА НА КУРИКУЛУМОТ	
6.1 ЕВАЛУАЦИЈА НА УЧЕНИЦИТЕ ЗА НАСТАВНИТЕ СОДРЖИНИ	
6.1.1 Дијагностичко проверување и оценување	
6.1.2 Формативно проверување и оценување	
6.1.3 Сумативно проверување и оценување	

6.1.4 Ипсативно оценување	
6.1.5 Оценување референтно на норми	
6.1.6 Оценување референтно на критериуми	
6.2 ЕВАЛУАЦИЈА НА НАСТАВЕН ЧАС И РЕАЛИЗАЦИЈАТА НА КУРИКУЛУМОТ	
6.2.1 Внатрешна (интерна) евалуација	
6.2.2 Надворешна (екстерна) евалуација	
6.3 ИНТЕГРАЛНА ЕВАЛУАЦИЈА	
6.3.1 Подготвителна фаза	
6.3.2 Фаза на имплементација	
6.3.3 Фаза на известување	
6.3.4 Насоки за изготвување ефектен извештај	
6.3.5 Обезбедување квалитет на извештаите од интегралните евалуации	
6.3.6 Фаза на контролен надзор по интегрална евалуација	
6.4 СУБЈЕКТИТЕ ВО ВОСПИТНО - ОБРАЗОВНИОТ ПРОЦЕС И ЕВАЛУАЦИЈАТА	
6.4.1 Ученикот во процесот на евалуација	
6.4.1.1 Ученикот како субјект кој се оценува	
6.4.1.2 Ученикот како субјект кој оценува	
6.4.2 Наставникот во процесот на евалуација	
6.4.2.1 Наставникот како субјект кој се оценува	
6.4.2.2 Наставникот како субјект кој оценува	
6.4.3 Раководните лица во процесот на евалуација	
6.4.3.1 Раководното лице како субјект кој се оценува	
6.4.3.2 Раководното лице субјект кој оценува	
6.4.4 Стручните соработници во процесот на евалуација	
6.4.4.1 Стручниот соработник како субјект кој се оценува	
6.4.4.2 Стручниот соработник како субјект кој оценува	
7. КВАЛИТЕТ ВО РЕАЛИЗАЦИЈАТА НА КУРИКУЛУМОТ ВО СОВРЕМЕНАТА НАСТАВА	
7.1 СТАНДАРДИ ЗА КВАЛИТЕТ ВО РЕАЛИЗАЦИЈА НА КУРИКУЛУМОТ	
7.2 КРИТЕРИУМИ ЗА УСПЕШНА РЕАЛИЗАЦИЈА НА КУРИКУЛУМОТ	
8. ИНСТРУМЕНТИ ЗА СЛЕДЕЊЕ НА РЕАЛИЗАЦИЈАТА НА КУРИКУЛУМОТ	
8.1 ПЕДАГОШКАТА ДОКУМЕНТАЦИЈА	
8.2 НАБЉУДУВАЊЕ	
8.3 ИНТЕРВЈУ	
8.3.1 Несистематско интервју	

8.3.2 Систематско интервју	
8.3.3 Стандардизирано интервју	
8.4 АНКЕТИРАЊЕ	
8.5 ТЕСТИРАЊЕ	
8.5.1 Тестови на знаења	
8.5.2 Тестови на способност	
8.5.3 Тестови на личност	
8.6 СКАЛИРАЊЕ	
8.6.1 Дескриптивни скали	
8.6.2 Графички скали	
8.6.3 Нумерички скали	
8.7 ДНЕВНИЦИ НА УЧЕНИЦИТЕ	
8.8 СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ	
8.9 ДНЕВНИК / ЖУРНАЛ	
8.10 РЕФЛЕКТИВНИОТ ДНЕВНИК	
8.11 ДИЈАЛОГ ЖУРНАЛ	
8.12 ТЕРЕНСКИ БЕЛЕШКИ	
8.13 ФОТОГРАФИЈА	
8.14 ЛИСТА ЗА ПРОВЕРКА	
8.15 УЧЕНИЧКО ДОСИЕ	
8.16 АУДИО СНИМАЊЕ	
8.17 ВИДЕО СНИМАЊЕ	
8.18 ГЛЕДАЊЕ И ЗАБЕЛЕЖУВАЊЕ	
8.19 ФОКУСИРАЊЕ НА ГЛЕДАЊЕТО	
8.20 МЕТОД НА ПРЕГЛЕД	
9. ПРИМЕНАТА НА ИНСТРУМЕНТИТЕ ЗА СЛЕДЕЊЕ НА РЕАЛИЗАЦИЈАТА НА КУРИКУЛУМОТ	
9.1 ВИДОВИ НА ПРИМЕНЕТИ ИНСТРУМЕНТИ ЗА СЛЕДЕЊЕ НА РЕАЛИЗАЦИЈАТА НА КУРИКУЛУМОТ	

9.1.1 Педагошката документација	
9.1.2 Дневник	
9.1.3 е-Дневник	
9.1.4 Набљудување	
9.1.5 Интервју	
9.1.6 Тестови	
9.1.7 Листа за проверка	
9.1.8 Ученичко досие	
9.1.9 Прашалници	
9.1.10 Наставни ливчиња	
9.2 КАРАКТЕРИСТИКИ НА ПРИМЕНЕТИ ИНСТРУМЕНТИ ЗА СЛЕДЕЊЕ НА РЕАЛИЗАЦИЈАТА НА КУРИКУЛУМОТ	
9.2.1 Валидност на инструментот за реализација на курикулумот	
9.2.2 Релијабилност на инструментот за реализација на курикулумот	
9.2.3 Објективност на инструментот за реализација на курикулумот	
9.2.4 Дискриминативност на инструментот за реализација на курикулумот	
9.2.5 Практичност на инструментот за реализација на курикулумот	
9.2.6 Економичност на инструментот за реализација на курикулумот	
9.2.7 Баждареност на инструментот за реализација на курикулумот	
10. МОДЕЛИ НА НАЦИОНАЛНИ КУРИКУЛУМИ - АНГЛИЈА, ФИНСКА И ХРВАТСКА	
10.1 НАЦИОНАЛНИОТ КУРИКУЛУМ ВО ХРВАТСКА	
10.2 НАЦИОНАЛНИОТ КУРИКУЛУМ ВО АНГЛИЈА	
10.3 НАЦИОНАЛНИОТ КУРИКУЛУМ ВО ФИНСКА	
II. МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО	
1. Предмет на истражување	
2. Цел на истражување	
3. Задачи во истражувањето	
4. Дефинирање на основните поими во истражувањето	

5. Истражувачка парадигма	
6. Истражувачки дизајн	
7. Вид на истражување	
8. Општа хипотеза	
9. Посебна хипотеза	
10. Поединечна хипотеза	
11. Популација и примерок	
11.1 Популација во истражувањето	
11.2 Примерок во истражувањето	
12. Вид на примерокот	
13. Големина на примерокот	
14. Постапки и инструменти во истражувањето	
15. Начин на обработка на податоците	
ЗАКЛУЧОЦИ	
ПРЕПОРАКИ	
КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА	
Литература во кирилица	
Литература во латиница	
Извори од интернет	
ПРИЛОЗИ	
Прилог 1. Вкрстени прашања од прашалниците за сите категории на испитаници	
Прилог 2. Анкетен лист за Наставници	
Прилог 3. Анкетен лист за Ученици	
Прилог 4. Анкетен лист за Стручни соработници	
Прилог 5. Анкетен лист за Раководни лица	

I. ТЕОРИСКИ ОСНОВИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

ВОВЕД

Наставно-образовниот процес во ниту еден случај не може да се реализира без соодветен наставен план. Во историјата на образованието и училишната пракса, наставните планови и програми биле и сеуште се основен елемент на организацијата на наставниот процес. Целокупната активност на сите актери поврзани со наставно-образовниот процес, почнувајќи од образовните институции, училиштата, раководните лица, стручните соработници на училиштето, наставниците, учениците и нивните родители, е поврзана или се основа на една рамка или програма која се нарекува курикулум. Во нашата земја како и пошироко во регионот, поимот курикулум се употребува во новиот век.

Бидејќи е релативно нов поим, нашата општество уште не знае точно да ги разликува поимите курикулум, наставен план и наставна програма. Токму предложената тема **“Инструменти за следење на реализацијата на курикулумот во современата настава“** има за цел, да во детален начин ги објасни дефинициите, карактеристиките, видовите на курикулумот, исто така и да ја обелодени разликата на курикулумот од планот и програмата.

Освен курикулумот како поим и неговата имплементација во современите училишта, во овој труд ќе се објаснат и другите поими кои се поврзани со наставно-образовниот процес, како учењето, поучувањето, како и нивните носители, наставниците истражувачи.

За следење на реализацијата на курикулумот во нашите современи училишта, во земјата и во регионот, постојат инструменти кои ги употребуваат релевантните институции. Во ова истражување, покрај тоа што ќе се нагласат инструментите за следење, ќе се открива и кои инструменти се применливи за следење на реализацијата на курикулумот во училиштата во Република Северна Македонија и во Република Косово.

Истражувањето ќе опфаќа три дела: првиот дел или теорискиот дел на поимите и проблемите кои се поврзани со курикулумот, со постоечките инструменти за следење и со применливите инструменти за следење на реализацијата на курикулумот, вториот дел или методологијата на истражувањето и третиот дел односно анализата и

интерпретацијата на прибираните податоци од истражувањето кое ќе се реализира во Република Северна Македонија и во Република Косово.

Истражувањето ќе се заокружи со заклучоците и препораките кои ќе произлезат од резултатите од прибираните податоци.

1. КУРИКУЛУМОТ – ОСНОВА НА ВОСПИТНО-ОБРАЗОВНИОТ СИСТЕМ

*'Instead of a national curriculum for education,
what is really needed is an individual curriculum for every child'*

Charles Handy

*'Наместо национален курикулум за образование, она што
навистина е потребно е индивидуален курикулум за секое дете'*

Чарлс Хенди

Курикулумот како поим се развил со тек на времето и се менувале и надградувале неговите определби.¹ Во педагогијата, називот курикулум се појавува на крајот на 16^{-от} век и почетокот на 17^{-от} век,² а почнува да се проширува во 20^{-тите} години од 20^{-от} век. После 60-тите години од минатиот век, претежно во САД, се употребува исклучиво поимот курикулум. Во нашиот регион овој поим има релативно краток век на употребување. На пример, во Хрватската педагошка терминологија, поимот курикулум се појавува во 80^{-тите} години од минатиот век,³ во Косово пак, овој поим во педагошката терминологија почнал да се употребува после 2000 година.⁴ Имено, во сите научни истражувања во полето на курикулумот, уште има нејаснотии околу овој поим. Некои научници поимите наставен план, наставна програма, наставна план-програма ги заменуваат со поимот курикулум, но во реалноста, курикулумот претставува многу поопширен и посложен поим.

Курикулумот како научно поле е карактеризирано како недопирливо, распределено и многу комплицирано. Се разбира дека во некои случаи курикулумот може да ги содржи сите овие особености, но треба да сме свесни дека тоа како научно поле е од големо значење за функционалноста не само на училиштата, туку и на целото општество. Ако курикулумот го вреднуваме во потесното значење на полето, како листа на предмети кои треба да се учат во училиште, но и во поширокиот смисол на искуства кои ги бараат личностите за реално и сеопфатно вклучување во општеството, не може

¹ Jukić, T. (2010). *Odnos kurikuluma i nastavnog plana i programa*.
<file:///C:/Users/USER/Downloads/TJhrv.pdf>, 21.03.2021, 17:18 часот.

² Ibid, 17:30 часот.

³ Ibid, 20:20 часот.

⁴ Neziri, M. (2018). *Kurrikula mësimore dhe të menduarit kritik*, Prishtinë: ROZAFa, стр. 30.

да се одрече дека курикулумот влијае врз сите, значи како врз оние кои се занимаваат со оваа поле, наставниците, така и врз општеството како целина.⁵

Воопшто, поимот курикулум значи чекорчење кон постигнување на одредена цел или активност. Потекнува од латинскиот јазик, поточно од зборот *Curriculum* – што значи животна програма.

Денес, во современата литература постојат безброј различни дефиниции околу курикулумот. Некои од нив претставуваат подлабоко појаснување на ова поле, а некои пак не содржат некоја јасна дефиниција околу ова поле, кое често доведува до отежнување на определувањето на една јасна рамка на курикулумот во образовниот систем.

1.1 КУРИКУЛАРЕН ПРИСТАП

„Планирањето на курикулумот, донесувањето одлуки за курикулумот и развојот на курикулумот се сите форми на курикуларната работа; да се направи добро, сите мора да се засноваат на јасна и да имаат доследно разбирање за тоа што е курикулумот. Така, различните пристапи кон работата на курикулумот може да се сметаат како различни начини на размислување за курикулумот и за поврзување на мислата со практиката, без разлика дали многуте верувања и идеи кои го сочинуваат одреден пристап на курикулумот се експлицитни или остануваат имплицитни. Воопшто, за секој збир на верувања и идеи да се смета за пристап, тој мора да биде доволно конзистентен и сеопфатен за да претставува разумен водич за правење кохерентно размислување и дејствување. Различни пристапи може да се карактеризираат со видови на прашања од курикулумот на кои се фокусираат“.⁶

Три најпознати, високо влијателни пристапи кон курикулумот се сметаат: рационално-линеарниот пристап на Тајлер, советодавниот пристап на Вокер и уметничкиот пристап на Ајснер.⁷

Рационално-линеарниот пристап на Тајлер - Преку овој модел, Тајлер ја изразил својата намера „да му помогне на ученикот во образованието за поцелосно разбирање на видовите на проблеми вклучени во изработката на курикулумот и да се здобијат со некои

⁵ Orstein, A. C. & Hunkins, F. P. (2003). *KURRIKULA Bazat, Parimet dhe Problemet (Curriculum Foundations, Principles and Issues)*, превел од оригиналот: Кастриот Муфтиу, Tiranë: Instituti i studimeve pedagogjike, стр. 1.

⁶ Marsh, C. J. & Willis G. (2007). *Curriculum Alternative Approaches, Ongoing Issues (Fourth Edition)*, New Jersey: Pearson Prentice Hall, стр. 68.

⁷ Ibid.

техники со кои може да се нападат овие основни проблеми“ (Tyler, 1949:1). „Тој го опишува учењето како што се одвива преку променетото однесување на ученикот. Во денешно време, тоа би можело да се нарече пристап насочен кон детето или кон ученикот. Тајлеровите четири принципи или прашања на кои треба да се одговори за да се развие курикулумот – прашања за образовните цели, искуството од учењето кое води до реализација на тие цели, организација на наставата и евалуацијата - беа прифатениот пристап во развојот на курикулумот со децении. Тие сè уште ги водат суштинските прашања за развојот на курикулумот денес, особено во образовните системи со политички ориентации засновани на пазарната економија“.⁸

Советодавниот пристап на Вокер⁹ – „Вокеровиот натуралистички модел на дизајнирање на курикулумот е дескриптивен. Тој го разви натуралистичкиот модел каде што проучуваше што луѓето всушност прават при развивањето на курикулумот. Неговиот делиберативен пристап прикажува како всушност означувањето на курикулумот се случува во пракса во низа од три чекори. Тие се платформа, разделба и дизајн. Важноста на неговиот пристап е тоа што тој е алтернатива на Тајлеровиот модел. Според Вокер, проблемите на курикулумот се поставени, многу реални и користат практично расудување за да се дојде до темелно разгледана одлука“.¹⁰

„Во суштина, пристапот на Вокер е од важна вредност за наставниците и за планерите на курикулумот“.¹¹ Моделот на Вокер верува дека луѓето вклучени во процесот на дизајнирање на курикулумот ќе имаат одреден сет на верувања или принципи за дискусија, и исто така треба да бидат подготвени за учество во процесот. Една од придобивките на неговиот модел е дека училиштата го користат советодавањето (делиберацијата) во нивните дискусии во состаноците, бидејќи сите наставници немаат потполно разбирање за другите делови на програмата, па затоа овој модел е многу корисен не само за подобрување на курикулумот, туку и за самите наставници.¹²

Уметничкиот пристап на Ајснер – Неговиот уметнички пристап кон образованието, Ајснер го разработи во неговата книга Образовната имагинација (The Educational Imagination, 1979).¹³ Тој вели: „Верувам дека ни е потребна теорија која

⁸ Läänemets, U. & Kalamees-Ruubel, K. (2019). *The Taba-Tyler Rationales*, *Journal of the American Association for the Advancement of Curriculum Studies - Volume 9*, 2013, стр. 3

https://www.researchgate.net/publication/337759072_The_Taba-Tyler_Rationales, 05. 03. 2022, 16:57 часот.

⁹ Marsh, C. J. & Willis G. (2007). *Curriculum Alternative Approaches, Ongoing Issues* (Fourth Edition), New Jersey: Pearson Prentice Hall, стр. 79.

¹⁰ Meng Wee Sean Lim, *Curriculum Theory and Design*,

https://www.academia.edu/12575189/Curriculum_Theory_and_Design, 06.03.2022, 02:15 часот.

¹¹ Ibid.

¹² Ibid.

¹³ Marsh, C. J. & Willis G. (2007). *Curriculum Alternative Approaches, Ongoing Issues* (Fourth Edition), New Jersey: Pearson Prentice Hall, стр. 83.

неоправдано ја препознава уметноста на наставата и која е корисна за да им помогне на наставниците да ги развијат тие уметности“.¹⁴ Верувањето на Ајснер дека образованието има многу да научи од уметностите природно доведе до неговото истражување на значењето на естетското расудување и критика, која многу му помогна при формулација на техничката ориентација на тековните доминантни пристапи кон курикуларните активности и образовната работа.¹⁵

Ова негово верување, тој го изразува во различни поглавја од оваа книга, и за разлика од другите пристапи, Ајснер пристапот кон курикулумот и неговиот развој го објаснува во седум етапи: „Цели и нивни приоритети; Содржина на курикулумот; Видови на можности на учењето; Организација на можностите на учењето; Организација на подрачјата на содржината; Начин на презентација и начин на одговор; Видови на процедури за евалуација.“

1.2 ОСНОВИ НА КУРИКУЛУМОТ

Авторот Мареј Принт (Murray Print) го поставува ова релевантно прашање:

„Тие што го развиле курикулумот, од каде ги добиле основните разбирања околу воспитувањето и курикулумот?“¹⁶

Одговорот на ова прашање бара испитување на основите на курикулумот. Принт (Print) ги дефинира основите на курикулумот *„како основни сили кои влијаат и ги формираат мислите на оние кои го развиле курикулумот и оттука содржината и структурата на последователниот курикулум.“¹⁷* Тој разликува три категории на извори на основите на курикулумот од релевантна литература кои се:

- Студии на ученици и теорија на учење (психологија);
- Студии на животот (социологија и култура);
- Студии на природата и вредноста на знаењето (филозофија)¹⁸

Речиси на иста линија е и теоријата која е производ од авторот Бреди (Brady), кој забележал дека во развојот на курикулумот знаењето и увидот произлезени од големите дисциплини на воспитувањето – филозофијата, социологијата и психологијата го

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Smith, M. K. (2021). “Elliot W. Eisner, connoisseurship, criticism and the art of education”, The encyclopedia of pedagogy and informal education, <https://infed.org/mobi/elliott-w-eisner-connoisseurship-criticism-and-the-art-of-education/>, 06.03.2022, 23:04 часот.

¹⁶ Ndlovu, T. P. (1997). *The Development of a Teaching Practice (Curriculum for Teacher Education in Zimbabwe)*, University of South Africa, стр. 44.

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Ibid.

формираат речиси секој аспект на планирањето. Основите на курикулумот претставува теоретска рамка за планирање и развој на курикулумот.

Употребувајќи го Принтовиот модел (Print's model) на основите на курикулумот кој воедно претставува модификација на Лотоновиот модел (Lawton's model) каде наведените три основни дисциплини на курикулумот придонесуваат во развојот на курикулумот се јасно прикажани (слика 1).¹⁹

Слика 1.

¹⁹ Ibid, стр. 45.

Кратко, трите основи на курикулумот содејствуваат заедно за да влијаат врз развивачите на курикулумот при нивното разгледување на курикулумот. Влијанието се чувствува во начинот на размислување на развивачите за курикулумот, и како резултат се произведуваат кенцепциите на курикулумот.

1.2.1 Филозофски основи на курикулумот

Принт (Print) посочува дека филозофијата и филозофските заклучоци се толку значајни за сите основи на курикулумот како што се битни во давањето на смисол на се тоа што ни е вредно во животот. Според Зајс (Zais), секое општество се држи цврсто кон некое верување или „филозофија“ кое им служи на нивните членови како некое упатство за живеење на добар живот. Заедно и Принт и Бреди (Print and Brady) го цитираат Хирст (Hirst) кој ја гледа филозофијата како загрижена од појаснување на концептите и предлозите во кои нашето искуство и активностите се разбирливи.

Принт (Print) потоа заклучува:

„За развивачите на курикулумот, разбирањето на филозофијата и развојот на сопствената воспитувачка филозофија се есенцијални за давање на разбирливи и употребливи мислења за искуството кои ќе треба да се пренесат на следните генерации.“²⁰

Вајлс и Бонди (Wiles and Bondi) тврдат дека филозофијата, појаснувањето на верувањата за предлозите и целите на воспитувањето, е значајно за развојот на курикулумот. Тие го гледаат развојот на филозофијата на воспитувањето како предуслов за преземање на лидерската функција во развојот на училишната програма. На истото прашање околу филозофијата и курикулумот, Вокер (Walker) го прави следното набљудување:

„Идеите кои луѓето ги развиле низ вековите за да им помогнат при надминување на проблемите на курикулумот се највредните нешта кои некој може да ги учи од студијата на курикулумот. Техниките, методите и процедурите кои луѓето ги развиле се корисни во некои ситуации но идеите се клучни како речник за мислења и комуницирање за проблемите на курикулумот.“²¹

²⁰ Ibid, стр. 47.

²¹ Ibid.

Вокер (Walker) заклучува:

„За повеќето од регистрираната историја, прашањата околу предлозите, содржината и структурата на програмите на воспитувањето се третирали како специјален случај на големото прашање за тоа како животот треба да се живее.“²²

Вајлс и Бонди (Wiles and Bondi) посочуваат дека главните филозофии на животот и воспитувањето традиционално биле дефинирани од три критериуми: Што е добро? Што е вистина? Што е реално? Индивидуалните перцепции на доброто, вистината и реалноста суштински се разликуваат и анализата на овие прашања ни покажува уникатни модели на одговори. Кога овие одговори се категоризирани и етикетирали тие стануваат формални филозофии. Одговорите на трите прашања поставени од Вајлс и Бонди (Wiles and Bondi) резултирале во три аспекти на филозофската теорија кои влијаеле на мислењето и развојот на курикулумот. Овие претставуваат онтологија која е загрижена за природата на реалноста, епистемологија која се занимава со природата на знаењето, и аксиологија која се занимава со природата на вредностите. На развивачот на курикулумот, онтологијата, епистемологијата и аксиологијата обезбедуваат корисна структура за испитување на една филозофска позиција како и тоа како филозофските ставови влијаат во развојот на курикулумот.²³

1.2.2 Социолошки основи на курикулумот

Во проблемот на културното влијание врз курикулумот Принт (Print) набљудува дека е многу изненадувачки дека општеството и културата имаат големо влијание во креирањето на училишниот курикулум или на секој курикулум откако општеството го осмисли школувањето за да обезбеди опстанок за културното наследство. Социологијата е таа која воглавном и помогнала на општеството во разбирањето и справувањето со социјалните промени. Целта на социологијата е анализата на организацијата на човековите односи и нејзин најголем придонес во развојот на курикулумот е изработка на одлуки за содржината на курикулумот со нејзин главен фокус во разбирањето на насоката на социјализација на поединецот. Бреди (Brady) ги идентификува следниве други полиња каде социологијата придонесува во развојот на курикулумот:

- Анализирање и предвидување на идните трендови;
- Обезбедување на поопширни информации за социјалните позадини на учениците;

²² Ibid, стр. 47.

²³ Ibid, стр. 46-48.

- Обезбедување на реално вреднување на улогата на наставникот и училиштето во социјалните промени;
- Зголемување флексибилноста, толеранцијата и присебноста на методите на испитување кај наставникот.²⁴

1.2.3 Психолошки основи на курикулумот

Целта на психологијата е студирање на човечкото однесување. Според Бреди (Brady), психологијата го опишува, објаснува и предвидува човековото однесување. Исто како и филозофијата, и психологијата придонесува со своите информации и методи на испитување во развојот на курикулумот. Принт (Print) ни објаснува дека придонесот на психолошките извори во основите на курикулумот се значајни и во подем. Тој оди чекор напред во дефинирање на психологијата како студија на човековото однесување, заедно со психолозите кои се занимаваат со објаснување, опишување, предвидување и истражување на човековото однесување. Понатаму Принт (Print) ги идентификува следниве пет полиња на психолошкото воспитување од кој курикулумот може да подготви:

- „Цели на воспитувањето;
- Особини на ученикот;
- Процеси на учење;
- Методи на поучување;
- Процедури на евалуација“.²⁵

Знаењето на психологијата на учењето му помага на развивачот на курикулумот да осмисли и парафразира адекватни цели и објективи. Преку психологијата природата на учениците, нивните личности и индивидуалните различности се вреднуваат, кои исто така му помагаат на развивачот на курикулумот при донесување одлуки. Психологијата има голем придонес во разбирањето на тоа како луѓето учат и на тој начин на теоријата на учењето. Психологијата исто така има придонес и при изборот на искуствата на учењето како и при прилагодување на методите на учење за различните категории на ученици. Во последно време, психологијата влијаела врз пристапот кон евалуацијата на

²⁴ Ibid, стр. 48.

²⁵ Ibid, стр. 49.

перформансите на учениците и наставниците. Психолошки тестови се развивале за мерење на такви фактори како учењето, односот на учен икот кон учењето, како и ефективитетот на наставникот.

Придонесот на филозофијата, социологијата и психологијата во развојот на курикулумот е колку значаен толку и критикуван. Студијата на основите на курикулумот како предодредено од филозофските, социолошките и психолошките загрижености е предусловна задача за секој што сака да биде развивач на курикулум. Според Бреди (Brady), систематското и присвесното предвидување на придонесот на филозофијата, психологијата и социологијата треба да го појаснуваат и подобруваат квалитетот на развојот на курикулумот. Исто така за развивачот на курикулумот е многу значајно да биде свесен за моделите за развој на курикулумот за да биде во можност да го избере најдобриот и најпогодниот за неговата ситуација и околност.²⁶

1.3 ДЕФИНИЦИИ ЗА КУРИКУЛУМОТ

„Според авторот Гилберт де Ландшер (Gilbert de Landsheere), со курикулум се подразбира заедница на планирани дејствија за поттикнување на образованието. Тоа содржи одредување на образовните цели, содржините, методите (вклучувајќи го вреднувањето), материјалите (вклучувајќи ги училишните текстови) и релативните диспозиции за соодветното унапредување на наставниците“.²⁷

Според Ралф Тајлер и Хилда Таба (Ralph Tyler and Hilda Taba), курикулумот може да се дефинира како еден акционен план или пишан документ кој опфаќа стратегии за реализација на саканите цели. Ова претставува линеарен поглед на курикулумот. Планот има почеток и крај, како и еден процес, со цел да тоа што почнува, мора и да заврши.

Покрај овие дефиниции, курикулумот може да се дефинира и поопширно – како поле кое ги третира искуствата на ученикот. Овој поглед како дел од курикулумот именува се што внатре во училиштето, па дури и надвор од него (се додека се планира). Тоа ги има корените во дефиницијата кое го прави Дјуи (Dewey) за искуството и образованието, како и на погледот на изучувачите Касуел и Кембел (Caswell and

²⁶ Ibid, стр. 48-49.

²⁷ Murati, Xh. (2002). *DIDAKTIKA (Metodologjia e mësimdhënies)*, Tetovë: Çabej, стр. 79.

Campbell), дека курикулумот ги претставува „сите искуства кои учениците ги добиваат од насочувањата на наставниците“.²⁸

Од друга страна, Шеперд и Раган (Shepherd and Ragan) тврдат дека „Курикулумот е составен од постојани искуства на учениците под училишното ориентирање“. Во речиси иста линија е и авторот Ејснер (Eisner), кој вели: „Курикулумот е една програма кое училиштето им го нуди на учениците“, тоа претставува „една претходно планирана целина на образовни препреки кои треба да се надминат“, како и „една широка гама на искуства кои ученикот ги придобива во училиштето“.²⁹

Курикулумот може да се види како поле за истражување со неговите основи, области на знаења како и со истражувањето, теоријата и принципите и неговите специјалисти за интерпретација на ова знаење. Често ова дефиниција околу курикулумот се подржува од страна на академците Мекнејл, Шуберт и Танерите (McNeil, Schubert and the Tanner's).³⁰

Авторот Колин Џ. Марш (Colin J. Marsh), во неговата книга „Основни Поими за Разбирање на Курикулумот“ (*Key Concepts for Understanding Curriculum*), сугерира да се имаат предвид следниве дефиниции за курикулумот:

- ❖ Курикулум се перманентни предмети кои ги опфаќаат основните знаења
- ❖ Курикулум се оние предмети кои се најпотребни за современото живеење
- ❖ Курикулум се сите планирани учења за кои одговорно е училиштето
- ❖ Курикулум претставува целина на искуства на учењето со тоа што учениците ќе присвојуваат општи вештини и знаења во различни средини на учењето
- ❖ Курикулум е тоа што учениците градат од работата со компјутери и неговите различни мрежи, како што е интернетот
- ❖ Курикулумот претставува воведување под знак прашалник на авторитетот и барање на сложени погледи на човечките состојби.³¹

Објаснувањата дадени од страна на Марш (Marsh) за горенаведените дефиниции, едно по едно ќе ги дадеме подолу.

- ❖ Курикулум се перманентни предмети кои ги опфаќаат основните знаења

²⁸ Orstein, A. C. & Hunkins, F. P. (2003). *KURRIKULA Bazat, Parimet dhe Problemet (Curriculum Foundations, Principles and Issues)*, превел од оригиналот: Кастриот Муфтиу, Tiranë: Instituti i studimeve pedagogjike, стр. 15.

²⁹ Ibid.

³⁰ Ibid, стр. 16.

³¹ Marsh, C. J. (2004). *Key Concepts for Understanding Curriculum* (Third Edition), http://averonica.weebly.com/uploads/2/0/5/8/20580596/key_concept.pdf, 24.08.2019.

Перманентни предмети се сметаат граматиката, читањето, математиката, логиката и другите големи книги кои во себе ги содржат основните знаења.

Проблемите кои ги содржи оваа дефиниција – Курикулумот е ограничен во само неколку училишни предмети. Тоа претпоставува дека тоа што се студира е тоа што се учело. Тоа не дава насоки околу прашањата како: Дали статусот на знаењата се менува? Ако да, тогаш дали треба да се менуваат и предметите кои го сочинуваат курикулумот? Што е тоа што го прави учењето на тие предмети толку суштинско? Грифит (Griffith) тврди дека курикулумот кое се основа во знаењето, како Националниот Курикулум не опстојува независно од времето и просторот. Не треба да се третира како аисторичен, затоа што не е ниту неутрален, ниту фактичен, па не е ниту безвреден.³²

❖ Курикулум се оние предмети кои се најпотребни за современото живеење

Предметите кои го содржат овој курикулум обично се избрани во склоп на секојдневните проблеми и прашања на самото општество, но самата дефиниција не ги исклучува индивидуалните студенти да прават свој избор околу тоа кои предмети им се најпотребни.

Проблемите кои ги содржи оваа дефиниција – Оваа дефиниција ни покажува дека тоа што е современо има повеќе вредност одколку тоа што е долготрајно. Тоа ги поттикнува училиштата и студентите да се прилагодуваат во општеството такво какво е, наместо да се трудат да го подобруваат. Тоа остава отворени прашања како: Што е тоа што му дава стабилност на курикулумот? Што претставува корисно знаење? Доколку се повеќе се потенцираат практичните вештини, тогаш што ќе стане со интелектуалниот развој?³³

❖ Курикулум се сите планирани учења за кои одговорно е училиштето

Планирани учења може да бидат долги пишани документи со специфицирана содржина, пократки листи на резултати од учењето, или пак едноставно општи идеи на наставниците околу тоа што учениците би требало да знаат.

Проблемите кои ги содржи оваа дефиниција – Оваа дефиниција се чини дека претпоставува дека тоа што се студира фактички се учи. Може да ги ограничи планираните учења на оние кои полесно се достигнуваат, а не на оние кои се најпосакувани. Остава неразјаснети прашања како: Врз која основа училиштето врши избор и зема одговорност за определени учења додека исклучува други? Дали е можно

³² Marsh, C. J. (2004). *Key Concepts for Understanding Curriculum* (Third Edition), London and New York: RoutledgeFalmer – Taylor & Francis Group, стр. 4.

³³ Ibid, стр. 5.

за наставниците да ги раздвојуваат целите на наставата од средствата? Дали се непланираните, но актуелни учења исклучени од курикулумот?³⁴

❖ Курикулум претставува целина на искуства на учењето со тоа што учениците ќе присвојуваат општи вештини и знаења во различни средини на учењето

Во оваа дефиниција, акцентот е ставен на учењето отколку на поучувањето, особено вештините на учење и знаење од други средини различни од училиштето. Заклучокот е дека сите средини – вклучувајќи ги и работните места – можат да придонесат во привлекување на општи знаења. Овој пристап кон курикулумот во скоро време во голема мерка е промовиран во голем број на држави и често е подржан заради економски причини од бизнис организации, од други професионално ориентирани групи и од подржувачите на јасните стандарди на компетенциите.³⁵

Проблемите кои ги содржи оваа дефиниција – Ова дефиниција често води кон тесен технички-функционален пристап кон курикулумот, барајќи да бидат идентификувани голем број на резултати и високи нивоа на спецификации. Вокер (Walker) и Кернс (Cairns) се критички кон униформитетот и фокусот на минималните стандарди кои ги поттикнува дефиницијата.³⁶

❖ Курикулум е тоа што учениците градат од работата со компјутери и неговите различни мрежи, како што е интернетот

Очигледно, ова е модерна дефиниција. Тоа претпоставува дека компјутерите се насекаде – во домот, во училиштето, во канцеларијата – и учениците, рачунајќи ги тие како дел од природното опкружување, постепено се развиваат. Иако наставниците покажале слабости при развојот на компјутерските вештини, голем број од нив сега веќе се прилагодени. Подржувачите тврдат дека новите развојни компјутерски технологии креирале култура на растечко активно учење; учениците можат да градат свое разбирање како што ги лоцираат изворите од интернет, истражуваат проблеми и комуницираат со други. Социјални вештини исто така се развиваат преку чет групите, конференциите и преку е-мејл комуникациите.³⁷

Проблемите кои ги содржи оваа дефиниција – Иако некои автори како Вајн (Vine et al.) тврдат дека училиштата во скоро иднина драстично ќе се променат бидејќи учениците ќе имаат поголем пристап кон електронските извори од нивните домови, а

³⁴ Ibid.

³⁵ Ibid, стр. 5-6.

³⁶ Ibid, стр. 6.

³⁷ Ibid.

други пак, како Рејд (Reid) и Вестбури (Westbury) веруваат дека училиштата ќе продолжат да останат институции кои ќе пркосат на новите развојни технологии. Курикулумот претставува еден рационален систем врз основа на кој се организира процесот на учење. Будин (Budin) не потсетува дека технологијата не е неутрален алат. Тоа што денес е достапно на интернет не е неопходно да биде достапно и утре. Понатака, не сите ученици имаат ист пристап кон интернетот, и учењето кое тоа го промовира можно е да биде далеку попасивно отколку воопшто се верува. Затоа, треба да бидеме претпазливи околу тврдењата за активно и конструктивно учење кое го овозможуваат компјутерите.³⁸

❖ Курикулумот претставува воведување под знак прашалник на авторитетот и барање на сложени погледи на човечките состојби

Ова дефиниција е во иста линија со древната Сократова максима „Неистражениот живот не вреди да се живее“. Исто така, тоа може да предизвика одбивање на тоа што е, правејќи ја таа една постмодерна дефиниција. Поимот постмодерен подразбира спротиставување на вредностите и модерните практики широко употребени. Оттука, постмодернистите се различни во своите ставови, па често ја споделуваат само желбата да се спротистават на модерното, изразуваат готовност да го прифатат неприфатното, и желбата да концептуализираат нови начини на мислење.³⁹

Проблемите кои ги содржи оваа дефиниција – Постмодернизмот, редуциран едноставно до процесот на неразјаснетост, може да не биде доволен при идентификацијата на практиките како учениците треба да го потрошат нивното време и енергија. Иако многу автори се ентузијастички околу потенцијалот на постмодерното мислење (Slattery, 1995; Atkinson, 2000; Parker, 1997), други пак (Barrow, 1999) тврдат дека тоа е премногу општ, матен и конфузен. Тоа е под влијание на релативизмот. Мур (Moore) (2000) тврди дека постои фатална внатрешна контрадикција меѓу оние постмодернисти кои велат дека целата вистина е релативна, кога самата ова изјава треба да е нерелативна за да биде истинита.⁴⁰

Во книгата на авторите од Косово⁴¹ се прикажани следниве дефиниции на курикулумот:

³⁸ Ibid, стр. 6-7.

³⁹ Ibid, стр. 7.

⁴⁰ Ibid, стр. 6-7.

⁴¹ Hyseni, N., Mita, N., Salihaj, J. & Pupovci, D. (2003). *Qeverisja dhe udhëheqja në arsim*, Prishtinë: KEC, стр. 264-265.

➤ Курикулумот претставува еден рационален систем врз основа на кој се организира процесот на учење. Структурите ги претставуваат приоритетите преку кои учениците придобиваат различни вештини на учењето.

➤ Курикулумот е техника или технологија на рационално управување со мислењето.

➤ Курикулумот е една целина на документи (наставен план, наставна програма, и др.) кои ја определуваат содржината и текот на наставно-образовната активност во образовните институции.

➤ Курикулумот е методолошка процедура на пронаоѓање на насоки во кои учествуваат елементите на програмските содржини со цел трансферирање на убедувањата и знаењата кај другите.

➤ Курикулумот е еден педагошки проект во кој се проектираат во целост сите елементи на учењето во една образовна институција, очекуваните резултати од учењето, содржината, стратегиите, технологиите и средините на учењето, како и контролата и евалуацијата на постигнатите резултати.⁴²

Од сите дефиниции за курикулумот, може да се констатира дека имаат неколку заеднички елементи: многу значаен планиран документ за реализација на образовниот процес; опфаќање методи, техники и стратегии за реализација на наставата; изразување на односите помеѓу наставниците и учениците; содржување и поврзување на поимите поучување и учење; прилагодување со временските промени, односно со промените во развојот на техниката и технологијата во образовниот систем.

Од сите горенаведени дефиниции околу курикулумот, може да се констатира дека дефинирањето на курикулумот е многу сложен процес, односно претходно планиран стратешки документ, кој во себе ги вклучува сите проблеми поврзани директно и индиректно со наставно-образовниот процес, од највисоките образовни институции на земјата до најмладиот ученик. Понатаму, курикулумот ги опфаќа и сите социјални односи помеѓу директорот и наставниците, педагозите со наставниците и учениците, дури и односот кон родителите на учениците. Курикулумот исто така ги опфаќа и развојните промени кои се резултат на развојот на техниката и технологијата, кои директно влијаат во односите на релација наставник-ученик односно учење-поучување. Значи, курикулумот ги содржи сите концепти, проблеми и односи поврзани со

⁴² Ibid.

современиот наставно-образовен процес, не само внатре во училиштето, туку и во целото современо општество.

1.4 ВИДОВИ НА КУРИКУЛУМИ

'I don't think the same curriculum fits every student body'

Louis Menand

*'Не мислам дека истиот курикулум
одговара на секое студентско тело'*

Луис Менанд

Наставата како процес кој има за цел воспитување и образование на идните генерации, се реализира од страна на носителите на овој процес, кои со или без нивна волја, треба да почнат од планирање на нивните задачи, должности и активности. Сите овие треба да се евидентираат и распоредат според улогата и значењето. Без разлика на местото или училиштето каде се реализира наставата, таа се основа на службениот документ кој е познат како курикулум.

Секоја земја има сопствен воспитно-образовен систем, различен од другите држави. Исто така, и курикулумот има различна содржина од курикулумите на другите земји. Понекогаш, дури и различните населени места или различни подрачја од една држава имаат различни курикулуми една од друга, што значи, постојат различни видови на курикулумот.

Различни автори определуваат различни видови на курикулумот. Според Марш и Вилис (Marsh & Willis)⁴³, се разгледуваат три нивоа на курикулумот:

1. Планиран курикулум (planned curriculum) – ги опфаќа само знаењата кои имаат поголема вредност – значајните цели и објективи.

Во однос на курикулумот како планиран, овие големи курикули се производени од еден ентитет и имплементирани во целиот свет со определена цел, со прецизно планирање и студија околу тоа како курикулумот треба да функционира. Образовните цели на производителот на курикулумот се обелоденети во креираниот и имплементираниот курикулум, рефлектирајќи ги длабоко сочувваните вредности и цели

⁴³ Musai, B. (2014). *Metodologji e mësimdhënies (arti dhe shkenca për të përgatitur nxënës të suksesshëm)*, Tiranë: CDE, стр. 70-71.

на ентитетот. Може да биде осветлувачки да се студира овој аспект на големиот курикулум затоа што опишувањето на курикулумот може да биде остроумно како пример на курикулумот и неговото влијание врз светот за оние кои го студираат, или пак му обврнуваат внимание заради некоја посебна причина. Планираниот курикулум често е краток вовед во искуството на курикулумот, место за давање на смисол на тоа што се цели и како тие намери може да се реализираат. Некогаш истражувачот може да остави свој белег врз курикулумот, ако тој е формално напишан. Или планираниот курикулум може да биде видлив преку негова обсервација.⁴⁴

2. Применет курикулум (enacted curriculum) – ги опфаќа професионалните оценувања кои ќе се применат и вреднуваат. Наставниците треба да оценат околу тоа кои знаења треба да се употребат.

Оние кои се дел од организацијата која го креира курикулумот и оние кои се дел од процесот на имплементирање на курикулумот формираат уникатни и споделуваат животни искуства преку применување на курикулумот. Применетиот курикулум консистира на тоа како е планиран и како е имплементиран но исто така како планираниот добива изглед и форма во светот преку животното искуство. Тоа што е применето се состои од сложено олицетворение на планираното и живееното. Луѓето внатре и надвор од организацијата, културата, и комунитетот на праксата му даваат смисол на применетиот курикулум откако сами го доживуваат или пак гледаат како се претставува пред нив во палетата на човековото доживување и историја.⁴⁵

3. Преживеан (искусен) курикулум (experienced curriculum) – е курикулумот кој има врска со случувањата во училищата, помеѓу наставникот и учениците.

Преживеаниот курикулум се однесува на формалното учење кое всушност го доживуваат учениците. Ова повеќе се однесува на учениците, какви знаења и перспективи носат, нивната способност за учење и нивната интеракција со курикулумот.⁴⁶

Според Томас С. Потер и др. (Poetter, Thomas S. & others)⁴⁷, во преживеаниот курикулум, поединците и општеството му даваат смисол на курикулумот како што тој се доживува од актерите вклучени во него во човековото доживување. Влегувајќи

⁴⁴ Poetter, Th. S. & others (2011). *10 Great Curricula (Lived Conversations of Progressive, Democratic Curricula in School and Society)*, Charlotte, North Carolina: IAP, стр. 24 (xxiv).

⁴⁵ Ibid.

⁴⁶ UNESCO (2014). *Training tools for curriculum development: a resource pack*, International Bureau of Education, стр. 58.

⁴⁷ Poetter, Th. S. & others (2011). *10 Great Curricula (Lived Conversations of Progressive, Democratic Curricula in School and Society)*, Charlotte, North Carolina: IAP, стр. 24 (xxiv).

подлабоко од техничката површина на применувањето ги среќаваме човечките прашања кои го опкружуваат доживувањето како што се „Како изгледаше курикулумот? Какво значење произлегува од доживување на курикулумот? Преку целата кариера во поучувањето, учителството и услужувањето, поимот на преживеаниот курикулум бил и продолжува да биде многу интересен. Понатака, авторите нагласуваат дека ги разбираат развивачите на курикулумот и наставниците и учениците дека имаат идеи околу тоа што треба да се направи и се трудат да биде така кога донесуваат програми. Но воедно како да сакаат да ги прашат, „Па што?“ На крај, ние би сакале да знаеме што стварно се направило, т.е. што се преживеело и доживувало, а не само за тоа што било планирано или било цел или пак што мислеле луѓето дека донеле. Исто така би сакале да знаеме што учесниците мислеле и чувствувале околу доживувањето на курикулумот и што тие веруваат дека го научиле, и како тоа учење ги променило нивните животи или не. И по повод, ако воопшто е можно, истражувачите го доживуваат курикулумот преживувајќи го, од прва рака.

Истражувачите се трудат да ги интерпретираат преживеаните доживувања на учесниците на курикулумот кој го студираат, исто така и го портретизираат, кога е можно, до кој степен и како тие како истражувачи го преживеат курикулумот на дланка.

Авторите се трудат да ги прикажат концепциите на „големата“ курикула како планирани, применети и преживеани и ние посебно се трудиме да креираме наше видување од преживеаните доживувања на „големата“ курикула.

Исто така, значајно е да се додаде дека не правиме големи разлики помеѓу курикулумот и педагогијата, избрајќи наместо да го видиме континуитетот на актите на курикулумот кои се планирани, применети и преживеани како курикуларни во природата, со педагошките аспекти. Но каде курикулумот се претвора во педагогија и обратно? Во нашето гледиште, курикуларното и педагошкото константно се претвораат едно во друго. Не е неопходно за нас да ги разликуваме, или да се загрижуваме околу тоа како да именуваме нешто, курикуларно или педагошко, во некоја точка од процесот. Заклучокот што го поучува, кое го следи низ целата книга, е тоа што се работи за курикулумот во секој случај. Педагозите може и да не се сложуваат.⁴⁸

Дол, од друга страна, вели дека секое училиште има еден планиран курикулум, официјално прифатен, има и еден непланиран, неофицијален и скриен курикулум.

⁴⁸ Ibid, стр. 25 (xxv).

Официјалниот планиран курикулум, се фокусира во целите, субјектот и организацијата на наставата.

Од друга страна пак, неофицијалниот и непланиран курикулум го опфаќа социјалниот, психолошкиот и емоционалниот однос помеѓу учениците и наставниците.

Исто така и скриениот курикулум е еден вид непланиран и неофицијален курикулум, кој не се прикажува од страна на наставникот, исто така и учениците не очекуваат да им се претстави, но во нивното знаење тој постои (на пр. предметот на танцување).⁴⁹

Во современата литература, постојат и други видови на курикулумот, како:

- Видлив курикулум (apparent curriculum) – е оној курикулум кој на некој начин ги опфаќа сите проблеми кои се претходно прогнозирани или предвидени;
- Скриен курикулум (hidden curriculum) – Скриениот курикулум е многу сличен на социјалниот курикулум во тоа што не постојат пишани документи кои го подржуваат истиот. Скриениот курикулум е тоа што е вградено во курикулумот и во училишната структура како распоредот, политиките и структурите. Лонгстрит и Шејн (Longstreet and Shane) го гледаат скриениот курикулум како вид на учење на учениците кое произлегува од самата природа и организациски дизајн на јавното училиште, како и на однесувањата и ставовите на наставниците и раководителите;⁵⁰
- Непишан курикулум (unwritten) – Непишаниот курикулум претставува примерок за тоа како секојдневните случувања во училиштето, вклучувајќи ги односите со наставниците, учениците и другите субјекти во училиштето, оставаат длабоки впечатоци и траги – и позитивни и негативни, во сеќавањата и срцата на младите ученици;
- Формален курикулум (formal) – го претставува целокупниот материјал кој се подготвува, планира, организира и се печати во согласност со претходно определени критериуми од извршните образовни институции, како што е Министерството за образование. Значи, во формалниот курикулум влегуваат сите

⁴⁹ Orstein, A. C. & Hunkins, F. P. (2003). *KURRIKULA Bazat, Parimet dhe Problemet (Curriculum Foundations, Principles and Issues)*, превел од оригиналот: Кастриот Муфтиу, Tiranë: Instituti i studimeve pedagogjike, стр. 17.

⁵⁰ Mitchell, B. (2016). *Understanding Curriculum*, Asian Journal of Humanities and Social Studies (ISSN: 2321 – 2799) Volume 04 – Issue 04, стр. 301.

книги, текстови, содржини и други материјали, потребни за успешниот тек на наставно-образовниот процес.

- Реален курикулум (real) – е интерпретација на формалниот курикулум во одреден контекст на наставникот, што значи дека секое одделение има различен курикулум;⁵¹
- Заеднички курикулум, основен курикулум или национален (common or basic or national curriculum) – Обврзувачки за сите во рамки на едно масовно образование. Овој вид на курикулум е сличен на формалниот курикулум, но овој курикулум е на ниво на законот за образование, кој е составен од начела, кои во потполност треба да се почитуваат од страна на секоја единица, вклучувајќи ги и наставниците во секое училиште;
- Скелет курикулум (core curriculum) – Овој вид на курикулум е составен од неколку основни задолжителни предмети;
- Разни училишни курикулуми (school curricula).⁵²

1.5 КАРАКТЕРИСТИКИ НА КУРИКУЛУМОТ

Некои стручњаци за курикулумот, како Гудлад (Goodlad) (1979), мислат дека анализата на дефинициите претставува употреблива почетна точка за појаснување на полето на курикулумот. Други стручњаци пак, оценуваат дека постојат важни концепти или карактеристики кои треба да се земаат предвид и кои даваат идеи околу тоа како поединечни вредносни ориентации еволвирале и зошто.

Вокер (Walker) (1990) ги оценува следните основни карактеристики на курикулумот:

1. Содржината

Содржината може да се опишува во вид на концептни мапи, теми и субјекти, кои претставуваат абстракции на кои луѓето им дале вредност или ги именувале;

2. Целта;

⁵¹ Hyseni, H., Mita, N., Salihaj, J. & Pupovci, D. (2003). *Qeverisja dhe udhëheqja në arsim*, Prishtinë: KEC, стр. 265.

⁵² Ibid.

Често категоризирана како интелектуална, социјална и лична; некогаш поделена во влијателни цели; наведените цели не секогаш се доверљиви индикатори за активностите;

3. Организацијата

Планирањето е основано врз обемот и секвенцата (правилник за присуство со тек на време); може да бидат строго организирани или релативно отворени.

Карактеристики на еден добро планиран курикулум се:

а. Континуирани искуства на учењето

б. Сеопфатните цели и објективи

в. Групните дискусии⁵³

а. Континуирани искуства на учењето – Со ова се подразбира дека секој ученик треба да придобие искуства на учењето кои ќе му служат за исполнување на целите и објективите на курикулумот. Учениците треба да се свесни околу однесувањата кои се очекуваат од нив како резултат на искуствата од учењето. Континуираните искуства на учењето треба да им нудат на учениците можности за тие да чувствуваат или да присвојуваат задоволство при реализација на наставните содржини.

б. Сеопфатните цели и објективи – Персоналот кој зема учество при подготовка на курикулумот во едно училиште, директорот, педагогот, психологот, наставникот, родителите, и др., треба да имаат предвид дека за да се достигнат сеопфатните цели и објективи на реализацијата на курикулумот и наставните содржини, да ја опфатат целата наставна активност, имајќи ги секогаш предвид учениците и нивните способности за сеопфатност во наставата.

в. Групните дискусии – Еден важен концепт претставува дискусијата, разгледувањето, каде групата кои учествуваат при планирање и подготовка на курикулумот, вклучувајќи го и училишниот персонал, имаат обврска да при добротото планирање на курикулумот, да опфатат четири карактеристики кои ќе бидат практични во реализацијата на курикулумот. Треба да ги имаат предвид наставниот предмет, учениците, наставниците и општеството.

Според авторот Омар Хан (Omar Khan), квалитетот на курикулумот од која учат учениците е исклучително важен кога станува збор за нивното школување. До кое ниво на ефикасност учат во текот на нивната академска кариера, во голема мера зависи од

⁵³ Musai, B. (2014). *Metodologji e mësimdhënies (arti dhe shkenca për të përgatitur nxënës të suksesshëm)*, Tiranë: CDE, стр. 88.

карактеристиките што се присутни во курикулумот на нивното рано детство. Кои се овие карактеристики што се важни за развојот и успехот на учениците?

Тој набројува пет најважни карактеристики кои ги содржи одличниот курикулум:

1. Води секој тип на ученик (Guides Every Type of Learner);
2. Посочува кон секоја област на учењето (Addresses Each Learning Area);
3. Нуди настава соодветна на возраста (Offers Age Appropriate Lessons);
4. Нуди дневни можности за практично искуство (Offers Daily Opportunities for Hands-On Experience);
5. Содржи истражувачка содржина (Contains Researched Content).⁵⁴

1. Води секој тип на ученик

Веројатно, најважната карактеристика што ќе ја имаат одличните курикулуми е можноста да се води секој вид на ученик. Како што напредуваме низ нашите академски кариери, откриваме дека сите наши стилови на учење се разликуваат едни од други. Затоа, многу е важно да го изложите ученикот на курикулум што ќе му овозможи да напредува, без оглед на стилот на учење, со вклучување курикулуми, соодветни на секој стил.

2. Посочува кон секоја област на учењето

Кога станува збор за развојот на учениците, важно е да се земат предвид различните области на учење што ќе ги среќаваат. Од социјално-емоционална, до математика, до технологија, до уметност, одличен курикулум ќе ги содржи сите предмети и ќе им овозможи да развијат вештини за критичко размислување кое ќе ги подготви за нивниот иден успех.

3. Нуди настава соодветна на возраста

Можеби една од најпознатите карактеристики на одличен курикулум е присуството на содржина што е соодветна за секоја возрасна група. Како што знаете, секоја возрасна група е различна кога станува збор за сложеноста на нивното учење и однесување. Имајќи курикулуми кои им помагаат на учениците да се развијат во следната фаза од нивната академска кариера како што стареат, ученикот ќе учи на ниво што е соодветно за нив.

4. Нуди дневни можности за практично искуство

⁵⁴ Khan, O. (2014). *Preparing Kids For Academic Success*, <https://abc123learningcenter.com/2014/11/03/the-top-5-characteristics-found-in-a-great-curriculum/>, 08.02.2021, 22:00 часот.

Практичното искуство е многу важно кога станува збор за успехот на ученикот. Бидејќи ова игра толку важна улога, курикулумот што нуди разновидни дневни можности за практично учење, не само што ќе создаде начин ученикот да го примени наученото, туку и да го подобри целокупното разбирање на оваа тема.

5. Содржи истражувачка содржина

Курикулумот што нуди содржина заснована на истражување ќе обезбеди валидност за организацијата и родителите, како и подобрување на искуството на учениците. Бидејќи сте биле развиени или инспирирани од организација која е лидер во образованието на национално ниво, обезбедува систем на учење што е внимателно истражен и нуди искуство за учење кое навистина функционира.

Група на автори, како главни на добар курикулум ги набројуваат следните карактеристики:

1. Курикулумот постојано се развива.

- Еволуираше од еден во друг период, до денес.
- За курикулумот да биде ефективен, мора да има постојано следење и евалуација.
- Курикулумот мора да ги прилагоди своите образовни активности и услуги за да ги задоволи потребите на модерна и динамична заедница.

2. Курикулумот се основа врз потребите на поединците.

- Добар курикулум ги рефлектира потребите на поединецот и на општеството како целина.
- Курикулумот е во соодветна форма со цел да одговори на предизвиците на времето и да го направи образованието повеќе одговорно кон оние на кои им служи.

3. Курикулумот е демократски осмислен.

- Добар курикулум е развиен преку напори на група поединци од различни сектори во општеството кои се запознаени со интересите, потребите и ресурсите на ученикот и на општеството како целина.
- Курикулумот е производ на многу умови и енергии.

4. Курикулумот е резултат на долгорочен напор.

- Добриот курикулум е производ на долг и мачен процес.
- Потребно е подолг временски период во планирањето, управувањето, евалуацијата и развојот на добар курикулум.

5. Курикулумот е комплекс на детали.

- Добриот курикулум обезбедува соодветна наставна опрема и места за состаноци кои се најчесто погодни за учење.
 - Вклучува односи ученик-наставник, програма за насоки и советување, здравствени услуги, училиште и проекти во заедницата, библиотека и лаборатории и други работни искуства поврзани со училиштето.
6. Курикулумот предвидува логичка секвенца на предметот.
- Учењето е развојно.
 - Треба да се планираат часови и активности.
 - Добриот курикулум обезбедува континуитет на искуствата.
7. Курикулумот ги надополнува и соработува со другите програми на заедницата.
- Курикулумот одговара на потребите на заедницата.
 - Училиштето нуди своја помош во подобрувањето и реализацијата на тековните програми на заедницата.
 - Постои кооперативен напор помеѓу училиштето и заедницата кон поголема продуктивност.
8. Курикулумот има едукативен квалитет.
- Квалитетното образование доаѓа преку состојбата на индивидуалните интелектуални и креативни капацитети, социјалната благосостојба и развој.
 - Курикулумот му помага на ученикот да стане најдобриот од што може да биде.
 - Системот за поддршка на курикулумот е обезбеден за да ги зголеми постојните извори за негова ефикасна и ефективна имплементација.
9. Курикулумот има административна флексибилност.
- Добар курикулум мора да биде подготвен да вклучува промени секогаш кога е потребно.
 - Курикулумот е отворен за ревизија и развој за да се исполнат барањата на глобализацијата и дигиталната ера.⁵⁵

⁵⁵ Subharani P., Bhuvanewari G., Tamil Selvi S. & Sujithra S. (2014). *Curriculum – An Overview*, IOSR Journal of Nursing and Health Science (IOSR-JNHS) e-ISSN: 2320–1959, p- ISSN: 2320–1940 Volume 3, Issue 2 Ver. IV (Mar-Apr. 2014), стр. 48-50 www.iosrjournals.org, 08.02.2021, 23:00 часот.

РЕФЕРЕНЦИ

1. Neziri, M. (2018). *Kurrikula mësimore dhe të menduarit kritik*, Prishtinë: ROZAFA.
2. Orstein, A. C. & Hunkins, F. P. (2003). *KURRIKULA Bazat, Parimet dhe Problemet (Curriculum Foundations, Principles and Issues)*, превел од оригиналот: Кастриот Муфтиу, Tiranë: Instituti i studimeve pedagogjike.
3. Ndlovu, T. P. (1997). *The Development of a Teaching Practice (Curriculum for Teacher Education in Zimbabwe)*, University of South Africa.
4. Murati, Xh. (2002). *DIDAKTIKA (Metodologjia e mësimdhënies)*, Tetovë: Çabej.
5. Marsh, C. J. (2004). *Key Concepts for Understanding Curriculum (Third Edition)*, London and New York: RoutledgeFalmer – Taylor & Francis Group.
6. Hyseni, H., Mita, N., Salihaj, J. & Pupovci, D. (2003). *Qeverisja dhe udhëheqja në arsim*, Prishtinë: KEC.
7. Musai, B. (2014). *Metodologji e mësimdhënies (arti dhe shkenca për të përgatitur nxënës të suksesshëm)*, Tiranë: CDE.
8. Marsh, C. J. & Willis G. (2007). *Curriculum Alternative Approaches, Ongoing Issues (Fourth Edition)*, New Jersey: Pearson Prentice Hall.
9. Poetter, Th. S. & others (2011). *10 Great Curricula (Lived Conversations of Progressive, Democratic Curricula in School and Society)*, Charlotte, North Carolina : IAP.
10. Mitchell, B. (2016). *Understanding Curriculum*, Asian Journal of Humanities and Social Studies (ISSN: 2321 – 2799) Volume 04 – Issue 04.
11. UNESCO (2014). Training tools for curriculum development: a resource pack, International Bureau of Education.
12. Läänemets, U. & Kalamees-Ruubel, K. (2019). *The Taba-Tyler Rationales*, *Journal of the American Association for the Advancement of Curriculum Studies - Volume 9, 2013*, стр. 3 https://www.researchgate.net/publication/337759072_The_Taba-Tyler_Rationales, 05. 03. 2022, 16:57 часот.
13. Marsh, C. J. (2004). *Key Concepts for Understanding Curriculum (Third Edition)*, http://averonica.weebly.com/uploads/2/0/5/8/20580596/key_concept.pdf, 24.08.2019.

14. Khan, O. (2014). *Preparing Kids For Academic Succes*,
<https://abc123learningcenter.com/2014/11/03/the-top-5-characteristics-found-in-a-great-curriculum/>, 08.02.2021, 22:00 часот.
15. Subharani P., Bhuvaneswari G., Tamil Selvi S. & Sujithra S. (2014). *Curriculum – An Overview*, IOSR Journal of Nursing and Health Science (IOSR-JNHS) e-ISSN: 2320–1959.p- ISSN: 2320–1940 Volume 3, Issue 2 Ver. IV (Mar-Apr. 2014), PP 48-50
www.iosrjournals.org, 08.02.2021, 23:00 часот.
16. Meng Wee Sean Lim, *Curriculum Theory and Design*,
https://www.academia.edu/12575189/Curriculum_Theory_and_Design, 06.03.2022,
02:15 часот.
17. Smith, M. K. (2021). “*Elliot W. Eisner, connoisseurship, criticism and the art of education*”, The encyclopedia of pedagogy and informal education,
<https://infed.org/mobi/elliot-w-eisner-connoisseurship-criticism-and-the-art-of-education/>, 06.03.2022, 23:04 часот.

2. ПОУЧУВАЊЕТО КАКО ЕЛЕМЕНТ НА СЛЕДЕЊЕ НА КВАЛИТЕТОТ НА СОВРЕМЕНАТА НАСТАВА

*'Good teaching is more a giving a right questions
than a giving of a right answers'*

Josef Albers

*'Добро поучување е поставување на правилни прашања
одошто давање на точни одговори'*

Јозеф Алберс

Почувањето е процес на давање на некогo систематска настава за соодветно знаење, вредности, навики, ставови и обрасци на однесување што на тој или на таа им треба за да биде во можност да функционира како корисна и прифатлива членка на заедницата. Почувањето претставува универзална култура или една од оние работи што сите луѓе заеднички ги споделуваат. Преку поучувањето, човечките суштества се во можност да пренесат знаења на другите, на своето потомство, со што ќе им помогнат да се прилагодат подобро на нивната околина и да во потполност уживаат во животот. Почувањето исто така претставува голем дел од животното искуство на сите. Од раѓање до смрт, поголемиот дел од времето го поминуваме или примајќи упатства од други, или им даваме упатства на другите.⁵⁶

Најдобриот пример во полето на педагогијата каде уметноста се испреплетува со науката е во процесот на поучување. Наставникот како една од главните личности во поучувањето може да биде одличен уметник, но да нема доволно знаење, и обратно, да има знаење, но да не биде во можност да го пренесе или да развие интерес кај ученикот. Во двата случаеви, наставниот процес ќе има недостатоци, што подразбира дека доброто поучување бара наставник кој ќе поседува добри уметнички знаења и одлични научни подготовки.

Сепак, како што сугерираат античките мислителите како Платон и Конфуцие (Plato and Confucius), современите писатели како Русо и Дјуи (Rousseau and Dewey) и сè

⁵⁶ Saha, L. J. & Dworkin, A. G. (2009). *International Handbook of Research on Teachers and Teaching*, New York: Springer, стр. 573.

поголемиот број на современи автори кои се обидуваат да ги оживеат класичните нормативни идеи, поучувањето не претставува „збир на механички изведби кое се проценува од квалитетот на производот“. Тоа претставува, поточно, „служечка мисија“ или „повик“ што е генерички подложна на различни морални цели. Според овој пристап, улогата на поучувањето да се пренесува знаење е неразделна од неговата морална улога. Поточно, поучувањето се занимава не само со зајакнување на ученичкото мајсторство на содржината на предметот при подготовката за идните занимања, туку и за нивниот развој како морални лица и граѓани во едно демократско општество.⁵⁷

Во современата настава, централното подрачје во поучувањето го има ученикот, затоа учителот го прилагодува поучувањето со интересите и потребите на учениците и треба при неговото поучување да обезбеди три услови во наставниот час:

- Да го активира и подржува ученичкото внимание

При реализација на процесот на поучување, наставникот во рамки на наставниот час треба да има предвид да ги активира предзнаењата на учениците преку одљив на идеи (brainstorming). Секој ученик ќе се активира и ќе се труди да ја појасни и одбрани неговата идеја и на овој начин се постигнува активирање и развој на вниманието кон поучувањето.

- Да ги подржува и поттикне учениците во нивниот труд за учење

Ученикот може да згреши при изразување на неговите знаења и креативности, но наставникот во современото поучување треба да ги подржи неговите идеи поттикнувајќи и инспирирајќи го повеќе да се труди во неговата активност за време на наставниот час. Овој начин на поучување, учениците ги потготвува за разбирање и вреднување на сопствените знаења и на овој начин тие се спремни да ги разбираат грешките и секогаш се поттикнати на самоподобрување во нивниот труд во наставниот час.

- Да ја прилагодува учебната активност со неговиот стил на учење

Во современото поучување, наставникот треба добро да ги познава неговите ученици во зависност од тоа во која научна област се надарени, па така и превземените активности да се совпаѓаат со секој ученик со цел да поучувањето биде поатрактивно и поефективно. Прилагодувајќи ги активностите во наставниот час со стилите на учење

⁵⁷ Ibid, стр. 683.

на учениците, наставникот ќе го детектира нивото на знаење и во кое поле учениците се надарени (математика, јазици, уметности, и др.).

Од друга страна, според едно истражување кое е реализирано во САД, каде се земени предвид мислењата на учениците околу ефективното поучување или ефективниот наставник, добиени се следните одговори:

1. Способноста за развивање односи со нивните ученици

Најчестиот одговор е дека одличен наставник развива односи со ученици. Истражувачката литература се согласува со нив: Наставниците треба да можат да градат доверливи односи со учениците за да создадат безбедна, позитивна и продуктивна средина за учење. На пример, еден ученик во Бостон ни рече дека одличните наставници се „подготвени да ги слушаат студентите кога има проблем“.

2. Трпелива, грижлива и љубезна личност

Карактеристиките на личноста поврзани со тоа да се биде сочувствителна личност и да се има чувствителност на разликите на учениците, особено со учениците, беше втор најчесто пријавен квалитет. Повторно, постојат истражувања кои поддржуваат дека диспозициите на наставниците се силно поврзани со учењето и развојот на учениците.

3. Познавање на учениците

Ова е широка категорија која вклучува знаење за когнитивниот, социјалниот и емоционалниот развој на учениците. Тоа вклучува разбирање за тоа како учениците учат на дадено развојно ниво; како учењето во одредена предметна област обично напредува како напредокот на учењето или траекторијата; свесност дека учениците имаат индивидуални потреби и способности; и разбирање дека наставата треба да се прилагоди за да ги задоволи потребите на секој ученик. Еден ученик елоквентно го опиша како: „Наставникот го разбира темпото и капацитетот на ученикот“.

4. Посветеност на наставата

Посветеноста се однесува на љубовта кон наставата или страста кон работата, што вклучува посветеност кон успехот на учениците. Одговорите честопати се однесуваа на љубов кон предметот или едноставно посветеност на работата. За еден ученик, ова значи дека наставникот треба да биде „секогаш подготвен да помага и да дава време“.

5. Ангажирање на учениците во учењето

Учениците исто така рекоа дека наставниците треба да бидат во можност да ги ангажираат и мотивираат учениците да учат. Истражувачите зборуваат за три вида на ангажман што се потребни за учениците да ги научат: когнитивни, емоционални и однесувањето. Испитаниците од анкетата најмногу се фокусирале на правење интересна содржина и способност да ги мотивираат учениците да учат. Еден ученик во Пенсилванија рече дека одличните наставници ги „мотивираат учениците да успеат во и надвор од училиште“.⁵⁸

2.1 ВИДОВИ НА ПОУЧУВАЊЕ

Во современата настава, поучувањето се развило од традиционалното кон современото, односно се промениле како формите и методите на поучување, така и односите и соодносите помеѓу наставниците и учениците.

Во традиционалната настава, односите наставник-ученик биле поладни, односно била присутна одредена бариера и обострано ограничување во нивните односи. Наставникот бил повеќе насочен кон авторитетот, а од друга страна ученикот бил многу ограничен и објективен во наставниот час.

Додека во современата настава бариерите, ограничувањата и поделбите во односите наставник-ученик се повеќе избледуваат и исчезнуваат што подразбира дека тие се посоработливи во наставниот час.

2.1.1 Традиционални видови на поучување

Поучувањето според традиционалното класифицирање го делиме во две основни видови:

2.1.1.1 Директно поучување;

2.1.1.2 Индиректно поучување

2.1.1.1 Директно поучување

Во овој вид на поучување, наставникот е во директен однос со ученикот и содржината како посредувач помеѓу ученикот и наставната содржина. Учениците се во директен однос со наставникот, но во индиректен однос со наставната содржина (шема 1)⁵⁹. Наставникот директно им помага на учениците при учењето на наставната

⁵⁸ Miller, C. (2016). *Top five qualities of effective teachers, according to students*, <https://www.pearsoned.com/top-five-qualities-effective-teachers/>, 09.02.2021, 21:00 часот.

⁵⁹ Nuredini, V. (1999). *Pedagogjia*, Prishtinë: TIMEGATE, стр. 359.

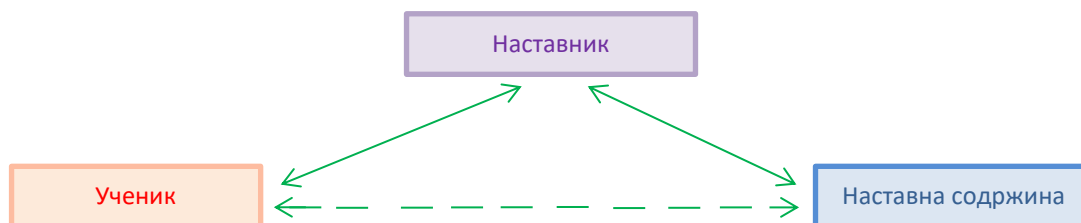
содржина во сите етапи на наставниот процес: подготовката, преработката на содржината, вежбите, повторувањето и евалуацијата.⁶⁰

Во директното поучување, наставникот преку готови содржини, илустрации, слики и други подготвени материјали, им нуди на учениците готови знаења и преку кратки прашања ја контролира интересираноста односно следењето на наставата од страна на учениците, со цел да присвојат знаења и вештини од наставната содржина. Овој вид на поучување се реализира со целата училница, со сите ученици.

2.1.1.2 Индиректно поучување

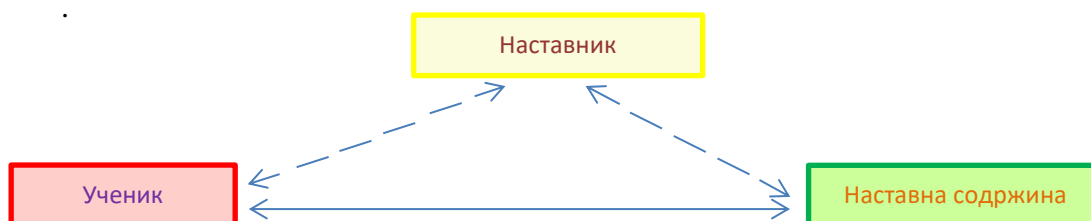
Во овој вид на поучување, наставникот не го води директно наставниот процес, туку делумно им дава инструкции и сугестии и одвреме навреме ја контролира нивната работа. Во овој вид, учениците се во директен однос со наставната содржина, а во индиректен однос со

Шема 1.

наставникот, што подразбира дека учениците сами ги потготвуваат и реализираат наставните содржини (шема 2).⁶¹

Шема 2.

⁶⁰ Ibid, стр. 360.

⁶¹ Ibid, стр. 361.

Индириктното поучување за разлика од директното, не се реализира со целата училница односно со сите ученици, туку се реализира преку форми на работа по групи, парови или индивидуални. Овие наставни форми на поучување се реализираат затоа што во една училница има ученици кои се разликуваат во неколку особини, како способности, вештини, предзнаења, ставови и однесувања, кои го обврзуваат наставникот на ваков вид форми на водење на наставата. Овој вид на поучување се повеќе се препорачува во однос на директното поучување, бидејќи ја поттикнува самостојната самоактивност на учениците, но во исто време бара поголема ангажираност од страна на наставникот, подготвувајќи индивидуални задачи за приспособување кон психо-физичките способности на учениците.

Сепак, најдоброто решение би било реализација на наставата преку искомбинирање на индириктното со директното поучување, ова во зависност од наставната содржина и способностите на учениците.⁶²

2.1.2 Современи видови на поучување

Современото поучување, за разлика од традиционалната пракса, нуди и некои други модели на поучување, кои се поврзани со индириктното поучување и во кои ученикот е во улога на субјект во наставата, а наставникот ја има улогата на организатор, посредувач, координатор и водител на наставниот час. Некои позначајни модели се:

2.1.2.1 Интерактивно поучување

Улогата на наставникот во интерактивното поучување е повеќедимензионално. Тоа се карактеризира според искуството, имплементацијата на техниките за модернизација, рedefинирање на наставните цели, прилагодување на наставните методи, осигурување на наставниот материјал и др.

За организирање и реализација на интерактивно поучување, наставникот треба да поседува високи амбиции за работа, креативност, иницијатива, способност за комуницирање и работа во групи и способност за воспоставување на позитивна работна клима со учениците.⁶³

2.1.2.2 Поучување преку решавање на проблеми

Во овој вид на поучување, наставникот треба да ја има предвид возраста на учениците, интелектуалната зрелост и нивните логички способности за да биде во можност да им даде соодветни проблемски задачи. Особено значајно во овој вид на

⁶² Ibid, стр. 360.

⁶³ Murati, Xh. (2013). *Teknologjia mësimore*, Tetovë: LUMAGrafik, стр. 58.

поучување е соработката на педагозите и психолозите од училиштето со наставниците околу нивниот професионален развој, дефинирање на образовните задачи, се со цел на наставниците да им се олесни применувањето на најсовремените техники на поучување.

2.1.2.3 Истражувачко поучување

Во овој модел на поучување, наставникот треба да поседува стручна подготовка и спремност за да организира истражувачко-пронаоѓачка настава затоа што тој не предава ниту објаснува, но дава насоки како да работат учениците. Тука значајна улога има љубопитноста на учениците за истражувачка активност за пронаоѓање на нешто ново во врска со наставните содржини (како на пример воочување на разликата при засадување на растенија во светлина и темнина).

2.1.2.4 Екипно поучување

Екипното поучување подразбира работа на два или повеќе наставници од одреден наставен предмет или повеќе предмети, каде секој наставник индивидуално реализира и сноси посебни аспекти на поучување со заедничка цел трансмисија на знаења и развој на способности и вештини до учениците за достигнување на повисоки нивоа на напредок.

2.1.2.5 Програмско поучување

Програмското поучување има големо значење за придобивање на посебни способности, но не потпомогнува за совладување на поголемиот дел од наставната содржина. Исто така овој вид на поучување ги намалува интерактивните односи помеѓу наставникот и учениците и не го ангажира потполно наставникот, бидејќи ученикот дел од предметот го учи самостојно. Сепак, наставникот има посложена работа, бидејќи подготвува содржини во форма на секвенции, материјали и програмски текстови.⁶⁴

2.1.2.6 Поучување во дистанца

Овој вид на поучување се води од страна на наставникот, но далеку од училишните простории. Без разлика на местоположбата на наставникот и ученикот или учениците, и оваа настава се реализира според определена наставна содржина со одреден распоред на часови, но преку електронски форми на комуникација (преку компјутер и интернет вмрежување).

Еден од предизвиците на учењето во дистанца/далечина е тоа што наставниците и учениците повеќе не се во иста просторија за колективно да се справат со

⁶⁴ Vojka-Ismajli, H. (2012). *Teknologjia mësimore dhe të menduarit kritik*, Prishtinë: LIBRI SHKOLLOR, стр. 304.

недоразбирањата. Наместо тоа, големиот дел од времето за учење неизбежно ќе биде поттикнато од задачи кои бараат високо ниво на самонасочување.⁶⁵

„Како резултат на ученичките нееднаквости зголемени и надополнети со сложеноста која како резултат на затворањето на училиштата поради пандемијата COVID-19, наставниците изразија загриженост за квалитетот на искуството за учењето на учениците. Непознатоста со онлајн наставата, а за учениците, на непознавањето со онлајн учењето, создаде огромен број дополнителни предизвици за наставниците кои беа придодадени на веќе постоечките точки на загриженост“.⁶⁶

„Како резултат на тоа, едноставноста е клучна. Од клучно значење е да се дизајнираат искуства за учење на далечина кои имаат многу јасни упатства и користат само еден или два ресурси. Исто така, најдобро е, кога е можно, да се обезбедат ресурси како читања како PDF-датотеки до кои учениците секогаш ќе можат да пристапат“.⁶⁷

2.2 КАРАКТЕРИСТИКИ НА ПОУЧУВАЊЕТО

За да се постигне продуктивно поучување треба да се исполнат пет основни карактеристики и пет помошни карактеристики.

2.2.1 Основни карактеристики

Следниве пет особини се сметаат за основни карактеристики на поучувањето:

- Јаснотијата во поучувањето;
- Разновидноста во поучувањето;
- Ориентација во задачата;
- Вклучувањето во процесот на поучување;
- Степен на успехот на учениците.⁶⁸

2.2.1.1 Јаснотијата во поучувањето

⁶⁵ Farah, K. (2020). *4 Tips for Teachers Shifting to Teaching Online (An educator with experience in distance learning shares what he's learned: Keep it simple, and build in as much contact as possible)*, <https://www.edutopia.org/article/4-tips-supporting-learning-home>, 13.03.2022, 00:34 часот.

⁶⁶ Varela, G.D. & Fedynich, C. L (2021). *Teaching from a social distance: Teacher experiences in the age of COVID-19*, *Research in Higher Education Journal* Volume 39, стр. 12.

⁶⁷ Farah, K. (2020). *4 Tips for Teachers Shifting to Teaching Online (An educator with experience in distance learning shares what he's learned: Keep it simple, and build in as much contact as possible)*, <https://www.edutopia.org/article/4-tips-supporting-learning-home>, 13.03.2022, 00:40 часот

⁶⁸ Musai, B. (2014). *Metodologji e mësimdhënies (arti dhe shkenca për të përgatitur nxënës të suksesshëm)*, Tiranë: CDE, стр. 10.

Оваа карактеристика е поврзана со јасноотијата на претставувањето на наставата во училишта, покажана според особините на успешните наставници кои наставните содржини ги претставуваат и ги прават да бидат јасни. Тие ги објаснуваат концептите пред учениците и се во можност да на логичен начин им ги објаснат чекор по чекор на учениците. Исто така наставниците се многу јасни при нивниот говор кој е прилично содржински.

2.2.1.2 Разновидноста во поучувањето

Оваа карактеристика се одликува по начинот на прашување на учениците околу наставните содржини. Еден успешен наставник поседува стручност во делот на прашување на неговите ученици. Разновидноста во поучувањето се отсликува и според примената или употребата на различни материјали за учење. За стимулирање на учениците за поефективна работа, наставниците ги одбираат најдобрите трудови на учениците и ги поставуваат во просториите на училиштата на пример агол за математика, агол за ликовно воспитание, агол за јазици, и др. На овој начин, наставникот ќе влијае врз учениците во поттикнување на разновидноста во нивното поучување.

2.2.1.3 Ориентација во задачата

При оваа карактеристика, во зависност од вложениот труд и време на наставникот при подготовка на задачата, ориентацијата на учениците во решавање на истата ќе биде појасна и посветла, што значи дека и резултатот на учениците многу зависи од вложениот труд и време на наставникот во составување на задачата. Во исто време и во зависност од ориентацијата од страна на наставникот, резултатите на учениците ќе бидат подобри, кои исто така ќе причинуваат степен на задоволство кај учениците за успешно решавање на задачите.

2.2.1.4 Вклучувањето во процесот на поучување

Наставникот во процесот на вклучување има значаен дел, бидејќи треба соодветно да го планира вклучувањето на учениците во процесот на поучување, но во исто време и да одвои дел од времето за тие да имаат за процесот на учење на наставната содржина. Ова карактеристика е поврзана со ориентацијата во задачата, бидејќи наставникот кога им дава задачи на учениците преку процесот на поучување, треба да го планира и времето кое им е потребно на учениците за давање на повратна информација или за решавање на задачите или проблемите. Колку повеќе ученикот е вклучен во процесот на поучување и во процесот на учење, толку поголем или поефективен ќе биде резултатот од процесот на учењето.

2.2.1.5 Степен на успехот на учениците

Ова карактеристика е поврзана со ориентацијата во задачата и со вклучувањето на учениците во процесот на поучување. Така степенот на успехот ќе биде повисок кај оние ученици кои повеќе ќе се ориентираат и повеќе ќе се вклучат во процесот на поучување, бидејќи ќе дадат и подобри резултати. Во спротивно учениците кои помалку ќе бидат вклучени во процесот на поучување, или ќе им треба повеќе време за учење, или ќе покажат понизок степен на успех.

2.2.2 Помошни карактеристики

- Употреба на ученичките идеи;
- Структурирање;
- Умешноста при поставување на прашања;
- Преглед;
- Влијанието на наставникот.⁶⁹

2.2.2.1 Употреба на ученичките идеи

Ова помошна карактеристика претставува еден вид напреден дијалог помеѓу наставникот и учениците, бидејќи преку прибирање на ученичките идеи, наставникот ја надополнува и надградува наставната содржина и воедно го унапредува процесот на поучување. Исто така преку ученичките идеи наставникот поттикнува поголема заинтересираност за знаење и за постигнување на поголем успех и кај учениците со просечен и послаб степен на успех.

2.2.2.2 Структурирање

Со структурирање се подразбира испреплетување на она што веќе е научено од страна на учениците, со новата содржина кое треба да се научи со помош на наставникот. Тука ученикот тоа што го научил знае да го направи, а празнините ги пополнува со помош преку поучување од страна на наставникот.

2.2.2.3 Умешноста при поставување на прашања

Преку умешноста при поставување на прашања до учениците, наставникот добива повратна информација за квалитетот на неговото поучување и вреднува до кој степен учениците успеале да присвојат знаења од конкретната наставна содржина. Преку поставуваните прашања и добиените одговори, наставникот ќе биде во можност да ги отстрани нејаснотиите и недостатоците во неговото поучување.

2.2.2.4 Преглед

⁶⁹ Ibid, стр. 13

Информации за вреднувањето околу степенот на квалитет на поучувањето, наставникот може да прибере преку вршење на преглед над заедничката работа со учениците во училницата и над самостојната работа на учениците. Прегледот се врши преку прашања и дискусии со учениците. Ова на учениците ќе им овозможи подигнување на нивото на размислување за одредени проблеми и прашања. Овој преглед исто така на наставникот ќе му овозможи пополнување на празнините и воедно надградба и усовршување во неговото поучување во иднина.

2.2.2.5 Влијанието на наставникот

Сите знаеме дека наставникот има несомнено големо влијание кај учениците. При набљудување на еден наставен час се приметуга ентузијазмот на наставникот кој ја врши работата со голема воља и посветеност. Тој што ја сака работата и ги сака учениците, посветеноста кон поучувањето му е професија, обврска и мисија. Успешниот наставник е динамичен, ја менува интонацијата, ја менува гестикацијата и наставните содржини ги прави поатрактивни. Како резултат на сево ова неговото влијание кај учениците е поголемо и посоджинско, што значи дека овој пристап на наставникот кон поучувањето, влијае да во иднина многу негови ученици го следат неговиот модел.

РЕФЕРЕНЦИ

1. Saha, L. J. & Dworkin, A. G. (2009). *International Handbook of Research on Teachers and Teaching*, New York: Springer.
2. Nuredini, V. (1999). *Pedagogjia*, Prishtinë: TIMEGATE.
3. Murati, Xh. (2013). *Teknologjia mësimore*, Tetovë: LUMAGrafik.
4. Vojka-Ismajli, H. (2012). *Teknologjia mësimore dhe të menduarit kritik*, Prishtinë: LIBRI SHKOLLOR.
5. Musai, B. (2014). *Metodologji e mësimdhënies (arti dhe shkenca për të përgatitur nxënës të suksesshëm)*, Tiranë: CDE.
6. Varela, G. D. & Fedynich, C. L. (2021). *Teaching from a social distance: Teacher experiences in the age of COVID-19*, *Research in Higher Education Journal* Volume 39.
7. Miller, C. (2016). *Top five qualities of effective teachers, according to students*, <https://www.pearsoned.com/top-five-qualities-effective-teachers/>, 09.02.2021, 21:00 часот.
8. Farah, K. (2020). *4 Tips for Teachers Shifting to Teaching Online (An educator with experience in distance learning shares what he's learned: Keep it simple, and build in as much contact as possible)*, <https://www.edutopia.org/article/4-tips-supporting-learning-home>, 13.03.2022, 00:34 часот.

3. УЧЕЊЕТО – ПРЕДИЗВИК ВО СОВРЕМЕНАТА НАСТАВА

'Live as if you were to die tomorrow. Learn as if you were to live forever'

Mahatma Gandhi

'Живеј како да умираш утре. Учи како би живеел засекогаш'

Махатма Ганди

За дефинирање на поимот учење, различни автори даваат различни дефиниции, но сите дефиниции имаат едно заедничко, а тоа е идејата дека процесот на учење е планирана и организирана дејност помеѓу наставникот и ученикот, што значи дека наставникот носи и дава знаење, а ученикот присвојува знаење, навика и умешност. Меѓусебниот однос на интерактивна соработка помеѓу наставникот и ученикот е многу значаен и доминантен фактор, а резултатот од оваа содејствие зависи од обостраната ангажираност. Развојот на учењето се збогатува со процесот на наставата.

„Учењето може да се смета за промена која по природа е трајна бидејќи промената кај учениците ја внесува наставникот преку техники како развивање на специфични вештини, промена на некои ставови или разбирање на специфични научни закони кои работат зад средината на учењето“.⁷⁰

Во педагошката литература, поимот учење иако е со јасно и општо познато значење, сепак вистина е дека овој поим го употребуваме за објаснување на две феномени: првиот е појаснување на учењето како феномен во целост, или како процес и резултат. Во вториот аспект, учењето се употребува како организиран процес на стекнување на знаења под водство на друга личност, односно наставникот.

Повеќето луѓе веруваат дека учењето завршува со диплома. Но, процесот на учење никогаш не завршува. Тоа е процес кој постојано се развива додека продолжуваме да учиме нови работи и да стекнуваме вештини додека поминуваме низ нашиот професионален и личен живот.

⁷⁰ Munna, S. A. & Kalam, A. (2021). *Teaching and learning process to enhance teaching effectiveness: a literature review*, International Journal of Humanities and Innovation (IJHI) Vol. 4 No. 1, 2021, стр. 1.

Еден од најважните елементи на процесот на учење е да се осигура дека учениците остануваат ангажирани и мотивирани. Тие треба да го разберат целокупниот процес и наставниците да можат да обезбедат учење засновано врз индивидуалните одлики, емоционалното однесување и когнитивните способности на нивните ученици.

Методите на инструкции и наставни техники треба да бидат избрани на начин што го олеснува разбирањето на процесот на учење за различни ученици.⁷¹

Многумина од нас минуваат низ различни фази на процесот на учење дури и без да сфаќаат за тоа. Да ги разгледаме структурата и фазите на учење што можат да ве придвижат кон успех на работа и воопшто во животот.

Процесот на учење вклучува детален преглед на различни фази на процесот на учење. Да ги разгледаме различните фази на процесот на учење:

1. Несвесна неспособност
2. Свесна неспособност
3. Свесна способност
4. Несвесна способност⁷²

1. Несвесна неспособност

Првата фаза на учење е несвесна неспособност. Ова е фаза во која ученикот сè уште не научил ништо. Учениците немаат знаење или вештина - и дури не чувствуваат потреба да научат нова вештина.

Потенцијалните ученици треба да бидат свесни дека проширувањето на нивното учење може да додаде дополнителна вредност на нивните вештини. Мора да се знае како да се создаде најдобар систем за учење за да се исполнат барањата на учениците во оваа фаза.

2. Свесна неспособност

Втората фаза од процесот на учење е свесна неспособност. Тука, учениците се свесни за вештината или знаењето што им недостасуваат. Тие се свесни што им недостасува. Како резултат, тие развиваат желба да знаат за нови работи бидејќи веќе не се задоволни да пропуштаат нешто што може да се покаже вредно.

Ова е фаза каде целната публика може најлесно да се убеди да се приклучи на курс.

3. Свесна способност

⁷¹ Harappa Diaries (2020). <https://harappa.education/harappa-diaries/learning-process-and-stages-of-learning>, 11.02.2021, 22:30 часот.

⁷² Ibid.

Следната фаза од процесот на учење е свесна способност. Ова е кога ученикот се запознава со предметот или стекнува вештина, но сепак не е доволно умешен да го развие како автоматски рефлекс или навика. Погледнете на овој начин - ја научивте теоријата; сега мора да поминете низ практични вежби.

4. Несвесна способност

Четвртата и последна фаза на учење е позната како несвесна способност. Тоа се однесува на постигнување на ниво на експертиза каде што можете да станете апсолутен господар на навиката.

Да речеме дека е како да пишувате на вашиот компјутер. Не обрнувате внимание ниту на секој удар - прстите едноставно се лизгаат над тастатурата за да формираат зборови што ќе ви паднат на ум. Тоа е оваа четврта фаза на учење што секој ученик се стреми да ја стекне.⁷³

Учењето треба да биде дел од нашиот секојдневен живот, дури треба храбро да се оди чекор понатаму и учењето да го прифатиме во исто ниво како и биолошките секојдневни потреби. Ова е неопходно бидејќи светот се побрзо се менува и човекот како вечен ученик треба во непрестан континуитет да стаса до нови извори на информации и знаења со цел да се прилагоди на таквите непредвидливи промени, кои можат да бидат од голема полза на ученикот, но и да го остават без определена ориентација и сигурност за неговата иднина.

3.1 ВИДОВИ НА УЧЕЊЕ

Најчесто се среќаваат следните видови на учење:

3.1.1 Визуелно учење;

3.1.2 Аудитивно учење;

3.1.3 Учење преку читање и пишување;

3.1.4 Кинестетско учење.⁷⁴

3.1.1 Визуелно учење

„Учениците кои припаѓаат на овој стил, најверојатно, ќе имаат демонстрација и можат да учат преку опис. Овие ученици претпочитаат да користат список за да ја задржат својата стапка на напредување во учењето, како и за уредување на нивните идеи

⁷³ Ibid.

⁷⁴ Othmana, N. & Amiruddin, M.H. (2010), *Different Perspectives of Learning Styles from VARK Model*, International Conference on Learner Diversity 2010, Procedia Social and Behavioral Sciences 7(C) (2010) 652–660, стр. 656.

и ум. Освен тоа, визуелните ученици лесно се вознемируваат или се менуваат во фокусот со движења или дејствија, каде што, бучавата, обично не им пречи“.⁷⁵

„Покрај тоа, визуелните ученици сакаат да користат фигури, слики и симболични алатки како што се графикони, хиерархии, модели и показатели што претставуваат печатени информации. Тие исто така можат да им објаснат на другите за концептот преку цртање фигура или слика“.⁷⁶

„Милер (Miller) во својата студија објасни дека дури 29 проценти од учениците се повеќе склони кон стилот на визуелно учење каде тие поседуваат интелигенција при користење на слики и оптичка илузија и модели во тридимензионална форма“.⁷⁷

„Учениците кои имаат визуелна интелигенција обично се богати со имагинација и имаат тенденција да бидат креативни и имагинативни“.⁷⁸

3.1.2 Аудитивно учење

„Аудитивните ученици учат нешто слушајќи. Овие ученици посветуваат поголемо внимание на изречени зборови од наставниците. Тие претпочитаат да слушаат отколку да пишуваат белешки за предавања. По завршувањето на предавањата, тие избираат да дискутираат за теми што се предаваат со соучениците, како начин да се разјасни нивното разбирање“.⁷⁹

„За да помогнат со нивниот стил на учење, аудитивните ученици дискутираат на одговори или со слушање на снимање преку теми за испитување. Учениците кои учат на овој начин лесно се прекинуваат со бучава“.⁸⁰

„Според Милер (Miller), овој вид на ученици можат да запомнат информации преку гласно читање или преку уста кога читате, особено кога учат нешто ново. Учениците можат да ја зајакнат својата меморија со повторно слушање аудио-снимки, преку предавање на други луѓе и дискутирање со наставниците. Аудитивните ученици обично читаат лесно, раскажуваат паметно, пишуваат приказна или поезија без напор, учат брзо странски јазик, имаат добар вокабулар, сакаат да пишуваат писма и поседуваат силна способност да запомнат имиња или факти“.⁸¹

3.1.3 Учење преку читање и пишување

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Ibid.

⁷⁷ Ibid.

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ Ibid.

„Учениците со тенденција за читање претпочитаат печатен збор и текст како метод за стекнување информации. Нив им се допаѓа список, речник, учебници, белешки за предавања или печат. Овие ученици сакаат да ги организираат белешките за предавања во форма на скица, да ги парафразираат белешките во училницата и да ги проучат испитните прашања преку повеќе избори, според Драго и Вагнер (Drago and Wagner), овие ученици се носители на белешки. Тие учат подобро преку белешка замена од предавање или преку тешки материјали за читање“.⁸²

3.1.4 Кинестетско учење

„Иако се мери како посебна категорија во ВАРК моделот (Visual, Aural, Reading or Write and Kinesthetic), учењето преку кинестетика е режим на мерење, се смета за комбинација на различни функции на сетилата. Приоритетен кинестетик што се однесува на учењето постигнато со користење на искуство и пракса. Со други зборови, студентите по кинестетика треба да поминат низ искуство за да научат нешто“.⁸³

„Драго и Вагнер (Drago and Wagner) ги опишуваат карактеристиките на предиспонираните ученици за кинестетика како оние кои потенцираат повеќе на искуство во учење нешто и обично, тие имаат голема енергија и претпочитаат да применуваат допир, движење и интеракција кон нивната околина. Освен тоа, овие ученици не сакаат да учат само со слушање и преку визуелни вештини, и типично, кинестетичките ученици се пасивни на час“.⁸⁴

„Според Армстронг (Armstrong), учениците кои поседуваат ваков вид интелигенција сакаат да се движат и се активни, брзи во учењето физички вештини, сакаат да размислуваат додека се движат, да се претставуваат добро во одредено атлетско поле, со поголема веројатност да користат движења како помош за запомнување на разни случаи, имаат добра координација и свесност за темпото и лесно се опуштаат“.⁸⁵

„Волфман и Бејтс (Wolfman and Bates), од друга страна, сметаат дека стилот на кинестетичко учење е во состојба да ја зголеми мотивацијата за учење. Пипинг (Piping) во својата студија исто така докажа дека стилот на учење ВАРК може да го подобри

⁸² Ibid.

⁸³ Ibid.

⁸⁴ Ibid, стр. 657.

⁸⁵ Ibid.

разбирањето на учениците, како и да ја подигне мотивацијата за учење и интересот кај учениците“.⁸⁶

3.2 КАРАКТЕРИСТИКИ НА УЧЕЊЕТО

Како поопширни карактеристики на учењето се:

3.2.1 Учењето е: систем, структура и содржина;

3.2.2 Учењето има: контекст, релации и димензии;

3.2.3 Учењето рефлектира: функција, мисија и цели;

3.2.4 Учењето се реализира преку технологија (работни модели, учебни стратегии и методологии на поучување);

3.2.5 Наставникот е во улога на организатор, водач и управувач;

3.2.6 Ученикот во учењето е субјект, објект и понекогаш и субјект и објект.⁸⁷

3.2.1 Учењето е: систем, структура и содржина

Една од основните карактеристики од учењето е тоа дека учењето е организиран систем кој се основа на наставната содржина за одреден предмет. Учењето има сложена структура во која ученикот треба прво да научи околу основните поими и со тек на време да ги учи во континуитет и посложените содржини од одреден предмет.

3.2.2 Учењето има: контекст, релации и димензии

Друга важна карактеристика на учењето во еден смисол претставува контекст и релација на пренесување на знаења од наставникот до ученикот и учениците меѓу себе. Учењето ги опфаќа и двете димензии, образовната димензија и воспитна димензија, бидејќи преку учење, ученикот и се воспитува и се образува.

3.2.3 Учењето рефлектира: функција, мисија и цели

Преку процесот на учење, се пренесува знаење, но во исто време рефлектира одредена функција, мисија и цел за ова знаење да го достигне посакуваниот резултат, односно развој и зголемување на хоризонтот на знаења кај ученикот за одреден предмет.

3.2.4 Учењето се реализира преку технологија (работни модели, учебни стратегии и методологии на поучување)

Денес веќе е сосема природно да употребата на технологијата и нејзините алати бидат извор на реализацијата на процесот на учењето, кое во голема мерка се

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Murati, Xh. (2002). *Didaktika (Metodologjia e mësimdhënies)*, Tetovë: ÇABEJ, стр. 52.

карактеризира како напредно учење, бидејќи преку интернет ученикот може да пристапи кон безброј извори на учење, работни модели, учебни стратегии и различни методологии, во споредба со традиционалните извори кои се прилично ограничени.

3.2.5 Наставникот е во улога на организатор, водач и управувач

Не може да се набројат карактеристиките на учењето, без да се нагласи улогата на наставникот, кој и покрај развојот и се почесто употребата на технологијата, претставува важна алка во процесот на учење, бидејќи неговата улога е многу сложена, односно тој додека е добар организатор, голем водач и одличен управувач, кај неговите ученици во исто време е и голем мотиватор, внесува сигурност, креира позитивна клима и ги поттикнува учениците за успех и напредување.

„Денес, во образовната реалност, најкорисните вештини за наставниците се чини дека се способноста за брз одговор кон промените, за подобрување на квалификациите и за користењето на постојаното развивање на технологијата. Компетенциите на управувањето се исто така важни, бидејќи тие овозможуваат управување со ресурсите во локалната средина и училиштето. Во денешниот свет ни треба наставник како менаџер повеќе отколку наставник како лидер. Секој наставник треба да има менаџерски компетенции кои му овозможуваат да се прилагоди на новиот свет и на образовните стандарди“.⁸⁸

3.2.6 Ученикот во учењето е субјект, објект и понекогаш и субјект и објект

Покрај наставникот, како друга можеби и најважна алка во учењето е ученикот, кој во наставно образовниот процес се појавува во три различни улоги:

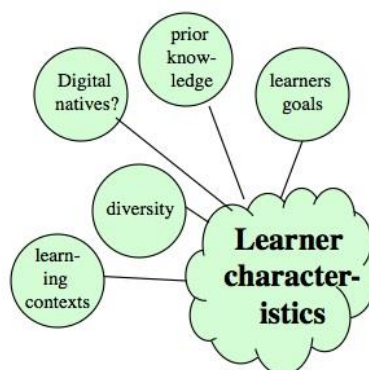
Како посебен субјект – овој случај е многу редок, бидејќи како субјект ученикот треба да биде активен во наставно-образовниот процес, да биде дел од составувањето на курикулумот, да биде дел од тимот кој одлучува за одредување на наставниците, на методите и формите на наставата и текстовите кои ќе се употребат и др.

Како посебен објект – овој случај се среќава во традиционалната настава каде ученикот повеќе примил информации, на некој начин неговата активност била ограничена, се до моментот кога наставникот му се обраќал или пак му дал дозвола за изразување.

⁸⁸ Banasiak, M. A. & Karczmarzyk, M. A. (2018). *TEACHER AS LEADER AND TEACHER AS MANAGER: COMPETENCES OF MODERN EDUCATOR*, Journal of Psycho-Educational Sciences | Vol. 7, No. 3 London Academic Publishing, December 2018, стр. 36.

Како субјект и објект во исто време – овој случај повеќе се среќава во современата настава, бидејќи ученикот и прима задачи од наставникот, но во исто време тој е активен изразувајќи ги неговите вештини, знаења и способности за време на наставата.

Веројатно, ништо повеќе не ги одразува промените во наставата во дигитална ера отколку промената во карактеристиките на ученикот. Како главни карактеристики на ученикот од дигиталната ера се набројуваат следните пет кои се прикажани на слика 2.⁸⁹

Слика 2. Карактеристики на ученикот

3.2.6.1 Зголемена разновидност

3.2.6.2 Работата и домашниот контекст

3.2.6.3 Цели на учениците

3.2.6.4 Претходно знаење или вештини

3.2.6.5 Дигитално фамилијаризирани⁹⁰

3.2.6.1 Зголемена разновидност - „Во развиените земји како што е Канада, јавните пост-секундарни институции се очекува да претставуваат ист вид на социо-економска и културна разновидност во општеството како целина, наместо да бидат институции резервирани за елитно малцинство. Во ера каде економскиот развој е тесно поврзан со повисоките нивоа на образование, целта сега е да се донесат што е можно повеќе ученици според бараните стандарди, наместо да се фокусираат само на потребите на најспособните ученици. Ова значи изнаоѓање начини да им помогнете на многу широк спектар на ученици со многу различни нивоа на способност и/или претходно знаење да успеат. Денес очигледно една мерка не им одговара на сите. Справувањето со сè поразновидната ученичка популација е можеби најголемиот од сите предизвици со кои

⁸⁹ William, A., *TEACHING IN A DIGITAL AGE*, <https://opentextbc.ca/teachinginadigitalage/chapter/5-3-learner-characteristics/>, 10.02.2021, 00:15 часот.

⁹⁰ Ibid.

се соочуваат наставниците и инструкторите во дигиталната ера, особено но не исклучиво на пост-средно ниво. Ова не е нешто за што наставниците примарно квалификувани во стручната материја се добро подготвени“.⁹¹

„Комбинација на добар дизајн и соодветна употреба на технологија во голема мера ќе ја олесни персонализацијата на учењето, дозволувајќи им на пример на различни ученици да работат со различна брзина и да го насочат учењето кон специфичните интереси и потреби на учениците, обезбедувајќи на тој начин ангажирање и мотивација за разновиден опсег на ученици. Сепак, првиот и можеби најважниот чекор е наставниците да ги познаваат своите ученици, а особено, да идентификуваат од огромниот спектар на информации во врска со учениците и нивните разлики, кои се најважни за дизајнот на наставата и учењето во дигиталната ера“.⁹²

3.2.6.2 Работата и домашниот контекст - „Два фактори ја прават работата и домашниот контекст важен во дизајнирањето на наставата и учењето: учениците се повеќе работат додека учат. Околу половина од сите канадски ученици исто така работат, и опсегот на возраст на учениците продолжува да се шири, со просечна возраст на учениците што полека се зголемува“.⁹³

Постојат неколку причини за зголемување на просечната возраст на учениците, барем во Северна Америка:

- „на учениците им е потребно подолго време да дипломираат (делумно затоа што имаат тенденција да учат помалку додека работат);
- сè поголем број ученици одат во училиште;
- повеќе ученици се враќаат на дополнителни курсеви и програми по дипломирањето (доживотни ученици), главно од економски причини“.⁹⁴

„Делумно или целосно вработените ученици, сè повеќе имаат потреба од поголема флексибилност во учењето, а особено избегнување долги патувања помеѓу домот, работата и училиштето. Овие ученици сè повеќе сакаат хибридни или целосно онлајн курсеви и помали модули, сертификати или програми што можат да ги соберат околу нивниот работен живот“.⁹⁵

⁹¹ Ibid.

⁹² Ibid.

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Ibid.

3.2.6.3 Цели на учениците - „Целите на учењето обезбедуваат важен поттик за личниот развој. Тие им овозможуваат на учениците да преземат сопственост над нивното учење и им помагаат на наставниците да сфатат каде да фокусираат дополнително внимание. Поставувањето цели носи позитивни промени и раст што е добро за секого“.⁹⁶

„Разбирањето на мотивацијата на учениците и она што тие очекуваат да го извлечат од курс или програма, исто така, треба да влијае на дизајнирањето на курсот или програмата. За учењето, честопати е потребно да се изнајдат начини да се придвижат учениците чиј пристап кон учењето првично е воден од надворешни награди, како што се оценки или квалификации, кон пристап кој ги ангажира и мотивира учениците во самата предметна материја. Потенцијалните ученици веќе со пост-средно квалификација и добра работа можеби не сакаат да работат преку претходно утврден сет на курсеви, но можеби сакаат само специфични области на содржина од постојните курсеви, прилагодени за да ги задоволат нивните потреби (на пример, на барање и доставено преку Интернет). Затоа е важно да имате некаков вид на знаење или разбирање за тоа зошто учениците најверојатно ќе го полагаат вашиот курс или програма и што се надеваат дека ќе извлечат од нив“.⁹⁷

3.2.6.4 Претходно знаење или вештини - „Идното учење честопати зависи од тоа што учениците имаат претходно знаење или способност да прават работи на одредено ниво. Наставниците имаат за цел да ја премостат разликата помеѓу она што ученикот може да го направи без помош и она што тој или таа може да го направи со помош, она што Виготски (Vygotsky) го нарече зона на проксимален развој. Ако нивото на потешкотија на наставата е насочено премногу над можноста или претходните знаења и вештини на ученикот, тогаш учењето не се случува“.⁹⁸

„Сепак, колку поразновидни се учениците во некоја програма, толку поразновидни се знаењата и нивоата на вештини што веројатно ќе ги донесат со себе. Навистина, доживотни ученици или нови имигранти кои повторуваат некоја тема затоа што не им се признаваат странски квалификации, може да донесат специјалистичко или напредно знаење што може да се извлече за да се збогати искуството за учење за секого. Во исто време, некои ученици можеби немаат исто основно знаење како и другите на курс и ќе им треба повеќе помош. Во ваков контекст важно е да се дизајнира искуството

⁹⁶ Williams, M. (2019). *6 types of learning goals for students*, <https://www.classcraft.com/blog/learning-goals-for-students/>, 08.03.2022, 02:29 часот.

⁹⁷ Ibid.

⁹⁸ Ibid.

за учење така што ќе биде доволно флексибилно за да може да прими ученици со широк спектар на претходни знаења и вештини“.⁹⁹

3.2.6.5 Дигитално фамилијаризирани - Повеќето ученици денес пораснале со дигитални технологии како што се мобилни телефони, таблети и социјални медиуми, вклучувајќи Фејсбук, Твитер, Инстаграм и други дигитални алати. Таквите ученици не само што се поумешни во користењето такви технологии отколку претходните генерации, туку и дека тие размислуваат и поинаку.

Сепак, особено е важно да се разбере дека и самите ученици многу се разликуваат во користењето на социјалните медиуми и новите технологии, дека нивната употреба е во голема мера водена од социјални и лични побарувања, а нивната употреба на дигитални технологии природно не преминува во образовна употреба. Тие ќе користат нови технологии и социјални медиуми за учење, секаде каде што наставниците го прават тоа добро и кога учениците можат да видат дека употребата на дигитални медиуми директно ќе им помогне во учењето. За ова да се случи, потребни се намерни избори во дизајнот од страна на наставникот.

Работниот и домашниот контекст, целите на учениците и претходното знаење и вештини на учениците (вклучително и нивната компетентност со дигиталните медиуми) се некои од критичните фактори што треба да влијаат на дизајнот на наставата. За некои наставници, другите карактеристики на учениците, како што се стилските на учење, родовите разлики или културната позадина, може да бидат поважни, во зависност од контекстот. Без оглед на контекстот, добриот дизајн во наставата бара добри информации за учениците на кои ќе им предаваме, а особено за добар дизајн треба да се одговори на зголемената разновидност на нашите ученици.

Во дигиталната ера се поголема тежина има ученикот, па така и при составување на курикулумот се земаат предвид карактеристиките на младата генерација, односно **генерацијата З** (иако нема некој посебен консензус околу тоа, сепак општо прифатливо е мислењето дека припадниците на генерацијата З се сите оние кои се родени во новиот милениум, поточно во ерата на дигитализација – така се именуваат бидејќи не го познаваат светот без интернет).

Како најважни карактеристики, с издвојуваат следните пет:

3.2.6.5.1 Генерацијата З се дигитални домородци

3.2.6.5.2 Генерацијата З се еколошки освестени

⁹⁹ Ibid.

3.2.6.5.3 Припадниците на генерацијата З имаат слаба способност на одржување на вниманието за разлика од претходните генерации

3.2.6.5.4 Учениците од генерацијата З сакаат да знаат за КОРИСТТА од она што го учат

3.2.6.5.5 Учениците од генерацијата З се многу повнимателни од нивните претходници¹⁰⁰

3.2.6.5.1 Генерацијата З се дигитални домородци - За разлика од сите претходни генерации, припадниците на генерацијата З се родени во потполно дигитализиран и непрестано поврзан свет. И додека сите родени пред 2000 година – таканаречени „дигитални емигранти“ – сведочеле на дигиталната револуција и искусиле потребата за вечното учење и прилагодбата на дигитализација на се повеќе аспекти на секојдневниот живот, **генерацијата З никогаш не го искусила животот во овој свет без интернет**, кој претставува секогаш достапен извор на информации и комуникациски алатки.

„Генерацијата З или како се нарекува кратко Ген З е различна од претходните генерации на некои важни начини, но слична на многу начини на генерацијата Милениум (Millennials) која дојде пред неа. Членовите на Ген З се расно и етнички поразновидни од која било претходна генерација и тие се на пат да бидат најобразованата генерација досега. Тие се исто така дигитални домородци кои имаат малку или никакво сеќавање на светот каков што постоел пред паметните телефони“.¹⁰¹

Впрочем и сосема природно е и начинот на друштвената интеракција на генерацијата З да е речиси целосно под влијание на технологијата. Меѓутоа, тие се свесни за нејзиното влијание и не се некритички кон технологијата, посебно кон социјалните мрежи.

Генерацијата З, како последица на дигиталната комуникација и за разлика од претходните генерации, повеќе комуницира преку визуелните начини – со помош на видеа, слики, емотикони и ГИФ-ови.

Вреди да се истакне дека припадниците на генерацијата З не само што ги конзумираат онлајн медиумите, туку според Тим Елмор (Tim Elmore) и сами учествуваат во создавање на дигиталниот содржај, со што ја изразуваат нивната креативност и

¹⁰⁰ Lipnjak, T. (2019). *Poučavanje Generacije Z: 5 karakteristika učenika 21. Stoljeća i kako im pristupiti u nastavi*, <https://www.outwardboundcroatia.com/poučavanje-generacije-z/>, 10.02.2021, 21:00 часот.

¹⁰¹ Parker, K. & Igielnik, R. (2020). *On the Cusp of Adulthood and Facing an Uncertain Future: What We Know About Gen Z So Far*, <https://www.pewresearch.org/social-trends/2020/05/14/on-the-cusp-of-adulthood-and-facing-an-uncertain-future-what-we-know-about-gen-z-so-far-2/>, 12.03.2022, 23:59 часот.

земањето на првите претприемнички чекори. Свесни за предностите за достапните неформални онлајн едукации и текови, кои се поефтини а прилагодливи на нивните властити интереси од традиционалните високоучилишни образовни смерови.

3.2.6.5.2 Генерацијата 3 се еколошки освестени - Овие припадници имаат голема желба да со својата работа **позитивно влијаат кон светот** во кој живеат. Свесни се за веќе присутните последици од климатските промени и дека тие ќе бидат првите врз чии животи во иднина ќе се одразуваат истите.

Генерацијата 3 размислува за алтернативните извори на енергија, намалување на загаденоста и количината на отпадоци, зачувување на природната средина, рециклирањето и влијанието на производите кои ги купуваат врз средината.

„Според едно неодамнешно истражување, купувачите на Ген 3 бараат одржлива малопродажба, огромното мнозинство од купувачите на генерацијата 3 претпочитаат да купуваат одржливи брендови и тие се најподготвени да потрошат 10 проценти повеќе на одржливи производи. Извештајот, исто така, откри дека генерацијата 3 заедно со генерацијата Милениум имаат најголема веројатност да носат одлуки за купување врз основа на вредности и принципи (лични, социјални и еколошки).“¹⁰²

3.2.6.5.3 Припадниците на генерацијата 3 имаат слаба способност на одржување на вниманието за разлика од претходните генерации - Припадниците на генерацијата 3 имаат слаба способност на одржување на вниманието за разлика од претходните генерации но и способност за мултитаскинг и скенирање на текстот во потрага за пожелни информации, што воедно претставува позитивна последица од користењето на онлајн медиумите. Како што нагласуваат Френсис и Хофел (Francis i Hoefel), припадниците на генерацијата 3 одлично ги собираат и во исто време користат повеќе извори на информации интегрирајќи ги виртуелните и офлајн искуствата.

Меѓутоа, многу е очигледно да учениците од генерацијата 3 потешко се концентрираат на една задача подолго време, посебно кога се работи за читање на долги и позахтевни текстови, при решавање на комплексни проблеми или при постигнување на долгорочни цели.

¹⁰² Petro, G. (2021). *Gen Z Is Emerging As The Sustainability Generation*, <https://www.forbes.com/sites/gregpetro/2021/04/30/gen-z-is-emerging-as-the-sustainability-generation/?sh=4baf11ae8699>, 13.03.2022, 00:19 часот.

3.2.6.5.4 Учениците од генерацијата З сакаат да знаат за КОРИСТТА од она што го учат - Имајќи предвид дека се навикнати на константен пристап до информации, се прагматични и аналитични, но и спремни за преиспитување на универзалните вистини и многу се поотворени спрема различностите и социјалната инклузија.

Приметено е да учениците од генерацијата З искажуваат поголем интерес за претприемништво за разлика од претходната генерација и се надеваат дека еден ден ќе отворат сопствено претпријатие или пак преку своите хоби да зарадуваат за живот.

Со оглед на тоа дека се свесни да во секој момент имаат пристап до сите потребни информации, од формалното образование очекуваат да биде повеќе од самото пренесување на знаења и да ги научи со практичните вештини.

„Учениците од генерацијата З, исто така, сакаат да знаат дека концептите што ги учат имаат поширока применливост. Еден ученик говореше за важноста да бидеш „способен да го примениш [учењето] на различни начини на поставките од секојдневниот живот“, а друг говореше за „сфаќањето на концептите и нивна примена при решавање на други проблеми“¹⁰³.

Покрај нивната желба за применето учење, студентите од генерацијата Z имаат предност и за интраперсонално

учењето. Индивидуалната природа на технологијата ѝ помогна на генерацијата Z да стане удобна и навикната

самостојно учење. Без разлика дали читате статија или е-книга, завршувате онлајн модул или гледате

видео со настава, учениците обично можат да се вклучат во многу образовни практики во индивидуално опкружување.

3.2.6.5.5 Учениците од генерацијата З се многу повнимателни од нивните претходници - Истражувањето на Меѓународната федерација на сметководители покажа дека учениците припадници на генерацијата З се повнимателни и позагрижени за својата (професионална) иднина. Тие нерадо ја прифаќаат улогата на водач.

Тим Елмор (Tim Elmore) нагласува дека припадниците на генерацијата З во однос на претходната генерација, повеќе штедат одошто трошат, се повнимателни, по прагматични и понесигурни со оглед на времето во кое растат.

¹⁰³ Seemiller, C. & Grace, M. (2017). *Generation Z: Educating and Engaging the Next Generation of Students*, Wiley Online Library, стр. 3.

Имајќи ги предвид горенаведените карактеристики, современите наставници ја познаваат силната страна на учениците од генерацијата З, која треба да им служи како тврда основа за понатамошниот развој на воспитно-образовниот процес, и исто така при креирање на содржината на курикулумот.

Наставникот кој се соочува со овој тип на ученици, треба да е подготвен за сосема нови предизвици, исто така да е пофлексибилен, потолерантен и посоработлив затоа што современата настава во центарот на вниманието го има ученикот. Потребно е секоја наставна содржина, секоја иновација да се движи околу барањата, интересите и креативноста на учениците од генерацијата З.

За различните ученици од оваа генерација, на пример за надарените ученици по математика, треба да се подготви индивидуален план, бидејќи тие често се „здосадуваат“ во наставниот час и се што работат го работат мрзливо, а пак некој индивидуален план само за овој тип на ученици би бил поефикасен и поуспешен за нивниот успех и понатамошен развој.

РЕФЕРЕНЦИ

1. Munna, S. A. & Kalam, A. (2021). *Teaching and learning process to enhance teaching effectiveness: a literature review*, International Journal of Humanities and Innovation (IJHI) Vol. 4 No. 1, 2021.
2. Banasiak, M. A. & Karczmarzyk, M. A. (2018). *TEACHER AS LEADER AND TEACHER AS MANAGER: COMPETENCES OF MODERN EDUCATOR*, Journal of Psycho-Educational Sciences | Vol. 7, No. 3, London Academic Publishing, December 2018.
3. Murati, Xh. (2002). *Didaktika (Metodologjia e mësimdhënies)*, Tetovë: ÇABEJ.
4. Seemiller, C. & Grace, M. (2017). *Generation Z: Educating and Engaging the Next Generation of Students*, Wiley Online Library.
5. Othmana, N. & Amiruddin, M. H. (2010). *Different Perspectives of Learning Styles from VARK Model*, International Conference on Learner Diversity 2010, https://www.researchgate.net/publication/257714086_Different_Perspectives_of_Learning_Styles_from_VARK_Model.
6. William, A., *TEACHING IN A DIGITAL AGE*, <https://opentextbc.ca/teachinginadigitalage/chapter/5-3-learner-characteristics/>, 10.02.2021, 00:15 часот.
7. Lipnjak, T. (2019). *Poučavanje Generacije Z: 5 karakteristika učenika 21. Stoljeća i kako im pristupiti u nastavi*, <https://www.outwardboundcroatia.com/poucavanje-generacije-z/>, 10.02.2021, 21:00 часот.
8. Harappa Diaries (2020). <https://harappa.education/harappa-diaries/learning-process-and-stages-of-learning>, 11.02.2021, 22:30 часот.
9. Williams, M. (2019). *6 types of learning goals for students*, <https://www.classcraft.com/blog/learning-goals-for-students/>, 08.03.2022, 02:29 часот.
10. Parker, K. & Igielnik, R. (2020). *On the Cusp of Adulthood and Facing an Uncertain Future: What We Know About Gen Z So Far*, <https://www.pewresearch.org/social->

[trends/2020/05/14/on-the-cusp-of-adulthood-and-facing-an-uncertain-future-what-we-know-about-gen-z-so-far-2/](https://www.trends/2020/05/14/on-the-cusp-of-adulthood-and-facing-an-uncertain-future-what-we-know-about-gen-z-so-far-2/), 12.03.2022, 23:59 часот.

11. Petro, G. (2021). *Gen Z Is Emerging As The Sustainability Generation*, <https://www.forbes.com/sites/gregpetro/2021/04/30/gen-z-is-emerging-as-the-sustainability-generation/?sh=4baf11ae8699>, 13.03.2022, 00:19 часот.

4. НАСТАВНИКОТ ИСТРАЖУВАЧ КАКО РЕАЛИЗАТОР НА КУРИКУЛУМОТ

*'The average teacher explains complexity
The gifted teacher reveals simplicity'*

Robert Brault

*'Просечниот наставник ја објаснува комплексноста
Надарениот наставник ја открива едноставноста'*

Роберт Бролт

Наставникот ја сноси главната улога во наставниот процес. Тој е личноста од која се бара да има голема одговорност, како интелектуална така и морална, особено при реализацијата на курикулумот во неговиот предмет, односно во наставниот процес.

Вообичаено и традиционално улогата на наставникот била поедноставна, што подразбира дека вршел само учење и поучување. Тој не се трудел да најде нови начини и да применува нови техники за реализација на наставниот процес.

Според Фурлан (Furlan), наставниците или професионалните поучувачи имаат различни степени на професионален развој. Но, најосновни тој ги споменува три типови на наставници: рутинер, иноватор и експериментатор и поголемиот број на наставници ги определува помеѓу овие две крајности. Ебут (Ebbutt) пак, иако првично наставниците ги дели во пет нивоа, сепак и тие можеме да ги класификуваме во три групи, и тоа: наставник кој работи (поучува) вообичаено; наставник самоконтролор и наставник истражувач.

Наставникот кој работи вообичаено или рутински, во неговата работа не може да прави разлика меѓу мислењето и дејствувањето. Тој тип на наставник често не е свесен

каде и како го стекнал знаењето кое го практикува. И како последна особина на овој тип на наставник е тоа што тој не знае вербално да го опише своето знаење.¹⁰⁴

Повисоко ниво на професионален развој на наставникот претставува наставникот самоконтролор, кој при појава на посложени проблеми и ситуации при водење на наставата мисли и дејствува не според одредена рутина, туку преку директно наблудување на однесувањето на учениците тој може да открива дали континуирано го следат него и дали го разбираат, дали се соодветно активни и слично.¹⁰⁵

За третиот тип на наставник, според Ебут (Ebbutt), значи за наставникот истражувач подетално ќе објасниме во продолжение.

Сложените и покомплицирани проблеми во наставата бараат поголема и попрофесионална подготовка од страна на наставникот. Покрај вообичаената работа и размислување во текот на наставниот час, наставникот треба да размислува, да се ангажира и дејствува и вон наставата, се со цел да се доградува и усовршува за посуштинско и поусовершено водење на наставата. Овој тип на наставник, во современата литература се наоѓа како наставник истражувач.

Наставникот истражувач многу лесно ги детектира нејаснотиите кои ги имаат учениците за одреден предмет и го прилагодува курикулумот во зависност од потребите во наставниот час.

Наставникот истражувач во делот кога е вон наставниот час, размислува околу работата, што подразбира дека тој професионалното знаење не го користи за конкретно дејствување, туку се обидува да биде самокритичен, самооценувач, за знаењето да го усоврши, реорганизира, актуелизира, преформулира и на крај тоа да го презентира и пренесе на другите, односно на учениците во рамките на наставниот процес. Ова активност вклучува и размена на знаења, идеи и искуства преку меѓусебна соработка или вербална комуникација со другите наставници или колеги, со цел унапредување во делот на професионалниот развој на наставникот, односно наставникот истражувач.

Сложената природа на воспитно-образовните прашања, во себе носи и многу дилеми на самиот наставник со кои тој се соочува во процесот на наставата.

Една таква анализа на тешките дилеми со кои се соочуваат наставниците е направена од страна на Берлак и Берлак (Berlak and Berlak). Рамката која тие ја развиваат

¹⁰⁴ Попоски, К. (1998). *УСПЕШЕН НАСТАВНИК (Самооценување и оценување)*, Скопје: НИРО “Просветен работник“, стр. 87.

¹⁰⁵ Ibid, стр. 88-89.

е многу едноставна но многу јака. Изворот на јачината се состои во фактот дека тие иако истражуваа детално само три училишта, обрнуваа големо внимание да ги поврзат нивните анализи на дилемите кои произлегуваат од “микро“ светот на училишната со големите фактори, верувања и влијанија во општеството како целина. Таквите фактори, како што тие тврдеа, влијаат, ги структурираат и ги ограничуваат активностите на наставниците, учениците и нивните родители. Имено, тие не дејствуваат така во начини кои се доследни, затоа што постојат сложености и контрадикции, па дури и дилемите со кои треба да се соочуваат. Таквата резолуција на дилеми, ги повикува наставниците да употребуваат професионално мислење и одлучување за пронаоѓање или вреднување на најповолната траса на активност во секоја појавена ситуација.¹⁰⁶

Во современото образование, улогата на наставникот се вреднува до тој степен да целиот развој на училиштето директно го поврзуваат со развојот на наставникот истражувач. Според Дејвид Харгривс (David Hargreaves), треба да се помине од традиционалната култура на индивидуализам во поучувањето, во нови вредности или форми на соработка. Овој “нов професионализам“, како го нарекува Харгривс (Hargreaves), значи преминување од индивидуализмот кон соработката, ги принудува наставниците на промени во наставничкото воспитание, кои пак овозможуваат присилна промена од “супервизија во менторство“, кое претпоставува поексплицитна професионална и рефлексивна улога во делот на индивидуалниот наставник-ментор, и неизбежна промена во општествените односи преку развивање на нови професионални партнерства во училиштата кои имаат бројни ментори и ученици. Преместувањето од "хиерархија во тимови" е уште еден пример што се гледа во многу училишта, што ги отсликува имагинативните одговори на студиските барања на наставната програма.¹⁰⁷

Наставникот истражувач, покрај тоа што е истражувач во неговата работа и неговите персонални постигања, во исто време е интересиран да придонесе во иновација на наставата во училиштето. Тој исто така мисли и истражува како да влијае во развојот на меѓусебната комуникација, како со раководството на училиштето, колегите, воедно и како главна цел му е да постигне ефективна комуникација и соработка со учениците. Ако наставникот е успешен во зголемувањето на комуникацијата во училиштето, тој со леснотија ќе ги детектира слабостите и нејаснотиите на учениците, воедно и интересот

¹⁰⁶ Pollard, A. (2002). *Reflective Teaching (Effective and Evidence-informed Professional Practice)*, London & New York: CONTINUUM, стр. 5-6.

¹⁰⁷ Hopkins, D. (1993). *A teacher's guide to classroom research*, Second Edition, Buckingham – Philadelphia: Open University Press, стр. 217-218.

за подигнување на нивото на знаења и преку целата оваа соработка, наставникот многу лесно ќе може да го примени курикулумот во наставниот процес.

РЕФЕРЕНЦИ

1. Попоски, К. (1998). *УСПЕШЕН НАСТАВНИК (Самооценување и оценување)*, Скопје: НИРО “Просветен работник“.
2. Pollard, A. (2002). *Reflective Teaching (Effective and Evidence-informed Professional Practice)*, London & New York: CONTINUUM.
3. Hopkins, D. (1993). *A teacher's guide to classroom research*, Second Edition, Buckingham – Philadelphia: Open University Press.

5. УЧЕНИКОТ КАКО АКЦИОНЕН ИСТРАЖУВАЧ

*'Research means that you don't know,
but are willing to find out'*

Charles F. Kettering

*'Истражувањето значи дека не знаете,
но сте подготвени да дознаете'*

Чарлс Ф. Кетеринг

Во традиционалниот наставен процес, улогата на истражувач припаѓа исклучиво на наставникот, но во современата настава таа улога често се споделува помеѓу наставникот и ученикот, а во некои случаи е одат чекор понапред и сета улога припаѓа на учениците, додека улогата на наставникот се ограничува само како давател на задачи, набљудувач и на евалуатор на истражувањето на учениците.

Исто така и Конвенцијата на Обединетите Нации за Правата на Децата (1989) нагласува дека децата немаат само право на сигурност и заштита, но секако и право на учество – тоа значи, право на изразување ставови и да бидат сослушани, и да бидат дел од активностите и одлуките што влијаат врз нив. Конвенцијата бара да бидеме попопустливи и поотворени во нашите ставови и однесувања кон младите луѓе кои ќе сакаат да го обликуваат светот за оние кои допрва ќе се раѓаат.¹⁰⁸

Денес, ангажманот на учениците е постојан предизвик во образованието. Со ученици кои доаѓаат од различни места, со различни традиции и обичаи, различни култури, различни стилови на учење - вклучувајќи кинетички, аудитивни и визуелни тенденции; преференции на левиот мозок/десниот мозок; и нивниот склоп на повеќе интелигенции; мора да најдеме начини да ги задоволиме овие потреби. Некои ученици

¹⁰⁸ Fielding, M. and Bragg, S. (2003). *Students as Researchers – Making a Difference*, Cambridge: Pearson Publishing, стр. 3.

може да не уживаат во работата со други и да се борат против процесот. Вршење на истражувања, за да се осигура дека учениците имаат корист од своето образование е од витално значење за нашето општество во иднина.¹⁰⁹

Наставникот во истражувањата каде ученикот или учениците се во улога на акционен истражувач е повеќе како наблудувач и евалуатор, бидејќи тој дава одредени задачи и насоки на учениците околу предметот на истражувањето и ја следи и ја евалуира нивната активност во истражувањето.

Учениците како истражувачи произлегуваат од овие три традиции. Овој вид на истражување промовира „партнерства“ во кои учениците работат заедно со наставниците за да ги мобилизираат своите знаења за училиштето и да станат „Агенти за промена“ на нејзината култура и норми. Тоа се обидува да развие меѓу учениците и наставниците чувство на споделена одговорност за квалитетот и условите на наставата и учењето, и двете во рамките на одделни училници и општо во рамките на училиштето како заедница за учење.¹¹⁰

Во овие истражувања, специфични групи на ученици идентификуваат и истражуваат прашања поврзани со нивните училишта и нивното учење за кое сметаат дека се значајни. Истражувањата имаат за цел да им овозможат на учениците да работат со наставниците при донесување промени, па дури и преземање водство, со наставници што го поддржуваат и олеснуваат процесот.¹¹¹

„Наместо да бидат пасивен „извор на податоци“, тие стануваат значаен "глас" и значајни агенти, обликувајќи ја формата и насоката на истражувањето. Учениците како истражувачи бараат да се вклучат, а не само да се користат како млади луѓе, гледајќи ги не само како примачи или цели, туку и како ресурси и производители на знаењето“.¹¹²

Во раните фази на истражувањата кои се вршат од учениците, од наставникот се бара да даде директни инструкции, да демонстрира процедурални вештини, да моделира когнитивни начини преку развивање на нивното естернализирано мислење и да го стимулира нивното когнитивно однесување, а во другите фази на истражувањето,

¹⁰⁹ Plucknett, L. (2015). *Action Research: Impact of the Cooperative Learning Strategies on Student Engagement*, http://laplucknett.weebly.com/uploads/2/4/4/2/24429246/pdf_part_one_action_research.pdf, 16.03.2021, 23:50 часот.

¹¹⁰ Fielding, M. and Bragg, S. (2003). *Students as Researchers – Making a Difference*, Cambridge: Pearson Publishing, стр. 4.

¹¹¹ Ibid.

¹¹² Ibid.

влијанието на наставникот забледува, бидејќи учениците стануваат се повешти и поумешни.¹¹³

Истражувањата кои ги вршат учениците, имаат позитивно влијание како врз самите ученици-акциони истражувачи, така и врз сите други ученици од училиштето.

Некои од тие придобивки или позитивни влијаниа се следните:

- „Развивање на позитивно чувство за себе и за акционата група
- Развивање на истражувачки умови и учење нови вештини
- Развивање на социјални компетенции и нови односи
- Рефлектирање од нивното учење
- Можност да се биде активен и креативен“¹¹⁴
- Развивање на позитивно чувство за себе и за акционата група – Ова придобивка се воочува во промената на позицијата на ученикот од пасивен или примател на одлуките или наредбите на наставникот во училницата, во истражувач или истражител, земајќи поголема контрола врз учењето. Тие често се во состојба да разберат дека можат повеќе одошто мислеле дека можат и исто така можат да развијат една перспектива и една гледна точка.
- Развивање на истражувачки умови и учење нови вештини – При процесот на планирање и за време на истражувањето, учениците-акциони истражувачи учат нови вештини како: академски вештини (идентификација на истражувачките цели; подготовка на прашалници, интервјуа и наблудување; интерпретација на податоците; подготовка на извештаји; употреба на различни програми за презентација на податоци, итн.), вештини за комуникација и граѓански вештини.
- Развивање на социјални компетенции и нови односи – Во акционите истражувања, учениците наидуваат на нови искуства на соработка меѓу нив и исто така и на учење еден од друг и од наставникот. Процесот на развој на истражувањето вообичаено ја опфаќа работата во групи за одреден временски период каде е потребно посветеност, иницијатива, чувство на одговорност и исто така и преговарачки вештини, олеснувачки, аудитивни вештини и соработка.
- Рефлектирање од нивното учење – При истражувањата, учениците-акциони истражувачи, го развиваат чувството на контрола врз нивното учење, зголемување

¹¹³ Grabe, M. (2007). *Integrating Technology for Meaningful Learning (Fifth Edition)*, Boston: Houghton Mifflin, стр. 359.

¹¹⁴ Fielding, M. and Bragg, S. (2003). *Students as Researchers – Making a Difference*, Cambridge: Pearson Publishing, стр. 15.

на самодовербата за да кажат околу истражувањето и начинот на подобрување и напредување на нивното учење.

- Можност да се биде активен и креативен – Учениците во улога на акциони истражувачи имаат за цел да станат поактивни, попрактични, порефлексивни и покреативни во развојот на нивните идеи кои ќе придонесат во реализацијата на поефективно и порелевантно истражување.

Учениците акциони истражувачи, училиштето треба во континуитет да ги подржи и да ги поттикне, бидејќи има придобивки од овие ученици. Некои од придобивките се дека тие ја развиваат соработката меѓу учениците; ја развиваат тимската работа во училиштето (на пример се бираат групи на ученици со повеќе знаења по математика, јазици, науки и др.); организираат различни активности за презентација на постигањата на нивното училиште; организираат настани и соработки со други училишта со фокус на диверзитетот (без разлика на пол, возраст, етнитет, религија и др.), бидејќи тоа треба да се гледа како предност а не како недостаток во нашето општество.

РЕФЕРЕНЦИ

1. Fielding, M. and Bragg, S. (2003). *Students as Researchers – Making a Difference*, Cambridge: Pearson Publishing.
2. Grabe, M. (2007). *Integrating Technology for Meaningful Learning (Fifth Edition)*, Boston: Houghton Mifflin.
3. Plucknett, L. (2015). *Action Research: Impact of the Cooperative Learning Strategies on Student Engagement*,
http://laplucknett.weebly.com/uploads/2/4/4/2/24429246/pdf_part_one_action_research.pdf, 16.03.2021, 23:50 часот.

6. ЕВАЛУАЦИЈА – ПРОЦЕС НА СЛЕДЕЊЕ НА РЕАЛИЗАЦИЈАТА НА КУРИКУЛУМОТ

'Careful evaluation of information that is portrayed as fact is critical'

Steven Redhead

'Внимателна евалуација на информациите кои се прикажани како факти е од клучно значење'

Стивен Редхед

Некои автори ја категоризираат евалуацијата како можеби најфундаменталната дисциплина на општеството, која претставува клучна особина на човековата состојба и е можеби најважниот и најсофистициран процес во човековиот репертоар на расудување и логика.

Ги опфаќа сите сегменти на човековата активност и има значајни влијанија за одржување и подобрување на квалитетот на услугите во општеството, па и во наставниот процес.

Евалуацијата е процес за потврдување или гаранција за такви работи како што се сигурноста, ефикасноста, економичноста, безбедноста, леснотијата на користење и чесноста. Евалуацијата му служи на општеството преку обезбедување на афирмации на вредноста, напредокот, акредитацијата и одговорноста - и, кога е потребно, веродостојна, одбрамлива, неарбитрарна основа за елиминација на лошиот или слабиот квалитет на знаења.

Објекти на евалуации може да бидат различни програми вклучувајќи и наставни, проекти, политики, предлози, производи, опрема, услуги, концепти и теории, податоци и други видови на информации, поединци, групи или организации, вклучувајќи ги и сите актери во образованието.

Иако практиката на евалуација во голема мера се концентрира на евалуација на програмата, може да се повика на низа други области на испитување за евалуација, како што е проценка на персонал, евалуација на производот, проценка на портфолиото, оценка на работата, евалуација на проектот и евалуација на политиката.

За подигање на вредноста и ефикасноста на курикулумот, потребно е реализација на два видови на евалуација:

- 6.1 Евалуација на учениците за наставните содржини;
- 6.2 Евалуација на наставен час и реализацијата на курикулумот;
- 6.3 Интегрална евалуација.

6.1 ЕВАЛУАЦИЈА НА УЧЕНИЦИТЕ ЗА НАСТАВНИТЕ СОДРЖИНИ

Наставно-образовниот процес освен што има за цел да кај ученикот развие знаења, вештини, способности и навики за одреден наставен предмет, исто така има за цел постигања на резултати, односно добивање на повратна информација која се реализира преку евалуација на учениците.

Во современата литература постојат неколку видови на евалуација на постигањата на учениците за наставните содржини:

- 6.1.1 „Дијагностичко проверување и оценување;
- 6.1.2 Формативно проверување и оценување;
- 6.1.3 Сумативно проверување и оценување“;¹¹⁵
- 6.1.4 „Ипсативно оценување (Ipsative Assessment);
- 6.1.5 Оценување референтно на норми (Norm-referenced Assessment);
- 6.1.6 Оценување референтно на критериуми (Criterion-referenced Assessment)“.¹¹⁶

6.1.1 Дијагностичко проверување и оценување

Целта на ваквото проверување и оценување е да се утврди дали учениците го поседуваат неопходното знаење, односно да се откријат евентуалните пропусти и грешки во нивното предзнаење.¹¹⁷ При ваквото проверување и оценување како услов треба да се транспарентни и искрени односите помеѓу учениците и наставниците. Учениците од нивна страна јасно да кажат што точно не знаат или каде имаат

¹¹⁵ Попоски, К. (2005). *УЧИЛИШНА ДОКИМОЛОГИЈА (Следење, Проверување и Оценување на постигањата на учениците)*, Скопје: КИТАНО, стр. 171-178.

¹¹⁶ Harappa Diaries (2021). *Diagnostic Assessment: Meaning, Examples, and Types*, https://harappa.education/harappa-diaries/diagnostic-assessment/#heading_2, 07.03.2022, 01:07 часот.

¹¹⁷ Попоски, К. (2005). *УЧИЛИШНА ДОКИМОЛОГИЈА (Следење, Проверување и Оценување на постигањата на учениците)*, Скопје: КИТАНО, стр. 171.

потешкотии, а од друга страна наставниците да не оценуваат пребрзо со слаби оценки, туку да им помагаат и да ги поттикнат на надминување на потешкотиите и потоа да преминат на евалуација на нивните знаења.

6.1.2 Формативно проверување и оценување

Основната функција на формативното проверување и оценување е да влијаат на поучувањето и учењето, односно на формирањето на наставниот процес со намера да се обезбеди постигнување на утврдените цели и стандарди, односно напредок во развојот на учениците, па затоа се нарекува формативно.¹¹⁸ Овој вид на евалуација се реализира во современата настава, каде ученикот и наставникот се активно вклучени во интерактивната настава.

6.1.3 Сумативно проверување и оценување

Целта на ова проверување и оценување е исцрпно и целосно согледување на резултатите од неколкумесечното или едногодишното работење и формирање на официјалните сумативни оценки за учениците, односно да ги сумира резултатите од воспитно-образовниот процес и да го процени нивниот квалитет.¹¹⁹ Овој вид на евалуација се определува претходно и за истото се информираат учениците. Сумативното оценување се врши со присуство и активно учество и на самите ученици, предмет на проверувањето и оценувањето.

Сите овие видови на евалуација (диагностичка, формативна и сумативна), наставниците ги реализираат со овие инструменти: **чеклисти, тестови, усно проверување, ученичко досие, набљудување.**

6.1.4 Ипсативно оценување

„Во областа на образованието, „ипсатив“ се однесува на споредување на перформансите на поединецот по одредена мерка со неговите или нејзините минати перформанси“.¹²⁰

„Во иднина, едукаторите треба поголемо внимание да посветат на „ипсативното“ оценување. Додека „ипсативното“ оценување може да се одвива на строго квантитативно ниво (на пр. гледање на резултатите од пред и после тестот), подобар

¹¹⁸ Ibid, стр. 176.

¹¹⁹ Ibid, стр. 178.

¹²⁰ Armstrong, Th. (2020). *10 Things Educators Should Know About Ipsative Assessments*, <https://www.institute4learning.com/2020/03/05/10-things-educators-should-know-about-ipsative-assessments/>, 07.03.2022, 01:26 часот.

пример за тоа како ова може да функционира во насока на читањето би било, на почетокот на годината, да се снима видео со ученикот читајќи ја книгата што ќе ја одберат и потоа разговараат со соученикот или наставникот за нејзината содржина, а потоа на крајот од годината (или во одреден момент помеѓу), го повторуваат истиот процес. Потоа, наставникот и ученикот заедно можат да ги гледаат видеата „пред“ и „после“ и да разговараат за подобрувањата што ги гледаат во способноста за читање на ученикот“.¹²¹

6.1.5 Оценување референтно на норми

„Тоа е прелиминарен тест за споредување на постигањата на испитаникот (ученикот) со поголема група испитаници во исто одделение. Репрезентативната група е позната како Норма група. Овие тестови се однесуваат на стандардизирани тестови кои се дизајнирани да ги споредуваат и рангираат полагачите на тестови во однос еден на друг. Тестовите референтни на норми известуваат дали испитаниците имале подобри или полоши резултати од хипотетички просечен ученик, кој се одредува со споредување на оценките во однос на резултатите од изведбата на статистички избрана група полагаачи на тестови, обично на иста возраст или ниво на одделение, кои веќе имаат полагаано тест“.¹²²

„Резултатите од овие тестови обично се прикажуваат како процент или процентуално рангирање. Тестовите референтни на норми често користат формат со повеќекратен избор, иако некои вклучуваат отворени прашања со краток одговор. Тестовите за интелигенција се меѓу најпознатите тестови кои се користат за овој вид на оценување“.¹²³

6.1.6 Оценување референтно на критериуми

„Тестовите засновани на критериум го споредуваат знаењето или вештините на една личност со однапред одреден стандард, цел на учење, ниво на изведба или друг критериум. Со критериумски референтни тестови, перформансите на секое лице се споредуваат директно со стандардот, без да се земе предвид како другите ученици го изведуваат тестот. Тестовите засновани на критериум често користат „пресечени

¹²¹ Ibid.

¹²² MUTHAIYAN, R. & ANANTHI, B. (2020). *Norm-Referenced Test, Criterion-Referenced Test and Self-Referenced Test Frameworks*, Journal of Information and Computational Science (Volume 10 Issue 5 – 2020), стр. 606.

¹²³ Ibid.

результати“ за да ги постават учениците во категории како што се „основни“, „вешти“ и „напредни“ “. ¹²⁴ На пример: „Ако некогаш сте биле во карневал или забавен парк, размислете за таблите на кои пишува „Мора да си толку висок за да го возиш ова возење!“ со стрелка што покажува кон одредена линија на графиконот за висина. Линијата означена со стрелката функционира како критериум; операторот на возење ја споредува висината на секое лице со неа пред да дозволи да се качат во возењето“ . ¹²⁵

6.2 ЕВАЛУАЦИЈА НА НАСТАВЕН ЧАС И РЕАЛИЗАЦИЈАТА НА КУРИКУЛУМОТ

Покрај евалуацијата на учениците за одреден предмет, постои и евалуација за наставен час, односно евалуација на знаењата на учениците, како и начинот на реализација на наставниот час и реализацијата на курикулумот од страна на наставниците. Овој вид на евалуација се врши од страна на стручните соработници на училиштето (директорот и педагогот) и од страна на стручни лица од државниот инспекторат за образование (инспекторите, образовните советници и др.).

Врз основа на горенаведеното, односно според тоа кој ја реализира евалуацијата, постојат две видови на евалуација:

6.2.1 Внатрешна (интерна) евалуација;

6.2.2 Надворешна (екстерна) евалуација.

6.2.1 Внатрешна (интерна) евалуација

Проверувањето и оценувањето кое го вршат наставниците, директорот, други наставници-комисија, училишниот педагог, училишниот психолог, и други лица од училиштето се вика внатрешна или интерна евалуација. Интерната евалуација има свои предности и недостатоци.

Како предности се сметаат: ова евалуација се врши секојдневно, во континуитет па затоа и резултатите се порелевантни; наставниците ги познаваат учениците како и нивните знаења, па врз таа основа го ориентираат нивното проверување за пореална и пообјективна евалуација. Истото важи и кога евалуацијата ја вршат стручните

¹²⁴ RENAISSANCE (2018). *What's the difference? Criterion-referenced tests vs. norm-referenced tests*, <https://www.renaissance.com/2018/07/11/blog-criterion-referenced-tests-norm-referenced-tests/>, 07.03.2022, 02:25 часот.

¹²⁵ Ibid.

службеници на училиштето, бидејќи тие ги познаваат наставниците и нивната професионална подготвеност.

Како недостаток се смета нереалното, необјективното или субјективното проверување и оценување, како од страна на наставниците врз учениците и нивните знаења, така и од страна на стручните службеници на училиштето врз наставниците и нивниот начин на реализација на курикулумот.

Внатрешната евалуација се реализира со следните инструменти: **тестови за ученици, протокол за набљудување на ученици, протокол за набљудување на наставници, контрола врз досиејата на учениците, контрола над чеклистите потготвени од страна на наставниците, контрола врз реализацијата на курикулумот за секој предмет.**

6.2.2 Надворешна (екстерна) евалуација

Е проверување и оценување кое го вршат стручни лица надвор од училиштето (експерти, надзорници, инспектори). Овој вид на евалуација се реализира кон крајот на учебната година и има карактер на завршно сумативно проверување и оценување, но во одредени случаи може да се врши и за време на учебната година. И надворешната евалуација има и свои предности и недостатоци.

Како предност е тоа дека стручните лица кои ја вршат евалуацијата може да бидат пообјективни и пореални во нивното вреднување бидејќи не ги познаваат наставниците и учениците, па од таму и субјективноста е на најниско ниво. Друга предност е дека за време на екстерната евалуација наставниците и учениците ја зголемуваат нивната соработка и даваат повеќе напори за постигнување на подобри резултати.

Како недостатоци се сметаат економските трошоци за нивно организирање и реализација, исто така може да се смета и високото ниво на стрес и вознемирување кое преовладува кај учениците и наставниците пред и за време на екстерната евалуација. Како друг недостаток се смета тоа дека учениците учат само за да го поминат испитот, но не и да учат за трајно.

Овој вид на евалуација се реализира со овие инструменти: **контрола врз педагошката документација, протокол за набљудување на наставен час, протокол за интервју на наставниците, тестови на знаења, есејски тестови, протокол за набљудување на учениците и позитивната клума во училницата.**

6.3 ИНТЕГРАЛНА ЕВАЛУАЦИЈА

„Преку интегралните евалуации државните просветни инспектори вршат надзор врз квалитетот на образовниот процес и врз неговата ефективност во основните и во средните училишта, отворените граѓански универзитети и во установите за образование и оспособување на ученици со посебни образовни потреби, како и надзор над примената на законите, другите прописи и општите акти од областа на образованието. Оттука, извештајот од спроведената интегрална евалуација мора јасно и недвосмислено да го покаже нивото на квалитет и на ефективност на образовниот процес. Тој треба да покаже и дали образовната установа работи во согласност со прописите и со другите акти или, пак, има извесни неправилности и недостатоци што треба да се отстранат со имплементација на препораките дадени во извештајот“.¹²⁶

Овој вид на евалуација се реализира во неколку фази, и тоа:

6.3.1 Подготвителна фаза

6.3.2 Фаза на имплементација

6.3.3 Фаза на известување

6.3.4 Насоки за изготвување ефектен извештај

6.3.5 Обезбедување квалитет на извештаите од интегралните евалуации

6.3.6 Фаза на контролен надзор по интегрална евалуација¹²⁷

6.3.1 Подготвителна фаза

Подготвителната фаза на интегралната евалуација можеби ја претставува најбитната фаза од целиот процес на евалуација, бидејќи во оваа фаза се планира реализацијата на целиот процес, почнувајќи од информирањето на училиштето за реализација на инспекцискиот надзор и контрола, па до објавување на извештајот од страна на инспекторите за состојбата на училиштето.

Од суштинско значење за успешна реализација на овој процес е позитивниот став и активен однос на сите вклучени страни, што исто така ќе придонесе за поефективни резултати и на крај за подобро вреднување од контролниот надзор.

6.3.2 Фаза на имплементација

¹²⁶ Државен Просветен Инспекторат, *ПРИРАЧНИК ЗА ИНТЕГРАЛНА ЕВАЛУАЦИЈА НА УЧИЛИШТАТА*, Република Северна Македонија, стр. 5.

¹²⁷ Ibid, стр. 3.

Фазата на имплементација на интегралната евалуација претставува временска рамка детално испланирана и утврдена од страна на раководителот на инспекцискиот тим, кој посебно за секој член од неговиот тим временски ги има распоредено определените обврски.

За поуспешна и поефективна реализација на оваа фаза се применуваат следните инструменти:

1. Пример на распоред на активностите за евалуација
2. Табела за посетени наставници
3. Инспекциски белешки за сите седум подрачја: наставни планови и програми, постигнувања на учениците, учење и настава, поддршка на учениците, училишна клима, ресурси и раководење, управување и креирање политики
4. Насоки за пополнување на инспекциската белешка за сумирање на доказите и на вреднувањата од инспекциските белешки на членовите на тимот
5. Насоки за давање севкупна оценка во однос на индикаторите за квалитет
6. Насоки и рамка на дневен ред за интервју со: директор, наставен кадар, стручни соработници, родители, ученици, училиштен одбор, тим лидер/координатор, локална (и деловна) заедница
7. Дневен ред за состаноците на тимот – на крајот на првиот и на вториот инспекциски ден
8. Дневен ред за завршниот состанок на тимот
9. Образец за следење час
10. Образец за следење час со индикатори
11. Образец за квалитет на планирањата и на наставата по посетените наставни часови
12. Насоки за користење на Образецот за следење час
13. Образец за прибирање примери на добра практика
14. Образец за следење на планирањата на наставниците
15. Белешка за разговор со фокус-групи
16. Образец за следење на дневниците на паралелките¹²⁸
17. Образец за следење на слободните часови/проектни активности во училиштето
18. Образец за бројчено пресметување на квалитетот по подрачја.

6.3.3 Фаза на известување

¹²⁸ Ibid, стр. 13-14.

Оваа фаза се карактеризира со потготвување на Извештајот од реализираната интегрална евалуација во училиштето. Извештајот е многу важен документ, за просветните инспектори од една страна, бидејќи ја претставува нивната вложена работа и труд за прикажување на реалната образовна состојба на училиштето, а од друга страна пак за училиштето, односно за раководниот тим на училиштето од кого се очекува превземање на конкретни активности, бидејќи во извештајот се внесени насоките и препораките за подобрување на квалитетот на училиштето односно отстранување на недостатоците и нерегуларностите.

Извештајот има за цел да информира за реалната состојба на училиштето, да ги убеди раководните лица на училиштето дека извештајот се основа на реални факти и податоци и да предизвика акција, односно превземање на конкретни чекори за отстранување на нерегуларностите и подобрување на образовните индикатори.

6.3.4 Насоки за изготвување ефектен извештај

За еден извештај да биде ефективен, односно да биде реален, веродостоен, интересен и привлечен, треба да содржи три важни елементи:

- Дизајн на извештајот
- Стил на пишување
- Структура на извештајот¹²⁹

Дизајн на извештајот – претставува значаен елемент на извештајот, бидејќи дизајнот, преку визуелниот изглед на извештајот и оформувањето на текстот на извештајот во голема мерка влијае во привлекувањето на вниманието на читателите, кои треба да рефлектираат во однос на тој извештај, без разлика дали се работи за нивното училиште или не.

Стил на пишување – Со стилот на пишување се подразбира да извештајот биде јасен за читателите, да ги содржи сите прибирани податоци како и да биде пишан без граматички грешки, бидејќи се претпоставува да инспекторите кои ја вршеле евалуацијата на училиштето ги познаваат добро проблемите и предметите на курикулумот. Извештајот е јавен документ, отворен за јавноста и без присуство на субјективност и предрасуди и секогаш да служи како поттик кон подобрување и повисоки достигнувања на училиштето.

Структура на извештајот – Битен елемент на секој извештај или напишан текст е наредување на содржината односно формирање на структурата на текстот. Структурата

¹²⁹ Ibid, стр. 32.

на извештајот е формиран од одделни пасуси, глави и подглавја, во кои се прикажани чекор по чекор активностите и задачите кои се применети при реализација на евалуацијата во училиштето.

6.3.5 Обезбедување квалитет на извештаите од интегралните евалуации

За извештајот да биде релевантен, веродостоен и квалитетен, треба да содржи веродостојни факти за самото училиште. Изнесените докази попознати како инспекциски белешки се чуваат во инспекциското досие, кое содржи општ и посебен дел.

„Во општиот дел се содржани општи информации за училиштето како што се: регулатива, документи за основање, документи за дејноста, насоки и наредби од Бирото за Развој на Образованието (БРО) и Министерството за Образование и Наука (МОН), годишна програма за работа, извештај за работа од претходната година, извештај за самоевалуација, развоен план, извештај од претходната инспекција, извештаи и записници од работата на училишните органи, распоред на часови, одлуки од органот на управување и други стручни тела, договори, спогодби и други интерни акти, извештаи за работењето, анализи од претходни години, опис на организацијата на училиштето и др“.¹³⁰

„Во посебниот дел се содржани информации за извршување на интегралната евалуација по фази, и тоа: документи за планирање на интегралната евалуација (план за интегралната евалуација, известувања до членовите на инспекцискиот тим и училиштето за отпочнување на интегралната евалуација, белешка од инспекцискиот информативен состанок на тимот, белешки од посетите на училиштето пред започнување на интегралната евалуација, итн.), работни белешки и докази за секое подрачје и потподрачје на интегралната евалуација (белешки од спроведени разговори, белешки од директен надзор или набљудување на наставата со посета на час, белешки од посета на просторните услови, одговори на стандардизирани прашалници и друг вид анкетен материјал, мислења од родители и од ученици, наставни планови и програми, педагошка

¹³⁰ Ibid, стр. 57-58.

и друга евиденција, евиденција и документација на училиштето, евиденција за резултатите на учениците итн.), известување од интегралната евалуација (збирни прегледи на наодите од интегралната евалуација, белешка од состанокот за објаснување на наодите на раководството и органот на управување, предлог-извештај, забелешки по предлог-извештајот, конечен извештај, извршени проверки на квалитетот на извештајот), извештај од контролен инспекциски надзор (документи и информации од извршениот контролен надзор на спроведувањето на препораките од интегралната евалуација)¹³¹.

За обезбедување на квалитетот на извештајот, Директорот на Државниот Просветен Инспекторат формира Стручно Тело за проверка на веродостојноста на извештајот и обезбедување на квалитет на извештајот пред да го доставува до училиштето и пред објава на веб-страната на МОН/ДПИ.¹³²

6.3.6 Фаза на контролен надзор по интегрална евалуација

Фазата на контролен надзор по интегралната евалуација го претставува периодот на рефлектирање на училиштето кон препораките и наодите од извештајот, односно подобрување на квалитетот и елиминирање на недостатоците и неправилностите. Оваа контрола се врши од страна на двајца инспектори во краток временски период во училиштето после шест месеци од објавување на извештајот, по која тие составуваат извештај за напредокот на училиштето во однос на препораките од првичниот извештај. Контролната инспекција се врши во три етапи: подготовка (инспекторите преку анализа на извештајот, подготвуваат план за проверка на активностите на училиштето кон подобрување врз основа на препораките и наодите од извештајот), активности во училиштето за време на контролната инспекција (активности кои директно и навремено ќе им помогнат на надзорните инспектори да дојдат до податоци кои реално покажуваат одреден позитивен развој кон подобрување на училиштето, односно елиминација или непостоење на недостатоците од извештајот) и пишување и објавување на извештајот подготвен од страна на контролниот надзор по интегралната евалуација (подготовка на завршниот извештај од страна на контролниот надзор со одредени подобрувања и

¹³¹ Ibid, стр. 58.

¹³² Ibid.

напредок во активностите на училиштето). Овој извештај се доставува во рок од десет дена по завршување на контролниот надзор во училиштето и се објавува на веб-страницата на ДПИ.¹³³

6.4 СУБЈЕКТИТЕ ВО ВОСПИТНО - ОБРАЗОВНИОТ ПРОЦЕС И ЕВАЛУАЦИЈАТА

Евалуацијата е процес преку кој субјектите: наставници, ученици, стручни соработници и раководни лица, имаат задача да се вреднуваат и оценуваат а воедно и самите да вреднуваат и оценуваат врз основа на хиерархијата во училиштето.

„Според Огунији (Oguniyi) образовната евалуација се врши одвреме навреме за следните цели:

- 1) да се утврди релативната ефективност на програмата во условите за резултатите од однесувањето на учениците; мерење и евалуација во образованието
- 2) да донесува сигурни одлуки за образовното планирање;
- 3) да се утврди вредноста на времето, енергијата и ресурсите инвестирани во програма;
- 4) да се идентификува растот на учениците или недостатокот на раст во стекнувањето пожелно знаење, вештини, ставови и општествени вредности;
- 5) да им помогне на наставниците да ја утврдат ефективноста на нивните наставни техники и материјали за учење;
- 6) да се помогне да се мотивираат учениците да сакаат да научат повеќе како што тие откриваат за нивниот напредок или недостаток во дадените задачи;
- 7) да се поттикнат учениците да развијат чувство за дисциплина и систематски навики за учење;
- 8) да им се обезбедат на образовните администратори соодветни информации за ефективноста на наставниците и потребите на училиштето;
- 9) да се запознаат родителите или старателите со нивните деца и нивните изведби;
- 10) да се идентификуваат проблемите што може да го попречат или спречат постигнувањето на поставените цели;
- 11) да се предвиди општиот тренд во развојот на процесот на поучување и учење;
- 12) да се обезбеди економично и ефикасно управување со ограничените ресурси;

¹³³ Ibid, стр. 61-63.

13) да обезбеди објективна основа за утврдување на унапредувањето на учениците од едно во друго одделение како и наградување со сертификати;

14) да се обезбеди праведна основа за утврдување на кое ниво на образование носителот на потврдата треба да се внесе во кариера“.¹³⁴

6.4.1 Ученикот во процесот на евалуација

Процесот на оценување е многу важен сегмент во наставниот процес. Учењето ја достигнува својата кулминација кога станува збор за вреднување и оценување односно евалуација. Ученикот и во традиционалната и во современата настава се чувствува задоволен и успешен кога е оценет, што значи дека ученикот е награден за својот труд. Но, ученикот покрај тоа што е самооценуван за својата активност и работа, знае и да ја оценува работата на другите - на наставникот и другите ученици. Затоа, во процесот на евалуација, ученикот ни се претставува во две улоги, како субјект кој се оценува и субјект кој ги оценува другите.

„Учениците се повеќе свесни не само за она што го учат туку и како учат и што им помага да учат. Учениците можат да се оценуваат себеси и можат да учат од своето и од оценувањето на другите. Ова ги доведува да рефлектираат како учат“.¹³⁵

6.4.1.1 Ученикот како субјект кој се оценува

„Оценувањето може да се дефинира како склоп на сите активности што наставниците и учениците ги преземаат за да добијат информации што може да се користат за промена на поучувањето и учењето. Ова вклучува набљудување на наставниците и анализа на работата на учениците (домашни задачи, тестови, есеи, извештаи, практични работи и дискусија за различни прашања во училница). Сите овие се занимаваат со прибирање податоци за она што ученикот знае или можеби не знае. Оценувањето се користи и за „избор, контролирање или мотивирање на учениците и за задоволување на очекувањата на јавноста, како и на стандардите и одговорноста“.¹³⁶

6.4.1.2 Ученикот како субјект кој оценува

¹³⁴ Srinivasan, P. (2016). *EVALUATION IN EDUCATION- EDUCATIONAL EVALUATION*, NC 27607, United States: Lulu Publication, стр. 4-5.

¹³⁵ Кремин, Т & Артур, Џ. (2017). *Изведување на одделенска настава* (превод од англиски јазик), Скопје: Арс ламина, стр. 318.

¹³⁶ Amua-Sekyi, E. T. (2016). *Assessment, Student Learning and Classroom Practice: A Review*, Journal of Education and Practice, Vol.7, No.21, 2016, стр. 1.

„Краток преглед на евалуацијата на ученикот на ефективноста на поучувањето вклучува широк опсег на вариабли поврзани со курсот воопшто, како и со карактеристиките на наставникот и на личноста на ученикот. Хајне и Медокс (Heine and Maddox) воочија дека евалуацијата на ученикот за наставата односно поучувањето (SET-student evaluation of teaching), примарно се фокусира во две главни области, перцепциите на учениците во однос на однесувањето и претставувањето на нивните наставници во училишната и перцепциите на учениците за ефективноста и квалитетот на поучувањето“.¹³⁷

„Тран и Вилијамсон (Tran and Williamson) претставија два широко различни пристапи во евалуацијата на поучувањето: евалуација фокусирана на поучувањето и евалуација фокусирана на учењето. Според Рамсден (Ramsden), во евалуацијата фокусирана на поучувањето, акцентот е пред се на содржината на курсот, активностите, материјалот, наставните техники и личните карактеристики на наставникот, додека евалуацијата фокусирана на учење се фокусира на тоа колку ефикасно поучувањето им овозможува учење на учениците. Во истражувањето на Едстром и Прат (Edstrom and Pratt), евалуацијата фокусирана на учење се состои од мерење на очекувањата на учениците, нивната вклученост и перцепции за средината на учењето, соодветноста на активностите за учење, индикации на пристапите кон учењето, распределба на работата во текот на траењето на курсот и времето во задачата“.¹³⁸

6.4.2 Наставникот во процесот на евалуација

„Евалуацијата на наставниците се спроведува за да се обезбеди квалитет на наставникот и да се промовира професионалното учење со цел да се подобрат идните перформанси (Даниелсон, 2010). Основна дефиниција за евалуацијата на наставникот е формален процес што се користи за преглед на работата и ефективноста на наставникот во училишница (Sawchuk, 2015). Сепак, оваа дефиниција е претерано едноставна. Во пракса, евалуацијата на наставникот вклучува разбирање и усогласување на инпутите (на пр., практики што дефинираат квалитетно поучување), аутпутите (на пр. мерки на постигањата на учениците) и методи на евалуација (на пр., податоци за оценување на учениците, рубрики за набљудување на наставниците)“.¹³⁹

¹³⁷ Hajdin, G. & Pažur, K. (2012). *Differentiating Between Student Evaluation of Teacher and Teaching Effectiveness*, JIOS Vol36-No2, стр. 124.

¹³⁸ Ibid, стр. 126.

¹³⁹ Cleaver, S., Detrich, R. & States, J. (2018). *Overview of Teacher Evaluation*, Oakland, CA: The Wing Institute, стр. 1.

6.4.2.1 Наставникот како субјект кој се оценува

Освен улогата на наставникот како оценувач и вреднувач на постигањата на учениците, тој треба да води грижа и за сопствената перформанса во процесот на поучувањето, бидејќи постојат неколку начини на евалуација на неговата работа и активност во реализацијата на наставниот процес. Наставникот се евалуира за неговата работа и активност во училищата од страна на учениците и стручните соработници за време на хоспитација во училищата. Исто така, наставникот се оценува за реализација на наставниот план и програма/курукулумот за соодветниот предмет преку интерна евалуација од стручни соработници и раководни лица на училиштето, како и преку надворешна евалуација која ја реализираат државните инспектори и Бирото за развој на образованието.

6.4.2.2 Наставникот како субјект кој оценува

Со наставникот како субјект кој оценува се подразбира евалуацијата на постигањата на учениците, односно мерење на знаењата и вештините што учениците ги стекнале за време на наставата во и вон училищата. Во училищата наставникот оценува преку активноста на часот, тестови на знаење, интеракцијата помеѓу наставникот и ученикот како и интеракцијата на учениците меѓу нив, го оценува интересот за дадениот предмет. Додека, надвор од училищата, наставникот оценува преку независни ученички задачи, домашни задачи, различни проекти како и преку различни истражувања кои учениците ги спроведуваат во корист на индивидуалното знаење.

6.4.3 Раководните лица во процесот на евалуација

Администраторот или раководното лице на училиштето во процесот на евалуација е вклучен преку поддршка на развојот и спроведувањето на заедничката визија, стратешката насока и целите кои ги вклучуваат основните вредности, верувања и приоритети на областа. Раководителот на училиштето евалуацијата на училиштето ја реализира преку следниве индикатори:

„1. Развива и имплементира курикулум, настава и процеси на оценување кои ја поддржуваат заедничката визија на областа, стратешката насока; и, го насочува округот во обезбедување на високи очекувања за учењето и успехот на учениците.

2. Обезбедува лидерство за да се обезбеди поддршка на курикулумот, наставата и процесите на оценување за тековните и идните потреби на областа и училишната заедница.

3. Ги ангажира одборот, надзорникот и засегнатите страни во областа и заедницата на училиштето во разбирањето на курикулумот, наставата и потребите на процесот на оценување за спроведување на заедничката визија, стратешка насока и цели на областа“.¹⁴⁰

6.4.3.1 Раководното лице како субјект кој се оценува

Според Ривс (Reeves) „Основната цел на евалуацијата на лидерството е подобрување на наставата и учењето преку градењето на знаењата и вештините на сегашните и потенцијалните образовни лидери“.¹⁴¹

„Развивањето на сеопфатен, кохерентен систем за евалуација вклучува дефинирање на јасни лидерски стандарди и нивоа на перформанси кои ги земаат предвид локалниот и училишниот контекст на личноста што се оценува како и фазата во која личноста е во неговата или нејзината кариера. Информациите што се користат при евалуацијата мора да бидат автентични и релевантни за стандардите што се оценуваат. Истражувачите предупредуваат да не се користат едноставни листи за проверка, анкети на засегнатите страни, податоци за постигањата на учениците и анегдотски извештаи за оценување на сложената работа на училишните раководители. Некои истражувачи ги поттикнуваат оценувачите да користат портфолија. Портфолијата се „концептуални контејнери“ во кои раководните лица можат да стават различни артефакти или докази и да ги документираат своите достигнувања. Придобивката од користењето портфолија е тоа што тие ги поттикнуваат раководните лица што се оценуваат да се вклучат во саморефлексија. Тој или таа мора да ја одреди вредноста на артефактот, да објасни зошто е вреден и да го опише професионалниот раст што произлегува од неговата работа, активност и ангажираност. Друга суштинска компонента на процесот на евалуација е искрена и предизвикувачки повратна информација обезбедена од обучен евалуатор.“¹⁴²

„Да се користи евалуацијата на раководните лица како алатка за раст, тие мора да бидат способни да тренираат и даваат моќен фидбек, да развиваат и обезбедуваат учење за возрасни, олеснување на групни процеси на учење и негуваат култура на транспарентност и континуирано учење“.¹⁴³

¹⁴⁰ Nebraska Council of School Administrators (2017). *Curriculum Administrator Standards & Evaluation Process*, стр. 22.

¹⁴¹ The Alberta Teachers' Association (2010). *Evaluating the School Principal (A Professional Model for Enhancing the Leadership Practices of Alberta's School Administrators)*, Edmonton-Canada, стр. 1.

¹⁴² Ibid, стр. 2.

¹⁴³ Micheaux, J. D. & Parvin, L. J. (2018). *Principal evaluation as a tool for growth*, The Learning Professional, April 2018, Vol. 39 No. 2, стр. 53.

6.4.3.2 Раководното лице субјект кој оценува

„Потпирањето во раководните лица како примарни оценувачи покренува важни прашања за нивната подготвеност, капацитет и способност за спроведување на циклуси на набљудување и повратни информации и поддршка за развојот на наставникот преку процесот на евалуација. Сепак, многу малку знаеме за перспективата на раководните лица за процесот на евалуација. Некои научници и новинари ја гледаат евалуацијата како механизам за зголемување на напорите на наставниците преку одговорност и следење и за отпуштање на неефикасни наставници“.¹⁴⁴

Други сметаат дека евалуацијата е процес кој може да го поддржи професионалниот раст на сите наставници преку промовирање на саморефлексија, воспоставување заедничка рамка за анализирање на наставата и обезбедување индивидуализирана повратна информација. На хартија, креаторите на политиката го привилегираат ова последно гледиште; речиси секоја држава го идентификува професионалното учење како примарна цел на реформите за евалуација. Во пракса, областите често се надеваат да се промовира развојот, додека се користи евалуација за одговорност и сметководeње.¹⁴⁵

6.4.4 Стручните соработници во процесот на евалуација

Во групата стручни соработници на училиштето спаѓаат: педагог, психолог, дефектолог (специјален воспитувач и рехабилитатор), социолог и социјален работник. Секој од нив има должности и обврски во соодветната институција. Во однос на процесот на оценување, секој од стручните соработници на посебни начини и со конкретни задачи учествува во процесот на оценување во училиштето, оценувајќи ги наставниците и учениците, се самооценува и се оценува од раководството на училиштето, државните инспектори и Бирото за развој на образованието.

6.4.4.1 Стручниот соработник како субјект кој се оценува

Стручните соработници, како и сите останати субјекти учесници во реализацијата на воспитно-образовниот процес во училиштето, и тие се оценуваат или се евалуираат од страна на раководните лица на училиштето, државните инспектори како и Бирото за развој на образованието. При нивната евалуација, која е многу значајна за понатамошниот развој на училиштето и на образованието воопшто, стручните

¹⁴⁴ Kraft, A. M. & Gilmour, A. (2017). *Can Principals Promote Teacher Development as Evaluators? A Case Study of Principals' Views and Experiences*, Educ Adm Q. Author manuscript; available in PMC 2017

December 01, стр. 2.

¹⁴⁵ Ibid.

соработници треба да бидат искрени, да даваат транспарентни, јасни и доверљиви повратни информации.

6.4.4.2 Стручниот соработник како субјект кој оценува

Педагогот како субјект кој оценува, секогаш е вклучен во целиот процес на евалуација. Ја евалуира подготовката и имплементацијата на курикулумот воопшто и курикулумот за предметот особено. Исто така, го оценува поучувањето и учењето, колегијалната интеракција - интеракцијата помеѓу наставниците, интеракцијата со раководните лица, интеракцијата со стручните соработници, интеракцијата со учениците, интеракцијата со родителите и интеракцијата и соработката помеѓу самите ученици.

„Процесот на добивање и толкување на психолошките евалуации обично е одговорност на училишниот психолог и тимот за специјалното воспитување и рехабилитација, но раководителите често се вклучени во дискусиите во врска со овие евалуации и што може да значат резултатите за образовните услуги на ученикот. Психолошката евалуација е збир на процедури за оценување што ги спроведува лиценциран психолог или овластен училишен психолог за да се добијат информации за учењето, однесувањето или менталното здравје на ученикот. Евалуации може да побараат родителите, училишниот персонал или ученици кои се полнолетни. Училишните психолози најчесто спроведуваат евалуации како дел од евалуацијата на специјалниот тим за утврдување на подобноста за услугите; сепак, тие исто така може да спроведат евалуации за да помогнат во развивањето на курикулуми или планови за однесување за учениците, да се идентификуваат значајните проблеми со менталното здравје или да се утврди подобноста за надарени програми или училишна подготвеност“.¹⁴⁶

„Во контекст на специјалното воспитување и рехабилитација, евалуациите може да се спроведуваат само според одредени процедури-правила во однос на известување на родителите на малолетните ученици за потребата од евалуација, поканување на родители на состанок за планирање и добивање согласност од родителот за евалуација. Надвор од специјалното образование, секоја психолошка евалуација бара и согласност

¹⁴⁶ Canter, A. (2003). *Psychological Evaluations: What Every Principal Should Know*, Principal Leadership Magazine, Vol. 4, Number 3, November 2003, http://www.naspcenter.org/principals/nassp_evaluation.html, 15.03.2022, 01:32 часот.

од родителот. Учениците кои се полнолетни ги преземаат овие улоги и мора да бидат вклучени во планирањето на евалуацијата и да дадат сопствена согласност“.¹⁴⁷

РЕФЕРЕНЦИ

1. Попоски, К. (2005). *УЧИЛИШНА ДОКИМОЛОГИЈА (Следење, Проверување и Оценување на постигањата на учениците)*, Скопје: КИТАНО.
2. Државен Просветен Инспекторат, *ПРИРАЧНИК ЗА ИНТЕГРАЛНА ЕВАЛУАЦИЈА НА УЧИЛИШТАТА*, Република Северна Македонија.
3. MUTHAIYAN, R. & ANANTHI, B. (2020). *Norm-Referenced Test, Criterion-Referenced Test and Self-Referenced Test Frameworks*, Journal of Information and Computational Science (Volume 10 Issue 5 – 2020).
4. Hajdin, G. & Pažur, K. (2012). *Differentiating Between Student Evaluation of Teacher and Teaching Effectiveness*, JIOS Vol36-No2.
5. Srinivasan, P. (2016). *EVALUATION IN EDUCATION- EDUCATIONAL EVALUATION*, NC 27607, United States: Lulu Publication.
6. Kraft, A. M. & Gilmour, A. (2017). *Can Principals Promote Teacher Development as Evaluators? A Case Study of Principals' Views and Experiences*, Educ Adm Q. Author manuscript; available in PMC 2017 December 01.
7. Cleaver, S., Detrich, R. & States, J. (2018). *Overview of Teacher Evaluation*, Oakland, CA: The Wing Institute.
8. Кремин, Т & Артур, Ц. (2017). *Изведување на одделенска настава* (превод од англиски јазик), Скопје: Арс ламина.
9. Amua-Sekyi, E. T. (2016). *Assessment, Student Learning and Classroom Practice: A Review*, Journal of Education and Practice, Vol.7, No.21, 2016.
10. The Alberta Teachers' Association (2010). *Evaluating the School Principal (A Professional Model for Enhancing the Leadership Practices of Alberta's School Administrators)*, Edmonton-Canada.

¹⁴⁷ Ibid.

11. Micheaux, J. D. & Parvin, L. J. (2018). *Principal evaluation as a tool for growth*, The Learning Professional, April 2018, Vol. 39 No. 2.
12. Harappa Diaries (2021). *Diagnostic Assessment: Meaning, Examples, and Types*, https://harappa.education/harappa-diaries/diagnostic-assessment/#heading_2, 07.03.2022, 01:07 часот.
13. Canter, A. (2003). *Psychological Evaluations: What Every Principal Should Know*, Principal Leadership Magazine, Vol. 4, Number 3, November 2003, http://www.naspcenter.org/principals/nassp_evaluation.html, 15.03.2022, 01:32 часот.
14. Armstrong, Th. (2020). *10 Things Educators Should Know About Ipsative Assessments*, <https://www.institute4learning.com/2020/03/05/10-things-educators-should-know-about-ipsative-assessments/>, 07.03.2022, 01:26 часот.
15. RENAISSANCE (2018). *What's the difference? Criterion-referenced tests vs. norm-referenced tests*, <https://www.renaissance.com/2018/07/11/blog-criterion-referenced-tests-norm-referenced-tests/>, 07.03.2022, 02:25 часот.

7. КВАЛИТЕТ ВО РЕАЛИЗАЦИЈАТА НА КУРИКУЛУМОТ ВО СОВРЕМЕНАТА НАСТАВА

‘Providing a quality education for children starts before they even arrive at school’

Alex Padilla

‘Обезбедувањето квалитетно образование за децата започнува уште пред нивно пристигнување во училиште’

Алекс Падила

„Живееме во свет кој брзо се менува, кој се бори „да одговори на економските, еколошките и социјалните трансформации - вклучително технолошкиот напредок, климатските промени и миграција“. Овие трансформации, а особено влијанието на дигиталните технологии, го подигнаа нивото на побарувачката за вештини, компетенции и знаења“.¹⁴⁸

„Во обид да се справат со овие предизвици, многу земји ги ре-дизајнираат своите национални курикулуми за подобро да ги подготват младите сега и во иднина“.¹⁴⁹

„Квалитетен курикулум би бил „план за учење“ кој ги поддржува младите во стекнување на знаења, компетенции и склоности потребни за да бидат успешни во дигиталната ера. Важен аспект на дигиталната ера е растечката глобална меѓусебна поврзаност, и затоа има смисла да се испита развојот на курикулумот на меѓународно (супра) ниво“.¹⁵⁰

„Во прегледот на меѓународните трендови и практики во развојот на курикулумот, Волш (2018) идентификуваше дека една од клучните карактеристики на меѓународните практики (на супра ниво) беше подготовката на рамката на курикулумот

¹⁴⁸ Twining, P. & others (2020). *Developing a quality curriculum in a technological era*, Association for Educational Communications and Technology, стр. 2286.

¹⁴⁹ Ibid.

¹⁵⁰ Ibid, стр. 2287.

наместо пропишаните курикулуми, овозможувајќи флексибилност во толкувањето и донесувањето на национално (макро) и училишно (мезо) ниво. Ваквите рамки обезбедуваат увид во клучните прашања кои се во основата на дебатите за развој на курикулумот на меѓународно ниво. Две такви рамки на курикулумот кои беа експлицитно развиени во светлината на разбирањата на дигиталната ера се: рамка за учење на ОЕСР 2030 година (OECD learning framework 2030) и клучните надлежности на ЕУ (Европска комисија 2018)¹⁵¹.

„- Рамката за учење на ОЕСР 2030, експлицитно се однесува на потребите на поединците и на општеството. Тоа е поткрепено со визија за „помагање на секој ученик да се развие како личност, да го исполни својот потенцијал и да помогне да се обликува заедничка иднина изградена врз благосостојбата на поединците, заедниците и планетата. Оваа рамка спојува различни погледи на знаењето (вклучувајќи „знаење за“/содржина) со разбирање на различни начини на разбирање на светот и знаење како луѓето дејствуваат во различни дисциплини. Ова е комбинирано со вештини („познавање на“) во форма на примена на знаењето за да им се овозможи на учениците да дејствуваат на соодветни/ценети начини во одредени контексти. Ставовите и вредностите се гледаат како посредници во овие различни форми на знаење. Комбинацијата на овие три елементи („знаење за“, „знаење од“ и вредности и ставови) резултираат со она што ОЕСР го нарекува компетенции. Ова е контрастно со традиционални курикулуми во многу училишни системи, кои имаат тенденција да се фокусираат на „знаење за“¹⁵².

„Поважно, рамката на ОЕСР признава дека развојот на компетенциите бара промени во педагогијата, со посебен фокус на зголемување на учеството на учениците“¹⁵³.

„Клучните надлежности (компетенции) на ЕУ за доживотно учење вклучуваат осум клучни компетенции:

- 1) компетентност за писменост;
- 2) повеќејазична компетентност;
- 3) математичка компетентност и компетентност во науката, технологијата и инженерството;
- 4) дигитална компетентност;
- 5) лична, социјална и компетентност за учење за учење;

¹⁵¹ Ibid.

¹⁵² Ibid, стр. 2287-2288.

¹⁵³ Ibid, стр. 2288.

- 6) граѓанска компетентност;
- 7) претприемничка компетентност;
- 8) културна свест и компетентност за изразување¹⁵⁴.

Тие се идентификувани како „суштински за граѓаните за лично исполнување, здрав и одржлив начин на живот, можност за вработување, активно граѓанство и социјална инклузија“. Со рамката на ОЕСР, се фокусира и на поединецот и на општествените потреби и признавање дека учењето треба да оди подалеку од содржините за да ги вклучи вештините и атрибутите.¹⁵⁵

7.1 СТАНДАРДИ ЗА КВАЛИТЕТ ВО РЕАЛИЗАЦИЈА НА КУРИКУЛУМОТ

„Висококвалитетното образование е изградено околу поврзаноста на курикулумот, поучувањето, оценувањето и стандардите во рамките на проценката за „квалитетот на образованието“.¹⁵⁶

„Стандардите за обезбедување квалитет се поделени на три дела:

- Внатрешно обезбедување на квалитет
- Надворешна гаранција за квалитет
- Агенции за обезбедување квалитет“.¹⁵⁷

„- Внатрешното обезбедување на квалитет ги содржи следните стандарди: политика за обезбедување квалитет; дизајнирање и одобрување на програми; учење, поучување и оценување насочено кон учениците; прием на ученици, напредување, признавање и сертификација; наставен кадар; извори на учење и поддршка на учениците; менаџирање со информации; јавно информирање; систематско мониторирање и периодична ревизија на програмите; циклично надворешно осигурување на квалитет“.¹⁵⁸

„- Надворешната гаранција за квалитет ги содржи следните стандарди: разгледување на внатрешното обезбедување на квалитет; дизајнирање методологии

¹⁵⁴ Pedagogical Development Unit (2018). *Key Competences for Lifelong Learning in the European Schools*, Schola Europea, стр. 5.

¹⁵⁵ Twining, P. & others (2020). *Developing a quality curriculum in a technological era*, Association for Educational Communications and Technology, стр. 2288.

¹⁵⁶ Frater, G. (2021). *How do you quality assure the curriculum?*, <https://learningcultures.org/news/how-do-you-quality-assure-the-curriculum/>, 28.03.2022, 00:34 часот.

¹⁵⁷ Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). (2015). Brussels, Belgium, стр. 9.

¹⁵⁸ Ibid, стр. 11-15.

погодни за целта; имплементација на процеси; експерти за рецензија; критериуми за исходи; известување; критики и жалби“.¹⁵⁹

„- Агенциите за обезбедување квалитет ги содржат следните стандарди: активности, политика и процеси за обезбедување квалитет; официјален статус; независност; тематска анализа; извори; внатрешно обезбедување квалитет и професионално однесување; цикличен надворешен преглед на агенциите“.¹⁶⁰

7.2 КРИТЕРИУМИ ЗА УСПЕШНА РЕАЛИЗАЦИЈА НА КУРИКУЛУМОТ

Покрај стандардите за квалитетна реализација на курикулумот, постојат и критериуми за успешна реализација на курикулумот.

Критериумите се принципи според кои раководните лица, Бирото за развој на образованието, државните инспектори и другите субјекти поврзани со реализацијата и евалуацијата на курикулумот, ја оценуваат успешноста на квалитетот на реализација на курикулумот.

Според Европската Комисија, односно Работните групи за образование, (EUROPEAN COMMISSION; Directorate-General Education, Youth, Sport and Culture Schools and multilingualism), одредени се осум најзначајни критериуми за успешна реализација на курикулумот, и тоа:

„1. КОХЕРЕНЦИЈА: Системите со тек на време треба да се стремат да постигнат рамнотежа и кохерентност преку различни механизми кои се развиени за да се задоволат барањата и очекувањата на засегнатите страни кои работат во училиштата и во поширокиот училишен образовен систем.

2. ЗАЕДНИЦИ ЗА ПРОФЕСИОНАЛНО УЧЕЊЕ: Политиките за обезбедување квалитет треба да ги поддржат професионалните заедници за учење најдобро да ги искористат податоците за обезбедување квалитет за училиштето и развојот на системот со крајна цел да се обезбедат најдобри можности за учење за сите ученици.

3. ДОВЕРИТЕЛНА И СПОДЕЛЕНА ОТЧЕТНОСТ: Довербата и почитта меѓу внатрешните и надворешните актери се основни за ефективна евалуација и развој на училиштето.

4. ПОДДРШКА НА ИНОВАЦИИ: Училишните раководители и наставниците треба да имаат можности за превземање значителни ризици со цел иновација и развој. Од

¹⁵⁹ Ibid, стр. 18-20.

¹⁶⁰ Ibid, стр. 22-24.

суштинско значење е посветување на посебно внимание кон податоците за влијанието на иновациите, вклучително и потенцијалните ненамерни исходи.

5. СПОДЕЛЕНО РАЗБИРАЊЕ И ДИЈАЛОГ: Пристапите за обезбедување квалитет треба да поддржат развој на заеднички јазик и заедничко разбирање меѓу внатрешните и надворешни актери дека основната цел на евалуацијата е поддршка на училишниот развој.

6. МРЕЖИ: Мрежите меѓу училиштата и со локалните и пошироките заедници можат да поддржат колективен ангажман, градат социјален и интелектуален капитал и да создадат нови синергии низ училишните системи.

7. ГРАДЕЊЕ КАПАЦИТЕТ ЗА ПОДАТОЦИ: Инвестициите во градење капацитети на клучните актери за генерирање, интерпретирање и користење податоци, се клучни.

8. РАЗЛИЧНИ ПОДАТОЦИ ЗА БАЛАНСИРАН ПОГЛЕД: Различни типови податоци - и квантитативни и квалитативни, и собрани со тек на времето - се неопходни за урамнотежено разбирање на развојот на училиштето и напредокот на ученикот. Овие податоци треба да комуницираат автентични наративи на училиштата и обезбедуваат информации потребни за поддршка при донесување на одлуки и во училиштата и низ училишните системи¹⁶¹.

¹⁶¹ European Commission, Directorate-General Education, Youth, Sport and Culture, Schools and multilingualism (2018). *Quality assurance for school development (Guiding principles for policy development on quality assurance in school education)*, стр. 3.

РЕФЕРЕНЦИ

1. Twining, P. & others (2020). *Developing a quality curriculum in a technological era*, Association for Educational Communications and Technology.
2. Pedagogical Development Unit (2018). *Key Competences for Lifelong Learning in the European Schools*, Schola Europaea.
3. European Commission, Directorate-General Education, Youth, Sport and Culture, Schools and multilingualism (2018). *Quality assurance for school development (Guiding principles for policy development on quality assurance in school education)*.
4. Frater, G. (2021). *How do you quality assure the curriculum?*, <https://learningcultures.org/news/how-do-you-quality-assure-the-curriculum/>, 28.03.2022, 00:34 часот.

8. ИНСТРУМЕНТИ ЗА СЛЕДЕЊЕ НА РЕАЛИЗАЦИЈАТА НА КУРИКУЛУМОТ

*'Anyone who has never made a mistake
Has never tried anything new'*

Albert Einstein

*'Секој што никогаш не погрешил
Никогаш не ни пробал ништо ново'*

Алберт Ајнштајн

Курикулумот како службен документ за реализација на наставно-образовниот процес треба да содржи структура и содржина која е прилагодена на возраста на учениците како од интелектуален аспект, така и на нивниот психо-физички аспект. За реализација на курикулумот потребен е квалификуван образовен кадар, во сите образовни полиња како на основниот, средниот и на универзитетскиот. Извршители на курикулумот се наставниците. За мерење на нивото на квалитет, квантитет и имплементација на курикулумот потребни се алатки за мерење, односно инструменти со кои се следи реализацијата на курикулумот во современата настава.

Во продолжение ќе се истакнат инструментите за реализација на курикулумот во традиционалната и современата настава.

8.1 ПЕДАГОШКАТА ДОКУМЕНТАЦИЈА (*PEDAGOGICAL DOCUMENTATION*)

Педагошката документација претставува многу значајна постапка и инструмент при реализација на курикулумот. Постојат многу педагошки проблеми или феномени кои се истражуваат со помош на постоечката документација.

„Педагошката документација го повлекува процесот на учење бидејќи вклучува „промислено размислување и анализа“. Ги вклучува наставниците во изучувањето на сопствената педагогија и им дава можност да рефлектираат околу учењето што се случило“.¹⁶²

¹⁶² Sisson, H. J. & Whittington, V. (2017). *PEDAGOGICAL DOCUMENTATION: A SOUTH AUSTRALIAN PERSPECTIVE (A resource for early education and care educator teams)*, South Australia, Gowrie, стр. 15.

Во принцип, педагошката документација може да се дели во три видови:

- Изворен документ или оригинал;
- Секундарен документ (документ кој е употребен во студии и анализи);
- Преработени документи.¹⁶³

Во потесен смисол или значење, педагошката документација претставува пишан материјал кој содржи збир на педагошка содржина (училишни проекти, законски проекти, наставничка евиденција, слики и др.), а во поширок смисол претставува или содржи проекти на документи за развој на образованието, воспитанието и документи за развој на училиштето, матични книги, училишни извештаји, и др.

Главна особина на педагошката документација се состои во фактот дека таа е важен извор за истражување на педагошките проблеми и феномени. Тежината или значајноста на документот стои во содржината, а не во големината или волуменот на самиот документ.

Како инструмент, педагошката документација во ова истражување преку личните документи (свидетелство, тримесечен извештај за успехот на ученикот, награди, пофалби, и др.), му овозможува на наставникот да ја следи реализацијата на курикулумот.

„За различните видови документи што се користат во општествените науки, Џ. Скот (J. Scott) ја направи потребната разлика меѓу лични и официјални документи и уште официјалните документи ги класифицира како приватни официјални документи наспроти државни официјални документи... Еден друг збир од дистинкции што Скот (Scott) ги издвоил се однесува на критериумите за оценување на квалитетот на документите. Тој препорачува четири критериуми, и тоа:

- 1. Автентичност** – Дали документите се оригинални и со неоспорно потекло?
- 2. Веродостојност** - Дали документите не содржат грешки или некакво искривување на податоците?
- 3. Репрезентативност** – Дали документите се типични за својот вид, а ако не се, дали се знае степенот на нивната атипичност?
- 4. Значење** – Дали документите се јасни и разбирливи?¹⁶⁴

8.2 НАБЉУДУВАЊЕ (*OBSERVATION*)

¹⁶³ Murati, Xh. (1998). *Metodologjia e kërkimit shkencor pedagogjik*, Tetovë: “AZA-Sesoft”, стр. 194.

¹⁶⁴ Брајман, А. (2015). *Методи на општественото истражување* (превод од англиски – Ружица Цацаноска), Битола: Универзитет „Св. Климент Охридски“, стр. 543-544.

Иако навидум може да изгледа нереален инструмент за прибирање на податоци или информации, сепак набљудувањето е доста корисно и ефективно при прибирање на информации околу ученичкото однесување ако се врши според претходно вграден план и за определена цел. Наставникот преку некоја дадена задача или работа на определена група на ученици, преку набљудување, и често со бележување на реакцијата на учениците во групата, односот еден кон друг и кон групата, ангажираноста односно учеството на секој член на групата поединечно кон конкретната задача, го формира или надополнува неговото мислење и евалуација на секој поединец од групата. Постојат неколку можности за набљудувањето да биде задокументирано, преку аудио и видео снимање, преку фотографии, анекдотски белешки, протоколи и др. Од сите можности на набљудување, видео снимањето се користи повеќе во современата настава.

„Додека наставниците најчесто примаат повратна информација преку набљудување на училницата, видео набљудувањата се повеќе се користат за да им помогнат на наставниците да рефлектираат и да го подобрат нивното поучување. Видео набљудувањата може да се спроведат брзо и во секое време од поединечните наставници, како дел од вежбата за учење од врсниците, или од раководните лица на училиштето како дел од редовните набљудувања на наставата“.¹⁶⁵

Техниката на набљудување е една од најстарите техники која има широка примена и во природните науки и во социјалните науки. Преку ова техника се прибираат разни педагошки податоци како, однесувањето на учениците во училница, реакцијата на учениците кон една одредена наставна содржина, набљудување на учениците во првиот дел на наставниот час, односот на учениците кон одреден проблем или ситуација, и др.

Објект на набљудување во педагошките истражувања се феномените или појавите кои се однесуваат на образованието, воспитанието, развојот и формирањето на поединецот и на одредена групација или колектив. При систематските набљудувања, како објекти се појавуваат: ученици, воспитаници, наставници, соработници, исто така објекти може да бидат и група на ученици кои напредуваат, група на ученици со пречки во развојот, и др.¹⁶⁶

Карактеристика на ова техника е тоа што таа се применува во квалитативните истражувања.

¹⁶⁵ OECD (2018). *Teaching for the Future* (EFFECTIVE CLASSROOM PRACTICES TO TRANSFORM EDUCATION), Paris: OECD Publishing, стр. 107.

¹⁶⁶ Murati, Xh. (1998). *Metodologjia e kërkimit shkencor pedagogjik*, Tetovë: “AZA-Sesoft”, стр. 201.

Набљудувањето како техника се дели во две различни категории: контролирано набљудување и неконтролирано набљудување.¹⁶⁷

Оваа техника треба да ги примени следните карактеристики: точноста, објективноста, осетливоста и класификацијата на појавите.

Набљудувањето се врши преку протокол за набљудување (формулар) со кој набљудувачот држи записи за целта на набљудувањето, и преку регистрирање или снимање (аудио и видео) како помошни средства за набљудување.

Оваа техника со нејзиниот инструмент, се употребува од страна на наставникот (наставник истражувач) и од страна на училишните управители, за следење на реализацијата на курикулумот.

8.3 ИНТЕРВЈУ (*INTERVIEW*)

Интервјуто е техника на истражување кое се употребува во педагошките квалитативни истражувања. За реализирање на оваа техника треба да се има предвид соодносот помеѓу следните три елементи: интервјуерот (вршителот на интервјуто), интервјуираниот (оној над кого се врши интервјуто) и процесот на интервјуирање.

Генерално интервјуто претставува квалитативна истражувачка техника со нејзин инструмент – протокол за интервју, која вклучува поставување на отворени прашања за разговор со испитаниците и собирање податоци за одредена тема. Интервјуерот во повеќето случаи е експерт за предметот кој има намера да ги разбере мислењата на испитаниците во добро испланирана и извршена серија на прашања и одговори. Интервјуата се слични на фокус-групите и анкетите кога станува збор за собирање информации од целната група, но се сосема различни во нивната реализација и дејствување - фокус-групите се ограничени на мала група од 6-10 лица, додека анкетите се од квантитативна природа. Интервјуата се спроведуваат со примерок од популација и нивна клучна карактеристика е нивниот тон на разговор.¹⁶⁸

„Искусствата на учењето кои интервјуата ги поддржуваат се:

1. Изведување: Кратките интервјуа може да им обезбедат на учениците можност да покажат вештина.

2. Известување: како додаток на другите традиционални методи на оценување, интервјуата може брзо да идентификуваат што направиле учениците, како и што знаат.

¹⁶⁷ Ibid, стр. 203.

¹⁶⁸ *Types and Methods of Interviews in Research*, <https://www.questionpro.com/blog/types-of-interviews/>, 23.02.2021, 21:20 часот.

3. Менторство: Интервјуата им даваат можност на наставниците да даваат комплименти, да помагаат, да коригираат, да се осврнат на проблемите и можностите и да покажат интерес“.¹⁶⁹

Постојат три видови на интервјуа:

8.3.1 Несистематско интервју;

8.3.2 Систематско интервју;

8.3.3 Стандардизирано интервју.¹⁷⁰

8.3.1 Несистематско интервју

Несистематското интервју нема некое посебно научно значење, затоа што претставува едноставен разговор, без некоја цел.

8.3.2 Систематско интервју

Систематското интервју од друга страна има за цел констатација на фактите, се стреми кон важните цели на образованието и воспитанието. Ова интервју се реализира со определена цел помеѓу две личности, на пример истражувачот и наставникот, истражувачот и педагогот, и др.

8.3.3 Стандардизирано интервју

Стандардизираното интервју цели кон откривање на каузалните врски на педагошките проблеми. Овој вид се реализира на стандарден начин преку одредени цели и преку определено претходно планирање, кое бара исполнување на следните пет услови: дефинирање на проблемот на истражување; планирање и одредување на прашањата; класификација на прашањата според проблемите; определување на структурата на проблемот за кој се прибираат информации или податоци; прашањата се пишуваат во лист (протокол).¹⁷¹

Секое интервју треба да се комплетира со пишан документ кој се вика протокол за интервју. За некои одредени проблеми или цели, интервјето се врши преку аудио и видео снимки. Со интервјето се собираат информации за анализа на ставови (морални, етички, политички, естетски, и др.), идеи за и околу една појава, но не се препорачува за прибирање на податоци за вреднување односно евалуација на знаењата. Се употребува за истражување затоа што преку интервјето наставникот комуницира со ученикот, педагогот, директорот и неговите колеги за одреден проблем и врз основа на таа

¹⁶⁹ Gardner, M. B. & Alford, L. K. (2020). *Using Interviews to Assess and Mentor Students*, <https://www.facultyfocus.com/articles/educational-assessment/using-student-interviews-to-assess-and-mentor-students/>, 07.03.2022, 23:49 часот.

¹⁷⁰ Murati, Xh. (1998). *Metodologjia e kërkimit shkencor pedagogjik*, Tetovë: “AZA-Sesoft”, стр. 207.

¹⁷¹ Ibid, стр. 208.

дискусија може да дојде до одредени податоци односно мислења околу степенот на реализација на курикулумот.

8.4 АНКЕТИРАЊЕ (*SURVEYING*)

Во групата на истражувачки техники спаѓа и анкетата. Таа подразбира начин на собирање на податоци со поширок број на испитаници, но со едноставна содржина и релативно кратко време на собирање на податоци. Преку анкетање на испитаниците им се поставуваат прашања и од нив се очекуваат искрени одговори за собраните податоци да се поверодостојни. Прашањата се поставуваат во пишана форма (за разлика од интервјутото) и одговорите се даваат исто така во пишана форма.

Анкетата во современите општествени истражувања има широка употреба и како техника за собирање на податоци таа е погодна за таа намена и има повеќе предности над другите техники.

Во анкетното истражување, истражувачот, на многу луѓе им поставува бројни прашања во краток временски период, потоа насобраните податоци се прикажуваат со статистички параметри (проценти, табели, аритметичка средина, стандардна девијација или графикони, во зависност од тоа како истражувачот одлучил да ги прикаже податоците).

Преку анкетите, истражувачот ги мери ставовите и мислењата за истражувачкиот проблем. „Анкетниот истражувач често користи примерок или помала група избрани луѓе (на пр. 150 студенти), ги генерализира резултатите на поголема група (на пр. 5000 студенти), од која било избрана помала група.“¹⁷²

При примена на анкетата се користат следните инструменти:

1. Анкетен лист
2. Писмен прашалник

1. Анкетниот лист се користи кога анкетањето се врши непосредно, лице в лице или групно.

2. Писмениот прашалник обично се дистрибуира по пошта или преку интернет.¹⁷³

Анкетањето може да биде **анонимно и отворено**. Во првиот случај, информациите се поверодостојни бидејќи испитаниците се анонимни. Додека пак, во вториот случај испитаникот се знае бидејќи ги запишува неговите лични податоци (име,

¹⁷² Мојаноски, Т. Ц. (2015). *Методологија на безбедносните науки – Основи – Книга I*, Скопје: „Ван Гор“, стр. 455.

¹⁷³ Ibid.

презиме, адреса, емајл, телефонски број, и др.)¹⁷⁴ и информациите не се премногу реални.

Прашањата во анкетниот лист може да бидат **отворени и затворени**. Кај отворените прашања, испитаникот може полесно да се изрази, но истражувачот потешко ги обработува податоците бидејќи добива многу различни одговори едни од други и многу тешко ги категоризира податоците. Во затворените прашања од анкетниот лист, испитаникот мора да одлучи врз основа на оние категоризации дадени од истражувачот, а од друга страна истражувачот полесно ги обработува податоците и извлекува резултати со бројки.

Анкетата како техника на истражување е поприменлива за квантитативно истражување, бидејќи истражувачот секогаш манипулира со броевите при обработка на податоците. Постојат случаи кога истражувањето има и квалитативен и квантитативен карактер, на пр. во анкетниот лист, покрај категоризираните одговори, на испитаникот му се дава можност да изрази свое мислење како посебна категорија (во овие случаи истражувачот не може да извлекува броеви, туку го опишува феноменот врз основа на добиените одговори).

8.5 ТЕСТИРАЊЕ (*TESTING*)

Тестирањето е најразвиена постапка во истражувањето на воспитно-образовната дејност. Ова техника се употребува за објективно истражување. Во полето на методологијата, ова техника претставува стандардизирана постапка со која се мери одредена појава или се оценува одредена способност.

Инструментот на оваа техника се нарекува тест.

За применување на оваа техника, односно за вршење на постапката на тестирање обично постои протокол или записник во вид на образец кој го пополнува испитувачот.

За тестот како инструмент за мерење на знаењето има повеќе дефиниции од повеќе автори. Но, основното обележје на тестот е дека тестот е стандардизирана постапка со која се провоцира некоја одредена активност, чиј ефект се мери и вреднува врз база на што се заклучува за степенот на развиеност или квалитетот на испитуваната особина. „Едноставно кажано, тестот се однесува на алатка, техника или метод што е наменет да го измери знаењето на учениците или нивната способност да завршат одредена задача. Во оваа смисла, тестирањето може да се смета како форма на

¹⁷⁴ Sokoli, L. (2013). *Metodat e kërkimit shkencor*, Tiranë: Instituti Shqiptar i Sociologjisë, стр. 171.

оценување. Тестовите треба да исполнуваат некои основни барања, како што се валидност и доверливост“.¹⁷⁵

Интернационалното Здружение за Применета Психологија тестот го дефинира како средство за испитување кое содржи заеднички, еднакви за сите испитаници, и очно утврдена постапка за оценување на успехот или неуспехот односно за нумеричко означување на степенот на успехот на секоја единка.¹⁷⁶

Од друга страна тестот во педагогијата се дефинира како педагошки баждарен инструмент со одредени карактеристики, кој се состои од една или повеќе задачи со кои кај испитаникот (ученикот) се предизвикува одредена активност, а нејзиниот учинок се вреднува на стандарден начин и врз основа на меѓусебни споредувања на резултатите од разни испитаници или врз основа на споредување со некоја норма или критеријум – стандард.

Постои општа поделба на тестовите, и тоа:

8.5.1 Тестови на знаења - Бидејќи се работи за знаењата на учениците, со овие тестови се мери квантитетот и квалитетот на знаењето стекнато во текот на учењето.

Содржината и формата на тестовите на знаења варира во зависност од тоа какво знаење со нив се испитува и која е целта на проверувањето на знаењето. Во нашата образовна практика ги има најчесто од видот тестови молив и хартија. Но, задачите (прашањата) може да бидат дадени и во вид на некои операции или активности како на пример, работни задачи од некое занимање. Всушност тестовите на знаење се еден вид на мерни инструменти покрај другите мерни инструменти за прибирање на податоци и имаат одредени мерни и други карактеристики и тоа: валидност, доследност, објективност, практичност, економичност и др.¹⁷⁷

Есејските тестови спаѓаат во тестови на знаења, кои содржат прашања (задачи), кои бараат самостојно продукување на одговорот, а чијашто должина може да се движи од една-две реченици, па се до неколку страници. Есејските тестови се состојат од мал број прашања (задачи) на кои учениците одговараат слободно и поопширно. Со нив се проверуваат повисоките и посложените ментални процеси неопходни за преработување, оценување и користење на стекнатите знаења.¹⁷⁸

¹⁷⁵ Rhalmi, M. (2018). *Definition of testing, assessment, and evaluation*, <https://www.myenglishpages.com/blog/definition-of-testing-assessment-and-evaluation/>, 08.03.2022, 00:29 часот.

¹⁷⁶ Попоски, К. (2002). *РЕЧНИК на термините од областа на оценувањето на постигањата на учениците*, Скопје: МАКЕДОНСКА КНИГА, стр. 123.

¹⁷⁷ Ibid, стр. 126.

¹⁷⁸ Ibid, стр. 35.

Со есејските тестови наставникот очекува од учениците за еден конкретен проблем или задача, да се спремни да сами го опишуваат, објаснуваат, докажуваат, анализираат, синтетизираат, заклучуваат и критички се настројуваат кон усвоеното знаење.

8.5.2 Тестови на способност – „Се тестови за испитување на оние особини на личноста кои претставуваат општ предуслов за успех на единката во различни области од човековата активност...Знаењето што е потребно за решавање на задачите во овие тестови треба да биде општо а не специфично. Тестовите за испитување на способностите, обично, се делат на три групи: тестови за испитување на сензорните способности, тестови за испитување на интелектуалните способности и тестови за психомоторната умешност на единката.“¹⁷⁹

8.5.3 Тестови на личност – „Со тестовите на личноста во потесна смисла, не е можно да се мери учинок и не може да се зборува за квантитативно изразување на успехот на тестот, туку станува збор за квалитативни разлики во однесувањето на личноста...Во овие тестови нема ставки во вид на задачи кои треба да ги решава испитаникот, туку тоа се најчесто ставки во вид на прашања и искази (тврдења) на кои од него се бара само искрено да одговори, а што е зависно од мотивираноста на личноста, од неговата процена дали одговорите, што ќе ги даде, се пожелни или не за неговата личност и средината во која живее и слично, а не од неговото знаење и способности.“¹⁸⁰

Карактеристика на тестирањето како техника на истражување е дека тоа се употребува на квантитативните истражувања.

Наставникот (наставник истражувач) ја употребува оваа техника затоа што преку оваа техника прибира порелијабилни и пообјективни податоци за следење на реализацијата на курикулумот.

8.6 СКАЛИРАЊЕ (*SCALING*)

Техниката на скалирање и разните видови скали на процена како истражувачки инструменти на ова техника, најчесто се употребуваат за утврдување и за процена на степен на присутност на некое својство, особини или карактеристики.

„Во образовните истражувања за скалирањето, постои општа согласност за неопходноста од скалирање; сепак, она што се разликува меѓу истражувачите е како да

¹⁷⁹ Ibid, стр. 129.

¹⁸⁰ Ibid, стр. 127.

се скалира и какви димензии на скалирање се релевантни. Некои тврдат за потрадиционален поглед на скалирање фокусиран на квантитативна репликација на проекти и програми на поголем број локации. Други тврдат за поадаптивен концепт на скалирање каде што практичарите имаат поголема можност за прилагодување на проектот на локалниот контекст“.¹⁸¹

Скалите на процена најчесто се применуваат за испитување на ставови, мислења, однесувања, погледи и интереси на субјектите за проценување на нивните лични својства, работата и производите од работата, работните навики и вештини како и за утврдување на нивните меѓусебни односи. Со помош на разни скали се проценува степенот на изразеност на овие својства на истражуваната појава кои многу тешко или воопшто не можат да мерат.

Постојат неколку видови на скали:

8.6.1 Дескриптивни скали

8.6.2 Графички скали

8.6.3 Нумерички скали¹⁸²

8.6.1 Дескриптивни скали – претставуваат скали кои се составени од низа тврдења со различен интензитет, каде проценувачот одбира едно тврдење кое според негово најмногу одговара на личноста, предметот или појавата предмет на истражувањето.

8.6.2 Графички скали – претставуваат градација на појава во која обично се дадени екстремните судови (на пример -1 до +5).

8.6.3 Нумерички скали – Ставот кон една педагошка појава или проблем може да се прикаже преку нумерички особини во вид на скали. Често, при одраз на нумеричкото скалирање доминираат пет категории (не задоволува, задоволува, просечен, добар, многу добар).¹⁸³

Скалирањето како техника на истражувањето со нејзините инструменти се наредува како еден од инструментите за следење на реализацијата на курикулумот бидејќи стручната служба на училиштето, педагошките советници, како и државните инспектори, преку скалирањето ги дознаваат разликите во реализацијата на

¹⁸¹ Mickelsson, M. (2018). *REVIEW OF SCALING CONCEPTS IN EDUCATIONAL RESEARCH*, UPPSALA UNIVERSITET & SWEDESD, стр. 7.

¹⁸² Murati, Xh. (1998). *Metodologjia e kërkimit shkencor pedagogjik*, Tetovë: “AZA-Sesoft”, стр. 247.

¹⁸³ Ibid, стр. 247-248.

курукулумот како и подобрувањето на наставата од година во година, притоа секогаш прилагодувајќи го курикулумот со современата настава.

8.7 ДНЕВНИЦИ НА УЧЕНИЦИТЕ (*PUPIL'S DIARIES*)

„Дневниците на учениците исто така претставуваат извор на податоци“...како инструмент за следење на реализацијата на курикулумот...., тие може да се користат како средство за самоевалуација на учениците, оценување на нивната активност и потенцијал за објективна екстерна евалуација на едукаторите. Потребно е едукаторите да ги поттикнуваат учениците да пишуваат дневници, притоа давајќи им упатства за начинот на кој тоа е најдобро да се направи.“¹⁸⁴

Преку дневниците на учениците може да дознаеме колку учениците се задоволни од реализацијата на курикулумот за одредени предмети, бидејќи во нивните дневници тие пишуваат за нивното искуство за секој ден во училиштето. Исто така може да дознаеме и колку се задоволни од нивната евалуација, односно нивното оценување од страна на наставникот. Наставниците кај учениците треба да влеваат самодоверба, сигурност и мотивација за тоа дека одразот на вистината и реалноста не оди на нивна штета, како при оценување така и при нивно понатамошно напредување и успех.

8.8 СТУДИЈА НА СЛУЧАЈ (*CASE STUDY*)

Студијата на случај се користи кога анализираме и опишуваме, на пример, некоја личност поединечно (неговата или нејзината активност, посебни потреби, животна ситуација, историја на животот, итн.), група на луѓе (училишен оддел, група ученици со посебни потреби, наставен кадар, итн.), индивидуални институции или проблеми, процес, феномен или настан во одредена институција и слично во детали.¹⁸⁵

„Студиите на случај се облик на известување за статусот на одредени проекти или циклуси на истражување; тие ги осовременуваат работите. За Стенхаус (Stenhouse),

¹⁸⁴ Илиев, Д. (2006). *Акциони истражувања во образованието*, Битола: АД Печатница „Киро Дандаро“, стр. 182.

¹⁸⁵ Starman, B. A. (2013). *The case study as a type of qualitative research*, JOURNAL OF CONTEMPORARY EDUCATIONAL STUDIES 1/2013, https://www.researchgate.net/publication/265682891_The_case_study_as_a_type_of_qualitative_research, стр. 31.

постои разлика меѓу **студија на случај, податоци од случајот и снимки од случајот.**¹⁸⁶

„**Студиите на случај** се извештаји за целиот циклус на акција; тие се стремат кон комплетност...Податоците од случајот вклучуваат сешто е собран доказ – сите транскрипти, белешки од дневници, теренски белешки, видео или аудио снимки, писма, документи итн.“¹⁸⁷

„**Податоците од случајот** се состојат од потполна база на податоци врз основа на која се гради студијата на случај. Податоците од случајот се целосен збир на информации организирани во текот на истражувањето.“¹⁸⁸

„**Снимките од случајот** е теориски збиена снимка која се состои од скратена верзија од целосната акција и податоците.“¹⁸⁹

8.9 ДНЕВНИК/ЖУРНАЛ (*DIARY/JOURNAL*)

Студиите за дневникот привлекоа внимание од истражувачите кои се заинтересирани во собирање на квалитативни податоци, особено од Бејли (Bailey), па потоа и прегледано кај Хауел-Ричардсон и Паркинсон (Howell-Richardson and Parkinson). Кришнан и Ли (Krishnan and Lee) ги дефинираат дневниците како набљудувања на првиот човек на искуствата што се бележат во одреден временски период. Додека тие се однесуваат на такви записи како дневници кои имаат тенденција да бидат поврзани со „исповеди“ „истакнувајќи ја неизбежната напнатост помеѓу пишувањето запис за лична важност и читањето од таторот“, некои други истражувачи претпочитаат да ги нарекуваат журнари или записи, што се поврзани со „јавната“ потрошувачка бидејќи се дизајнирани да се читаат од другите. Без оглед на тоа како овие мислења, чувства и одрази се нарекувани, студиите кои ги употребуваат овие записи се класифицирани како етнографички студии во тоа што тие се стремат кон откривање на постоечки феномен и генерирање хипотеза. Оваа студија ќе го користи терминот „дневник“, бидејќи се чини дека е пошироко користен.

Хауел-Ричардсон и Паркинсон (Howell-Richardson and Parkinson) забележуваат дека литературата за студиите за дневниците покажува дека тие можат да се користат за

¹⁸⁶ Илиев, Д. (2006). *Акциони истражувања во образованието*, Битола: АД Печатница „Киро Дандаро“, стр. 177.

¹⁸⁷ Ibid.

¹⁸⁸ Ibid.

¹⁸⁹ Ibid.

шеснаесет различни намени, кои можат да бидат категоризирани во три главни групи: педагошки цели, евалуација на курсот и основно истражување.¹⁹⁰

Во првата група, дневниците можат да се користат како ефективни канали на комуникација помеѓу наставниците и учениците кои дискутираат за нивниот процес на учење на јазик или лекции дадени од наставниците.

Целта на втората група, евалуација на курсот, е да биде корисна и за развивачите на курсеви и за наставниците. Тоа вклучува „обид за повторно балансирање на групната динамика преку движење на учениците (помеѓу или во рамките на часовите)“ и „евалуацијата на донесените одлуки на ниво на директорот на курсот, вклучително и промената на наставникот“.

Третата цел вклучува користење дневници за основно истражување, откривање, што прават учениците на јазички надвор од часот, како се чувствуваат во смисла на вознемиреност поврзана со учењето и што се сеќаваат од нивниот час.¹⁹¹

Дневникот како инструмент за следење на реализацијата на курикулумот има за цел собирање на записи, податоци кои се отцепени од страна на наставникот за работата и активностите за време на наставниот час, за секој ученик посебно, кое ќе му биде во полза при евалуација или оценување. Исто така дневник може да одржат и училишниот педагог, директорот и државните инспектори за време на вршење на хоспитација во наставните часови, за собирање на податоци за евалуација на реализацијата на курикулумот.

8.10 РЕФЛЕКТИВНИОТ ДНЕВНИК (*REFLECTIVE DIARY*)

Рефлексивниот дневник претставува организатор на активноста за извршената анализа на практичните искуства што, според целта што се следи, може да има различни степени на структурирање: структурираниот дневник со разни видови на практично објективизирање и различни степени на структурирање: а. збир на стандардни прашања; б. збир на разновидни и контекстуализирани прашања; в. поспецифични опции: дневник организиран околу критичен настан што ученикот го избира или коментира или дневник напишан во смисла на специфична улога што ја доделува наставникот или ученикот ја одбира самостојно (на пр. изготвување на дневнички страници од перспектива на

¹⁹⁰ Yi, J. (2008). *The Use of Diaries as a Qualitative Research Method to Investigate Teachers' Perception and Use of Rating Schemes*, Pan-Pacific Association of Applied Linguistics 12(1), 1-10, стр. 1-2.

¹⁹¹ Ibid, стр. 2.

надворешен набљудувач на неговото поучување); неструктуриран/отворен дневник со кој се обезбедува слободно, без надворешно влијание на рефлектирање кон вежбата, во овој случај студентот презема одредена структура на неговиот сопствен дневник; проективен дневник кој, врз основа на изговор, повикува на рефлектирање; дневник - база или дневник - ресурс - е варијанта на отворениот дневник во кој ученикот собира детални информации за важни настани поврзани со педагошката пракса, комбинирајќи ги со рефлексии и теоретски информации корисни за разбирање на специфична едукативна акција.¹⁹²

Рефлективниот дневник како инструмент за следење на реализацијата на курикулумот служи за одраз на самостојната работа на наставникот. Наставникот води белешки во својот рефлективен дневник за неговата работа направена за секоја активност со учениците со цел да му служат како база, како ресурс или извор на информации, за докажување и постигнување на успех во реализацијата на курикулумот, како и да ја евалуира креативноста, успехот, вештините и постигањата на учениците.

Преку рефлективниот дневник, стручната служба на училиштето (педагог, директор, психолог, дефектолог), советниците на бирото за образование, државните инспектори, воочуваат дека наставникот го реализира курикулумот и овој дневник може да им служи како инструмент за спроведување кај другите наставници со цел да им се олеснува разбирањето на наставниците за темите кои се занемарени во курикулумот за одреден предмет (на пример секој наставник со своите ученици спроведува скриен курикулум кој се прилагодува на вештините и способностите на секој ученик).

На наставникот кој го спроведува рефлективниот дневник му треба многу вложен труд за регистрирање на податоците од неговата работа, но му е многу полесно во понатамошната работа за развивање и подобрување на различните теми од наставните содржини.

8.11 ДИЈАЛОГ ЖУРНАЛ (*DIALOGUE JOURNAL*)

¹⁹² Trif, L. & Popescu, T. (2013). *The reflective diary, an effective professional training instrument for future teachers*, <https://www.researchgate.net/publication/270848572>, 02.03.2021, стр. 1071.

Дијалог журналите претставуваат пишан облик на комуникација помеѓу учениците и наставниците.¹⁹³ Овој вид на инструмент се користи повеќе преку користење на напредните технологии или начини на комуникација, како емаил или електронска пошта, преку различни дигитални платформи (на пример zoom, microsoft teams и др.) или пак преку факс пораки и/или видео конференции.

Деан Илиев во неговата книга ги набројува целите на дијалог журналите:

- „тоа им дава можност на учениците да комуницираат преку пишување и читање;
- тоа создава образовен ‘јас-ти’ хуманистички однос помеѓу оние што учат и наставникот;
- тоа му дава на наставникот начин за проверка на потенцијалот за развој на секој ученик;
- тоа дава богата основа за планирање на часот и развој на курикулумот;
- тоа им дозволува на учениците да имаат личен пристап до таторот;
- тоа му обезбедува на наставникот техника за истражување на своето поучување и курикулумот;
- тоа им дозволува на учениците да ги критикуваат и евалуираат искуствата од курикулумот; при што ова служи како база на податоци за евалуирање.“¹⁹⁴

Д. Илиев, потенцира дека за користење на дијалог журналите потребно е да се има предвид:

- „Журналите се иницирани од учениците. Учениците ја избираат темата и ја започнуваат дискусијата;
- пишувањето е интерактивно. Журналот овозможува да се подржат конверзацијата или дијалогот;
- пишувањето на журнал е функционално. Преку подржување на писмените вештини и вештините на пишување, јазичната комуникативна работа можат да продолжат според планот;
- пишувањето журнал може да е евалуативно. Учениците ќе дадат нормативни изјави кои се иднесуваат на животот во училиницата. Наставниците треба да бидат доверливи и со поддршка, а не да даваат одговори;
- предлагањето на алтернативи може да биде подобро, отколку да биде просудувач.“¹⁹⁵

¹⁹³ Илиев, Д. (2006). *Акциони истражувања во образованието*, Битола: АД Печатница „Киро Дандаро“, стр. 183.

¹⁹⁴ Ibid.

¹⁹⁵ Ibid, стр. 183-184.

8.12 ТЕРЕНСКИ БЕЛЕШКИ (*FIELD NOTES*)

Историски гледано, теренските белешки биле централна компонента на квалитативните истражувања уште од раните 1900-тини, со потекло од областа на етнографската антропологија. Значајни антрополози, вклучително и Кушинг, Боас, Малиновски и Мид (Cushing, Boas, Malinowski, and Mead), развија стил за тоа што сега се познати како теренски белешки. Првично, теренските белешки беа приватни, лични мисли, идеи и прашања на истражувачот во врска со неговите истражувачки набљудувања и интервјуа. Со оглед на тоа дека теренските белешки се сметаа само како „забелешки“ на интервјуерот, не се веруваше дека се корисни за анализа, па затоа останаа приватни.

Во 80-тите години на минатиот век, истражувачите започнаа да ги користат теренските белешки како дополнителен слој на податоци, за да бидат толкувани и анализирани, и да го следат стилот и функцијата опишана во етнографската методологија. Ова традиција на вклучување на теренски белешки во рамките на квалитативното истражување опстојуваше бидејќи даваше информации потребни во анализата.¹⁹⁶

Теренските белешки во современата настава се многу значаен инструмент за следење на реализацијата на курикулумот, бидејќи им овозможуваат на истражувачите, односно образовните советници да го прошируваат обемот на податоци и да обезбедуваат богат контекст со цел вршење на подетални анализи околу реализацијата на курикулумот.

8.13 ФОТОГРАФИЈА (*PHOTOGRAPHY*)

Една од тешкотиите при користење на фотографијата како метод на истражување е двосмисленоста што постои во фотографиите. Иако фотографиите традиционално се сметале за портретирање на реалноста – едноставната вистина - тоа веќе не е случај меѓу истражувачите, иако многу посматрачи сè уште размислуваат за фотографиите како прикажување на вистината. Ние признаваме дека фотографиите се изградени; тие се направени. Харпер (Harper) тврди дека оваа конструкција и субјективност може да се види многу јасно на фотографиите од раните британски антрополози затоа што сите тие се земени од перспектива на колонизаторите. Тие се направени така да на истражувачите

¹⁹⁶ Phillippi, J. & Lauderdale J. (2017). *A Guide to Field Notes for Qualitative Research: Context and Conversation*, <https://www.researchgate.net/publication/315944152>, 03.03.2021, стр. 2.

им ги даваат информациите и деталите што им се потребни, повеќе како запис или документ, но истражувачот исто така донесува одлуки за што да фотографираат и како да го постават и обработат.¹⁹⁷

Фотографот секогаш има причина за фотографирање. Постои намера зад фотографијата. Фотографот сака да види нешто особено или сака да ни испрати некоја „порака“. Ако фотографот е исто така учесник во истражувањето, тогаш наменетата комуникација е исто така поврзана со намерите на истражувачот. Истражувачот, исто така, влијае на процесот со избирање на одредени фотографии да бидат прегледувани од други. Следствено, тука е и целната публика; за кого е направена фотографијата? И, конечно, тука се и индивидуалните посматрачи. Фотографите и истражувачите имаат свои цели и намери, но тие не може да влијаат или контролираат како посматрачот ја толкува фотографијата. Понекогаш наменетата публика е само истражувачот и повеќето фотографии ќе бидат видени и анализирани само од истражувачот. Овие фотографии се земени исклучиво за истражувањето и истражувачот.¹⁹⁸

Како и да е, без придружба на текст, многу фотографии можат да носат повеќе значења за гледачот или посматрачот.

Фотографијата може да се смета за метод за собирање податоци, но не се користат сите фотографии како податоци што треба да се анализираат. Најчеста употреба за фотографии во истражување на општествените науки биле како илустрации и документација. Документарната фотографија има долга историја во области како антропологија и социологија, како што беше дискутирано претходно, но исто така и во полиња како историјата, каде се наоѓаат архивските фотографии, често се користи. Во културните студии, добар пример за историска анализа на документарни фотографии е Ститовата студија (Steet's study) за конструкцијата на Арапскиот свет во списанието Нешнл Џеографик (National Geographic). Таа анализира сто години фотографии во списанието, визуелно (и текстуално) конструирајќи мажи и жени како и патријархијата и ориентализмот во арапскиот свет. За разлика од опширниот материјал на Стит (Steet), Магно и Кирк (Magno and Kirk) анализираа само три фотографии кога испитуваа како

¹⁹⁷ Leavy, P. (Editor), (2014). *The Oxford Handbook of Qualitative Research*, New York: Oxford University Press, стр. 382.

¹⁹⁸ Ibid, стр. 382-383.

агенциите за развој користат фотографии на девојчиња за да ја промовираат работата на агенциите во врска со образованието на девојчињата.¹⁹⁹

„Фотографиите се сметаат за документи, артефакти или евиденција на човечкото однесување во природни услови; на кратко, тие функционираат како прозорец во светот на училиштето“.²⁰⁰

Имајќи ги предвид дефинициите на курикулумот кои ја опфаќаат и соработката помеѓу наставникот и учениците, како и на учениците меѓу себе, целиот тој процес на соработка може да се документира преку направени фотографии. Тие фотографии ни служат како документи или факти дека наставниот процес се реализира преку различни форми на групи и тандеми, каде се воочува дека учениците соработуваат меѓу себе и наставникот се гледа како водич на нивните активности. Преку една таква фотографија може да се констатира и да се сведочи дека фотографијата е еден вид инструмент за реализација на курикулумот.

8.14 ЛИСТА ЗА ПРОВЕРКА (*CHECK LIST*)

Чек листата или листата за проверка претставува список, преглед на избрани и средени поголем број (често и неколку десетини) ставки – искази или тврдења, со кои многу конкретно се опишува некое однесување, особина или вештина на ученикот. Ставките во листата за проверка може да бидат дадени во прашална, потврдна или одречна форма. Ставките од листата се проверуваат со ред и наставникот, или оној кој го набљудува и проценува однесувањето на ученикот, ги означува („чекира“) оние искази или тврдења во неа за кои смета дека најдобро го опишуваат неговото однесување, особина или вештина.²⁰¹

Листите за проверка или чек листите се инструменти преку кои наставникот прибира податоци за напредокот на учениците за наставните содржини и од анализата на прибираните податоци, ја следи реализацијата на курикулумот.

8.15 УЧЕНИЧКО ДОСИЕ (*PORTFOLIO*)

Ученичкото досие – портфолио е колекција на работата на ученикот, вградена со цел обезбедување на повеќе можности за вршење на различни видови на следење на

¹⁹⁹ Ibid, стр. 383.

²⁰⁰ Илиев, Д. (2006). *Акциони истражувања во образованието*, Битола: АД Печатница „Киро Дандаро“, стр. 187.

²⁰¹ Попоски, К. (2002). *РЕЧНИК на термините од областа на оценувањето на постигањата на учениците*, Скопје: МАКЕДОНСКА КНИГА, стр. 55-56.

реализацијата на курикулумот. Тие обезбедуваат модел на работата на ученикот, реализирана за едно определено време, полугодие или за цела учебна година.²⁰²

Досието (портофолиото) се смета за доверлив документ во кој увид имаат наставникот кој го формира, ученикот, родителот, училишниот педагог/психолог. Неговата содржина му служи на наставникот за да го следи и проценува напредокот на ученикот и да го информира родителот за постигањата на неговото дете.²⁰³

8.16 АУДИО СНИМАЊЕ (*AUDIO RECORDING*)

Аудио снимањето како инструмент за следење на наставата го засилува процесот на набљудување. Наставниците овој инструмент го користат за развивање и подобрување на наставните содржини, за поттикнување на динамичноста и интересираноста на учениците за наставните содржини и исто така за следење и анализа на реакциите, мислењата и ставовите на учениците за наставната активност. Во современата настава, овој инструмент се употребува повеќе, бидејќи како наставниците, така и учениците често учат преку следење на снимени материјали во различни времиња и на различни места во светот.

Во денешно време, овие технологии им овозможуваат на оние кои учат, да го снимаат својот глас и да пренесуваат аудио снимања. Гласовните е-мејлови, подкастите и аудио-блоговите станаа популарни средства за инкорпорирање на разни говорни активности надвор од училиницата/институцијата.²⁰⁴

Овој инструмент овозможи да далечното јазично и самостојно учење биде многу поефикасно и попродуктивно во споредба со класичното учење.

8.17 ВИДЕО СНИМАЊЕ (*VIDEO RECORDING*)

Видеото е моќна алатка за следење и евалуација на наставната активност. Преку употребата на видео снимки наставникот може да биде сведок на самиот себе околу тоа како ги спроведува наставните содржини. Многу е важно, понекогаш, наставниците да вршат видео снимање на наставниот час, со цел да направи самоевалуација на неговата работа, исто така и да ја следи работата и активността на неговите ученици.

²⁰² Musai, B. (2003). *Metodologji e mësimdhënies*, Tiranë: PEGI, стр. 273-274.

²⁰³ Попоски, К. (2002). *РЕЧНИК на термините од областа на оценувањето на постигањата на учениците*, Скопје: МАКЕДОНСКА КНИГА, стр. 132.

²⁰⁴ Aoki, S. *Potential in Voice Recording Tools in Language Instruction*, <file:///C:/Users/USER/Downloads/10.-Aoki-2014.pdf>, стр. 4, 11.01.2022, 02:16 часот.

Користењето на две видео камери е дури најефективна стратегија бидејќи едната може да се фокусира на наставникот а другата може да се фокусира на учениците во училницата. Препорачливо е наставниците да го погледнат и анализираат видеото во друштво на доверливи колеги кои ќе можат да дадат корисна повратна информација. Најефективно би било да се погледне неколку пати, фокусирајќи се на различен аспект од предавањето и учењето за време на секое гледање.²⁰⁵

Како и аудио снимање, и видео снимањето многу се употребува во современата настава, бидејќи овозможило размена на искуства и знаења помеѓу различни субјекти во различни времиња и на различни места.

Голема улога и влијание во наставно-образовниот процес овој инструмент во нашата земја имаше особено во 2020 година (во почетокот на пандемијата со вирусот Covid 19), бидејќи овозможи онлајн одржување на процесот на настава за учениците од основните училишта, кои не беа во можност да бидат присутни во училиштата (платформата EDUINO).

8.18 ГЛЕДАЊЕ И ЗАБЕЛЕЖУВАЊЕ

Гледањето и забележувањето е еден вид набљудување, кое му овозможува на наставникот да ја следи индивидуалната работа на ученикот, работата на една група или на училницата воопшто и притоа да ја забележува реакцијата на неговите ученици во однос на наставниот час.

Гледањето и забележувањето на учениците кои работат сами, во групи или за време на наставата како цела група може да ви даде вредни информации за напредокот на учениците, разбирањето, силните страни и предизвиците, соработката, навиките за учење и ставот. Постојат многу начини за снимање на набљудувањата што ги правите. Користете лепливи белешки за да ги запишете вашите мисли, а потоа објавете ги на графикон со имињата на вашите ученици, подгответе листа за проверка на работи што сакате да ги барате додека работат учениците или чувајте папка со записи од вашите набљудувања напишани на етикети за самолепење. или листови хартија.²⁰⁶

8.19 ФОКУСИРАЊЕ НА ГЛЕДАЊЕТО

²⁰⁵ <https://inclusiveschools.org/using-video-as-a-powerful-self-assessment-tool-2/>, 11.01.2022, 02:54 часот.

²⁰⁶ <https://www.scholastic.com/teachers/articles/teaching-content/observing-students/>, 12.01.2022, 23:42 часот.

Според Деан Илиев, „фокусирање на гледањето всушност претставува надополнување и надминување на некои од недостатоците на методот на следење. Суштината е да се продолжи со методот на следење се до стеснување на фокусот на одредено прашање“.²⁰⁷

Со ова се подразбира дека наставникот за некој одреден нејасен случај, го фокусира гледањето за да ги открие причините за таквата појава и да превземе мерки за појаснување и отстранување на нејаснотиите. Ова исто така може да се користи и при откривање на некој посебен напредок или талент кај ученикот за да го насочи кон понатамошен развој на тоа постигнување.

8.20 МЕТОД НА ПРЕГЛЕД

Прегледот е фокусирана и наменета истрага во набљудуваните индивидуални и групни однесувања за еден одреден наставен час, со цел да му помогне на набљудувачот или истражувачот да го следи поучувањето и учењето од различна перспектива. Ова подобро може да се види ако истражувачот присуствува во еден одреден наставен час и за тоа време влегува во ритам и покажува однесување типично за поучувањето. Како истражувач или набљудувач има можност да научи и стекнува нови стратегии кои може да ги спроведе во неговата работа.²⁰⁸

РЕФЕРЕНЦИ

²⁰⁷ Илиев, Д. (2006). *Акциони истражувања во образованието*, Битола: АД Печатница „Киро Дандаро“, стр. 193.

²⁰⁸ <https://facultyinnovate.utexas.edu/instructional-strategies/feedback-your-teaching/five-stages-instructional-review-guide-reviewing>, 13.01.2022, 00:28 часот.

1. Sisson, H. J. & Whittington, V. (2017). *PEDAGOGICAL DOCUMENTATION: A SOUTH AUSTRALIAN PERSPECTIVE* (A resource for early education and care educator teams), South Australia, Gowrie.
2. Murati, Xh. (1998). *Metodologjia e kërkimit shkencor pedagogjik*, Tetovë: “AZA-Sesoft”.
3. Брајман, А. (2015). *Методи на опитественото истражување* (превод од англиски – Ружица Цацаноска), Битола: Универзитет „Св. Климент Охридски“.
4. Мојаноски, Т. Ц. (2015). *Методологија на безбедносните науки – Основи – Книга I*, Скопје: „Ван Гор“.
5. Sokoli, L. (2013). *Metodat e kërkimit shkencor*, Tiranë: Instituti Shqiptar i Sociologjisë.
6. Попоски, К. (2002). *РЕЧНИК на термините од областа на оценувањето на постигањата на учениците*, Скопје: МАКЕДОНСКА КНИГА.
7. Илиев, Д. (2006). *Акциони истражувања во образованието*, Битола: АД Печатница „Киро Дандаро“.
8. Yi, J. (2008). *The Use of Diaries as a Qualitative Research Method to Investigate Teachers' Perception and Use of Rating Schemes*, Pan-Pacific Association of Applied Linguistics 12(1), 1-10.
9. Leavy, P. (Editor), (2014). *The Oxford Handbook of Qualitative Research*, New York: Oxford University Press.
10. Mickelsson, M. (2018). *REVIEW OF SCALING CONCEPTS IN EDUCATIONAL RESEARCH*, UPPSALA UNIVERSITET & SWEDESD.
11. Musai, B. (2003). *Metodologji e mësimdhënies*, Tiranë: PEGI.
12. OECD (2018). *Teaching for the Future (EFFECTIVE CLASSROOM PRACTICES TO TRANSFORM EDUCATION)*, Paris: OECD Publishing.
13. Starman, B. A. (2013). *The case study as a type of qualitative research*, JOURNAL OF CONTEMPORARY EDUCATIONAL STUDIES 1/2013,
https://www.researchgate.net/publication/265682891_The_case_study_as_a_type_of_qualitative_research.
14. Gardner, M. B. & Alford, L. K. (2020). *Using Interviews to Assess and Mentor Students*,
<https://www.facultyfocus.com/articles/educational-assessment/using-student-interviews-to-assess-and-mentor-students/>, 07.03.2022, 23:49 часот.

15. Rhalmi, M. (2018). *Definition of testing, assessment, and evaluation*, <https://www.myenglishpages.com/blog/definition-of-testing-assessment-and-evaluation/>, 08.03.2022, 00:29 часот.
16. Trif, L. & Popescu, T. (2013). *The reflective diary, an effective professional training instrument for future teachers*, <https://www.researchgate.net/publication/270848572>, 02.03.2021.
17. Phillippi, J. & Lauderdale J. (2017). *A Guide to Field Notes for Qualitative Research: Context and Conversation*, <https://www.researchgate.net/publication/315944152>, 03.03.2021.
18. *Types and Methods of Interviews in Research*, <https://www.questionpro.com/blog/types-of-interviews/>, 23.02.2021, 21:20 часот.
19. Aoki, S. *Potential in Voice Recording Tools in Language Instruction*, <file:///C:/Users/USER/Downloads/10.-Aoki-2014.pdf>, стр. 4, 11.01.2022, 02:16 часот.
20. <https://inclusiveschools.org/using-video-as-a-powerful-self-assessment-tool-2/>, 11.01.2022, 02:54 часот.
21. <https://www.scholastic.com/teachers/articles/teaching-content/observing-students/>, 12.01.2022, 23:42 часот.
22. <https://facultyinnovate.utexas.edu/instructional-strategies/feedback-your-teaching/five-stages-instructional-review-guide-reviewing>, 13.01.2022, 00:28 часот.

9. ПРИМЕНАТА НА ИНСТРУМЕНТИТЕ ЗА СЛЕДЕЊЕ НА РЕАЛИЗАЦИЈАТА НА КУРИКУЛУМОТ

*'It's not the ideas;
it's design, implementation and hard work that make the difference'*

Michael Abrash

*'Не се идеите;
дизајнот, спроведувањето и вложениот труд ја прават разликата'*

Мајкл Абраш

Во претходното поглавје, се истакна дека за мерење на нивото на квалитет, квантитет и имплементација на курикулумот потребни се алатки за мерење, односно инструменти со кои се следи реализацијата на курикулумот во современата настава.

Но, во нашиот образовен систем, се практикуваат или применуваат само дел од претходно наведените инструменти.

9.1 ВИДОВИ НА ПРИМЕНЕТИ ИНСТРУМЕНТИ ЗА СЛЕДЕЊЕ НА РЕАЛИЗАЦИЈАТА НА КУРИКУЛУМОТ

Во овој дел ќе се набројуваат инструментите за следење на реализацијата на курикулумот кои се применуваат во училиштата.

9.1.1 Педагошката документација

Еден од најпопуларизирани инструменти за следење на реализацијата на курикулумот како во традиционалната така и во современата настава е педагошката документација. Педагошката документација се применува во образовните институции од сите нивоа во нашата земја.

Секоја активност во рамките на процесот на наставата се документира. И наједноставното планирање на дневната подготовка за наставниот час се организира во форма на пишан документ. Секој истражувач, секој наставник и секој вклучен во образовниот процес, неговата работа и активност ја прикажува преку создавање на документи. Педагогот, директорот, советниците и државните инспектори исто така при вршење на нивната секојдневна работа како прво, се основаат на документи, како второ прегледуваат и евалуираат документи и како трето, сами потготвуваат документи. Цела оваа документација, со во сите нејзини форми, создадена и класифицирана во нашите образовни институции докажува за значењето на педагошката документација како применет инструмент за следење на реализацијата на курикулумот.

9.1.2 Дневник

Дневникот или Дневникот на паралелката претставува основен службен документ, во кој се евидентира целокупната работа на наставно-образовниот процес како и сите други воннаставни активности, кои се реализираат за една учебна година. Во дневникот на паралелката се регистрираат сите податоци од интерес за ученикот, наставникот и училиштето, како и општите наставни содржини и посебните наставни содржини.²⁰⁹

9.1.3 е-Дневник (електронски дневник)

Современиот начин на вршење на работите во училиштето подразбира и дигитализација на училишната администрација. Користењето на електронски дневници значително ја унапредува комуникацијата не само меѓу наставниците и учениците, туку и меѓу наставниците и родителите. Односите што ги градиме во училиштето се засноваат на меѓусебна доверба, а транспарентноста на користењето на е-дневникот помага уште повеќе да се зацврсти оваа доверба.²¹⁰

Е-дневникот ги заменува наставниците во сите активности кои имаат врска со училишната администрација. Додека во традиционалниот дневник наставникот рачно ги запишува часовите и изостаноците, е-дневникот обезбедува однапред дефинирани ставки кои наставникот ги потврдува со еден клик. Во споредба со традиционалниот пристап кон администрацијата, електронскиот пристап е значително побрз, така што наставниците можат да посветат повеќе време на работата со учениците и планирањето на креативни наставни активности.²¹¹

9.1.4 Набљудување

И набљудувањето спаѓа во еден од најзначајните применети инструменти во нашиот образовен систем. Овој инструмент повеќе се користи од страна на стручната служба на училиштето и државните инспектори при вршење на инспекциски надзор на училиштето и одржување на наставата во неа.

Преку оваа техника и нејзиниот применет инструмент – протокол за набљудување, се воочува позитивната клима во училницата и во училиштето, се разгледуваат односите на наставниците меѓу себе, односите наставник-ученик, односите ученик-ученик, како и односот на директорот со сите вработени во училиштето. Државните инспектори од нивна перспектива вршат набљудување на целата работа и

²⁰⁹ <https://masht.rks-gov.net/uploads/2015/05/ua-08-2012-shqip.pdf>, 12.01.2022, 02:45 часот.

²¹⁰ <https://www.international-school.edu.rs/e-diary/>, 12.01.2022, 03:04 часот.

²¹¹ Ibid.

активност на училиштето и врз основа на тоа подготвуваат евалуациски извештај и ја следат реализацијата на курикулумот.

9.1.5 Интервју

Интервјуто како техника на квалитативни истражувања ги опишува податоците кои се собираат преку процесот на интервјуирање. Интервјуто како применет инструмент за следење на реализацијата на курикулумот, се употребува од училишниот педагог, кој преку разговор или преку поставени прашања на наставниците, собира податоци за тоа до кое ниво се реализира курикулумот во училиштето. Исто така, интервјуто се употребува и од страна на државните инспектори, при вршење на евалуација на училиштето. Тие интервјуираат, дискутираат со наставниците следејќи ја нивната активност за време на наставните часови, ги прашуваат за составената документација, досиета на учениците, проблемите кои настанале при реализацијата на курикулумот, исто така прашуваат и за потешкотиите со кои се среќаваат учениците и за тоа дали курикулумот е адекватен за возраста и за интелектуалниот развој на учениците. Државните инспектори, покрај наставниците, ги интервјуираат претставниците на стручната служба на училиштето, пришто собираат податоци за реализацијата на курикулумот во сите нивоа на училиштето.

9.1.6 Тестови

Тестовите недвојбено се инструменти кои биле апликувани во традиционалната настава и воедно продолжуваат да се апликуваат и во современата настава. Се употребуваат од страна на наставниците за мерење и вреднување на знаењата на учениците за одредени предмети. Преку тестовите, наставникот го мери, вреднува и оценува напредокот на учениците во наставата, исто така собира податоци и констатира околу соодветноста на курикулумот и за нивото на стекнати знаења од страна на учениците. Од сево ова може да заклучиме дека и тестовите се применети инструменти за следење на реализацијата на курикулумот во современата настава. Државните инспектори пак од друга страна, преку тестовите може да собираат податоци околу имплементацијата на индикаторите, кои им служат за евалуација на реализацијата на националниот курикулум.

9.1.7 Листа за проверка (*Check list*)

Листата за проверка или чек листата е применет инструмент за следење на реализацијата на курикулумот, бидејќи со составување на листите за проверка,

наставниците ги следат активностите на учениците во училиницата. Училишниот педагог, како и директорот на училиштето, при хоспитирање на наставниот час, ја евалуираат и активноста на учениците и работата на наставникот. Преку листи за проверка државните инспектори вршат евалуација за имплементација на индикаторите и со тоа ја следат реализацијата на курикулумот во училиштето.

9.1.8 Ученичко досие (*Portfolio*)

Ученичкото досие како применет инструмент за следење на реализацијата на курикулумот, повеќе се употребува од страна на наставниците во првиот циклус од основното училиште, каде не се применува вреднување со оценки.

Преку ученичките досиеја, како и личните досиеја на наставниците се врши интерна евалуација на училиштето, односно преку овие досиеја, и стручната служба на училиштето, како педагогот, дефектологот, психологот и директорот, ја евалуираат работата на наставникот за секој ученик посебно, и во исто време ја разбираат и ја следат реализацијата на курикулумот за секој наставник од првиот циклус на училиштето.

9.1.9 Прашалници

Прашалниците спаѓаат во применети инструменти за следење на реализацијата на курикулумот, бидејќи наставникот преку креирање на прашалници, доаѓа до податоци кои му служат за да констатира колку учениците се задоволни со реализацијата на содржините на курикулумот. Педагошките советници креираат прашалници за евалуација на работата на наставниците за нивното планирање и реализација на наставата. Со прибирање на податоците од прашалниците, советниците вреднуваат околу потребните совети за наставниците, или кави обуки или семинари се потребни за правилна евалуација и реализација на курикулумот.

9.1.10 Наставни ливчиња

Наставните ливчиња или работните листови се „агенти“ на наставникот. Наставните ливчиња ја прошируваат лекцијата, ја подобруваат стручноста на наставникот и ги надминуваат границите на училиницата. Временските ограничувања и односот на бројот на ученици и наставници го оневозможуваат секој ден да се работи еден на еден со секој ученик. Преку наставните ливчиња учениците земаат со себе дел од нивните наставници. Тие можат да го применат и практикуваат своето ново знаење дома, во студиски сали, во мали групи или дури и во автобус. Кога ги предаваат своите наставни ливчиња, наставниците формативно ја оценуваат работата на учениците и

добиваат увид во нивните нивоа на постигања, исто како тие лично да ги надгледувале преку нивните раменици.²¹²

Наставните ливчиња особено може да се користат од страна на наставникот во завршниот дел на наставниот час, односно во делот на рефлексивна, бидејќи преку нив наставникот добива повратна информација или *feedback* околу тоа колку ученикот ја разбрал лекцијата.

9.2 КАРАКТЕРИСТИКИ НА ПРИМЕНЕТИ ИНСТРУМЕНТИ НА РЕАЛИЗАЦИЈАТА НА КУРИКУЛУМОТ

Метриката или мерната карактеристика на применети инструменти на реализацијата на курикулумот, претставува квалитет на определен аспект на истражувачкиот инструмент: предметот на мерењето, начинот на мерењето, влијанието на истражувачот врз резултатите на мерењето и сл. Во зависност од степенот на почитување на барањата поставени со метриските карактеристики на истражувачките инструменти, се проценува вредноста на сознанијата добиени со истражувањето.²¹³

Инструментите за реализација на курикулумот треба да содржат повеќе особини, но најзначајни се:

9.2.1 Валидност;

9.2.2 Релијабилност (надежност, сигурност, доследност, конзистентност, акурантност, постојаност, верност);

9.2.3 Објективност;

9.2.4 Дискриминативност (осетливост);

9.2.5 Практичност;

9.2.6 Економичност;

9.2.7 Баждареност.

9.2.1 Валидност на инструментот за реализација на курикулумот

Преку валидноста се констатира степенот на усогласеност на содржината на мерниот инструмент со предметот кој е објект на мерење.²¹⁴ За еден инструмент за мерење ќе констатираме дека е валиден ако преку него навистина се мери она за што е наменет. Со други зборови, не постои абсолютна валидност на еден инструмент, туку се одредува само степенот на валидност на одреден инструмент.

²¹² <https://teachermade.com/research-based-guidelines-for-evaluating-worksheets/>, 12.01.2022, 03:32 часот.

²¹³ Смилевски, Ц. (2006). *Методологија на истражување*, Битола: Педагошки Факултет, стр. 111.

²¹⁴ Ibid.

Валидноста како мерна карактеристика на инструментите се воочува кај општествените истражувања, квалитативните истражувања, како и кај оние квантитативните.

Еден инструмент (тест, скалирање, прашалници, и др.) има валидни особини ако ги констатира, ако ги мери оние елементи кои се од интерес на истражувачот за појавата или педагошкиот феномен. Ако инструментот не ги издвојува со прецизност елементите на појавата што се истражува, тогаш тој не е валиден. Значи, валидноста при конструирање на инструментите е особина која го изразува суштинскиот однос помеѓу содржината на инструментот и појавата што се мери.²¹⁵

9.2.2 Релијабилност на инструментот за реализација на курикулумот

Ова мерна особина е многу сложена. Во разни текстови се наоѓа под други поими или синоними, како: сигурност, постојаност, доследност, конзистентност, акурантност, верност, надежност, валидност, и др.²¹⁶ Ова карактеристика на мерниот инструмент гарантира дека инструментот секогаш мери исто, односно дека при негова повторна употреба на исти испитаници се добиваат исти или скоро исти резултати.²¹⁷ Многу е мала можноста да резултатите од две испитувања за ист проблем и за иста група на испитаници да се совпаѓаат целосно, но доследноста и веродостојноста на инструментот зависи од степенот на различност од едно до друго испитување. Колку да е разликата помала во резултатите, толку по доследен или релијабилен е инструментот.

За потврдување на степенот на сигурност на инструментот, во методолошката литература се нагласуваат следните процедури: повторување на мерењето (тестирањето) и пресметување на коефициентот на корелација.²¹⁸

9.2.3 Објективност на инструментот за реализација на курикулумот

Објективноста како мерна особина на инструментите покажува колку или до кој степен, мерниот инструмент е безбеден или отпорен од влијанија, посебно од субјективен фактор. Инструментот на оценување (евалуација), за да биде објективен треба да има исти задачи, со ист број на задачи и ако ги дели по групи, задачите треба да имаат скоро исто ниво на потешкотија. За да биде објективен, наставникот треба да употреби клуч за оценување (клуч на одговори) при применување на тестови на знаења,

²¹⁵ Murati, Xh. (1998). *Metodologjia e kërkimit shkencor pedagogjik*, Tetovë: AZA – Sesoft, стр. 186.

²¹⁶ Талевски, Д. & Јанушева, В. (2015). *Аспекти на оценувањето*, Битола: Универзитет „Климент Охридски“, стр. 123.

²¹⁷ Попоски, К. (2002). *РЕЧНИК на термините од областа на оценувањето на постигањата на учениците*, Скопје: МАКЕДОНСКА КНИГА, стр. 67-68.

²¹⁸ Murati, Xh. (1998). *Metodologjia e kërkimit shkencor pedagogjik*, Tetovë: AZA – Sesoft, стр. 187.

преку кои тој ќе ги оценува дадените одговори на учениците и без некое субјективно или друго влијание.

9.2.4 Дискриминативност (осетливост) на инструментот за реализација на курикулумот

Ова метриска особина од самото именување ни покажува дека е многу осетлива односно ги мери и најмалите разлики во дадените резултати за една појава или задача. Најголемата осетливост на инструментот е главната карактеристика за оценување на степенот на изразувањето на појавата.

Инструментот се карактеризира со осетливост ако при различни мерења во време и различни субјекти, се добиваат слични или идентични резултати.²¹⁹

Осетливоста може да биде позитивна (кога дадените задачи од инструментот - тестот се решаваат од поголемиот број на учениците), и негативна (кога инструментите се многу тешки или сложени и не можат да се решаваат од страна на поголемиот број на ученици).²²⁰

9.2.5 Практичност на инструментот за реализација на курикулумот

Практичноста како метриска особина на инструментот за следење на реализацијата на курикулумот, покажува колку инструментот во технички поглед е едноставен за спроведување и колку е поедноставна обработката на податоците добиени со неговата примена.²²¹

Со практичноста односно практичната карактеристика се мери колку инструментот може да се употреби во различни услови, за брза употреба, дали може да се употреби во секоја ситуација, колку е едноставен и практичен. Инструментот е практичен ако неговата содржина, форма и структура одговара на мерната и дијагностичната функција,²²² во спротивно ако проблемите или задачите бараат покомплексни одговори или резултати, тогаш ќе се применува друг инструмент за прибирање на податоци.

9.2.6 Економичност на инструментот за реализација на курикулумот

Од самото именување на оваа особина, се подразбира дека за еден инструмент може да кажеме дека има поголема економичност од друг инструмент ако при негова имплементација, за истите резултати се потрошени помалку средства, како на пример:

²¹⁹ Ibid, стр. 190.

²²⁰ Ibid.

²²¹ Смилевски, Ц. (2006). *Методологија на истражување*, Битола: Педагошки Факултет, стр. 113.

²²² Murati, Xh. (1998). *Metodologjia e kërkimit shkencor pedagogjik*, Tetovë: AZA – Sesoft, стр. 190.

поколку време се потрошило, односно времетраењето на испитувањето е пократко, најмалку материјали потрошени, да е сеопфатен, да е пократок начинот за прибирање на податоците, начинот на разработка на податоците да е најекономичен и др.

Економичната особина е тесно поврзана со рационалноста особина. Унитетноста на овие две особини ја подразбира конструкцијата на инструментот така што ќе изрази различни аспекти на проблемот, но во многу практична и рационална форма.²²³

9.2.7 Баждареност на инструментот за реализација на курикулумот

Со баждареност се врши испитување, проверување и утврдување на добиените резултати преку имплементација на инструментите за вреднување. Најчесто резултатите се проверуваат преку статистички методи и техники. Баждарење во потесна смисла на зборот значи нормирање на тестот како составен дел на неговото стандардизирање.

„Кажано со јазикот на статистиката, под баждарење се подразбира постапка на утврдување на деривирани резултати за одделни бруто резултати на испитаниците во тестот. Тоа е постапка на претворање (преведување) на оригиналните скорови од секој тест, применет на репрезентативен примерок испитаници, во скорови на некоја позната мерна скала со утврдена аритметичка средина и стандардно отстапување. Тие служат како норма која овозможува одмерување на вредноста на поединечните бруто резултати, односно за утврдување на положбата на секој поединец во групата на која и припаѓа.“²²⁴

Од сето горенаведено, се заклучува дека при конструирање на инструментите за следење на реализацијата на курикулумот со истражувачка цел, „не постои апсолутна особина или карактеристика,²²⁵ што значи дека секој инструмент треба да исполни повеќе карактеристики и тој ќе се применува ако е соодветен за секое време и за секоја околност. Но, истражувачите при нивна имплементација, може да ги модифицираат но треба да ја сочуваат различноста за мерење на појавата.

²²³ Ibid, стр. 191.

²²⁴ Попоски, К. (2005). *УЧИЛИШНА ДОКИМОЛОГИЈА (Следење, Проверување и Оценување на постигањата на учениците)*, Скопје: КИТАНО, стр. 83.

²²⁵ Murati, Xh. (1998). *Metodologjia e kërkimit shkencor pedagogjik*, Tetovë: AZA – Sesoft, стр. 191.

РЕФЕРЕНЦИ

1. Смилевски, Ц. (2006). *Методологија на истражување*, Битола: Педагошки Факултет.
2. Murati, Xh. (1998). *Metodologjia e kërkimit shkencor pedagogjik*, Tetovë: AZA – Sesoft.
3. Талевски, Д. & Јанушева, В. (2015). *Аспекти на оценувањето*, Битола: Универзитет „Климент Охридски“.
4. Попоски, К. (2002). *РЕЧНИК на термините од областа на оценувањето на постигањата на учениците*, Скопје: МАКЕДОНСКА КНИГА.

5. Попоски, К. (2005). *УЧИЛИШНА ДОКИМОЛОГИЈА (Следење, Проверување и Оценување на постигањата на учениците)*, Скопје: КИТАНО.
6. <https://masht.rks.gov.net/uploads/2015/05/ua-08-2012-shqip.pdf>, 12.01.2022, 02:45 часот.
7. <https://www.international-school.edu.rs/e-diary/>, 12.01.2022, 03:04 часот.
8. <https://teachermade.com/research-based-guidelines-for-evaluating-worksheets/>, 12.01.2022, 03:32 часот.

10. МОДЕЛИ НА НАЦИОНАЛНИ КУРИКУЛУМИ – ХРВАТСКА, АНГЛИЈА И ФИНСКА

‘No one has a house so big that they do not need a good neighbor’

Swedish saying

‘Никој нема куќа толку голема за да не му треба добар сосед’

Шведска поговорка

10.1 НАЦИОНАЛНИОТ КУРИКУЛУМ ВО ХРВАТСКА

„Националната рамка на курикулумот ги претставува основните компоненти на предучилишното, општото задолжително и средното образование, вклучително и образованието за деца со посебни образовни потреби. Националната рамка на курикулумот е основен документ во кој се претставени компонентите: вредности, цели, принципи, содржина и општи цели на образовните области, евалуација на постигањата на учениците како и евалуација и самоевалуација на постигањата на националниот курикулум“.²²⁶

„Развојот на националниот курикулум фокусиран во компетенциите на учениците е една од главните насоки на наставната политика во европските и другите земји. Со цел успешно да одговори на предизвиците на развојот на општеството на знаење и светскиот пазар, Европската Унија идентификуваше осум основни компетенции за доживотното учење. Образовната политика на Република Хрватска ги прифати истите основни надлежности. Овие се: комуникација на мајчин јазик, комуникација на странски јазици, математичка компетентност и основни компетенции во науката и технологијата, дигитална компетенција, учење како да се учи, социјална и граѓанска компетентност, иницијатива и претприемништво и културна свест и изразување“.²²⁷

„Воспитно-образовните циклуси - се воспитно-образовни развојни периоди на учениците кои сочинуваат една целина. Тие покриваат неколкугодишно школување за време на одредено образовно ниво и имаат заеднички образовни цели, односно очекувања за тоа што треба да постигне ученикот во одреден развоен циклус. Образовните циклуси се засновани на развојните фази на учениците“.²²⁸

„Националниот рамковен курикулум поставува четири образовни циклуси за стекнување на основни надлежности. Тие се: првиот циклус кој се состои од I, II, III и IV одделение од основното училиште; вториот циклус кој се состои од V и VI одделение од основното училиште; третиот циклус кој се состои од VII и VIII одделение од основното училиште; четвртиот циклус се однесува на I и II година од средните стручни и уметнички училишта, додека во гимназиите ги опфаќа сите четири години од средното образование. Треба да се има предвид дека во средните стручни и уметнички училишта,

²²⁶ Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, *NACIONALNI OKVIRNI KURIKULUM za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*, Republika Hrvatska, Zagreb 2011, стр. 16.

²²⁷ Ibid, стр. 17.

²²⁸ Ibid, стр. 35.

општите образовни содржини, можат да се учат и во завршните години, во зависност од профилот и потребите на училиштето односно учениците“.²²⁹

„Четвртиот циклус, исто така, се однесува на стекнување на најниско ниво на стручна квалификација, што значи дека ученикот може да ја добие првата квалификација на возраст од 16 години“.²³⁰

„Образовните циклуси првенствено се користат за планирање и програмирање на воспитно-образовните области и предметните курикулуми, водени од принципите на меѓусебна поврзаност и значајна координација и јасно оптоварување на учениците за време на одреден образовен циклус, односно една учебна година во основен, разликуван (диференциален) и училишен курикулум. Курикулумското програмирање подразбира почитување на меѓупредметните или интердисциплинарните теми. Курикулумското планирање и програмирање претпоставува почитување на ангажираноста на учениците во училиштето (училишна работа) и дома (домашна работа)“.²³¹

„Во средното стручно образование продолжуваат образовните циклуси во зависност од нивото и стандардот на квалификација. Тригодишните стручни програми можат да направат еден циклус (три години), а можат да направат два циклуса (2+1). Четиригодишните општообразовни курикулуми или стручни курикулуми ќе состојат два циклуса (2 + 2). Поради сложеноста на квалификацијата, некои стручни курикулуми може да бидат подолги од четири години“.²³²

„Истите образовни циклуси и истата структура на курикулумот важат и за курикулумите на уметничките училишта. Општото образование за основните компетенции стекнати во основно и средно училиште служи како општообразовна основа за стекнување на стручни и уметнички, како и занаетчиски квалификации и занимања“.²³³

Вреднувањето во Хрватска се основа на целосниот холистички пристап на следење и поттикнување на развојот на секој ученик, а воспитно-образовните институции должна е да им овозможи на учениците систематско поучување, поттикнување и унапредување на нивниот развој според способностите и склоностите, како и систематско следење на нивното напредување. Во основа на сето ова е

²²⁹ Ibid.

²³⁰ Ibid.

²³¹ Ibid, стр. 36.

²³² Ibid.

²³³ Ibid.

задолжителноста на воспитно-образовните институции за воочување и поттикнување на активностите каде ученикот покажува напредок и отстранување на тие активности каде ученикот има заостанување или послаби резултати.²³⁴

„Училишното оценување треба да вклучува квалитативно и квантитативно оценување на сите постигања и посветеност на учениците: оценување на вредноста на усниот и писмениот одговор на ученикот; проценка на способностите на учениците и можностите за вложување напор; проценка за користењето на сопствените способности од страна на ученикот и проценка за посветеноста на ученикот и работата на часот. При оценувањето посебно внимание треба да се посвети на следење на развојот на моторичните вештини и созревањето во емотивното поле“.²³⁵

„Евалуацијата вклучува одговорност и соработка. Оценувањето на однесувањето е насочено кон оценување на односот на ученикот со другите луѓе, околината и неговото придржување до правилата. Предмет на следење и евалуација се меѓунаставните теми: личен и социјален развој, здравје, безбедност и заштита на животната средина, учење како да се учи, претприемништво, употреба на информатичко-комуникациска технологија, граѓанско образование и компетенции стекнати со учество на различни независни, одделенски и училишни проекти. Важна е варијаблата на следење и оценување и способноста и мотивацијата на ученикот за доживотно учење“.²³⁶

„Континуираното следење на работата и оценувањето на учениците ги поттикнува учениците и придонесува за развивање на работните навики. Со објавување на оценувањето ученикот ги остварува своите права и ја развива способноста за самооценување“.²³⁷

„Училишните оценки - без разлика како се изразени, служат за препознавање (дијагноза), исчекување (прогноза) и поттикнување (мотивација). Формативното испитување треба да даде дополнителен поттик за учењето и да го определи квалитетот и квантитетот на знаењето и другите резултати од учењето, да го следи и насочува напредокот на ученикот, конечно да ја оценува и процени ефективноста на процесот и стратегиите на учење. Следењето и оценувањето ќе се разликуваат според разбирањето на улогата на оценувањето во однос на развојот на учениците. Разликувањето на развојните специфики во образовните циклуси бара и разлики во улогата на

²³⁴ Ibid, стр. 280.

²³⁵ Ibid.

²³⁶ Ibid.

²³⁷ Ibid.

оценувањето. Така, во првиот образовен циклус (I, II, III и IV одделение) важна улога ќе има нумеричкото оценување, но со јасен опис и објаснување на оценката и значењето на секое одделение. За учениците на оваа возраст е полесно да го разберат описот на нивниот успех или неуспех, а потешко е да се разбере апстракцијата на нумеричкото оценување. Ова особено важи за прво одделение од задолжителното школување. Во вториот образовен циклус (5-то и 6-то одделение), а подоцна и во третото (7-мо и 8-мо одделение) и четвртото (првите две одделенија од гимназијата) се повеќе ќе се нагласува нумеричкото оценување, иако усното следење и оценување ќе биде своевиден на толкувањето на оценките, продолжуваат да бидат важни во разбирањето на оценките, односно оценувањето на учениците.²³⁸

Скалата на училишните оценки се изразува со бројки и зборови. Секој број е придружен со еден или два збора кои подетално го опишуваат значењето на бројот. Значењето на поврзување на индивидуална оценка со резултат или активност на ученикот е усогласеност со описите поврзани со бројот (доволно - 2, добро - 3, многу добро - 4, одлично - 5). Она од што оценувачот е задоволен се опишува со зборот (оценка) добро. Тоа значи дека оценувачот е задоволен од постигањата на ученикот, односно дека ученикот го направил очекуваното, односно најмногу се што е опишано во образовниот стандард за предмет, модул или одредена компетентност. Само ако работата на ученикот или резултатот од испитот ги надминува очекувањата, тоа се опишува со зборови (оценка) многу добро, што треба да значи дека испитувачот е задоволен од неговите очекувања. Таквите ученици може да добијат и посебни писмени признанија од класните раководители или директорите на училиштата на крајот од семестарот или учебната година. Доколку некои ученици се истакнуваат со оригиналноста и квалитетот на својата работа, труд и нешто слично што се истакнува во однос на другите, се означуваат со зборот (оценка) одличен. Зборот доволно се доделува со оценка 2, што значи дека се проценува дека ученикот може и треба да постигне повеќе, односно дека од него се очекува подобар успех и дополнителен напор.²³⁹

При изготвување на курикулуми, модули или дефинирање на одредени компетенции, важно е да се наведат очекуваните постигања на учениците со јасни детерминанти на скалата на училишните оценки. Примената на ваква методологија за изработка на наставните програми на предмети ќе им биде од помош на учениците,

²³⁸ Ibid, стр. 280-281.

²³⁹ Ibid, стр. 281.

родителите и старателите. На овој начин учениците ќе можат да имаат јасен увид во нивните постигања, ќе можат да го планираат својот ученички ангажман со постојано проверување на личниот напредок. Родителите и старателите исто така ќе имаат постојано знаење за очекувањата на училиштето и вредностите на секое одделение.²⁴⁰

10.2 НАЦИОНАЛНИОТ КУРИКУЛУМ ВО АНГЛИЈА

Националниот курикулум им овозможува на учениците вовед во основните знаења што им се потребни за да бидат образовани граѓани. Ги запознава учениците со најдоброто што е мислено и кажано, и помага да се поттикне вреднување на човечката креативност и достигнувања.²⁴¹

Националниот курикулум е само еден елемент во образованието на секое дете. Националниот курикулум обезбедува преглед на основни знаења околу кои наставниците можат да развијат возбудливи и стимулирачки лекции за да го промовираат развојот на знаењето, разбирањето и вештините на учениците како дел од пошироката училишна програма.²⁴²

Учениците на задолжителна училишна возраст во општинските и основните училишта, вклучително и специјалните училишта во заедницата и основните специјални училишта, и во училиштата со доброволна помош и доброволно контролирани училишта, мора да го следат националниот курикулум. Тој е организиран врз основа на четири клучни фази и дванаесет предмети, класифицирани во правна смисла како „суштински“ и „други основни“ предмети.²⁴³

Училиштата се слободни да изберат како ќе го организираат својот училишен ден, се додека содржината на студиските програми на националните курикулуми им се предава на сите ученици.²⁴⁴

Наставниците треба да поставуваат високи очекувања за секој ученик. Тие треба да планираат истегнување на учениците чии постигнувања се значително над очекуваниот стандард. Тие имаат уште поголема обврска да планираат часови за ученици кои имаат ниски нивоа на претходни постигања или доаѓаат од обесправени

²⁴⁰ Ibid.

²⁴¹ Department for Education, *The national curriculum in England*, September 2013, стр. 6.

²⁴² Ibid.

²⁴³ Ibid.

²⁴⁴ Ibid.

средини. Наставниците треба да користат соодветно оценување за да постават цели кои се намерно амбициозни.²⁴⁵

Наставниците треба да ги земат предвид нивните должности според законодавството за еднакви можности што ги опфаќа расата, попреченоста, полот, религијата или верувањето, сексуалната ориентација, бременоста и мајчинството и промената на полот.²⁴⁶

Широк опсег на ученици имаат посебни образовни потреби, од кои многумина имаат и попреченост. Треба да се планираат часови за да се осигура дека нема бариери за успех за секој ученик.²⁴⁷

Со правилна настава, која ги препознава нивните индивидуални потреби, многу ученици со посебни потреби може да имаат мала потреба од дополнителни ресурси освен помагалата што ги користат како дел од нивниот секојдневен живот. Наставниците мора да ги планираат часовите за да можат овие ученици да го изучуваат секој предмет од националниот курикулум. Потенцијалните области на тешкотија треба да се идентификуваат и да се решат на почетокот на работата.²⁴⁸

Наставниците исто така мора да ги земат предвид потребите на учениците чиј мајчин јазик не е англискиот. Следењето на напредокот треба да ја земе предвид возраста на ученикот, должината на престојот во оваа земја, претходното образовно искуство и способноста за други јазици.²⁴⁹

Наставниците треба да планираат можности за настава за да им помогнат на учениците на кои англискиот им е дополнителен јазик да го развијат својот англиски јазик и треба да имаат за цел да обезбедат поддршка што им е потребна на учениците за да учествуваат во сите предмети на националниот курикулум.²⁵⁰

Наставниците треба да го користат секој релевантен предмет за да ја развијат математичката флуентност на учениците. Довербата во математиката и другите математички вештини е предуслов за успех низ националниот курикулум.²⁵¹

²⁴⁵ Ibid, стр. 8.

²⁴⁶ Ibid.

²⁴⁷ Ibid.

²⁴⁸ Ibid.

²⁴⁹ Ibid.

²⁵⁰ Ibid.

²⁵¹ Ibid, стр. 9.

Наставниците треба да ја развијат „играта со бројките“ и математичкото расудување на учениците по сите предмети за да ја разберат и ценат важноста на математиката. Учениците треба да се научат течно да применуваат аритметика на проблеми, да разбираат и користат мерки, да прават проценки и да имаат смисла да ја проверуваат нивната работа. Тие исто така треба да го разберат циклусот на собирање, презентирање и анализа на податоци. Тие треба да се научат да ја применуваат својата математика и на рутински и на нерутински проблеми, вклучително и разложување на посложени проблеми во низа поедноставни чекори.²⁵²

Наставниците треба да го развијат говорниот јазик на учениците, читањето, пишувањето и вокабуларот како составен аспект на наставата по секој предмет. Англискиот јазик е и предмет сам по себе и медиум за настава; за учениците, разбирањето на јазикот обезбедува пристап до целиот курикулум. Течно познавање на англискиот јазик е суштинска основа за успех по сите предмети.²⁵³

Учениците треба да се научат да зборуваат јасно и да ги пренесуваат идеите самоуверено користејќи стандарден англиски јазик. Тие треба да научат да ги оправдуваат идеите со причини; поставуваат прашања за да го проверат разбирањето; развиваат вокабулар и градат знаење; преговараат; оценуваат и градат над идеите на другите; и да го изберат соодветниот регистар за ефективна комуникација. Тие треба да се научат да даваат добро структурирани описи и објаснувања и да го развиваат своето разбирање преку шпекулирање, хипотеза и истражување на идеи.²⁵⁴

Наставниците треба да го развијат читањето и пишувањето на учениците по сите предмети за да го поддржат нивното стекнување на знаење. Учениците треба да се научат да читаат течно, да разбираат проширена проза и да се охрабруваат да читаат од задоволство. Училиштата треба да направат се за да промовираат пошироко читање. Учениците треба да развијат издржливост и вештини за долго пишување, со точен правопис и интерпункција. Тие треба да се учат на правилна употреба на граматиката. Пишувањето што го прават треба да вклучува наративи, објаснувања, описи, споредби, резимеа и проценки: таквото пишување ги поддржува во вежбањето, разбирањето и консолидирањето на она што го слушнале или прочитале.²⁵⁵

²⁵² Ibid.

²⁵³ Ibid, стр. 10.

²⁵⁴ Ibid.

²⁵⁵ Ibid.

Стекнувањето и владеењето на вокабуларот од страна на учениците се клучни за нивното учење и напредок низ целиот курикулум. Затоа, наставниците треба активно да развиваат вокабулар, градејќи систематски на тековното знаење на учениците. Тие треба да го зголемат складирањето на зборови на учениците воопшто; истовремено, тие исто така треба да направат врски помеѓу познатиот и новиот речник и да дискутираат за нијансите на значење со слични зборови. Особено е важно да се воведат учениците на јазикот кој го дефинира секој предмет сам по себе, како што е точен математички и научен јазик.²⁵⁶

Учениците го добиваат оценувањето на националниот курикулум во шестата година, на крајот на втората главна етапа (Key Stage 2), кога повеќето ученици ќе наполнат 11 години на крајот на учебната година. Учениците се тестираат во читање, математика и граматика, пункција и спелирање и исто така примаат и вреднување од наставникот во пишување.²⁵⁷

Комбинираната мерка за читање, пишување и математика ги користи резултатите од тестовите по читање и математика заедно со резултатите од оценувањето на наставникот за пишувањето. За да се достигне очекуваниот стандард во сите категории, читање, пишување и математика, ученикот мора да достигне скалиран резултат од 100 или повеќе во тестовите по читање и математика и резултат како „постигнување на очекуваниот стандард“ или „работа на поголема длабочина“ ('working at greater depth') на оценувањето на наставникот за пишувањето. Заедно, овие предмети даваат широка мерка за постигнување на учениците. За да го достигне повисокиот стандард, ученикот мора да постигне скалиран резултат од 110 или повеќе во тестовите за читање и математика и исход како „работа на поголема длабочина“ на оценувањето на наставникот за пишувањето.²⁵⁸

Постигања по предмети - За да го достигне очекуваниот стандард во читањето, математиката и тестовите по граматика, пункција и спелување, ученикот мора да постигне скалиран резултат од 100 или повеќе. Во писменото оценување на наставникот, на ученикот мора да му се додели резултат како „постигнување на очекуваниот стандард“ или „работа на поголема длабочина“ за да се смета за постигнување на очекуваниот стандард. Оценувањето „работа на поголема длабочина“ не е вклучено во

²⁵⁶ Ibid, стр. 11.

²⁵⁷ Department for Education, *National curriculum assessments at key stage 2 in England, 2019 (revised)*, 13 December 2019, стр. 3.

²⁵⁸ Ibid, стр. 4.

оценувањето на наставниците по природни науки, така што учениците во науката мора да бидат оценети според оценувањето на наставникот кое се смета како постигнување на очекуваниот стандард.²⁵⁹

За да го достигне повисокиот стандард во предметот за тестирање, ученикот мора да постигне скалиран резултат од 110. За да го достигне повисокиот стандард во пишувањето, ученикот мора да постигне исход на „работа на поголема длабочина“ од страна на наставникот.²⁶⁰

- „Оценување на ученикот - Одговорноста за оценувањето на учениците е поделена. Државниот секретар за образование е министер во кабинетот задолжен за Одделот за образование (Department for Education - DfE). Тој има целосна одговорност за аранжманите за оценување во однос на секој предмет за секоја Клучна Фаза од националниот курикулум. Агенцијата за стандарди и тестирање (The Standards and Testing Agency - STA), извршна агенција на Одделот за образование, е одговорна за развој и испорака на национални оценувања за учениците од основните училишта. Канцеларијата за уредување на квалификациите и испитите (the Office of Qualifications and Examinations Regulation - Ofqual), има специфични должности да ги прегледува аранжманите за оценување на националниот курикулум. Таа исто така е одговорна да гарантира дека аранжманите за оценување на националниот курикулум се валидни, погодни за целта, правични и може да се менаџираат; дека резултатите се користат соодветно; и дека стандардите се правилно поставени и одржувани. Канцеларијата за стандарди во образованието, детски услуги и вештини (the Office for Standards in Education, Children's Services and Skills – Ofsted), е неминистерско владино одделение одговорно за инспекција на училиштата. Квалитетот на курикулумот, наставата и оценувањето придонесува за сеопфатно инспекциско вреднување на квалитетот на образованието. Локалните власти (local authorities), имаат должност, да се погрижат за училиштата во нивната област соодветно да ги спроведуваат националните оценувања. Тие исто така се одговорни за модерирање на оценувањето на наставниците за да се осигурат дека е точно и во согласност со националните стандарди. Училиштата се одговорни за планирање на целиот училишен курикулум за нивните ученици и за оценување на учењето на учениците; информирање на родителите за напредокот на нивното дете; и усогласеност со националните барања за оценување. Одговорноста е

²⁵⁹ Ibid.

²⁶⁰ Ibid.

поделена помеѓу раководниот наставник, извршното раководство и управното тело на училиштето или академскиот труст“.²⁶¹

- Аранжманите за оценување во рамките на училиштето - Училиштата се слободни да го изберат својот пристап за оценување, и Одделот за образование изготвил збир на препорачани основни принципи за оценување за поддршка во развојот и спроведувањето на аранжмани за оценување на напредокот на учениците.²⁶²

Според овие принципи, рамката за оценување на училиштето треба да му овозможи на училиштето да:

- „провери што научиле учениците и дали се на пат да ги исполнат очекувањата поврзани со возраста;
- јасно и едноставно објасни на родителите, управителите и на Офстед, за мерењата на напредокот на учениците,
- вклучи пристапи за формативно и сумативно оценување за поддршка на постигањата и напредувањето на учениците“.²⁶³

- Национални аранжмани за оценување опфаќаат:

- „проверка на фоника на крајот од 1 година (5-6 години), за проверка на напредокот на децата во раното читање
- оценување на крајот од Клучната Фаза 1 (Key Stage 1) (на возраст од 6-7 години)
- оценување на крајот од Клучната Фаза 2 (Key Stage 2) (возраст 10-11 години)“.²⁶⁴

Националното оценување на крајот од Клучните Фази 1 и 2 има две цели: да им обезбеди стандардни информации на родителите и да даде слика за училишните резултати за целите на одговорност. Учениците во 1 година (возраст од 5-6 години) завршуваат проверка на фоника за да го проценат нивниот напредок во читањето. Проверката потврдува дали научиле фонично декодирање според очекуваниот стандард. Тој беше воведен во јуни 2012 година како дел од заложбите на Владата да ја промовира употребата на систематска синтетичка фоничја во наставата по рано читање. Оценувањето, кое е произведено од Агенцијата за стандарди и тестирање (STA) и спроведено и обележано од наставникот на ученикот, се состои од 20 вистински зборови и 20 „псевдо-зборови“ кои ученикот гласно му ги чита на наставникот. Индивидуалните раководители се одговорни за распоредот на проверката во текот на одредена недела

²⁶¹ European Commission, (2021). *Assessment in Primary Education*, United Kingdom – England: Eurydice, https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/assessment-primary-education-47_en

²⁶² Ibid.

²⁶³ Ibid.

²⁶⁴ Ibid.

(обично во јуни, кон крајот на учебната година). Училиштата мора да ги пријават резултатите од проверката до нивната локална власт, која ги доставува резултатите до Одделот за образование. Оние ученици кои нема да го постигнат очекуваниот стандард добиваат дополнителна поддршка и се преоценуваат во 2 година (на возраст од 6-7 години).²⁶⁵

- Оценување на крај на Клучната Фаза 1 (година 2, возраст од 6-7 години) се одвива во форма на проценка на наставничкото оценување за перформансите на секој ученик на англиски јазик (читање и пишување), математика и природни науки. Тестовите за националниот курикулум што се користат за проценка на наставничкото оценување се поставени надворешно од Агенцијата за стандарди и тестирање (STA) и означени од наставниците на учениците.²⁶⁶ Тие се состојат од:

- „два задолжителни тестови по читање
- задолжителен тест во аритметика и расудување за информирање за наставничкото оценување во математиката
- изборни тестови по правопис, интерпункција и граматика за информирање за наставничкото оценување во пишувањето“.²⁶⁷

Резултатите од тестот се пријавени како скалирани резултати, со резултат од 100 што го претставува очекуваниот стандард во секој тест. Училиштата мора да ги достават своите проценки за оценувањето на наставниците од Клучната Фаза 1 до локалната власт која, пак, мора да ги достави резултатите од оценувањето на наставниците до Одделот за образование.²⁶⁸

- Оценување на крај на Клучната Фаза 2 (6 година, возраст од 10-11 години), законското национално оценување вклучува проценка за оценување на наставниците и екстерни тестови. Наставниците обезбедуваат проценка за оценување на наставниците за секој ученик по англиски јазик и наука. Училиштата мора да ги достават своите пресуди за оценување на наставниците од Клучната Фаза 2 до Одделот за образование. Националните тестови по англиски и математика се одржуваат на одредени датуми, обично во текот на една недела во мај. Тестовите ги спроведуваат наставниците на учениците, но ги поставува Агенцијата за стандарди и тестирање (STA) и се означени надворешно.²⁶⁹ Тие се состојат од:

²⁶⁵ Ibid.

²⁶⁶ Ibid.

²⁶⁷ Ibid.

²⁶⁸ Ibid.

²⁶⁹ Ibid.

- „два теста по граматика, интерпункција и правопис
- еден тест во читање
- еден тест по аритметика
- два теста во расудување“.²⁷⁰

Како и во Клучната Фаза 1, резултатите од тестот се пријавени како скалирани резултати, со резултат од 100 што го претставува очекуваниот стандард во секој тест од Клучната Фаза 2. Учениците на крајот од Клучната Фаза 2 не полагаат рутински тест по природни науки; нивната изведба обично се мери со помош на проценки за оценување на наставниците. Меѓутоа, на секои две години, примерок од приближно 9500 ученици полагаат тестови по наука со цел да се измери целокупниот учинок на националната популација од Клучната Фаза 2.²⁷¹

10.3 НАЦИОНАЛНИОТ КУРИКУЛУМ ВО ФИНСКА

Финскиот Национален Борд за Образование го изготвува Националниот Основен Курикулум за рано детско образование и грижа, предучилишно образование, основно образование, општо средно образование и високи средни стручни квалификации, како и Барањата за квалификации засновани на компетенции.²⁷²

Почувањето и учењето се на врвот во Финска. Сите делови на системот имаат за цел да го поддржат почувањето и учењето - националните норми формираат силна основа за локално обезбедување на образованието. Квалитетот се заснова на националните стандарди дадени во актите и уредбите за образование, Националниот основен курикулум и националните критериуми за квалификација на наставниците, на финансиските насоки како и на внатрешната (само) евалуација и надворешната евалуација. Вертикалната и хоризонталната интеракција и соработка се средства за создавање заедничко разбирање, а исто така и за добивање информации за новите развојни процеси. Курикулумот има централна улога во системот, и како средство за интеракција и како основа за евалуација и оценување на учениците.²⁷³

²⁷⁰ Ibid.

²⁷¹ Ibid.

²⁷² Kauppinen, J. (2016). *CURRICULUM IN FINLAND*, (Director of Finnish National Board of Education), Torres Vedras 14 th March 2016, Lisboa 15th March 2016, стр. 6.

²⁷³ Ibid, стр. 12.

Курикулумот како интерактивен и стратешки важен процес – Постојат три слоја на курикулумот: Националниот основен курикулум, општински курикулум, училишен курикулум и годишен план. Сето ова е креирано во отворен, обемен и интерактивен процес - курикулумот е повеќе процес отколку производ. Курикулумот е стратешки документ и го одразува нашето најдобро разбирање на човештвото, општеството и учењето; исто така ја поврзува работата на секое училиште со општинските и националните стратегии. Националните критериуми за квалитет на основното образование ја поддржуваат концептуализацијата на основниот курикулум на локално ниво.²⁷⁴

Курикулумот е израз на нашиот увид и волја и дава заедничка насока на процесите и развојот на поучувањето и учењето. Курикулумот е холистички и компактен - ги опфаќа сите области од учењето и училишниот живот, а не само различните предмети. Целите за учење и предусловите за успешен процес на учење се поважни од содржината на предметот. Курикулумот е инклузивен - го опфаќа образованието за сите ученици. Тој бара рамнотежа помеѓу академските достигнувања и благосостојбата на учениците. Се заснова на идна ориентација и размислување засновано на компетенции.²⁷⁵

Евалуација на учениците – Во Финска нема задолжителни национални тестови за основно образование. Национален испит во финскиот образовен систем е само матура во општо средно образование.²⁷⁶

Достапни се некои национални тестови по математика, англиски и шведски, но тие се доброволни и наставниците можат да изберат дали сакаат да ги користат или не. Наставниците сами одлучуваат и креираат какви тестови ќе користат.²⁷⁷

Главните видови на оценување се: континуираното оценување во текот на курсот – учебната година (најважната алатка за наставникот на континуирано оценување е

²⁷⁴ Ibid, стр. 13.

²⁷⁵ Ibid, стр. 14.

²⁷⁶ https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/finland/assessment-single-structure-education_en, 23.04.2021, 13:28 часот.

²⁷⁷ *The assessment system of basic education in Finland*, <https://peda.net/p/Paula%20Jokinen/fmdc/presentations/finland/assessment-luonnos/tas2:file/download/822694388dd0e809fa9af88c118e7e8124903e2a/The%20assessment%20system.pdf>, 17.01.2022, 02:47 часот, стр. 1.

дигиталната платформа Вилма - англ. Wilma); завршно оценување на крајот од секој курс. (од 4-10 одделение).²⁷⁸

Оценувањето се води според курикулумот. Наставниците се одговорни за оценувањето врз основа на целите напишани во курикулумот. Оценките се даваат на крајот на секој курс (учебна година). Секој ученик добива печатен извештај еднаш на крајот на учебната година. Оценките во завршниот сертификат за основното образование ги даваат наставниците (учениците се 16 годишни). За поддршка на наставниците во оценувањето, курикулумот ги обезбедува критериумите за добра изведба на крајот од шестото одделение и деветтото одделение.²⁷⁹

Оценување на ученикот - Целото оценување на учениците во основното образование го врши соодветниот одделенски или предметен наставник. Однесувањето го оценува класниот раководител или, кога ученикот има неколку наставници, заеднички од сите наставници. Во основниот курикулум оценувањето на учениците е поделено на два вида: оценување за време на студиите и финално оценување. Во двете се следат општите принципи на оценување. Овие принципи се дадени во националниот основен курикулум. На крајот на секоја учебна година на учениците им се дава извештај. По завршувањето на силабусот на основното образование на ученикот му се дава сертификат за основно образование.²⁸⁰

Оценувањето се фокусира на учењето, работните вештини и однесувањето на ученикот. Тие се оценуваат во однос на целите и критериумите за оценување на курикулумот. Наместо да бидат поставени цели за учениците, критериумите го дефинираат нивото потребно за да се добие оценка 8 (на скала од 4 до 10) или вербална проценка што опишува добро ниво на постигање. Оценувањето мора да се врши на што е можно повеќе разновиден начин, земајќи ги предвид возраста и можностите на учениците. Не се заснова само на испити. Учениците не се споредуваат со другите ученици, а оценувањето не се фокусира на личноста, темпераментот или други лични карактеристики на ученикот. Ова е особено важно кога се оценува однесувањето на ученикот. Однесувањето се оценува како посебен ентитет во извештајот и тоа не влијае на оценката дадена во различни предмети. За да се промовира поеднакво оценување,

²⁷⁸ Ibid.

²⁷⁹ Ibid, стр. 2.

²⁸⁰ European Commission, (2022). *Assessment in single-structure education*, Finland: Eurydice, https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/finland/assessment-single-structure-education_en

изготвени се критериуми за преодната точка помеѓу 6-то и 7-мо одделение и за конечното оценување. Овие се опфатени во локалниот курикулум онака како што се.²⁸¹

„Оценување во текот на студиите - се однесува на извршената проценка и добиената повратна информација пред финалната проценка. Тој е главно формативен по природа: целта е да се насочат и поттикнат студиите, да се поддржи учењето и да се промовираат вештините за самооценување и оценување од колеги“.²⁸²

Извештаи за оценувањето - Извештаите се еден начин на давање повратни информации. Уредбата за основно образование го обврзува училиштето на крајот на секоја учебна година на учениците да им издава извештај за учебна година. Извештајот за учебната година содржи нумеричко или усно оценување кое покажува како ученикот ги постигнал целите по предметите или наставните единици кои се дел од курикулумот во текот на предметната учебна година. Содржи и одлука за унапредување на ученикот во следно одделение или негово задржување. Во 1-во до 7-мо одделение оценувањето во извештаите се дава вербално или нумерички или во комбинација од двете. Во 8-мо и 9-то одделение оценувањето мора да биде нумеричко, но може да се надополнува вербално. Со користење на вербално оценување во извештаите, наставникот може да го опише напредокот, силните страни и развојните цели на ученикот. Нумеричкото оценување го опишува само нивото на успешност во однос на целите на курикулумот.²⁸³

„Скалата на нумерички оценки што се користат во сите извештаи и сертификати е 4–10, каде што 5 е соодветно, 6 умерено, 7 задоволително, 8 добро, 9 многу добро, а 10 покажува одлично знаење и вештини. Оценка 4 е за неуспешни изведби. Исто така, на учениците може да им се дадат еден или повеќе посредни извештаи во текот на учебната година. Во посредните извештаи во 9-то одделение критериумите за оценување се исти како и во завршното оценување. Однесувањето не се оценува во 9-то одделение“.²⁸⁴

Конечно оценување - Вториот вид на оценување на учениците е конечното оценување на основното образование. Целта е да се дефинира колку добро ученикот ги постигнал целите на курикулумот по различни предмети на крајот на студиите. Во зависност од предметот и локалното решение на курикулумот, конечното оценување се одвива во одделение 7, 8 или 9. Ова оценување мора да биде национално споредливо и да ги третира учениците еднакво. Дадените оценки или усни оценки се означени во

²⁸¹ Ibid.

²⁸² Ibid.

²⁸³ Ibid.

²⁸⁴ Ibid.

свидетелството за основно образование. По сеопфатното училиште, учениците ќе бидат избрани за понатамошни студии врз основа на конечното оценување. Конечното оценување не се пресметува директно како просек од оценките во извештаите на ученикот за претходните предмети, единици или училишни години. Таа се заснова на целите на основното образование и на финалните критериуми за оценување.²⁸⁵

„Во завршното оценување на основното образование, основни предмети што треба бројно да се оценуваат се мајчин јазик и литература, втор национален јазик, странски јазици, математика, физика, хемија, биологија, географија, здравствено образование, религија или етика, историја, социјални студии, музика, визуелни уметности, занаети, физичко образование и домашна економија. Изборните предмети се оценуваат усно или со нумеричка оценка, во зависност од нивниот обем“.²⁸⁶

Сертификација - Сертификат за основно образование се дава на ученик кој ја завршил целата програма на сеопфатно училиште. Тоа значи дека сите предмети кои се дел од студискиот план на ученикот се полагаат барем со 5-та оценка или со вербално оценување „полагање“. Дополнително, се споменува дека студискиот план на ученикот вклучува советување за насочување и вовед во работниот век. Не е забележана оценување на однесувањето на ученикот. Органот одговорен за сертификација е давателот на образованието, во пракса училиштето.²⁸⁷

РЕФЕРЕНЦИ

²⁸⁵ Ibid.

²⁸⁶ Ibid.

²⁸⁷ Ibid.

1. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, *NACIONALNI OKVIRNI KURIKULUM za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*, Republika Hrvatska, Zagreb 2011.
2. Department for Education, *The national curriculum in England*, September 2013.
3. Department for Education, *National curriculum assessments at key stage 2 in England, 2019 (revised)*, 13 December 2019.
4. Kauppinen, J. (2016). *CURRICULUM IN FINLAND*, (Director of Finnish National Board of Education), Torres Vedras 14th March 2016, Lisboa 15th March 2016.
5. European Commission, (2021). *Assessment in Primary Education*, Eurydice, United Kingdom – England, https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/assessment-primary-education-47_en.
6. European Commission, (2022). *Assessment in single-structure education*, Finland: Eurydice, https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/finland/assessment-single-structure-education_en.
7. https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/finland/assessment-single-structure-education_en, 23.04.2021, 13:28 часот.
8. *The assessment system of basic education in Finland*, <https://peda.net/p/Paula%20Jokinen/fmdc/presentations/finland/assessment-luonnos/tas2:file/download/822694388dd0e809fa9af88c118e7e8124903e2a/The%20assessment%20system.pdf>, 17.01.2022, 02:47 часот.

II. МЕТОДОЛОГИЈА НА ИСТРАЖУВАЊЕТО

1. Предмет на истражување

Испитување на примената на инструментите за следење на реализацијата на курикулумот во основните училишта во Република Северна Македонија и во Република Косово.

2. Цел на истражувањето

Истражувањето има за цел да ја испита и утврди примената на инструментите за следење на реализацијата на курикулумот во наставата во основните училишта во делот на поучувањето и учењето.

3. Задачи во истражувањето

За постигнување на целта на истражувањето се реализирани следниве задачи:

- Испитување и утврдување на примената на инструментите за следење на реализацијата на курикулумот во наставата во основните училишта во Република Северна Македонија од аспект на поучувањето (teaching).

- Испитување и утврдување на примената на инструментите за следење на реализацијата на курикулумот во наставата во основните училишта во Република Северна Македонија од аспект на учењето (learning).

- Испитување и утврдување на примената на инструментите за следење на реализацијата на курикулумот во наставата во основните училишта во Република Косово од аспект на поучувањето (teaching).

- Испитување и утврдување на примената на инструментите за следење на реализацијата на курикулумот во наставата во основните училишта во Република Косово од аспект на учењето (learning).

- Утврдување на сличностите и разликите во примената на инструментите за следење на реализацијата на курикулумот во наставата во основните училишта во Република Северна Македонија и во Република Косово од аспект на поучувањето (teaching).

- Утврдување на сличностите и разликите во примената на инструментите за следење на реализацијата на курикулумот во наставата во основните училишта во Република Северна Македонија и во Република Косово од аспект на учењето (learning).

4. Дефинирање на основните поими во истражувањето

Во истражувањето основни поими се:

- Курикулумот – основа на воспитно-образовниот систем

Курикулумот претставува збир од планирани активности кои се дизајнирани да имплементираат одредена образовна цел, збир на цели во однос на содржината на она што треба да се изучува и знаењето, вештините и ставовите кои треба намерно да се негуваат заедно со изјавите за критериумите за избор на содржина, и изборите во методите, материјалите и евалуацијата.²⁸⁸

- Поучувањето како елемент на следење на квалитетот на современата настава

Едмунд Амидон (1967) поучувањето го дефинира како „интерактивен процес, кој првенствено вклучува разговор во училищата кој се одвива помеѓу наставникот и ученикот и се јавува за време на одредени активности што може да се определат.“²⁸⁹

- Учењето – предизвик на современата настава

Учењето подразбира промена: промената предизвикана од развивање нова вештина, разбирање на научниот закон, менување на ставот. Промената не е само случајна или природна во начинот на кој нашиот изглед се менува како што старееме. Учењето е релативно трајна промена, која обично се случува намерно. Кога посетуваме курс, бараме книга или читаме документ за дискусија, ние практички целите кон учењето!²⁹⁰

- Наставникот истражувач како реализатор на курикулумот

- Ученикот како акционен истражувач

- Евалуација – процес на следење на реализацијата на курикулумот

- Инструменти за следење на реализацијата на курикулумот

- Примената на инструментите за следење на реализацијата на курикулумот

5. Истражувачка парадигма

²⁸⁸ Angadi, R. G, *Concept of Curriculum*, https://www.academia.edu/31012033/Concept_of_Curriculum#:~:text=EF%82%B7%20Curriculum%3A%20Curriculum%20is%2C%20perhaps,deliberately%20fostered%20together%20with%20statements, стр. 1, 10.01.2022, 04:41 часот.

²⁸⁹ Rajagopalan, Isola, *Concept of Teaching*, <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1245288.pdf>, стр. 6, 10.01.2022, 23:04 часот.

²⁹⁰ Sequeira, A.H, *Introduction to Concepts of Teaching and Learning*, https://www.researchgate.net/publication/272620585_Introduction_to_Concepts_of_Teaching_and_Learning, стр. 1, 10.01.2022, 23:20 часот.

Во основа истражувањето е **квантитативно**. Како такво дава одговор на прашањата кои се однесуваат на примената на различните видови на инструменти за следење на реализацијата на курикулумот во предметната настава во основните училишта.

Квалитативните аспекти од истражувањето се оние кои даваат одговор на прашањето за начинот на примена, фокусот на примена, структурата и сл. на различните видови на инструменти за следење на реализацијата на курикулумот во предметната настава во основните училишта.

6. Истражувачки дизајн

Истражувањето е **дескриптивно**. Со истражувањето се дава компаративен осврт и опис на примената на инструментите за следење на реализацијата на курикулумот во предметната настава во основните училишта во Република Северна Македонија и Република Косово од аспект на поучувањето (teaching) и од аспект на учењето (learning).

7. Вид на истражување

Истражувањето е **фундаментално**. Со истражувањето добиваме податоци со кои сакаме да ги истакнеме сличностите и разликите во примената на инструментите за следење на реализацијата на курикулумот во предметната настава во основните училишта во Република Северна Македонија и Република Косово од аспект на поучувањето (teaching) и од аспект на учењето (learning). Со тоа утврдивме сеопфатен модел на современо следење на реализацијата на курикулумот.

Истражувањето е **трансферзално**. Со истражувањето се испитани мислења и ставови на голем број испитаници (наставници, ученици, стручни соработници и раководни лица) во основните училишта во Република Северна Македонија и Република Косово, во краток временски период на различни места, во различни услови. Исто така се прави анализа на голем број документи кои се однесуваат на инструментите за прибирање податоци за реализација на курикулумот во двете земји.

Истражувањето е **компаративно**. Со истражувањето се прави теориска и емпириска споредба на примената на инструментите за следење на реализацијата на курикулумот во предметната настава во основните училишта во Република Северна Македонија и Република Косово во пет фази на реализација на наставата – **планирање**,

подготовка, реализација, евалуација и рефлексивност, од аспект на поучувањето (teaching) и од аспект на учењето (learning).

8. ОПШТА ХИПОТЕЗА

Инструментите кои се користат за следење на реализацијата на курикулумот во основните училишта во Република Северна Македонија и во Република Косово не се системски и не ги опфаќаат сите аспекти на учењето и поучувањето.

8.1 Посебна хипотеза

За следење на планирањето на наставата/курикулумот од аспект на поучувањето и учењето во Р.С. Македонија и Р. Косово не се користат инструменти што ги опфаќаат сите елементи на современото планирање.

8.1.1 Поединечна хипотеза

1. За следење на планирањето на наставата во Р.С Македонија и во Р. Косово не се користат само инструментите одобрени од страна на Министерството за образование, туку и други изработени инструменти засновани на барањата на планирањето.

2. При реализација на курикулумот од аспект на поучувањето и учењето во Р.С Македонија и во Р. Косово не се опфатени сите елементи на планирањето на наставата.

3. Инструментите за следење на планирањето на наставата /курикулумот од аспект на поучувањето и учењето во Р.С Македонија и Р. Косово, не ги содржат сите неопходни елементи за анализа на квалитетот на планирањето.

4. Учениците своето мислење за квалитетот на планирањето на наставата во Р.С Македонија и Р. Косово, не го искажуваат преку современи начини на искажување.

8.2 Посебна хипотеза

За следење на подготовката на наставата/курикулумот од аспект на поучувањето и учењето во Р.С. Македонија и Р. Косово не се користат инструменти што ги опфаќаат сите елементи на современата подготовка.

8.2.1. Поединечна хипотеза

1. При подготовката на наставата во Р.С Македонија и Р. Косово, освен на содржините, целите, формите и методите кои неопходно се опфатени, на другите елементи од подготовката не им се посветува некое суштинско значење.

2. Подготовката на учениците за наставата во Р.С Македонија и Р. Косово не содржи други значајни елементи освен средствата содржани во нивните ташни.

3. Не постои некоја значајна разлика во користењето на материјално-техничката подготовка во наставата во Р.С Македонија и во Р. Косово.

8.3 Посебна хипотеза

За следење на реализацијата на наставата/курукулумот од аспект на поучувањето и учењето повеќе се користат традиционалните инструменти како во Р.С. Македонија така и во Р. Косово.

8.3.1. Поединечна хипотеза

1. Наставниците во Р.С. Македонија и Р. Косово, несомнено користат традиционални инструменти за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците, но сосема малку или воопшто не ги практикуваат современите инструменти за интеракцијата во фазата на реализација на курикулумот.

2. Се претпоставува дека интеракцијата помеѓу учениците од аспект на поучувањето и учењето во Р. Косово е поизразена, а во Р.С. Македонија не е изразена до таа мерка како треба да се користи во современата настава.

3. Учество и активноста на ученикот во наставата како од аспект на поучувањето така и од аспект на учењето во Р. Косово и во Р.С. Македонија повеќе се воочува преку набљудување како традиционален инструмент за следење и евалуација на реализацијата на курикулумот.

8.4 Посебна хипотеза

За следење на евалуацијата на наставата/курукулумот од аспект на поучувањето и учењето се користат традиционалните инструменти со одредени пренасочувања кон современите начини на евалуација на наставата како во Р.С. Македонија така и во Р. Косово.

8.4.1. Поединечна хипотеза

1. Квалитетот на наставата од аспект на поучувањето и учењето во Р.С. Македонија и Р. Косово сеуште се проверува со традиционални инструменти.

2. Се претпоставува дека и од аспект на поучувањето и од аспект на учењето, евалуацијата на планирањето, подготовката и реализацијата на наставата/курукулумот, Р. Косово ја постигнува преку интерактивна комуникација, додека во Р.С. Македонија интерактивната комуникација сеуште не е на посакуваното ниво на користење во современата настава.

3. Се претпоставува дека наставниците во Р. Косово, во додатната и дополнителната настава повеќе своите ученици ги ангажираат и вклучуваат во разни практични работи.

8.5 Посебна хипотеза

Се претпоставува дека рефлексијата од аспект на поучувањето и учењето во Р. Косово повеќе се практикува преку интеракцијата со учениците, а во Р.С. Македонија интеракцијата со учениците во оваа фаза сеуште е несоодветна за современата настава.

9. Варијабли на истражувањето

9.1 НЕЗАВИСНИ ВАРИЈАБЛИ

- Мислењата и ставовите на наставниците за инструментите за следење на реализацијата на курикулумот во предметната настава во основните училишта во Република Северна Македонија и Република Косово од аспект на поучувањето (teaching) и од аспект на учењето (learning)

- Мислењата и ставовите на учениците за инструментите за следење на реализацијата на курикулумот во предметната настава во основните училишта во Република Северна Македонија и Република Косово од аспект на поучувањето (teaching) и од аспект на учењето (learning)

- Мислењата и ставовите на стручните соработници за инструментите за следење на реализацијата на курикулумот во предметната настава во основните училишта во Република Северна Македонија и Република Косово од аспект на поучувањето (teaching) и од аспект на учењето (learning)

- Мислењата и ставовите на раководните лица за инструментите за следење на реализацијата на курикулумот во предметната настава во основните училишта во

Република Северна Македонија и Република Косово од аспект на поучувањето (teaching) и од аспект на учењето (learning)

- Училишните услови
- Условите во училищата
- Полот на испитаниците
- Работното искуство на испитаниците
- Матичната држава на испитаниците

9.2 ЗАВИСНИ ВАРИЈАБЛИ

- Инструментите за следење на реализацијата на курикулот во Република Северна Македонија од аспект на поучувањето (teaching) и од аспект на учењето (learning)

- Инструментите за следење на реализацијата на курикулот во Република Косово од аспект на поучувањето (teaching) и од аспект на учењето (learning)

- Примената на инструментите за следење на реализацијата на курикулот во Република Северна Македонија од аспект на поучувањето (teaching) и од аспект на учењето (learning)

- Примената на инструментите за следење на реализацијата на курикулот во Република Косово од аспект на поучувањето (teaching) и од аспект на учењето (learning)

10. Популација во истражувањето

Популацијата ја сочинуваат:

- Наставници од основни училишта во Република Северна Македонија
- Наставници од основни училишта во Република Косово
- Ученици од основни училишта во Република Северна Македонија
- Ученици од основни училишта во Република Косово
- Стручни соработници од основни училишта во Република Северна Македонија
- Стручни соработници од основни училишта во Република Косово
- Раководни лица од основни училишта во Република Северна Македонија
- Раководни лица од основни училишта во Република Косово
- Инструменти за следење на реализацијата на курикулот во основните училишта во Република Северна Македонија

- Инструменти за следење на реализацијата на курикулумот во основните училишта во Република Косово

11. Примерок во истражувањето

Примерокот на истражување го сочинуваат:

- Наставници од основни училишта во Република Северна Македонија
 - Наставници од основни училишта во Република Косово
 - Ученици од основни училишта во Република Северна Македонија
 - Ученици од основни училишта во Република Косово
 - Стручни соработници од основни училишта во Република Северна Македонија
 - Стручни соработници од основни училишта во Република Косово
 - Раководни лица од основни училишта во Република Северна Македонија
 - Раководни лица од основни училишта во Република Косово
- Инструменти за следење на реализацијата на курикулумот во основните училишта во Република Северна Македонија
- Инструменти за следење на реализацијата на курикулумот во основните училишта во Република Косово

12. Вид на примерокот

Истражувањето е реализирано онлајн, при што линковите од анкетните прашалници се пратени по мејл до основните училишта во Република Северна Македонија и Република Косово.

- Примерокот наставници е **случаен**.
 - Примерокот ученици е **случаен**.
 - Примерокот стручни соработници е **случаен**.
 - Примерокот раководни лица е **случаен**.
- Примерокот инструменти за следење на реализацијата на курикулумот во основните училишта ќе биде **повеќестепен** и **пригоден**. Ќе се испитаат инструментите кои ги користат наставниците.

13. Големина на примерокот

Истражувањето е реализирано онлајн. Линковите беа отворени шест недели, распределени во двете земји (Република Северна Македонија и Република Косово) и големината на примерокот е случајна.

Вкупниот број е 875 испитаници во двете држави, од кои 671 во Република Северна Македонија и 204 во Република Косово.

Од вкупниот број од 671 испитаници во Република Северна Македонија, 159 од испитаниците се предметни наставници, 438 испитаници се ученици, додека стручните соработници се 43 лица и раководните лица се 31 лице.

Во Република Косово, од вкупниот број од 204 испитаници, 48 од испитаниците се предметни наставници, 139 испитаници се ученици, додека стручните соработници се 6 лица и раководните лица се 11 лица.

14. Постапки и инструменти на истражување

14.1 ПОСТАПКИ НА ИСТРАЖУВАЊЕ

Со постапки на истражувањето се подразбира методите и техниките кои се користени за реализација на целите на истражувањето. Методите кои се користени во истражувањето се следниве:

- Аналитична и синтетична метода
- Индуктивна и дедуктивна метода
- Компаративна метода
- Дескриптивна метода
- Статистичка метода

Од постапките во истражувањето се применува анкетирањето. Со ова техника е извршено анкетирање на испитаниците во Република Северна Македонија и Република Косово. Во анкетирање се опфатени четири категории на испитаници: наставници, ученици, стручни соработници и раководни лица во основните училишта во двете земји. Анкетирањето е спроведено онлајн преку апликацијата Google Forms, во четири различни линкови (посебно за секоја категорија на испитаници). Анкетирањето се спроведе анонимно, со цел да се добијат поискрени одговори од испитаниците.

14.2 ИНСТРУМЕНТИ НА ИСТРАЖУВАЊЕ

Истражувањето е спроведено преку техниката на анкетирање со нејзиниот инструмент – анкетен лист или прашалник. Вкупно беа креирани четири анкетни листови, за секоја категорија на испитаниците посебно. Целта на сите прашалници беше да ја обелоденат работата на наставниците во реализацијата на курикулумот. Во прашалниците беа содржани прашања и подпрашања за сите пет фази на реализација на наставата – **планирање, подготовка, реализација, евалуација и рефлексija**, од различна перспектива или гледиште со наставникот во епицентарот на работата и активноста во училиштето.

Анкетниот лист на наставниците се состоеше од 39 прашања со различни категории, во зависност од природата на прашањето. Во прашалникот постоеше можност за одбирање на повеќе категории, потоа постоеја две категории за наставниците сами да напишат за инструмент кој не е опфатен во категоризацијата и една категорија за објаснување, односно како го практикуваат инструментот кој најчесто го користат.

Анкетниот лист на учениците се состоеше од 11 прашања со различни категории, во зависност од природата на прашањето. Во прашалникот постоеше можност за одбирање на повеќе категории, исто така постоеја и две категории за учениците сами да напишат за инструмент кој го користи наставникот а кој не е опфатен во категоризацијата.

Анкетниот лист на стручните соработници се состоеше од 16 прашања со различни категории, во зависност од природата на прашањето. Во прашалникот постоеше можност за одбирање на повеќе категории, потоа постоеја две категории за стручните соработници сами да напишат за инструмент кој не е опфатен во категоризацијата и една категорија за објаснување, односно како наставниците го практикуваат инструментот кој најчесто го користат.

Анкетниот лист на раководните лица се состоеше од 16 прашања со различни категории, во зависност од природата на прашањето. Во прашалникот постоеше можност за одбирање на повеќе категории, потоа постоеја две категории за раководните лица сами да напишат за инструмент кој не е опфатен во категоризацијата и една категорија за објаснување, односно како наставниците го практикуваат инструментот кој најчесто го користат.

15. Начин на обработка на податоците

За време на целата постапка на истражувањето, во сите нејзини фази на реализација, се водеше грижа за сочуввање на етичкиот однос при прибирање и обработка на податоците.

Податоците од истражувањето се обработени на квантитативен и квалитативен начин на обработка. Од вкупно четири анкетни листови од кои се прибирани повеќе податоци, за истражувањето се обработени и анализирани само податоците од прашањата кои ги вкрстуваат мислењата и ставовите на сите категории на испитаници (наставници, ученици, стручни соработници и раководни лица) за работата на наставниците за реализација на современата настава.

Квантитативниот начин на обработка ги содржи следниве постапки: табелирање, графичко претставување, фреквенција, процент, аритметичка средина и стандардна девијација. Во случаевите кога постои разлика помеѓу резултатите во двете држави се применува Т-тестот за компарација и хи-квадрат тест за тестирање на хипотезите, во што е користен EXCEL.

Квалитативниот начин на обработка во суштина се состои од компарација на податоците за утврдување на сличностите и разликите во примената на инструментите за следење на реализацијата на курикулумот во наставата во основните училишта во Република Северна Македонија и во Република Косово од аспект на поучувањето (teaching) и од аспект на учењето (learning).

III. ОБРАБОТКА, АНАЛИЗА И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА НА РЕЗУЛТАТИТЕ ОД ИСТРАЖУВАЊЕТО

1. Структура на примерокот на истражувањето

Примерокот во ова истражување го сочинуваат испитаници од целата територија на Република Северна Македонија и Република Косово, односно од основните училишта од овие земји, со цел да се креира репрезентативен примерок од двете земји.

Истражувањето е реализирано онлајн преку апликацијата на Google Forms, и линковите на анкетните листови се доставени по случајност до сите училишта за кои биле достапни службените мејлови и/или facebook страниците на интернет. Не постојат издвоени критериуми според кои е извршена селекцијата на училиштата (пр. град или село, етнички критериум итн.), но само училиштата наведени во табела бр. 1 и 2 (110 основни училишта во Р.С Македонија и 30 основни училишта од Р. Косово) ги пополниле анкетните листови и со тоа доставиле повратна информација.

Табела бр.1 - Анкетирани училишта во Р.С. Македонија

Основни училишта во Република Северна Македонија		
Р.Бр.	Училиште	Населено место
1	ООУ "Александар Здравковски"	Јегуновце
2	ООУ "Андреја Савевски-Кикиш"	Тетово
3	ООУ "Асдрени"	с. Пршовце-Теарце
4	ООУ "Ашим Агуши"	с. Ладоришта-Струга
5	ООУ "Бедри Таири"	Долно Свиларе-Сарај
6	ООУ "Блаже Конески"	Скопје
7	ООУ "Гоце Делчев"	с. Босилово-Струмица
8	ООУ "Гоце Делчев"	Битола
9	ООУ "Гоце Делчев"	с. Василево-Струмица
10	ООУ "Гоце Делчев"	с. Вељуса-Струмица
11	ООУ "Гоце Делчев"	Гостивар
12	ООУ "Гоце Делчев"	с. Градашорци
13	ООУ "Гоце Делчев"	с. Еднокукево
14	ООУ "Гоце Делчев"	Кавадарци
15	ООУ "Гоце Делчев"	с. Петрапинци

16	ООУ “Гоце Делчев“	с. Робово
17	ООУ “Гоце Делчев“	Тетово
18	ООУ “Дитуриа“	с.Љубин-Сарај
19	ООУ “Дитуриа“	Скопје
20	ООУ “Димката Ангелов - Габерот“	с. Ваташа-Кавадарци
21	ООУ “Димката Ангелов - Габерот“	Кавадарци
22	ООУ “Дрита“	с. Копаница-Сарај
23	ООУ “Дрита“	с. Рашче-Сарај
24	ООУ “Дрита“	Скопје
25	ООУ “Герѓ Кастриоти Скендербеј“	с. Порој-Тетово
26	ООУ “Герѓ Кастриоти Скендербеј“	с. Цепчиште-Тетово
27	ООУ “Гон Бузуку“	с. Паталиште-Гостивар
28	ООУ “Гон Бузуку“	Србиново-Гостивар
29	ООУ “Еќрем Чабеј“	с. Непроштено-Теарце
30	ООУ “Еќрем Чабеј“	с. Слатино-Теарце
31	ООУ “Ибе Паликуќа“	с. Бојане-Сарај
32	ООУ “Ибрахим Темо“	с. Стримница-Желино
33	ООУ “Исмаил Кемали“	Гостивар
34	ООУ “Истикбал“	с. Гајре-Тетово
35	ООУ “Истикбал“	Тетово
36	ООУ “Јета е ре“	с. Фјеришт-Струга
37	ООУ “Јета е ре“	с. Франгово-Струга
38	ООУ "Јоаким Крчовски"	с.Конопница-Крива Паланка
39	ООУ "Јоаким Крчовски"	Крива Паланка
40	ООУ "Јоаким Крчовски"	с.Лозаново-Крива Паланка
41	ООУ “Јоаким Крчовски“	с. Трештен дол-Крива Паланка
42	ООУ "Јунус Емре"	Лисичани
43	ООУ “Кирил и Методиј“	с. Канатларци-Прилеп
44	ООУ “Кирил и Методиј“	Тетово
45	ООУ “Кирил Пејчиновиќ“	Теарце
46	ООУ “Кочо Рацин“	Прилеп
47	ООУ “Крсте Петков Мисирков"	с. Бистрица
48	ООУ "Крсте Петков Мисирков"	Битола
49	ООУ “Крсте Петков Мисирков“	с. Мецитлија-Битола
50	ООУ “Круме Волнароски“	с. Алинци-Прилеп

51	ООУ “Круме Волнароски“	с. Беровци-Прилеп
52	ООУ “Круме Волнароски“	с. Галичани-Прилеп
53	ООУ “Круме Волнароски“	с. Загорани
54	ООУ “Круме Волнароски“	с. Клепач
55	ООУ “Круме Волнароски“	с. Ново Лагово-Прилеп
56	ООУ “Круме Волнароски“	Прилеп
57	ООУ “Круме Волнароски“	с. Тополчани-Прилеп
58	ООУ “Круме Волнароски“	с. Чепигово-Прилеп
59	ООУ “Лирија“	Горно Јаболчиште-Велес
60	ООУ “Лирија“	Тетово
61	ООУ “Маршал Тито“	с. Муртино-Струмица
62	ООУ “Маршал Тито“	Струмица
63	ООУ “Миѓени“	Тетово
64	ООУ “Милто Гура“	с. Гаране-Кичево
65	ООУ “Милто Гура“	с. Колибари-Кичево
66	ООУ “Милто Гура“	с. Премке-Кичево
67	ООУ “Милто Гура“	с. Стрелце-Кичево
68	ООУ “Милто Гура“	с. Трапчин Дол-Кичево
69	ООУ “Милто Гура“	с. Шутово-Кичево
70	ООУ “Мите Богоевски“	Ресен
71	ООУ “Мурат Лабуншти“	Струга
72	ООУ “Наим Фрашери“	Кичево
73	ООУ “Наим Фрашери“	Тетово
74	ООУ "Никола Карев"	Крушево
75	ООУ “Перо Наков“	Куманово
76	ООУ “Пере Тошев“	Росоман
77	ООУ "Рајко Жинзифов"	Велес
78	ООУ “Рајко Жинзифов“	с. Оризари-Велес
79	ООУ “Рампо Левката“	Прилеп
80	ООУ “Сабедин Бајрами“	Тетово
81	ООУ “Саид Најдени“	Дебар
82	ООУ “Санде Штерјоски“	Кичево
83	ООУ "Сандо Масев"	с. Добрејци-Струмица
84	ООУ "Сандо Масев"	Струмица
85	ООУ "Св.Кирил и Методиј"	с. Бучин-Крушево

86	ООУ "Св.Кирил и Методиј"	с. Дабиле-Струмица
87	ООУ "Св. Климент Охридски"	Македонски Брод
88	ООУ "Св. Климент Охридски"	с. Самоков-Мак. Брод
89	ООУ "Св. Климент Охридски"	с. Суводол-Мак. Брод
90	ООУ "Св. Климент Охридски"	с. Требино-Мак. Брод
91	ООУ "Светозар Марковиќ"	Куманово
92	ООУ "Симче Настовски"	Вратница
93	ООУ "Страшо Пинџур"	Валандово
94	ООУ "Страшо Пинџур"	с. Ваташа
95	ООУ "Страшо Пинџур"	с. Грчиште
96	ООУ "Страшо Пинџур"	с. Дреново-Кавадарци
97	ООУ "Страшо Пинџур"	с. Јосифово-Валандово
98	ООУ "Страшо Пинџур"	Кавадарци
99	ООУ "Страшо Пинџур"	Неготино
100	ООУ "Страшо Пинџур"	с. Марвинци-Валандово
101	ООУ "Страшо Пинџур"	с. Марена-Кавадарци
102	ООУ "Страшо Пинџур"	с. Удово
103	ООУ "Тоде Хаџи Тефов"	Кавадарци
104	ООУ "Тошо Велков Пепето"	Кавадарци
105	ООУ "Фаик Коница"	с. Доброште-Теарце
106	ООУ "Фаик Коница"	с. Радуша-Сарај
107	ООУ "Филип Широка"	с. Сливово-Кичево
108	ООУ "Христијан Тодоровски Карпош"	с. Драгоманце-Старо Нагоричане
109	ОУРЦ "Св.Климент Охридски"	Ново Село-Струмица
110	Центар за Специјална Едукација и Рехабилитација	Тетово

Табела бр.2 - Анкетирани училишта во Р. Косово

Основни училишта во Република Косово		
Р.Бр.	Училиште	Населено место
1	ОСНУ “Абетарја“ / SHFMU "Abetarja"	Софтај / Softaj
2	ОСНУ “Али Аслани“ / SHFMU "Ali Asllani"	Доганај-Качаник / Doganaj-Kaçanik
3	ОСНУ “Али Аслани“ / SHFMU "Ali Asllani"	Качаник / Kaçanik
4	ОСНУ “Али Аслани“ / SHFMU "Ali Asllani"	Сопоница-Качаник / Soponicë-Kaçanik
5	ОСНУ “Али Аслани“ / SHFMU "Ali Asllani"	Фуша Пајтимит / Fusha Pajtimit
6	ОСНУ “Африм Гаши“ / SHFMU "Afrim Gashi"	Приштина / Prishtinë
7	ОСНУ “Африм Гаши“ / SHFMU "Afrim Gashi"	Хајвали / Hajvali
8	ОСНУ “Бајрам Цури“ / SHFMU "Bajram Curri"	Истог / Istog
9	ОСНУ “Бафти Хаџиу“ / SHFMU "Bafti Haxhiu"	Витина / Viti
10	ОСНУ “Велезерит Фрашери“ / SHFMU "Vëllezërit Frashëri"	Љипјане / Lipjan
11	ОСНУ “Дешморет е Дреницес“ / SHFMU "Dëshmorët e Drenicës"	Старо Ќикатово / Qikatovë e Vjetër
12	ОСНУ “Ѓерѓ Фишта“ / SHFMU "Gjergj Fishta"	Приштина / Prishtinë
13	ОСНУ “Емин Дураку“ / SHFMU "Emin Duraku"	Ѓаковица / Gjakovë
14	ОСНУ “Зенел Хајдини“ / SHFMU "Zenel Hajdini"	Приштина / Prishtinë
15	ОСНУ “Иса Болетини“ / SHFMU "Isa Boletini"	Ораховац / Rahovec
16	ОСНУ “Исмаил Ќемали“ / SHFMU "Ismail Qemali"	Приштина / Prishtinë
17	ОСНУ “Мето Бајрактари“ / SHFMU "Meto Bajraktari"	Приштина / Prishtinë
18	ОСНУ “Несими Елшани“ / SHFMU "Nesimi Elshani"	Нагавц / Nagavc
19	ОСНУ “Паваресија“ / SHFMU "Pavarësia"	Приштина / Prishtinë
20	ОСНУ “Селами Халачи“ / SHFMU "Selami Hallaçi"	Ѓњилане / Gjilan
21	ОСНУ “Ќамил Батали“ / SHFMU "Qamil Batalli"	Приштина-Арбери / Prishtinë-Arbëri
22	ОСНУ “Ќамил Батали“ / SHFMU "Qamil Batalli"	Приштина / Prishtinë
23	ОСНУ “Ќамил Батали“ / SHFMU "Qamil Batalli"	Приштина-Ќемал Стафа / Prishtinë-Qemal Stafa
24	ОСНУ “Фехми Агани“ / SHFMU "Fehmi Agani"	Ѓаковица / Gjakovë
25	ОСНУ “Хилми Раковица“ / SHFMU "Hilmi Rakovica"	Приштина / Prishtinë
26	ОСНУ “Џемајл Када“ / SHFMU "Xhemajl Kada"	Пеќ / Pejë
27	ОСНУ “Шабан Мазреку“ / SHFMU "Shaban Mazreku"	Сопија-Суварека / Sopijë-Suharekë
28	ОСНУ “Шабан Мазреку“ / SHFMU "Shaban Mazreku"	Суварека / Suharekë

29	ОСНУ “Шкендија“ / SHFMU "Shkëndija"	Суварека-Реџан / Suharekë-Reçan
30	ЦПОК “Ѓ.Н.Казази“ / QAKP "Gj.N.Kazazi"	Ѓаковица / Gjakovë

Вкупниот број на анкетирани лица кои го сочинуваат примерокот е 875 лица, од кои 671 се испитаници од Р.С. Македонија и 204 испитаници се од Р. Косово (Табела бр.3). Во примерокот се опфатени клучните 4 категории вклучени во реализацијата на курикулумот односно во процесот на учењето и поучувањето во образовната институција - основно училиште.

Појаснување на кратенките и симболите кои се употребени во табелите:

МКД – Република Северна Македонија;

КОС – Република Косово;

f – фреквенции (број на испитаници);

% - процент на испитаници по држава;

Σf – Вкупниот број на испитаници;

$\Sigma\%$ – Вкупниот процент на испитаници;

***f* – ДА** - број на испитаници кои одговориле;

***f* – НЕ** – број на испитаници кои не одговориле;

% – ДА – процент на испитаници кои одговориле;

% – НЕ - процент на испитаници кои не одговориле;

\bar{x} - аритметичка средина;

σ – стандардна девијација;

t – t-тест (компарација на резултатите од МКД и КОС);

χ^2 – Хи квадрат (за тестирање на хипотеза);

df – степен на слобода (degree of freedom);

ρ – степенот на веројатност (95% - 0.05).

Табела бр.3 - Испитаници опфатени во истражувањето.

1. Држава	Испитаници	<i>f</i>	%
МКД	Наставници	159	24%
	Ученици	438	65%
	Стручни соработници	43	6%
	Раководни лица	31	5%
	Вкупно	671	100%
1. Држава	Испитаници	<i>f</i>	%

КОС	Наставници	48	24%
	Ученици	139	68%
	Стручни соработници	6	3%
	Раководни лица	11	5%
	Вкупно	204	100%

Од вкупниот број од 671 испитаници во Р.С. Македонија, 159 или 24% од испитаниците се предметни наставници, 438 испитаници или 65% се ученици, додека стручните соработници и раководните лица се застапени со 43 лица или 6% односно 31 лице или 5% (Табела бр.3 и Графикон бр.1).

Графикон бр.1 - Испитаници во Р. С. Македонија

Во Р. Косово, од вкупниот број од 204 испитаници, 48 или 24% од испитаниците се предметни наставници, 139 испитаници или 68% се ученици, додека стручните соработници и раководните лица се застапени со 6 лица или 3% односно 11 лица или 5% (Табела бр.3 и Графикон бр.2).

Графикон бр.2 - Испитаници во Р. Косово

Според добиените податоци, испитаниците може да се споделат и според полот во машки и женски испитаници соодветно за Р.С. Македонија и Р. Косово (Табела бр.4 и Графикон бр.3, односно Табела бр.5 и Графикон бр.4).

Табела бр.4 - Испитаници поделени по пол во Р.С Македонија

2. Пол		Машки		Женски		Вкупно	Вкупно%
МКД		<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	Σf	$\Sigma\%$
	Наставници	40	25%	119	75%	159	100%
	Ученици	210	48%	228	52%	438	100%
	Стручни соработници	9	21%	34	79%	43	100%
	Раководни лица	13	42%	18	58%	31	100%
	Вкупно	248	37%	423	63%	671	100%

Графикон бр.3 - Процент на испитаници поделени по пол во Р.С Македонија

Од графиконот бр.3 јасно може да се забележи дека 63% од бројот на испитаниците во Р.С Македонија се припадници на женскиот пол, додека машките испитаници се 37% од вкупниот број испитаници во нашата земја. Во Р. Косово пак процентот на испитаниците од женскиот пол е уште поголем во споредба со нашата земја, односно 74% од вкупниот број испитаници, додека испитаниците од машкиот пол заземаат само 26% од вкупниот број на испитаници во Р. Косово (Графикон бр.4).

Табела бр.5 - Испитаници поделени по пол во Р. Косово

2. Пол		Машки		Женски		Вкупно	Вкупно%
		<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	Σf	$\Sigma\%$
КОС	Наставници	17	33%	31	67%	48	100%
	Ученици	25	17%	114	83%	139	100%
	Стручни соработници	3	33%	3	67%	6	100%
	Раководни лица	7	55%	4	45%	11	100%
	Вкупно	52	26%	152	74%	204	100%

Графикон бр.4 - Процент на испитаници поделени по пол во Р. Косово

Друга класификација според која испитаниците може да се делат е и долготрајната вклученост на испитаниците во процесот на образованието, односно нивното работно искуство во образованието. (Табела бр.6 и Графикон бр.5 и бр.6).

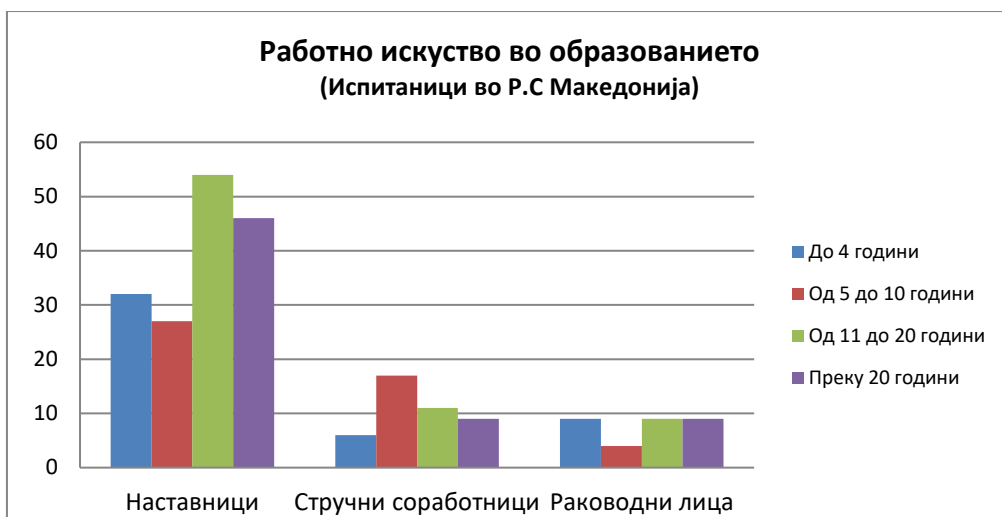
Од прикажаните податоци не се воочува некоја суштинска разлика во двете земји и може да се заклучи дека во двете земји, во образованието се вклучени сите категории на лица

неопходни за успешна и квалитативна реализација на курикулумот, бидејќи покрај искусните лица кои со своето долгогодишно искуство и знаење се главната алка во образованието, тука се присутни и поновите генерации кои исто така имаат суштинска улога, и коишто преку исполнување на нивните современи знаења со искуствата и знаењата на поискусните колеги, ќе станат поуспешни и поефективни, со што ќе придонесат кон развојот и подигнување на нивото на образованието.

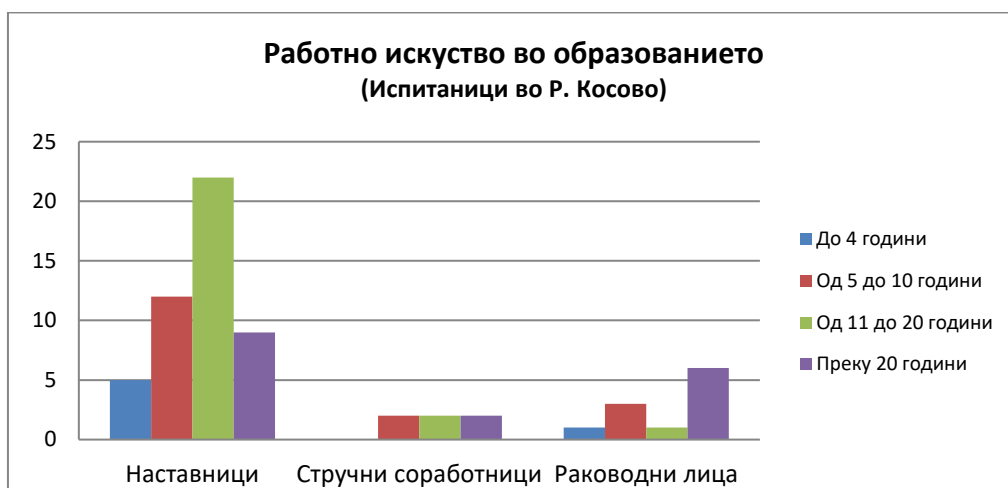
Табела бр.6 - Испитаници поделени по работно искуство во образованието Р.С. Македонија и Р. Косово

3. Искуство во образованието			а	б	в	г
МКД	Наставници	<i>f</i>	32	27	54	46
		%	68%	56%	73%	72%
	Стручни соработници	<i>f</i>	6	17	11	9
		%	13%	35%	15%	14%
	Раководни лица	<i>f</i>	9	4	9	9
		%	19%	8%	12%	14%
Вкупно	<i>f</i>	47	48	74	64	
	%	100%	100%	100%	100%	
3. Искуство во образованието			а	б	в	г
КОС	Наставници	<i>f</i>	5	12	22	9
		%	83%	71%	88%	53%
	Стручни соработници	<i>f</i>	0	2	2	2
		%	0%	12%	8%	12%
	Раководни лица	<i>f</i>	1	3	1	6
		%	17%	18%	4%	35%
Вкупно	<i>f</i>	6	17	25	17	
	%	100%	100%	100%	100%	

- а. – До 4 години
- б. – Од 5 до 10 години
- в. – Од 11 до 20 години
- г. – Преку 20 години

Графикон бр.5 – Испитаници поделени по работно искуство во образованието во Р.С Македонија

Графикон бр.6 - Испитаници поделени по работно искуство во образованието во Р. Косово

2. Проверка на хипотезите во истражувањето

Прашањата од анкетните листови беа составени и прилагодени за секоја категорија посебно (наставници, ученици, стручни соработници и раководни лица), и поделени во пет различни полиња на реализација на курикулумот: планирање, подготовка, реализација, евалуација и рефлексija. За секое поле на реализација на курикулумот се поставени посебни и поединечни хипотези, кои имаат поврзаност меѓу себе и се прилагодени со процесот на поучувањето.

Во продолжение е прикажана целосната анализа на резултатите од прашањата за сите полиња на реализацијата на курикулумот, како и проверка на хипотезите поставени за сите етапи посебно.

2.1 Проверка на посебната хипотеза 1

Посебна хипотеза 1 - **За следење на планирањето на наставата/курукулумот од аспект на поучувањето и учењето во Р.С. Македонија и Р. Косово не се користат инструменти што ги опфаќаат сите елементи на современото планирање.**

За проверка на посебната хипотеза 1, поставени се четири поединешни хипотези, за проверка на кои на испитаниците им беа поставени соодветни прашања, и прибираните резултати не водат кон проверка на овие поединечни хипотези.

2.1.1 Проверка на поединечната хипотеза 1

Поединечна хипотеза 1 - **За следење на планирањето на наставата во Р.С. Македонија и во Р. Косово не се користат само инструментите одобрени од страна на Министерството за образование, туку и други изработени инструменти засновани на барањата на планирањето.**

За проверка на поединечната хипотеза 1, на испитаниците (наставниците, стручните соработници и раководните лица во Република Северна Македонија и во Република Косово) им беше поставено следното прашање: **„За планирање на наставата користам“.**

Прибираните податоци се прикажани во табела бр.7.1, табела бр.7.2 и табела бр.7.3.

Табела бр.7.1 – Наставници кои користат инструменти за планирање на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници					
Држава	Вкупно		а	б	в
МКД	159	<i>f</i> - ДА	114	83	96
		<i>f</i> - НЕ	45	76	63
		% - ДА	71.70%	52.20%	60.38%
		% - НЕ	28.30%	47.80%	39.62%
КОС	48	<i>f</i> - ДА	38	34	25
		<i>f</i> - НЕ	10	14	23
		% - ДА	79.17%	70.83%	52.08%
		% - НЕ	20.83%	29.17%	47.92%

- а. - Формулари и инструменти од Министерство/или групи државни органи
- б. - Формулари и инструменти кои сам/сама ги наоѓам од други извори
- в. - Формулари и инструменти кои сам/сама ги изработувам

Во табелата бр.7.1 се прикажани одговорите на наставниците во Р.С Македонија и во Р. Косово за категоријата - **а (формулари и инструменти од Министерство/или групи државни органи)**, категоријата - **б (формулари и инструменти кои сам/сама ги наоѓам од други извори)** и за категоријата – **в (формулари и инструменти кои сам/сама ги изработувам)**. Од табелата јасно се воочува дека наставниците во Р.С Македонија и Р. Косово ги користат сите три инструменти за планирање на наставата, но категоријата – **в (формулари и инструменти кои сам/сама ги изработувам)** во Р.С Македонија, наставниците ја користат повеќе во споредба со наставниците од Р. Косово, а од друга страна пак категориите – **а (формулари и инструменти од Министерство/или групи државни органи)** и - **б (формулари и инструменти кои сам/сама ги наоѓам од други извори)**, наставниците повеќе ги користат во Р. Косово за разлика од нивните колеги од Р.С Македонија.

Табела бр.7.2 – Стручни соработници кои користат инструменти за планирање на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници					
Држава	Вкупно		а	б	в
МКД	43	<i>f</i> - ДА	27	24	26
		<i>f</i> - НЕ	16	19	17
		% - ДА	62.79%	55.81%	60.47%
		% - НЕ	37.21%	44.19%	39.53%
КОС	6	<i>f</i> - ДА	6	5	4
		<i>f</i> - НЕ	0	1	2
		% - ДА	100.00%	83.33%	66.67%
		% - НЕ	0.00%	16.67%	33.33%

Во табелата бр.7.2 се прикажани одговорите на стручните соработници во Р.С Македонија и во Р. Косово за употребата на инструментите за планирање на наставата од страна на наставниците во соодветните земји. Од табелата јасно се гледа дека според мислењата на стручните соработници во Р.С Македонија и Р. Косово, наставниците ги користат сите три инструменти за планирање на наставата, но во Р. Косово сите три категории на инструменти се употребуваат повеќе во споредба со Р.С Македонија.

Во табелата бр.7.3 се прикажани одговорите на раководните лица во Р.С Македонија и во Р. Косово за употребата на инструментите за планирање на наставата од страна на наставниците во соодветните земји. Од табелата јасно се гледа дека според мислењата на раководните лица

Табела бр.7.3 – Раководни лица кои користат инструменти за планирање на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица					
Држава	Вкупно		а	б	в
МКД	31	<i>f</i> - ДА	22	15	10
		<i>f</i> - НЕ	9	16	21
		% - ДА	70.97%	48.39%	32.26%
		% - НЕ	29.03%	51.61%	67.74%
КОС	11	<i>f</i> - ДА	8	7	8
		<i>f</i> - НЕ	3	4	3
		% - ДА	72.73%	63.64%	72.73%
		% - НЕ	27.27%	36.36%	27.27%

во Р.С Македонија и Р. Косово, наставниците ги користат сите три инструменти за планирање на наставата, но во Р. Косово сите категории на инструменти се употребуваат повеќе во споредба со Р.С Македонија.

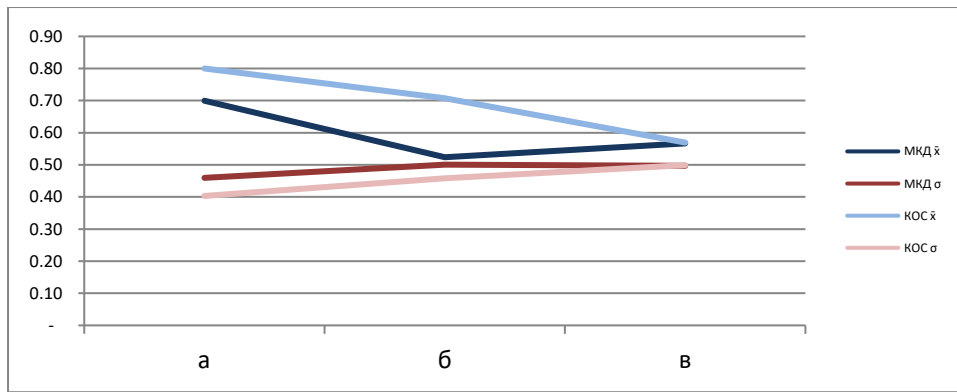
За да биде порелевантна нашата анализа кон целите на истражувањето, потребно е да вршиме компарација на вкупниот број на испитаници од Р.С Македонија со вкупниот број на испитаници од Р. Косово.

Табела бр.8 – Инструменти кои се користат за планирање на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

4. За планирање на наставата користам				
		а	б	в
МКД	<i>f</i> - ДА	163	122	132
	<i>f</i> - НЕ	70	111	101
	% - ДА	70.0%	52.4%	56.7%
	% - НЕ	30.0%	47.6%	43.3%
	\bar{x}	0.700	0.524	0.567
	σ	0.459	0.501	0.497
КОС	<i>f</i> - ДА	52	46	37
	<i>f</i> - НЕ	13	19	28
	% - ДА	80.0%	70.8%	56.9%
	% - НЕ	20.0%	29.2%	43.1%
	\bar{x}	0.800	0.708	0.569
	σ	0.403	0.458	0.499

t	0.088	0.004	0.969
---	-------	--------------	-------

$$\chi^2=0.015 \quad df=1 \quad p<0.05$$

Графикон бр.7 - Инструменти кои се користат за планирање на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

- а. - Формулари и инструменти од Министерство/или групи државни органи
- б. - Формулари и инструменти кои сам/сама ги наоѓам од други извори
- в. - Формулари и инструменти кои сам/сама ги изработувам

Резултатите од таквата анализа се прикажани во табела бр.8 и графикон бр.7, каде јасно се воочува дека сите три видови на инструменти/формулари се користат од страна на наставниците во двете земји. Ова ни го потврдува и аритметичката средина за секој инструмент посебно, и во Р.С Македонија и во Р. Косово која има надпросечна вредност. Истото може да се каже и за стандардната девијација, чии вредности се просечни, што покажува дека одговорите на различните категории на испитаници во двете земји не отстапуваат многу од аритметичките средини. За проверка на значајноста на разликите помеѓу аритметичките средини, односно разликите во користењето на инструментите во двете земји е аплициран t-тест (што помала вредност на t-тест значи поголема разлика во користење). Од табелата може да се примети дека најголема разлика во користење на инструментите /формуларите за планирање на наставата од страна на наставниците во двете земји, има во категоријата - **б (формулари и инструменти кои сам/сама ги наоѓам од други извори)**, која во Р. Косово се употребува повеќе одошто во Р.С. Македонија.

За тестирање на поединечната хипотеза е применет хи-квадрат тест, преку кој се мери статистичката значајност во користеноста на инструментите во Р. С. Македонија и во Р. Косово. Според добиената вредност на хи-квадрат тестот ($\chi^2=0.015$ со $df=1$ и $p<0.05$), која изнесува **0.015**, со степен на слобода **1** и со степен на веројатност од **0.05**, можеме да приметиме дека меѓу мислењата на испитаниците од двете држави за

користењето на формуларите за планирање на наставата не постои статистички значајна разлика, што подразбира дека поединечната хипотеза се прифаќа.

Од ова и од анализата на резултатите од табела бр.8 и графикон бр.7, можеме да констатираме дека наставниците, покрај инструментите/формуларите одобрени од страна на Министерството за образование, користат и други инструменти/формулари кои сами ги изработуваат и/или ги наоѓаат од други извори, што не посочува кон констатацијата дека поединечната хипотеза 1: **„За следење на планирањето на наставата во Р.С Македонија и во Р. Косово не се користат само инструментите одобрени од страна на Министерството за образование, туку и други изработени инструменти засновани на барањата на планирањето“** – се потврдува.

2.1.2 Проверка на поединечната хипотеза 2

Поединечна хипотеза 2 - При реализација на курикулумот од аспект на поучувањето и учењето во Р.С Македонија и во Р. Косово не се опфатени сите елементи на планирањето на наставата.

За проверка на поединечната хипотеза 2, на испитаниците (наставниците, учениците, стручните соработници и раководните лица во Република Северна Македонија и во Република Косово) им беше поставено следното прашање: **„Моето планирање на наставата ги содржи следниве елементи:“**.

Прибираните податоци од сите категории на испитаници за елементите кои ги содржи планирањето на наставата од страна на наставниците се прикажани во табели (наставници - табела бр.9.1, бр.9.2 и бр.9.3; ученици – табела бр.10.1 и бр.10.2; стручни соработници - табела бр.11.1, бр.11.2 и бр.11.3; раководните лица – табела бр.12.1, бр.12.2 и бр.12.3). Табелите се поделени поради обемот на податоците и за да бидат појасни за преглед.

Табела бр.9.1 – Одговорите на наставниците околу елементите кои ги содржи нивното планирање на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници										
Држава	Вкупно		а	б	в					
					в1	в2	в3	в4	в5	в6
МКД	159	f - ДА	149	126	125	131	123	65	27	10
		f - НЕ	10	33	34	28	36	94	132	149
		% - ДА	93.71%	79.25%	78.62%	82.39%	77.36%	40.88%	16.98%	6.29%
		% - НЕ	6.29%	20.75%	21.38%	17.61%	22.64%	59.12%	83.02%	93.71%
КОС	48	f - ДА	47	43	38	41	39	12	5	3
		f - НЕ	1	5	10	7	9	36	43	45
		% - ДА	97.92%	89.58%	79.17%	85.42%	81.25%	25.00%	10.42%	6.25%
		% - НЕ	2.08%	10.42%	20.83%	14.58%	18.75%	75.00%	89.58%	93.75%

а. - Цел

б. - Содржина/содржини

в. - Форми на наставна работа

в1. - Фронтална

в2. - Групна

в3. - Индивидуална

в4. - Во парови

в5. - Индивидуализирана

в6. - Масовна

Во табелата бр.9.1 се прикажани одговорите на наставниците во Р.С Македонија и во Р. Косово за елементите на планирањето на наставата, почнувајќи од категоријата - **а (цел)**, категоријата - **б (содржина/содржини)**, категоријата – **в (форми на наставна работа)** која се состои од шест подкатегории: - **в1 (фронтална)**, - **в2 (групна)**, - **в3 (индивидуална)**, - **в4 (во парови)**, - **в5 (индивидуализирана)** и - **в6 (масовна)**. Од табелата јасно се воочува дека наставниците во Р.С Македонија и Р. Косово ги употребуваат елементите за планирање на наставата од категориите - **а, б, в1, в2, в3**, иако во Р. Косово наставниците повеќе ги користат за разлика од наставниците во Р.С Македонија.

За категориите - **в4 (во парови)**, **в5 (индивидуализирана)** и **в6 (масовна)**, иако наставниците во Р.С Македонија ги употребуваат повеќе од наставниците во Р. Косово, сепак малиот процент покажува дека постои простор за подобрување, односно за зголемување на нивото на употребување во двете земји.

Табела бр.9.2 – Одговорите на наставниците околу елементите кои ги содржи нивното планирање на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници			
Држава	Вкупно		г

			г1	г2	г3	г4	г5	г6	г7	г8	г9	г10
МКД	159	f - ДА	101	136	94	38	10	67	75	16	13	42
		f - НЕ	58	23	65	121	149	92	84	143	146	117
		%- ДА	63.52%	85.53%	59.12%	23.90%	6.29%	42.14%	47.17%	10.06%	8.18%	26.42%
		%- НЕ	36.48%	14.47%	40.88%	76.10%	93.71%	57.86%	52.83%	89.94%	91.82%	73.58%
КОС	48	f - ДА	41	41	32	12	12	22	20	3	7	12
		f - НЕ	7	7	16	36	36	26	28	45	41	36
		%- ДА	85.42%	85.42%	66.67%	25.00%	25.00%	45.83%	41.67%	6.25%	14.58%	25.00%
		%- НЕ	14.58%	14.58%	33.33%	75.00%	75.00%	54.17%	58.33%	93.75%	85.42%	75.00%

- г. - Методи на наставна работа
- г1. - Метода на работа со текст
 - г2. - Метода на дијалог
 - г3. - Метода на набљудување/обсервација
 - г4. - Метода на монолог
 - г5. - Лабораториска метода
 - г6. - Метода на практични работи
 - г7. - Метода на илустрација и демонстрација
 - г8. - Студии на случај
 - г9. - Проекти базирани на уметност
 - г10. - Различни квизови

Во табелата бр.9.2 се прикажани одговорите на наставниците во Р.С Македонија и во Р. Косово за елементите на планирањето на наставата, од категоријата - г (методи на наставна работа), која се состои од десет подкатегории: - г1 (метода на работа со текст), - г2 (метода на дијалог), - г3 (метода на набљудување/обсервација), - г4 (метода на монолог), - г5 (лабораториска метода), - г6 (метода на практични работи), - г7 (метода на илустрација и демонстрација), - г8 (студии на случај), - г9 (проекти базирани на уметност) и - г10 (различни квизови). Од табелата јасно се воочува дека наставниците во Р.С Македонија и Р. Косово повеќе ги употребуваат елементите за планирање на наставата од категориите - г1, г2 и г3. За останатите категории - г4, г5, г6, г7, г8, г9 и г10, можеме да констатираме дека малку се употребуваат и секако треба да се поттикне нивната употреба во планирањето на наставата во двете земји.

Табела бр.9.3 – Одговорите на наставниците околу елементите кои ги содржи нивното планирање на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници											
Држава	Вкупно	д	ѓ	е	ж	з	с	и	ј	к	

МКД	159	f- ДА	64	94	54	115	122	70	97	72	93
		f- НЕ	95	65	105	44	37	89	62	87	66
		%- ДА	40.25%	59.12%	33.96%	72.33%	76.73%	44.03%	61.01%	45.28%	58.49%
		%- НЕ	59.75%	40.88%	66.04%	27.67%	23.27%	55.97%	38.99%	54.72%	41.51%
КОС	48	f- ДА	16	23	13	33	37	21	21	8	17
		f- НЕ	32	25	35	15	11	27	27	40	31
		%- ДА	33.33%	47.92%	27.08%	68.75%	77.08%	43.75%	43.75%	16.67%	35.42%
		%- НЕ	66.67%	52.08%	72.92%	31.25%	22.92%	56.25%	56.25%	83.33%	64.58%

- д. - Време
 ё. - Образовни медиуми (средства на наставникот) кои ги обезбедува или изработува наставникот
 е. - Образовни медиуми (средства на ученикот) кои ги обезбедува или изработува ученикот
- ж. - Активности на наставникот
 з. - Активности на ученикот
 с. - Начинот на оценување на наставникот
 и. - Начинот на оценување на постигањата на учениците
 ј. - Рефлексија на наставникот
 к. - Резултати од учењето на учениците

Во табелата бр.9.3 се прикажани одговорите на наставниците во Р.С Македонија и во Р. Косово за елементите на планирањето на наставата, од категориите - д (**време**), - ё (**образовни медиуми (средства на наставникот) кои ги обезбедува или изработува наставникот**), - е (**образовни медиуми (средства на ученикот) кои ги обезбедува или изработува ученикот**), - ж (**активности на наставникот**), - з (**активности на ученикот**), - с (**начинот на оценување на наставникот**), - и (**начинот на оценување на постигањата на учениците**), - ј (**рефлексија на наставникот**) и - к (**резултати од учењето на учениците**). Од табелата јасно се воочува дека наставниците во Р.С Македонија и Р. Косово повеќе ги употребуваат елементите за планирање на наставата од категориите – ж (**активности на наставникот**) и з (**активности на ученикот**). За категориите - ё, и, ј, к, може да се примети дека во Р.С Македонија наставниците повеќе ги употребуваат за разлика од нивните колеги во Р. Косово, додека за останатите категории можеме да констатираме дека помалку се употребуваат и треба да се поттикне нивната употреба во планирањето на наставата во двете земји.

Табела бр.10.1 – Одговорите на учениците околу елементите кои ги содржи планирањето на наставата од страна на наставниците во Р.С. Македонија и Р. Косово

Ученици		В			
Држава	Вкупно	в1	в2	в3	в4

МКД	438	<i>f</i> - ДА	260	68	96	65
		<i>f</i> - НЕ	178	370	342	373
		% - ДА	59.36%	15.53%	21.92%	14.84%
		% - НЕ	40.64%	84.47%	78.08%	85.16%
КОС	139	<i>f</i> - ДА	64	34	46	24
		<i>f</i> - НЕ	75	105	93	115
		% - ДА	46.04%	24.46%	33.09%	17.27%
		% - НЕ	53.96%	75.54%	66.91%	82.73%

Во табелата бр.10.1 се прикажани одговорите на учениците во Р.С Македонија и во Р. Косово за елементите кои наставниците ги користат во планирањето на наставата, од категоријата - **в (форми на наставна работа)** која кај прашалникот за учениците имаше само четири категории: - **в1 (фронтална)**, - **в2 (групна)**, - **в3 (индивидуална)**, и - **в4 (во парови)**. Од табелата јасно се воочува дека според мислењето на учениците, наставниците во Р.С Македонија и Р. Косово само фронталната форма на настава ја користат во просечна мерка, додека другите категории (групна, индивидуална и во парови) ги употребуваат малку, што не насочува кон констатација дека овие форми треба да се поттикнат кај наставниците за нивна поголема употреба во планирањето на наставата во двете земји.

Табела бр.10.2 – Одговорите на учениците околу елементите кои ги содржи планирањето на наставата од страна на наставниците во Р.С. Македонија и Р. Косово

Ученици										
Држава	Вкупно		г							
			г1	г2	г3	г4	г7	г8	г9	г10
МКД	438	<i>f</i> - ДА	184	57	36	170	52	47	31	52
		<i>f</i> - НЕ	254	381	402	268	386	391	407	386
		%- ДА	42.01%	13.01%	8.22%	38.81%	11.87%	10.73%	7.08%	11.87%
		%- НЕ	57.99%	86.99%	91.78%	61.19%	88.13%	89.27%	92.92%	88.13%
КОС	139	<i>f</i> - ДА	61	12	10	46	21	20	13	14
		<i>f</i> - НЕ	78	127	129	93	118	119	126	125

	%- ДА	43.88%	8.63%	7.19%	33.09%	15.11%	14.39%	9.35%	10.07%
	%- НЕ	56.12%	91.37%	92.81%	66.91%	84.89%	85.61%	90.65%	89.93%

Во табелата бр.10.2 се прикажани одговорите на учениците за елементите кои наставниците ги користат во планирањето на наставата во Р.С Македонија и во Р. Косово, од категоријата - **г (методи на наставна работа)**, која се состои од десет подкатегории: - **г1 (метода на работа со текст)**, - **г2 (метода на дијалог)**, - **г3 (метода на набљудување/обсервација)**, - **г4 (метода на монолог)**, - **г5 (лабораториска метода)**, - **г6 (метода на практични работи)**, - **г7 (метода на илустрација и демонстрација)**, - **г8 (студии на случај)**, - **г9 (проекти базирани на уметност)** и - **г10 (различни квизови)**. Од табелата јасно се воочува дека наставниците во Р.С Македонија и Р. Косово, според одговорите на учениците, освен категоријата **г1 (метода на работа со текст)**, за која одговориле дека наставниците ја употребуваат повеќе, за сите останати методи на наставна работа одговориле дека ги користат малку, што посочува на констатација дека треба да се поттикне употребата на наставните методи во планирањето на наставата во основните училишта во двете земји.

Табела бр.11.1 – Одговорите на стручните соработници околу елементите кои ги содржи планирањето на наставата од страна на наставниците во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници										
Држава	Вкупно		а	б	в					
					в1	в2	в3	в4	в5	в6
МКД	43	f- ДА	41	31	30	34	38	18	14	1
		f- НЕ	2	12	13	9	5	25	29	42
		%- ДА	95.35%	72.09%	69.77%	79.07%	88.37%	41.86%	32.56%	2.33%
		%- НЕ	4.65%	27.91%	30.23%	20.93%	11.63%	58.14%	67.44%	97.67%
КОС	6	f- ДА	6	6	6	6	5	2	0	0
		f- НЕ	0	0	0	0	1	4	6	6
		%- ДА	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	83.33%	33.33%	0.00%	0.00%
		%- НЕ	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	16.67%	66.67%	100.00%	100.00%

Во табелата бр.11.1 се прикажани одговорите на стручните соработници во Р.С Македонија и во Р. Косово за елементите кои ги содржи планирањето на наставата од страна на наставниците, почнувајќи од категоријата - **а (цел)**, категоријата - **б (содржина/содржини)**, категоријата – **в (форми на наставна работа)** која се состои од шест подкатегории: - **в1 (фронтална)**, - **в2 (групна)**, - **в3 (индивидуална)**, - **в4 (во парови)**, - **в5 (индивидуализирана)** и - **в6 (масовна)**. Од табелата, според одговорите на стручните соработници, јасно се воочува дека наставниците во Р.С Македонија и Р.

Косово најмногу ги употребуваат елементите за планирање на наставата од категориите - **а, б, в1, в2 и в3**. За категоријата - **в4 (во парови)**, во Р.С Македонија и во Р. Косово, стручните соработници се изјасниле дека наставниците ги употребуваат помалку. За категоријата - **в5 (индивидуализирана) и в6 (масовна)**, во Р.С Македонија стручните соработници се изјасниле дека наставниците ги употребуваат најмалку, додека во Р. Косово стручните соработници се изјасниле дека наставниците не ги употребуваат воопшто, што не посочува на констатацијата дека постои голем простор за нивно употребување, односно за зголемување на нивото на користење во двете земји.

Во табелата бр.11.2 се прикажани одговорите на стручните соработници во Р.С Македонија и во Р. Косово за елементите кои ги содржи планирањето на наставата од страна на наставниците, почнувајќи од категоријата - **г (методи на наставна работа)**, која се состои од десет подкатегории: - **г1 (метода на работа со текст)**, - **г2 (метода на дијалог)**, - **г3 (метода на набљудување/обсервација)**, - **г4 (метода на монолог)**, - **г5 (лабораториска метода)**, - **г6 (метода на практични работи)**, - **г7 (метода на илустрација и демонстрација)**, - **г8 (студии на случај)**, - **г9 (проекти базирани на уметност)** и - **г10 (различни квизови)**.

Табела бр.11.2 – Одговорите на стручните соработници околу елементите кои ги содржи планирањето на наставата од страна на наставниците во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници												
Држава	Вкупно		г									
			г1	г2	г3	г4	г5	г6	г7	г8	г9	г10
МКД	43	f- ДА	31	35	30	13	4	15	18	5	2	9
		f- НЕ	12	8	13	30	39	28	25	38	41	34
		%- ДА	72.09%	81.40%	69.77%	30.23%	9.30%	34.88%	41.86%	11.63%	4.65%	20.93%
		%- НЕ	27.91%	18.60%	30.23%	69.77%	90.70%	65.12%	58.14%	88.37%	95.35%	79.07%
КОС	6	f- ДА	6	4	5	0	1	1	0	0	0	0
		f- НЕ	0	2	1	6	5	5	6	6	6	6
		%- ДА	100.00%	66.67%	83.33%	0.00%	16.67%	16.67%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%
		%- НЕ	0.00%	33.33%	16.67%	100.00%	83.33%	83.33%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%

Од табелата јасно се воочува дека наставниците во Р.С Македонија и Р. Косово повеќе ги употребуваат елементите за планирање на наставата од категориите - **г1, г2 и г3**. За останатите категории - **г4, г5, г6, г7, г8, г9 и г10**, можеме да констатираме дека малку се употребуваат или воопшто (категиите – **г4, г7, г8, г9 и г10** во Р. Косово) што секако има потреба за нивно поттикнување во користењето од страна на наставниците во планирањето на наставата во двете земји.

Табела бр.11.3 – Одговорите на стручните соработници околу елементите кои ги содржи планирањето на наставата од страна на наставниците во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници											
Држава	Вкупно		д	ѓ	е	ж	з	с	и	ј	к
МКД	43	f- ДА	20	23	11	33	35	23	26	29	28
		f- НЕ	23	20	32	10	8	20	17	14	15
		%- ДА	46.51%	53.49%	25.58%	76.74%	81.40%	53.49%	60.47%	67.44%	65.12%
		%- НЕ	53.49%	46.51%	74.42%	23.26%	18.60%	46.51%	39.53%	32.56%	34.88%
КОС	6	f- ДА	2	6	4	6	6	2	3	2	2
		f- НЕ	4	0	2	0	0	4	3	4	4
		%- ДА	33.33%	100.00%	66.67%	100.00%	100.00%	33.33%	50.00%	33.33%	33.33%
		%- НЕ	66.67%	0.00%	33.33%	0.00%	0.00%	66.67%	50.00%	66.67%	66.67%

Во табелата бр.11.3 се прикажани одговорите на стручните соработници во Р.С Македонија и во Р. Косово за елементите кои ги содржи планирањето на наставата од страна на наставниците, почнувајќи од категоријата - **д (време)**, - **ѓ (образовни медиуми (средства на наставникот) кои ги обезбедува или изработува наставникот)**, - **е (образовни медиуми (средства на ученикот) кои ги обезбедува или изработува ученикот)**, - **ж (активности на наставникот)**, - **з (активности на ученикот)**, - **с (начинот на оценување на наставникот)**, - **и (начинот на оценување на постигањата на учениците)**, - **ј (рефлексија на наставникот)** и - **к (резултати од учењето на учениците)**. Од табелата јасно се воочува дека наставниците во Р.С Македонија и Р. Косово повеќе ги употребуваат елементите за планирање на наставата од категориите – **ж (активности на наставникот)** и **з (активности на ученикот)**. Во Р.С Македонија, според стручните соработници, наставниците повеќе ги користат и категориите – **ѓ, с, и, ј, к**, додека во Р. Косово наставниците повеќе ги користат категориите – **ѓ, е, и**.

Категориите кои најмалку ги користат, во Р.С Македонија се – д, е, додека во Р. Косово се – д, s, j, к. За овие категории можеме да констатираме дека треба да се поттикне нивната употреба во планирањето на наставата во двете земји.

Табела бр.12.1 – Одговорите на раководните лица околу елементите кои ги содржи планирањето на наставата од страна на наставниците во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица										
Држава	Вкупно		а	б	в					
					в1	в2	в3	в4	в5	в6
МКД	31	f- ДА	26	20	18	25	17	16	8	3
		f- НЕ	5	11	13	6	14	15	23	28
		%- ДА	83.87%	64.52%	58.06%	80.65%	54.84%	51.61%	25.81%	9.68%
		%- НЕ	16.13%	35.48%	41.94%	19.35%	45.16%	48.39%	74.19%	90.32%
КОС	11	f- ДА	10	10	7	9	9	6	4	2
		f- НЕ	1	1	4	2	2	5	7	9
		%- ДА	90.91%	90.91%	63.64%	81.82%	81.82%	54.55%	36.36%	18.18%
		%- НЕ	9.09%	9.09%	36.36%	18.18%	18.18%	45.45%	63.64%	81.82%

Во табелата бр.12.1 се прикажани одговорите на раководните лица во Р.С Македонија и во Р. Косово за елементите кои ги содржи планирањето на наставата од страна на наставниците, почнувајќи од категоријата - а (цел), категоријата - б (содржина/содржини), категоријата – в (форми на наставна работа) која се состои од шест подкатегории: - в1 (фронтална), - в2 (групна), - в3 (индивидуална), - в4 (во парови), - в5 (индивидуализирана) и - в6 (масовна). Од табелата, според одговорите на раководните лица, јасно се воочува дека наставниците во Р.С Македонија и Р. Косово најмногу ги употребуваат елементите за планирање на наставата од категориите - а, б, в1, в2, в3 и в4. За категориите - в5 (индивидуализирана) и в6 (масовна), во Р.С Македонија и во Р. Косово, раководните лица се изјасниле дека наставниците ги употребуваат најмалку што не посочува на констатацијата дека треба зголемување на нивната употреба во планирањето на наставата во двете земји.

Табела бр.12.2 – Одговорите на раководните лица околу елементите кои ги содржи планирањето на наставата од страна на наставниците во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица												
Држава	Вкупно		г									
			г1	г2	г3	г4	г5	г6	г7	г8	г9	г10
МКД	31	f- ДА	22	21	22	9	3	12	7	3	3	9
		f- НЕ	9	10	9	22	28	19	24	28	28	22

		%- ДА	70.97%	67.74%	70.97%	29.03%	9.68%	38.71%	22.58%	9.68%	9.68%	29.03%
		%- НЕ	29.03%	32.26%	29.03%	70.97%	90.32%	61.29%	77.42%	90.32%	90.32%	70.97%
КОС	11	f- ДА	10	11	7	5	4	7	6	2	3	7
		f- НЕ	1	0	4	6	7	4	5	9	8	4
		%- ДА	90.91%	100.00%	63.64%	45.45%	36.36%	63.64%	54.55%	18.18%	27.27%	63.64%
		%- НЕ	9.09%	0.00%	36.36%	54.55%	63.64%	36.36%	45.45%	81.82%	72.73%	36.36%

Во табелата бр.12.2 се прикажани одговорите на раководните лица во Р.С Македонија и во Р. Косово за елементите кои ги содржи планирањето на наставата од страна на наставниците, почнувајќи од категоријата - **г (методи на наставна работа)**, која се состои од десет подкатегории: - **г1 (метода на работа со текст)**, - **г2 (метода на дијалог)**, - **г3 (метода на набљудување/обсервација)**, - **г4 (метода на монолог)**, - **г5 (лабораториска метода)**, - **г6 (метода на практични работи)**, - **г7 (метода на илустрација и демонстрација)**, - **г8 (студии на случај)**, - **г9 (проекти базирани на уметност)** и - **г10 (различни квизови)**. Од табелата јасно се воочува дека наставниците во Р.С Македонија и Р. Косово повеќе ги употребуваат елементите за планирање на наставата од категориите - **г1, г2 и г3**. Во Р. Косово, категории кои исто така се користат многу се – **г6, г7 и г10**.

Категориите - **г4 и г10**, во Р.С Македонија се користат малку, а во Р. Косово категории кои малку се користат се – **г4, г5, г8 и г9**. Од ова, можеме да констатираме дека има потреба за нивно поттикнување во користењето од страна на наставниците во планирањето на наставата во двете земји.

Табела бр.12.3 – Одговорите на раководните лица околу елементите кои ги содржи планирањето на наставата од страна на наставниците во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица											
Држава	Вкупно		д	ѓ	е	ж	з	с	и	ј	к
МКД	31	f- ДА	14	14	9	25	26	12	20	18	20
		f- НЕ	17	17	22	6	5	19	11	13	11
		%- ДА	45.16%	45.16%	29.03%	80.65%	83.87%	38.71%	64.52%	58.06%	64.52%
		%- НЕ	54.84%	54.84%	70.97%	19.35%	16.13%	61.29%	35.48%	41.94%	35.48%
КОС	11	f- ДА	4	6	5	7	7	4	5	1	5
		f- НЕ	7	5	6	4	4	7	6	10	6
		%- ДА	36.36%	54.55%	45.45%	63.64%	63.64%	36.36%	45.45%	9.09%	45.45%
		%- НЕ	63.64%	45.45%	54.55%	36.36%	36.36%	63.64%	54.55%	90.91%	54.55%

Во табелата бр.12.3 се прикажани одговорите на раководните лица во Р.С Македонија и во Р. Косово за елементите кои ги содржи планирањето на наставата од

страна на наставниците, почнувајќи од категоријата - д (време), - ģ (образовни медиуми (средства на наставникот) кои ги обезбедува или изработува наставникот), - е (образовни медиуми (средства на ученикот) кои ги обезбедува или изработува ученикот), - ж (активности на наставникот), - з (активности на ученикот), - s (начинот на оценување на наставникот), - и (начинот на оценување на постигањата на учениците), - ј (рефлексија на наставникот) и - к (резултати од учењето на учениците). Од табелата јасно се воочува дека наставниците во Р.С Македонија и Р. Косово повеќе ги употребуваат елементите за планирање на наставата од категориите – ж (активности на наставникот) и з (активности на ученикот). Во Р.С Македонија, според раководните лица, наставниците повеќе ги користат и категориите – и, ј, к, додека во Р. Косово наставниците повеќе ја користат категоријата – ģ.

Категориите кои најмалку ги користат, во Р.С Македонија се – е, s, додека во Р. Косово се – д, s, ј. За овие категории можеме да констатираме дека треба да се поттикне нивната употреба во планирањето на наставата во двете земји.

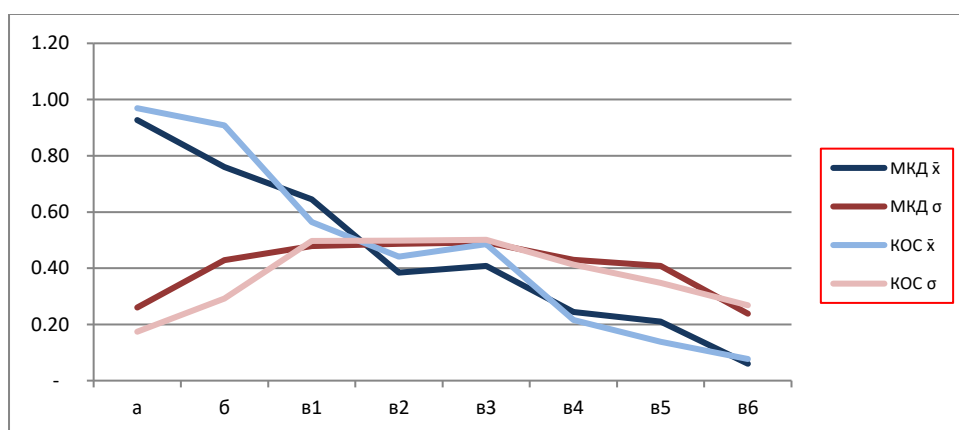
За да биде порелевантна нашата анализа кон целите на истражувањето, потребно е да вршиме компарација на вкупниот број на испитаници од Р.С Македонија со вкупниот број на испитаници од Р. Косово. Резултатите од таквата анализа се прикажани во 3 поединечни табели и 3 поединечни графикони (табела бр.13.1, бр.13.2 и бр.13.3, и графикон бр.8.1, бр.8.2 и бр.8.3), бидејќи резултатите се обемни и не можат да се прикажат во една табела.

Табела бр.13.1 – Елементи на планирање на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

5. Моето планирање на наставата ги содржи следниве елементи:									
		а	б	в1	в2	в3	в4	в5	в6
МКД	f - ДА	216	177	433	258	274	164	49	14
	f - НЕ	17	56	238	413	397	507	184	219
	% - ДА	92.7%	76.0%	64.5%	38.5%	40.8%	24.4%	21.0%	6.0%
	% - НЕ	7.3%	24.0%	35.5%	61.5%	59.2%	75.6%	79.0%	94.0%
	\bar{x}	0.927	0.760	0.645	0.385	0.408	0.244	0.210	0.060
	σ	0.261	0.428	0.479	0.487	0.492	0.430	0.408	0.238
КОС	f - ДА	63	59	115	90	99	44	9	5
	f - НЕ	2	6	89	114	105	160	56	60
	% - ДА	96.9%	90.8%	56.4%	44.1%	48.5%	21.6%	13.8%	7.7%
	% - НЕ	3.1%	9.2%	43.6%	55.9%	51.5%	78.4%	86.2%	92.3%
	\bar{x}	0.969	0.908	0.564	0.441	0.485	0.216	0.138	0.077
	σ	0.174	0.292	0.497	0.498	0.501	0.412	0.348	0.269

t	0.127	0.002	0.062	0.196	0.053	0.424	0.372	0.826
---	-------	--------------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

Во табела бр.13.1 и графикон 8.1 се прикажани прибираните податоци за елементите на планирање на наставата почнувајќи од категоријата - **а** (цел), категоријата - **б** (содржина/содржини), категоријата – **в** (форми на наставна работа) која се состои од шест подкатегории: - **в1** (фронтална), - **в2** (групна), - **в3** (индивидуална), - **в4** (во парови), - **в5** (индивидуализирана) и - **в6** (масовна). Во табелата јасно се воочува дека категориите – **а**, **б** и **в1**, се користат од страна на наставниците во двете земји. Ова ни го потврдува и аритметичката средина за секој инструмент посебно, и во Р.С Македонија и во Р. Косово која има надпросечна вредност.

Графикон бр.8.1 – Елементи на планирање на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

а. - Цел

б. - Содржина/содржини

в. - Форми на наставна работа

в1. - Фронтална

в2. - Групна

в3. - Индивидуална

в4. - Во парови

в5. - Индивидуализирана

в6. - Масовна

Што се однесува на стандардната девијација, најмали вредности во Р.С Македонија и во Р. Косово се појавуваат во категориите – **а** и **в6**, што покажува дека одговорите на различните категории на испитаници во двете земји не отстапуваат многу од аритметичките средини. За проверка на значајноста на разликите помеѓу аритметичките средини, односно разликите во користењето на инструментите во двете земји е аплициран t-тест (што помала вредност на t-тест значи поголема разлика во

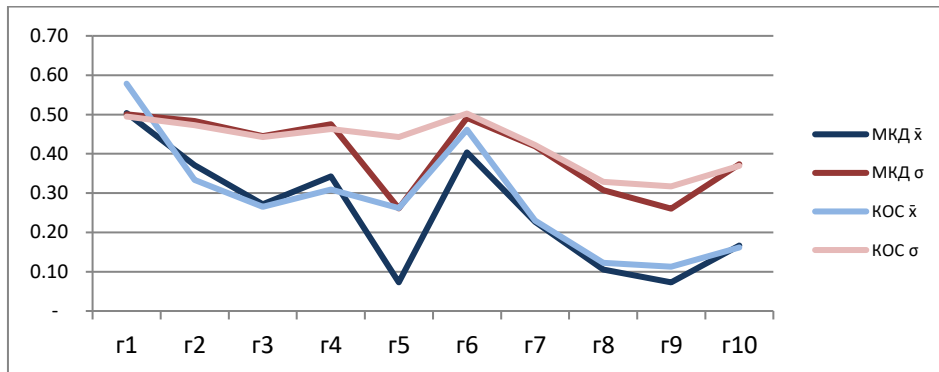
користење). Од табелата може да се примети дека постои разлика во категориите – **в1** и **в3** (категоријата - **в1**, се користи повеќе во Р.С Македонија, а категоријата - **в3**, повеќе се користи во Р. Косово). Најголема разлика во користење на елементите за планирање на наставата во Р.С Македонија и Р. Косово постои во категоријата – **б**, која во Р. Косово се користи повеќе во однос на Р.С Македонија.

Во табела бр.13.2 и графикон 8.2 се прикажани прибираните податоци за елементите на планирање на наставата почнувајќи од категоријата - **г** (**методи на наставна работа**), која се состои од десет подкатегории: - **г1** (**метода на работа со текст**), - **г2** (**метода на дијалог**), - **г3** (**метода на набљудување/обсервација**), - **г4** (**метода на монолог**), - **г5** (**лабораториска метода**), - **г6** (**метода на практични работи**), - **г7** (**метода на илустрација и демонстрација**), - **г8** (**студии на случај**), - **г9** (**проекти базирани на уметност**) и - **г10** (**различни квизови**).

Табела бр.13.2 – Елементи на планирање на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

5. Моето планирање на наставата ги содржи следниве елементи:											
		г1	г2	г3	г4	г5	г6	г7	г8	г9	г10
М К Д	<i>f</i> - ДА	338	249	182	230	17	94	152	71	49	112
	<i>f</i> - НЕ	333	422	489	441	216	139	519	600	622	559
	% - ДА	50.4%	37.1%	27.1%	34.3%	7.3%	40.3%	22.7%	10.6%	7.3%	16.7%
	% - НЕ	49.6%	62.9%	72.9%	65.7%	92.7%	59.7%	77.3%	89.4%	92.7%	83.3%
	\bar{x}	0.504	0.371	0.271	0.343	0.073	0.403	0.227	0.106	0.073	0.167
	σ	0.500	0.483	0.445	0.475	0.261	0.492	0.419	0.308	0.260	0.373
К О С	<i>f</i> - ДА	118	68	54	63	17	30	47	25	23	33
	<i>f</i> - НЕ	86	136	150	141	48	35	157	179	181	171
	% - ДА	57.8%	33.3%	26.5%	30.9%	26.2%	46.2%	23.0%	12.3%	11.3%	16.2%
	% - НЕ	42.2%	66.7%	73.5%	69.1%	73.8%	53.8%	77.0%	87.7%	88.7%	83.8%
	\bar{x}	0.578	0.333	0.265	0.309	0.262	0.462	0.230	0.123	0.113	0.162
	σ	0.495	0.473	0.442	0.463	0.443	0.502	0.422	0.329	0.317	0.369

t	0.044	0.262	0.787	0.357	0.002	0.333	0.988	0.671	0.159	0.685
---	-------	-------	-------	-------	--------------	-------	-------	-------	-------	-------

Графикон бр.8.2 – Елементи на планирање на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

- г. - Методи на наставна работа
- г1. - метода на работа со текст
 - г2. - метода на дијалог
 - г3. - метода на набљудување/обсервација
 - г4. - метода на монолог
 - г5. - лабораториска метода
 - г6. - метода на практични работи
 - г7. - метода на илустрација и демонстрација
 - г8. - студии на случај
 - г9. - проекти базирани на уметност
 - г10. - различни квизови

Во табелата јасно се воочува дека само категоријата – **г1**, се користи од страна на наставниците во двете земји. Сите други категории се употребуваат помалку во двете земји, дури и подеднакво. Разлика постои само во употребата на категоријата - **г5** (во Р. Косово се употребува повеќе за разлика од Р.С Македонија), и ова ни го потврдуваат и вредностите на аритметичките средини во двете земји, а посебно и вредноста на t-тест, кој покажува дека постои голема разлика во користењето на овој елемент на планирањето на наставата. Истото може да се воочи и во графиконот бр.8.2.

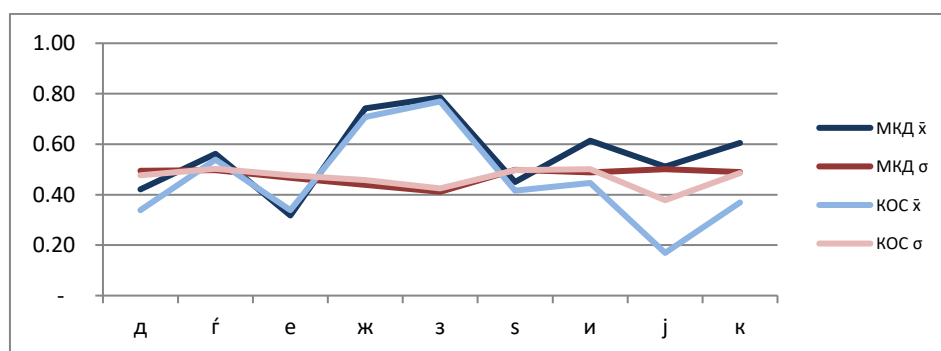
Табела бр.13.3 – Елементи на планирање на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

5. Моето планирање на наставата ги содржи следниве елементи:										
		д	ѓ	е	ж	з	с	и	ј	к

М К Д	<i>f</i> - ДА	98	131	74	173	183	105	143	119	141
	<i>f</i> - НЕ	135	102	159	60	50	128	90	114	92
	% - ДА	42.1%	56.2%	31.8%	74.2%	78.5%	45.1%	61.4%	51.1%	60.5%
	% - НЕ	57.9%	43.8%	68.2%	25.8%	21.5%	54.9%	38.6%	48.9%	39.5%
	\bar{x}	0.421	0.562	0.318	0.742	0.785	0.451	0.614	0.511	0.605
	σ	0.495	0.497	0.467	0.438	0.411	0.499	0.488	0.501	0.490
К ОС	<i>f</i> - ДА	22	35	22	46	50	27	29	11	24
	<i>f</i> - НЕ	43	30	43	19	15	38	36	54	41
	% - ДА	33.8%	53.8%	33.8%	70.8%	76.9%	41.5%	44.6%	16.9%	36.9%
	% - НЕ	66.2%	46.2%	66.2%	29.2%	23.1%	58.5%	55.4%	83.1%	63.1%
	\bar{x}	0.338	0.538	0.338	0.708	0.769	0.415	0.446	0.169	0.369
	σ	0.477	0.502	0.477	0.458	0.425	0.497	0.501	0.378	0.486

<i>t</i>	0.278	0.802	0.562	0.672	0.898	0.882	0.028	0.000*	0.000**
----------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	--------	---------

Во табела бр.13.3 и графикон 8.3 се прикажани прибираните податоци за елементите на планирање на наставата почнувајќи од категоријата - д (време), - ģ (образовни медиуми (средства на наставникот) кои ги обезбедува или изработува наставникот), - е (образовни медиуми (средства на ученикот) кои ги обезбедува или изработува ученикот), - ж (активности на наставникот), - з (активности на ученикот), - s (начинот на оценување на наставникот), - и (начинот на оценување на постигањата на учениците), - ј (рефлексија на наставникот) и - к (резултати од учењето на учениците).

Графикон бр.8.3 – Елементи на планирање на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

- д. - Време
- ģ. - Образовни медиуми (средства на наставникот) кои ги обезбедува или изработува наставникот
- е. - Образовни медиуми (средства на ученикот) кои ги обезбедува или изработува ученикот
- ж. - Активности на наставникот
- з. - Активности на ученикот
- s. - Начинот на оценување на наставникот

* 0.000 е вредноста 0.00000005123 односно $5.123e^{-08}$.

** 0.000 е вредноста 0.0000007830 односно $7.830e^{-07}$.

- и. - Начинот на оценување на постигањата на учениците
- ј. - Рефлексија на наставникот
- к. - Резултати од учењето на учениците

Во табелата јасно се воочува дека категориите – **ѓ, ж, з** се користат најмногу од страна на наставниците во двете земји. Категориите – **д, е, с**, се употребуваат малку, додека во употребата на категориите – **и, ј, к** постои разлика меѓу двете земји (Во Р.С. Македонија се употребуваат повеќе, а во Р. Косово многу малку). Ова констатација ни го потврдуваат и вредностите на аритметичките средини во двете земји, а посебно и вредностите на t-тестот, преку кои се докажува постоењето на разлики во употребата на овие категории во планирањето на наставата меѓу двете земји. Истото може да се воочи и во графиконот бр.8.3.

Од анализата на резултатите од сите три табели, табела бр.13.1, 13.2, 13.3, како и трите графикони бр.8.1, 8.2 и 8.3, можеме да констатираме дека некои елементи од планирањето на наставата, се малку опфатени во процесот на реализација на наставата/курукулумот што не посочува кон заклучокот дека поединечната хипотеза 2: **„При реализација на курикулумот од аспект на поучувањето и учењето во Р.С Македонија и во Р. Косово не се опфатени сите елементи на планирањето на наставата“** – се потврдува.

2.1.3 Проверка на поединечната хипотеза 3

Поединечна хипотеза 3 - Инструментите за следење на планирањето на наставата/курукулумот од аспект на поучувањето и учењето во Р.С Македонија и Р. Косово, не ги содржат сите неопходни елементи за анализа на квалитетот на планирањето.

За проверка на поединечната хипотеза 3, на испитаниците (наставниците, учениците, стручните соработници и раководните лица во Република Северна Македонија и во Република Косово) им беше поставено следното прашање: **„Анализата на квалитетот на планирањето на наставата ја правам во инструмент/формулар кој ги содржи следниве елементи:“**.

Прибираните податоци од сите категории на испитаници за елементите кои ги содржи планирањето на наставата од страна на наставниците се прикажани во табели (наставници - табела бр.14.1 и бр.14.2; ученици – табела бр.15; стручни соработници - табела бр.16.1 и бр.16.2; раководните лица – табела бр.17.1 и бр.17.2). Табелите се поделени поради обемот на податоците и за да бидат појасни за преглед.

Во табелата бр.14.1 се прикажани одговорите на наставниците во Р.С Македонија и во Р. Косово за елементите кои ги содржи инструментот/формуларот за анализа на квалитетот на планирањето на наставата, почнувајќи од категоријата - **а (комуникација меѓу наставник и ученик)**, категоријата - **б (комуникација меѓу ученик и ученик)**, категоријата – **в (комуникација меѓу наставник и наставна содржина)**, категоријата - **г (комуникација меѓу ученик и наставна**

Табела бр.14.1 – Одговорите на наставниците за елементите кои ги содржи инструментот/формуларот за анализа на квалитетот на планирањето на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници									
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е
МКД	159	f-ДА	129	71	45	57	91	93	97
		f-НЕ	30	88	114	102	68	66	62
		%-ДА	81.13%	44.65%	28.30%	35.85%	57.23%	58.49%	61.01%
		%-НЕ	18.87%	55.35%	71.70%	64.15%	42.77%	41.51%	38.99%
КОС	48	f-ДА	45	27	10	8	34	28	19
		f-НЕ	3	21	38	40	14	20	29
		%-ДА	93.75%	56.25%	20.83%	16.67%	70.83%	58.33%	39.58%
		%-НЕ	6.25%	43.75%	79.17%	83.33%	29.17%	41.67%	60.42%

- а. Комуникација меѓу наставник и ученик
- б. Комуникација меѓу ученик и ученик
- в. Комуникација меѓу наставник и наставна содржина
- г. Комуникација меѓу ученик и наставна содржина
- д. Начинот на реализирање на целите
- ѓ. Степенот на усвоеност на содржините
- е. Постигнување на резултатите од учењето на учениците

содржина), категоријата - **д (начинот на реализирање на целите)**, категоријата - **ѓ (степенот на усвоеност на содржините)** и категоријата - **е (постигнување на резултатите од учењето на учениците)**. Од табелата јасно се воочува дека наставниците во Р.С Македонија и Р. Косово ги употребуваат елементите за анализа на квалитетот на планирањето на наставата од категориите - **а, д, ѓ**. Категориите - **в, г**, иако наставниците во Р.С Македонија ги употребуваат повеќе од наставниците во Р. Косово, сепак малиот процент покажува дека постои простор за нивно подобрување, односно за зголемување на нивото на употребување во двете земји. За категоријата – **б** може да се каже дека се употребува повеќе во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија, а за

категоријата – е важи сосема спротивното, тој елемент се употребува повеќе во Р.С Македонија одошто во Р. Косово.

Табела бр.14.2 – Одговорите на наставниците за елементите кои ги содржи инструментот/формуларот за анализа на квалитетот на планирањето на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници									
Држава	Вкупно		ж	з	s	и	ј	к	л
МКД	159	f-ДА	68	60	52	0	0	0	0
		f-НЕ	91	99	107	159	159	159	159
		%-ДА	42.77%	37.74%	32.70%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%
		%-НЕ	57.23%	62.26%	67.30%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%
КОС	48	f-ДА	25	22	13	0	0	0	0
		f-НЕ	23	26	35	48	48	48	48
		%-ДА	52.08%	45.83%	27.08%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%
		%-НЕ	47.92%	54.17%	72.92%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%

ж. Квалитетот на комуникација помеѓу наставникот и учениците

з. Квалитетот на интеракција помеѓу учениците

s. Соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците

и. Соработката на сите наставници меѓу себе

ј. Соработката на предметните наставници меѓу себе

к. Соработката на секој наставник со Советот на родители

л. Соработката на секој наставник со родителите

Во табелата бр.14.2 се прикажани одговорите на наставниците во Р.С Македонија и во Р. Косово за елементите кои ги содржи инструментот/формуларот за анализа на квалитетот на планирањето на наставата, почнувајќи од категоријата - **ж** (квалитетот на комуникација помеѓу наставникот и учениците), категоријата - **з** (квалитетот на интеракција помеѓу учениците), категоријата – **s** (соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците), категоријата - **и** (соработката на сите наставници меѓу себе), категоријата - **ј** (соработката на предметните наставници меѓу себе), категоријата - **к** (соработката на секој наставник со Советот на родители) и категоријата - **л** (соработката на секој наставник со родителите). Од табелата јасно се воочува дека наставниците во Р.С Македонија и Р. Косово елементите од категоријата – **з**, **s** малку ги употребуваат за анализа на квалитетот на планирањето на наставата. Категоријата – **ж** ја користат во двете земји, но во Р. Косово се употребува повеќе за разлика од Р.С Македонија. Категориите – **и**, **ј**, **к**, **л**, според одговорите на наставниците во двете земји, воопшто не ги користат за анализа на квалитетот на планирањето на наставата.

Табела бр.15 – Одговорите на наставниците за елементите кои ги содржи инструментот/формуларот за анализа на квалитетот на планирањето на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Ученици						
Држава	Вкупно		а	б	г	е
МКД	438	f-ДА	70	100	198	243
		f-НЕ	368	338	240	195
		%-ДА	15.98%	22.83%	45.21%	55.48%
		%-НЕ	84.02%	77.17%	54.79%	44.52%
КОС	139	f-ДА	20	17	91	57
		f-НЕ	119	122	48	82
		%-ДА	14.39%	12.23%	65.47%	41.01%
		%-НЕ	85.61%	87.77%	34.53%	58.99%

Во табелата бр.15 се прикажани одговорите на учениците во Р.С Македонија и во Р. Косово за елементите кои ги содржи инструментот/формуларот за анализа на квалитетот на планирањето на наставата, кој го користат наставниците, почнувајќи од категоријата - **а (комуникација меѓу наставник и ученик)**, категоријата - **б (комуникација меѓу ученик и ученик)**, категоријата - **г (комуникација меѓу ученик и наставна содржина)** и категоријата - **е (постигнување на резултатите од учењето на учениците)**. Од табелата јасно се воочува дека според одговорите на учениците, наставниците во Р.С Македонија и Р. Косово елементите за анализа на квалитетот на планирањето на наставата од категориите - **а, б** малку ги користат. Разлики во користењето постои во елементите од категоријата - **г, е**, со тоа што категоријата – **г** повеќе се користи во Р. Косово, додека категоријата – **е** повеќе се користи во Р.С Македонија.

Табела бр.16.1 – Одговорите на стручните соработници за елементите кои ги содржи инструментот/формуларот за анализа на квалитетот на планирањето на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници									
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е
МКД	43	f-ДА	40	31	18	19	32	24	31
		f-НЕ	3	12	25	24	11	19	12
		%-ДА	93.02%	72.09%	41.86%	44.19%	74.42%	55.81%	72.09%
		%-НЕ	6.98%	27.91%	58.14%	55.81%	25.58%	44.19%	27.91%
КОС	6	f-ДА	6	5	1	3	3	5	2
		f-НЕ	0	1	5	3	3	1	4
		%-ДА	100.00%	83.33%	16.67%	50.00%	50.00%	83.33%	33.33%

		%-НЕ	0.00%	16.67%	83.33%	50.00%	50.00%	16.67%	66.67%
--	--	------	-------	--------	--------	--------	--------	--------	--------

Во табелата бр.16.1 се прикажани одговорите на стручните соработници во Р.С Македонија и во Р. Косово за елементите кои ги содржи инструментот/формуларот за анализа на квалитетот на планирањето на наставата кој го користат наставниците, почнувајќи од категоријата - **а (комуникација меѓу наставник и ученик)**, категоријата - **б (комуникација меѓу ученик и ученик)**, категоријата – **в (комуникација меѓу наставник и наставна содржина)**, категоријата - **г (комуникација меѓу ученик и наставна содржина)**, категоријата - **д (начинот на реализирање на целите)**, категоријата - **ѓ (степенот на усвоеност на содржините)** и категоријата - **е (постигнување на резултатите од учењето на учениците)**. Од табелата јасно се воочува дека наставниците во Р.С Македонија и Р. Косово ги употребуваат елементите за анализа на квалитетот на планирањето на наставата од категориите - **а, б, д, ѓ**. Категориите - **в, г**, малку се употребуваат, а разлика во користење постои во категоријата – **е**, која во Р.С Македонија се користи повеќе за разлика од Р. Косово.

Табела бр.16.2 – Одговорите на стручните соработници за елементите кои ги содржи инструментот/формуларот за анализа на квалитетот на планирањето на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници									
Држава	Вкупно		ж	з	с	и	ј	к	л
МКД	43	<i>f</i> -ДА	24	24	19	24	22	15	25
		<i>f</i> -НЕ	19	19	24	19	21	28	18
		%-ДА	55.81%	55.81%	44.19%	55.81%	51.16%	34.88%	58.14%
		%-НЕ	44.19%	44.19%	55.81%	44.19%	48.84%	65.12%	41.86%
КОС	6	<i>f</i> -ДА	2	2	2	2	2	2	2
		<i>f</i> -НЕ	4	4	4	4	4	4	4
		%-ДА	33.33%	33.33%	33.33%	33.33%	33.33%	33.33%	33.33%
		%-НЕ	66.67%	66.67%	66.67%	66.67%	66.67%	66.67%	66.67%

Во табелата бр.16.2 се прикажани одговорите на стручните соработници во Р.С Македонија и во Р. Косово за елементите кои ги содржи инструментот/формуларот за анализа на квалитетот на планирањето на наставата кој го користат наставниците, почнувајќи од категоријата - **ж (квалитетот на комуникација помеѓу наставникот и учениците)**, категоријата - **з (квалитетот на интеракција помеѓу учениците)**,

категоријата – **s** (соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците), категоријата - **и** (соработката на сите наставници меѓу себе), категоријата - **ј** (соработката на предметните наставници меѓу себе), категоријата - **к** (соработката на секој наставник со Советот на родители) и категоријата - **л** (соработката на секој наставник со родителите). Според одговорите на стручните соработници, од табелата јасно се воочува дека наставниците во Р.С Македонија елементите од сите категории ги користат повеќе од нивните колеги во Р. Косово, кои сите категории ги користат малку. Исклучок имаме во категориите – **s, к**, кои исто така малку се употребуваат и во Р.С Македонија.

Табела бр.17.1 – Одговорите на раководните лица за елементите кои ги содржи инструментот/формуларот за анализа на квалитетот на планирањето на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица									
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е
МКД	31	f-ДА	26	17	12	10	23	15	19
		f-НЕ	5	14	19	21	8	16	12
		%-ДА	83.87%	54.84%	38.71%	32.26%	74.19%	48.39%	61.29%
		%-НЕ	16.13%	45.16%	61.29%	67.74%	25.81%	51.61%	38.71%
КОС	11	f-ДА	10	6	7	3	8	7	7
		f-НЕ	1	5	4	8	3	4	4
		%-ДА	90.91%	54.55%	63.64%	27.27%	72.73%	63.64%	63.64%
		%-НЕ	9.09%	45.45%	36.36%	72.73%	27.27%	36.36%	36.36%

Во табелата бр.17.1 се прикажани одговорите на раководните лица во Р.С Македонија и во Р. Косово за елементите кои ги содржи инструментот/формуларот за анализа на квалитетот на планирањето на наставата кој го користат наставниците, почнувајќи од категоријата - **а** (комуникација меѓу наставник и ученик), категоријата - **б** (комуникација меѓу ученик и ученик), категоријата – **в** (комуникација меѓу наставник и наставна содржина), категоријата - **г** (комуникација меѓу ученик и наставна содржина), категоријата - **д** (начинот на реализирање на целите), категоријата - **ѓ** (степенот на усвоеност на содржините) и категоријата - **е** (постигнување на резултатите од учењето на учениците). Од табелата јасно се воочува дека наставниците во Р.С Македонија и Р. Косово ги употребуваат елементите за анализа на квалитетот на планирањето на наставата од категориите - **а, б, д, е**. Категоријата - **г**, малку ја употребуваат, а разлика во користење постои во категориите – **в, ѓ**, кои во Р. Косово се користат повеќе за разлика од Р.С Македонија.

Табела бр.17.2 – Одговорите на раководните лица за елементите кои ги содржи инструментот/формуларот за анализа на квалитетот на планирањето на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица									
Држава	Вкупно		ж	з	s	и	ј	к	л
МКД	31	f-ДА	18	16	13	11	12	10	14
		f-НЕ	13	15	18	20	19	21	17
		%-ДА	58.06%	51.61%	41.94%	35.48%	38.71%	32.26%	45.16%
		%-НЕ	41.94%	48.39%	58.06%	64.52%	61.29%	67.74%	54.84%
КОС	11	f-ДА	5	6	3	6	6	1	4
		f-НЕ	6	5	8	5	5	10	7
		%-ДА	45.45%	54.55%	27.27%	54.55%	54.55%	9.09%	36.36%
		%-НЕ	54.55%	45.45%	72.73%	45.45%	45.45%	90.91%	63.64%

Во табелата бр.17.2 се прикажани одговорите на раководните лица во Р.С Македонија и во Р. Косово за елементите кои ги содржи инструментот/формуларот за анализа на квалитетот на планирањето на наставата кој го користат наставниците, почнувајќи од категоријата - **ж** (квалитетот на комуникација помеѓу наставникот и учениците), категоријата - **з** (квалитетот на интеракција помеѓу учениците), категоријата – **s** (соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците), категоријата - **и** (соработката на сите наставници меѓу себе), категоријата - **ј** (соработката на предметните наставници меѓу себе), категоријата - **к** (соработката на секој наставник со Советот на родители) и категоријата - **л** (соработката на секој наставник со родителите). Според одговорите на раководните лица, од табелата јасно се воочува дека категоријата – **з**, ја користат и наставниците во Р.С Македонија и наставниците во Р. Косово, од друга страна пак категориите – **s**, **к**, **л**, малку ги користат иако во Р.С Македонија повеќе од нивните колеги во Р. Косово. Разлика постои во употребата на категоријата - **ж**, која во Р.С Македонија се употребува повеќе одошто во Р. Косово, исто така и во категориите – **и**, **ј**, кои во Р. Косово се користат повеќе за разлика од Р.С Македонија.

Во табела бр.18.1, почнувајќи од категоријата - **а** (комуникација меѓу наставник и ученик), категоријата - **б** (комуникација меѓу ученик и ученик), категоријата – **в** (комуникација меѓу наставник и наставна содржина), категоријата - **г** (комуникација меѓу ученик и наставна содржина), категоријата - **д** (начинот на реализирање на целите), категоријата - **ѓ** (степенот на усвоеност на содржините) и категоријата - **е** (постигнување на резултатите од учењето на учениците), јасно се воочува дека категориите – **д** и **ѓ**, се користат од страна на наставниците во двете земји.

Ова ни го потврдува и аритметичката средина за секој инструмент посебно, и во Р.С Македонија и во Р. Косово која има надпросечна вредност.

Што се однесува на стандардната девијација, сите вредности во Р.С Македонија и во Р. Косово се просечни, што покажува дека

Табела бр.18.1 – Елементи на инструментот/формуларот за анализа на квалитетот на планирањето на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

6. Анализата на квалитетот на планирањето на наставата ја правам во инструмент/формулар кој ги содржи следниве елементи								
		а	б	в	г	д	ѓ	е
МКД	f - ДА	265	219	75	284	146	132	390
	f - НЕ	406	452	158	387	87	101	281
	%-ДА	39.5%	32.6%	32.2%	42.3%	62.7%	56.7%	58.1%
	%-НЕ	60.5%	67.4%	67.8%	57.7%	37.3%	43.3%	41.9%
	\bar{x}	0.395	0.326	0.322	0.423	0.627	0.567	0.581
	σ	0.489	0.469	0.468	0.494	0.485	0.497	0.494
КОС	f - ДА	81	55	18	105	45	40	85
	f - НЕ	123	149	47	99	20	25	119
	%-ДА	39.7%	27.0%	27.7%	51.5%	69.2%	61.5%	41.7%
	%-НЕ	60.3%	73.0%	72.3%	48.5%	30.8%	38.5%	58.3%
	\bar{x}	0.397	0.270	0.277	0.515	0.692	0.615	0.417
	σ	0.490	0.445	0.451	0.501	0.465	0.490	0.494

t	0.523	0.193	0.789	0.019	0.184	0.480	0.000*
---	-------	-------	-------	--------------	-------	-------	---------------

одговорите на различните категории на испитаници во двете земји просечно се отстапени од аритметичките средини. За проверка на значајноста на разликите помеѓу аритметичките средини, односно разликите во користењето на инструментите во двете земји е аплициран t-тест (што помала вредност на t-тест значи поголема разлика во користење). Од табелата може да се примети дека поголема разлика постои во категориите – г и е (категијата – е, повеќе се користи во Р.С Македонија, а категоријата – г, повеќе се користи во Р. Косово). Истото може да се види и на графикон бр.9.

Во табела бр.18.2 почнувајќи од категоријата - ж (квалитетот на комуникација помеѓу наставникот и учениците), категоријата - з (квалитетот на интеракција помеѓу учениците), категоријата – с (соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците), категоријата - и (соработката на сите

* 0.000 е вредноста 0.00003616 односно 3.616×10^{-5} .

наставници меѓу себе), категоријата - **ј** (соработката на предметните наставници меѓу себе), категоријата - **к** (соработката на секој наставник со Советот на родители) и категоријата - **л** (соработката на секој наставник со родителите), јасно се воочува дека сите категории

Табела бр.18.2 – Елементи на инструментот/формуларот за анализа на квалитетот на планирањето на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

6. Анализата на квалитетот на планирањето на наставата ја правам во инструмент/формулар кој ги содржи следниве елементи								
		ж	з	с	и	ј	к	л
МКД	<i>f</i> - ДА	110	100	84	35	34	25	39
	<i>f</i> - НЕ	123	133	149	198	199	208	194
	%-ДА	47.2%	42.9%	36.1%	15.0%	14.6%	10.7%	16.7%
	%-НЕ	52.8%	57.1%	63.9%	85.0%	85.4%	89.3%	83.3%
	\bar{x}	0.472	0.429	0.361	0.150	0.146	0.107	0.167
	σ	0.500	0.496	0.481	0.358	0.354	0.310	0.374
КОС	<i>f</i> - ДА	32	30	18	8	8	3	6
	<i>f</i> - НЕ	33	35	47	57	57	62	59
	%-ДА	49.2%	46.2%	27.7%	12.3%	12.3%	4.6%	9.2%
	%-НЕ	50.8%	53.8%	72.3%	87.7%	87.7%	95.4%	90.8%
	\bar{x}	0.492	0.462	0.277	0.123	0.123	0.046	0.092
	σ	0.504	0.502	0.451	0.331	0.331	0.211	0.292

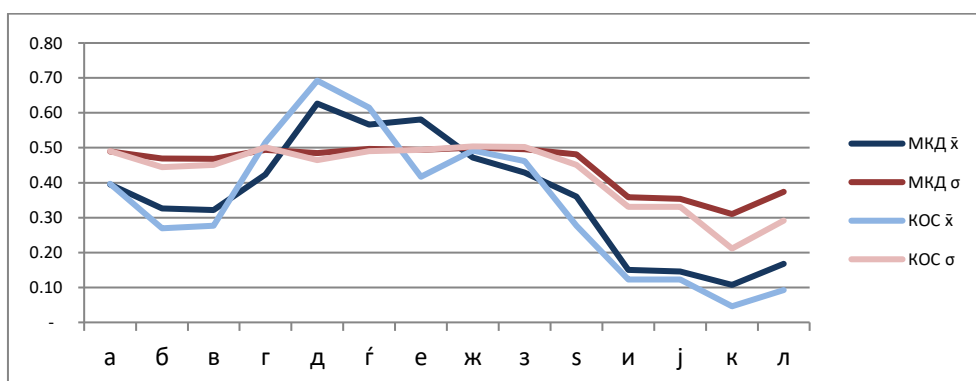
t	0.354	0.545	0.216	0.851	0.777	0.960	0.282
----------	-------	-------	-------	-------	-------	-------	-------

малку се користат од страна на наставниците во двете земји. Ова ни го потврдува и аритметичката средина за секој инструмент посебно, и во Р.С Македонија и во Р. Косово која има подпросечна вредност.

Што се однесува на стандардната девијација, сите вредности во Р.С Македонија и во Р. Косово се речиси идентични, што покажува дека одговорите на различните категории на испитаници во двете земји не отстапуваат многу од аритметичките средини. За проверка на значајноста на разликите помеѓу аритметичките средини, односно разликите во користењето на инструментите во двете земји е аплициран t-тест (што помала вредност на t-тест значи поголема разлика во користење). Од табелата може да се примети дека не постои поголема разлика во употребата на елементите кои ги содржи инструментот/формуларот за анализа на квалитетот на планирањето на наставата кој го користат наставниците во Р.С Македонија и во Р. Косово. Истото може да се види и на графикон бр.9.

Од анализата на резултатите од табела бр.18.1 и 18.2, како и од графиконот бр.9, можеме да констатираме дека многу елементи од планирањето на наставата, се малку

опфатени во процесот на реализација на наставата/курукулумот, односно малку се употребуваат, што не посочува кон заклучокот дека поединечната хипотеза 3, која гласи: „Инструментите за следење на планирањето на наставата/курукулумот

Графикон бр.9 – Елементи на инструментот/формуларот за анализа на квалитетот на планирањето на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

- а. Комуникација меѓу наставник и ученик
- б. Комуникација меѓу ученик и ученик
- в. Комуникација меѓу наставник и наставна содржина
- г. Комуникација меѓу ученик и наставна содржина
- д. Начинот на реализирање на целите
- ѓ. Степенот на усвоеност на содржините
- е. Постигнување на резултатите од учењето на учениците
- ж. Квалитетот на комуникација помеѓу наставникот и учениците
- з. Квалитетот на интеракција помеѓу учениците
- с. Соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците
- и. Соработката на сите наставници меѓу себе
- ј. Соработката на предметните наставници меѓу себе
- к. Соработката на секој наставник со Советот на родители
- л. Соработката на секој наставник со родителите

од аспект на поучувањето и учењето во Р.С Македонија и Р. Косово, не ги содржат сите неопходни елементи за анализа на квалитетот на планирањето“ – се потврдува.

2.1.4 Проверка на поединечната хипотеза 4

Поединечна хипотеза 4 - Учениците своето мислење за квалитетот на планирањето на наставата во Р.С Македонија и Р. Косово, не го искажуваат преку современи начини на искажување.

За проверка на поединечната хипотеза 4, на испитаниците (наставниците, учениците, стручните соработници и раководните лица во Република Северна Македонија и во Република Косово) им беше поставено следното прашање: „Учениците своето мислење за квалитетот на планирање на наставата го даваат во вид на:“.

Прибираните податоци од сите категории на испитаници за тоа како учениците го даваат своето мислење за квалитетот на планирање на наставата се прикажани во табели (наставници - табела бр.19; ученици – табела бр.20; стручни соработници - табела бр.21; раководни лица – табела бр.22).

Табела бр.19 – Одговори на наставниците за тоа како учениците го изразуваат нивното мислење за квалитетот на планирањето на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници									
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е
МКД	159	f-ДА	33	132	26	21	59	95	44
		f-НЕ	126	27	133	138	100	64	115
		%-ДА	20.75%	83.02%	16.35%	13.21%	37.11%	59.75%	27.67%
		%-НЕ	79.25%	16.98%	83.65%	86.79%	62.89%	40.25%	72.33%
КОС	48	f-ДА	7	46	8	4	13	33	10
		f-НЕ	41	2	40	44	35	15	38
		%-ДА	14.58%	95.83%	16.67%	8.33%	27.08%	68.75%	20.83%
		%-НЕ	85.42%	4.17%	83.33%	91.67%	72.92%	31.25%	79.17%

- а. Пишан официјален документ
- б. Усно
- в. Пополнет формулар
- г. Дневници на учениците
- д. Однесување соодветно на задоволството на учениците
- ѓ. Степенот на учество во активностите во наставата
- е. Степенот на учество во активностите вон наставата

Во табелата бр.19 се прикажани одговорите на наставниците во Р.С Македонија и во Р. Косово за тоа како учениците го даваат своето мислење за квалитетот на планирање на наставата, од категоријата - **а (пишан официјален документ)**, категоријата - **б (усно)**, категоријата – **в (пополнет формулар)**, категоријата - **г (дневници на учениците)**, категоријата - **д (однесување соодветно на задоволството на учениците)**, категоријата - **ѓ (степенот на учество во активностите во наставата)** и категоријата - **е (степенот на учество во активностите вон наставата)**. Од табелата јасно се воочува дека според наставниците, учениците во Р.С Македонија и Р. Косово своето мислење за квалитетот на планирање на наставата повеќе го даваат усно (категирија – **б**) и преку степенот на учество во активностите во наставата (категирија – **ѓ**). Останатите категории многу малку се употребуваат во двете земји.

Во табелата бр.20 се прикажани одговорите на учениците во Р.С Македонија и во Р. Косово за тоа како тие го даваат своето мислење за квалитетот на планирање на наставата, од категоријата - **а (пишан официјален документ)**, категоријата - **б (усно)**, категоријата - **в**

Табела бр.20 – Одговори на учениците за тоа како тие го изразуваат нивното мислење за квалитетот на планирањето на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Ученици									
Држава	Вкупно		а	б	в	г	ѓ	е	
МКД	438	<i>f</i> -ДА	179	262	70	27	193	38	
		<i>f</i> -НЕ	259	176	368	411	245	400	
		%-ДА	40.87%	59.82%	15.98%	6.16%	44.06%	8.68%	
		%-НЕ	59.13%	40.18%	84.02%	93.84%	55.94%	91.32%	
КОС	139	<i>f</i> -ДА	58	79	13	9	61	9	
		<i>f</i> -НЕ	81	60	126	130	78	130	
		%-ДА	41.73%	56.83%	9.35%	6.47%	43.88%	6.47%	
		%-НЕ	58.27%	43.17%	90.65%	93.53%	56.12%	93.53%	

(пополнет формулар), категоријата - **г (дневници на учениците)**, категоријата - **ѓ (степенот на учество во активностите во наставата)** и категоријата - **е (степенот на учество во активностите вон наставата)**.

Од табелата јасно се воочува дека учениците во Р.С Македонија и Р. Косово своето мислење за квалитетот на планирање на наставата повеќе го даваат усно (категирија – **б**), додека останатите форми на изразување малку се употребуваат во двете земји.

Табела бр.21 – Одговори на стручните соработници за тоа како учениците го изразуваат нивното мислење за квалитетот на планирањето на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници									
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е
МКД	43	<i>f</i> -ДА	8	30	16	6	16	22	16
		<i>f</i> -НЕ	35	13	27	37	27	21	27
		%-ДА	18.60%	69.77%	37.21%	13.95%	37.21%	51.16%	37.21%
		%-НЕ	81.40%	30.23%	62.79%	86.05%	62.79%	48.84%	62.79%
КОС	6	<i>f</i> -ДА	1	6	1	2	2	4	2
		<i>f</i> -НЕ	5	0	5	4	4	2	4
		%-ДА	16.67%	100.00%	16.67%	33.33%	33.33%	66.67%	33.33%
		%-НЕ	83.33%	0.00%	83.33%	66.67%	66.67%	33.33%	66.67%

Во табелата бр.21 се прикажани одговорите на стручните соработници во Р.С Македонија и во Р. Косово за тоа како учениците го даваат своето мислење за квалитетот на планирање на наставата, од категоријата - **а (пишан официјален документ)**, категоријата - **б (усно)**, категоријата – **в (пополнет формулар)**, категоријата - **г (дневници на учениците)**, категоријата - **д (однесување соодветно на задоволството на учениците)**, категоријата - **ѓ (степенот на учество во активностите во наставата)** и категоријата - **е (степенот на учество во активностите вон наставата)**. Од табелата јасно се воочува дека според стручните соработници, учениците во Р.С Македонија и Р. Косово своето мислење за квалитетот на планирање на наставата повеќе го даваат усно (категирија – **б**) и преку степенот на учество во активностите во наставата (категирија – **ѓ**). Сите останати категории малку се употребуваат во двете земји.

Табела бр.22 – Одговори на раководните лица за тоа како учениците го изразуваат нивното мислење за квалитетот на планирањето на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица									
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е
МКД	31	f-ДА	11	23	9	8	11	20	14
		f-НЕ	20	8	22	23	20	11	17
		%-ДА	35.48%	74.19%	29.03%	25.81%	35.48%	64.52%	45.16%
		%-НЕ	64.52%	25.81%	70.97%	74.19%	64.52%	35.48%	54.84%
КОС	11	f-ДА	4	8	5	4	1	6	3
		f-НЕ	7	3	6	7	10	5	8
		%-ДА	36.36%	72.73%	45.45%	36.36%	9.09%	54.55%	27.27%
		%-НЕ	63.64%	27.27%	54.55%	63.64%	90.91%	45.45%	72.73%

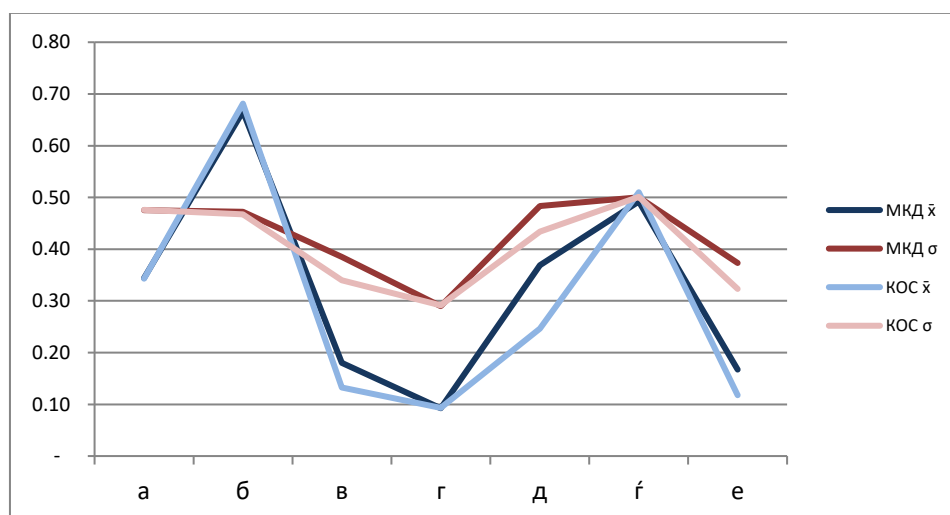
Во табелата бр.22 се прикажани одговорите на раководните лица во Р.С Македонија и во Р. Косово за тоа како учениците го даваат своето мислење за квалитетот на планирање на наставата, од категоријата - **а (пишан официјален документ)**, категоријата - **б (усно)**, категоријата – **в (пополнет формулар)**, категоријата - **г (дневници на учениците)**, категоријата - **д (однесување соодветно на задоволството на учениците)**, категоријата - **ѓ (степенот на учество во активностите во наставата)** и категоријата - **е (степенот на учество во активностите вон наставата)**. Од табелата јасно се воочува дека според раководните лица, учениците во Р.С Македонија и Р. Косово своето мислење за квалитетот на планирање на наставата повеќе го даваат усно (категирија – **б**) и преку степенот на учество во активностите во наставата (категирија – **ѓ**). Сите останати категории малку се употребуваат во двете земји.

За да биде порелевантна нашата анализа кон целите на истражувањето, потребно е да вршиме компарација на вкупниот број на испитаници од Р.С Македонија со вкупниот број на испитаници од Р. Косово. Резултатите од таквата анализа се прикажани во табела бр.23 и графикон бр.10.

Во табела бр.23 и графикон бр.10, почнувајќи од категоријата - **а (пишан официјален документ)**, категоријата - **б (усно)**, категоријата – **в (пополнет формулар)**, категоријата - **г (дневници на учениците)**, категоријата - **д (однесување соодветно на задоволството на учениците)**, категоријата - **ѓ (степенот на учество во активностите во**

Табела бр.23 – Инструменти за изразување на мислењата на учениците за квалитетот на планирање на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

7. Учениците своето мислење за квалитетот на планирање на наставата го даваат во вид на								
		а	б	в	г	д	ѓ	е
МКД	<i>f</i> - ДА	231	447	121	62	86	330	112
	<i>f</i> - НЕ	440	224	550	609	147	341	559
	% - ДА	34.4%	66.6%	18.0%	9.2%	36.9%	49.2%	16.7%
	% - НЕ	65.6%	33.4%	82.0%	90.8%	63.1%	50.8%	83.3%
	\bar{x}	0.344	0.666	0.180	0.092	0.369	0.492	0.167
	σ	0.475	0.472	0.385	0.290	0.484	0.500	0.373
КОС	<i>f</i> - ДА	70	139	27	19	16	104	24
	<i>f</i> - НЕ	134	65	177	185	49	100	180
	% - ДА	34.3%	68.1%	13.2%	9.3%	24.6%	51.0%	11.8%
	% - НЕ	65.7%	31.9%	86.8%	90.7%	75.4%	49.0%	88.2%
	\bar{x}	0.343	0.681	0.132	0.093	0.246	0.510	0.118
	σ	0.476	0.467	0.340	0.291	0.434	0.501	0.323
t		0.275	0.532	0.163	0.926	0.087	0.721	0.062

Графикон бр.10 – Инструменти за мислењата на учениците за квалитетот на планирање на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

- а. Пишан официјален документ
- б. Усно
- в. Пополнет формулар
- г. Дневници на учениците
- д. Однесување соодветно на задоволството на учениците
- ѓ. Степенот на учество во активностите во наставата
- е. Степенот на учество во активностите вон наставата

наставата) и категоријата - **е (степенот на учество во активностите вон наставата)**, може да се види дека учениците во Р.С Македонија и Р. Косово своето мислење за квалитетот на планирање на наставата повеќе го даваат усно (категорија – **б**) и преку степенот на учество во активностите во наставата (категорија – **ѓ**). Ова ни го потврдува и аритметичката средина, бидејќи има најголема вредност токму кај овие две инструменти и во Р.С Македонија и во Р. Косово. Сите останати категории малку се употребуваат во двете земји, пришто и вредностите на аритметичката средина за тие категории се помали.

Што се однесува на стандардната девијација, сите вредности во Р.С Македонија и во Р. Косово не се високи, што покажува дека одговорите на различните категории на испитаници во двете земји не се отстапени од аритметичките средини. За проверка на значајноста на разликите помеѓу аритметичките средини, односно разликите во користењето на инструментите во двете земји е аплициран t-тест (што помала вредност на t-тест значи поголема разлика во користење). Од табелата може да се примети дека поголема разлика постои во категориите – **д** и **е** (двете категории повеќе се користат во Р.С Македонија за разлика од Р. Косово).

Од анализата на резултатите од табела бр.23, како и од графиконот бр.10, можеме да констатираме дека учениците своето мислење за квалитетот на планирање на наставата исклучиво го даваат преку усно изразување и преку степенот на учество во активностите во наставата. Добиените одговори од сите испитаници укажуваат дека во основните училишта во двете земји уште се практикува традиционалното вреднување за квалитетот на планирање на наставата.

Ова не посочува кон заклучокот дека поединечната хипотеза 4: „**Учениците своето мислење за квалитетот на планирањето на наставата во Р.С Македонија и**

Р. Косово, не го искажуваат преку современи начини на искажување.“ – се потврдува.

По анализата на сите добиени податоци кои се поврзуваат со процесот на планирање на наставата/курикулумот во основните училишта во Р.С Македонија и во Р. Косово, за кои беа поставени четири поединечни хипотези поврзани со прашањата од прашалниците кои им беа поставени на испитаниците во двете земји, и по нивно поединечно проверување: поединечна хипотеза 4, поединечна хипотеза 3, поединечна хипотеза 2 и поединечна хипотеза 1, сите посебно се потврдија, со што можеме да констатираме дека и посебната хипотеза 1 која гласи: **„За следење на планирањето на наставата/курикулумот од аспект на поучувањето и учењето во Р.С. Македонија и Р. Косово не се користат инструменти што ги опфаќаат сите елементи на современото планирање“** – се потврдува.

2.2 Проверка на посебната хипотеза 2

Посебна хипотеза 2 - **За следење на подготовката на наставата/курикулумот од аспект на поучувањето и учењето во Р.С. Македонија и Р. Косово не се користат инструменти што ги опфаќаат сите елементи на современата подготовка.**

За проверка на посебната хипотеза 2, поставени се три поединешни хипотези, за проверка на кои на испитаниците им беа поставени соодветни прашања, и прибираните резултати не водат кон проверка на овие поединечни хипотези.

2.2.1 Проверка на поединечната хипотеза 1

Поединечна хипотеза 1 - **При подготовката на наставата во Р.С Македонија и Р. Косово, освен на содржините, целите, формите и методите кои неопходно се опфатени, на другите елементи од подготовката не им се посветува некое суштинско значење.**

За проверка на поединечната хипотеза 1, на испитаниците (наставниците, стручните соработници и раководните лица во Република Северна Македонија и во Република Косово) им беше поставено следното прашање: **„Подготовката на наставникот содржи:“**.

Прибираните податоци од сите категории на испитаници за елементите кои ги содржи подготовката на наставникот се прикажани во табели (наставници - табела бр.24.1 и бр.24.2; ученици – табела бр.25; стручни соработници - табела бр.26.1 и бр.26.2;

раководните лица – табела бр.27.1 и бр.27.2). Табелите се поделени поради обемот на податоците и за да бидат појасни за преглед.

Табела бр.24.1 – Одговори на наставниците за содржината на нивната подготовка за наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници										
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж
МКД	159	f- ДА	113	114	74	70	131	134	57	57
		f- НЕ	46	45	85	89	28	25	102	102
		%- ДА	71.07%	71.70%	46.54%	44.03%	82.39%	84.28%	35.85%	35.85%
		%- НЕ	28.93%	28.30%	53.46%	55.97%	17.61%	15.72%	64.15%	64.15%
КОС	48	f- ДА	31	44	27	24	42	46	15	12
		f- НЕ	17	4	21	24	6	2	33	36
		%- ДА	64.58%	91.67%	56.25%	50.00%	87.50%	95.83%	31.25%	25.00%
		%- НЕ	35.42%	8.33%	43.75%	50.00%	12.50%	4.17%	68.75%	75.00%

- а. Идентификација на целите на наставата
- б. Начинот на реализирање на целите
- в. Степенот на усвоеност на содржините
- г. Планирање на специфичните активности на наставата
- д. Форми на наставна работа
- ѓ. Методи на наставна работа
- е. План за проценка на разбирањето на ученикот
- ж. План за распределба на наставата во делот на ангажираност на учениците

Во табелата бр.24.1 се прикажани одговорите на наставниците за содржината на нивната подготовка за наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а** (идентификација на целите на наставата), категоријата - **б** (начинот на реализирање на целите), категоријата – **в** (степенот на усвоеност на содржините), категоријата - **г** (планирање на специфичните активности на наставата), категоријата - **д** (форми на наставна работа), категоријата - **ѓ** (методи на наставна работа), категоријата - **е** (план за проценка на разбирањето на ученикот) и категоријата - **ж** (план за распределба на наставата во делот на ангажираност на учениците). Од табелата јасно се воочува дека според наставниците, во Р.С. Македонија и Р. Косово повеќе се употребуваат категориите – **а, б, д, ѓ**. Најмалку во двете земји се употребуваат категориите – **е, ж**. Иако нема некоја голема разлика во употребата, сепак категориите – **в, г**, во Р. Косово се користат повеќе за разлика од Р.С. Македонија.

Во табелата бр.24.2 се прикажани одговорите на наставниците за содржината на нивната подготовка за наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **з**

(подготовка за постигнување на резултатите од учењето на учениците), категоријата - s (план за распределба на наставата во делот на активно

Табела бр.24.2 – Одговори на наставниците за содржината на нивната подготовка за наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници									
Држава	Вкупно		з	s	и	ј	к	л	љ
МКД	159	f- ДА	72	54	67	65	69	55	50
		f- НЕ	87	105	92	94	90	104	109
		%- ДА	45.28%	33.96%	42.14%	40.88%	43.40%	34.59%	31.45%
		%- НЕ	54.72%	66.04%	57.86%	59.12%	56.60%	65.41%	68.55%
КОС	48	f- ДА	19	7	8	13	28	20	12
		f- НЕ	29	41	40	35	20	28	36
		%- ДА	39.58%	14.58%	16.67%	27.08%	58.33%	41.67%	25.00%
		%- НЕ	60.42%	85.42%	83.33%	72.92%	41.67%	58.33%	75.00%

- з. Подготовка за постигнување на резултатите од учењето на учениците
- s. План за распределба на наставата во делот на активно предавање на наставникот
- и. Креирање на реална временска рамка
- ј. План за заокружување на наставниот час
- к. Степен на квалитет на интеракциската комуникација помеѓу наставникот и учениците
- л. Степен на квалитет на интеракциската комуникација помеѓу учениците
- љ. Соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците

предавање на наставникот), категоријата – и (креирање на реална временска рамка), категоријата - ј (план за заокружување на наставниот час), категоријата - к (степен на квалитет на интеракциската комуникација помеѓу наставникот и учениците), категоријата - л (степен на квалитет на интеракциската комуникација помеѓу учениците) и категоријата - љ (соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците). Од табелата јасно се воочува дека според наставниците, во Р.С Македонија и Р. Косово сите категории освен категоријата – к, подпросечно или малку се употребуваат. Категоријата – к во Р. Косово се користи повеќе за разлика од Р.С Македонија.

Табела бр.25 – Одговори на учениците за содржината на подготовката на наставниците за наставата во Р.С Македонија и Р. Косово

Ученици			
Држава	Вкупно		л
МКД	438	f - ДА	104
		f - НЕ	334
		% - ДА	23.74%
		% - НЕ	76.26%

КОС	139	f - ДА	21
		f - НЕ	118
		% - ДА	15.11%
		% - НЕ	84.89%

Во табелата бр.25, постои само категоријата - л (**степен на квалитет на интеракциската комуникација помеѓу учениците**), бидејќи учениците беа испрашани само за таа категорија од содржината на подготовката на наставниците за наставата во Р.С Македонија и Р. Косово. Од табелата јасно се воочува дека според учениците, во Р.С Македонија и Р. Косово, степенот на квалитет на интеракциската комуникација помеѓу учениците малку се употребува од страна на наставниците.

Табела бр.26.1 – Одговори на стручните соработници за содржината на подготовката на наставниците за наставата во Р.С Македонија и Р. Косово

Стручни соработници										
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж
МКД	43	f-ДА	39	35	25	21	37	37	22	22
		f-НЕ	4	8	18	22	6	6	21	21
		%-ДА	90.70%	81.40%	58.14%	48.84%	86.05%	86.05%	51.16%	51.16%
		%-НЕ	9.30%	18.60%	41.86%	51.16%	13.95%	13.95%	48.84%	48.84%
КОС	6	f-ДА	2	4	3	2	6	6	2	1
		f-НЕ	4	2	3	4	0	0	4	5
		%-ДА	33.33%	66.67%	50.00%	33.33%	100.00%	100.00%	33.33%	16.67%
		%-НЕ	66.67%	33.33%	50.00%	66.67%	0.00%	0.00%	66.67%	83.33%

Во табелата бр.26.1 се прикажани одговорите на стручните соработници за содржината на подготовката на наставникот за наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - а (**идентификација на целите на наставата**), категоријата - б (**начинот на реализирање на целите**), категоријата – в (**степенот на усвоеност на содржините**), категоријата - г (**планирање на специфичните активности на наставата**), категоријата - д (**форми на наставна работа**), категоријата - ѓ (**методи на наставна работа**), категоријата - е (**план за проценка на разбирањето на ученикот**) и категоријата - ж (**план за распределба на наставата во делот на ангажираност на учениците**). Од табелата јасно се воочува дека според стручните соработници, наставниците во Р.С Македонија и Р. Косово повеќе ги употребуваат категориите – б, в, д, ѓ. Најмалку во двете земји се употребува категоријата – г. Разлика во употребата има

во категориите - **а, е, ж**, кои во Р.С Македонија се користат повеќе за разлика од Р. Косово.

Табела бр.26.2 – Одговори на стручните соработници за содржината на подготовката на наставниците за наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници									
Држава	Вкупно		з	s	и	ј	к	л	љ
МКД	43	f-ДА	23	13	20	21	16	15	17
		f-НЕ	20	30	23	22	27	28	26
		%-ДА	53.49%	30.23%	46.51%	48.84%	37.21%	34.88%	39.53%
		%-НЕ	46.51%	69.77%	53.49%	51.16%	62.79%	65.12%	60.47%
КОС	6	f-ДА	2	2	1	1	3	2	0
		f-НЕ	4	4	5	5	3	4	6
		%-ДА	33.33%	33.33%	16.67%	16.67%	50.00%	33.33%	0.00%
		%-НЕ	66.67%	66.67%	83.33%	83.33%	50.00%	66.67%	100.00%

Во табелата бр.26.2 се прикажани одговорите на стручните соработници за содржината на подготовката на наставникот за наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **з (подготовка за постигнување на резултатите од учењето на учениците)**, категоријата - **s (план за распределба на наставата во делот на активно предавање на наставникот)**, категоријата – **и (креирање на реална временска рамка)**, категоријата - **ј (план за заокружување на наставниот час)**, категоријата - **к (степен на квалитет на интеракциската комуникација помеѓу наставникот и учениците)**, категоријата - **л (степен на квалитет на интеракциската комуникација помеѓу учениците)** и категоријата - **љ (соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците)**. Од табелата јасно се воочува дека според одговорите на стручните соработници, наставниците во Р.С Македонија и Р. Косово сите категории освен категориите – **з, к**, подпросечно или малку ги употребуваат. Категоријата – **з** во Р.С Македонија се користи повеќе за разлика од Р. Косово, а категоријата – **к**, повеќе се користи во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија.

Во табелата бр.27.1 се прикажани одговорите на раководните лица за содржината на подготовката на наставникот за наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а (идентификација на целите на наставата)**, категоријата - **б (начинот на реализирање на целите)**, категоријата – **в (степенот на усвоеност на содржините)**,

Табела бр.27.1 – Одговори на раководните лица за содржината на подготовката на наставниците за наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица										
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж
МКД	31	f-ДА	28	22	17	13	25	28	15	6
		f-НЕ	3	9	14	18	6	3	16	25
		%-ДА	90.32%	70.97%	54.84%	41.94%	80.65%	90.32%	48.39%	19.35%
		%-НЕ	9.68%	29.03%	45.16%	58.06%	19.35%	9.68%	51.61%	80.65%
КОС	11	f-ДА	9	8	6	4	9	10	4	2
		f-НЕ	2	3	5	7	2	1	7	9
		%-ДА	81.82%	72.73%	54.55%	36.36%	81.82%	90.91%	36.36%	18.18%
		%-НЕ	18.18%	27.27%	45.45%	63.64%	18.18%	9.09%	63.64%	81.82%

категијата - г (планирање на специфичните активности на наставата), категијата - д (форми на наставна работа), категијата - ѓ (методи на наставна работа), категијата - е (план за проценка на разбирањето на ученикот) и категијата - ж (план за распределба на наставата во делот на ангажираност на учениците). Од табелата јасно се воочува дека според стручните соработници, наставниците во Р.С Македонија и Р. Косово повеќе ги употребуваат категориите – а, б, в, д, ѓ, а од друга страна категориите – г, е, ж, најмалку се употребуваат во двете земји.

Табела бр.27.2 – Одговори на раководните лица за содржината на подготовката на наставниците за наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица									
Држава	Вкупно		з	с	и	ј	к	л	љ
МКД	31	f-ДА	14	4	11	13	9	8	7
		f-НЕ	17	27	20	18	22	23	24
		%-ДА	45.16%	12.90%	35.48%	41.94%	29.03%	25.81%	22.58%
		%-НЕ	54.84%	87.10%	64.52%	58.06%	70.97%	74.19%	77.42%
КОС	11	f-ДА	4	2	2	5	6	3	2
		f-НЕ	7	9	9	6	5	8	9
		%-ДА	36.36%	18.18%	18.18%	45.45%	54.55%	27.27%	18.18%
		%-НЕ	63.64%	81.82%	81.82%	54.55%	45.45%	72.73%	81.82%

Во табелата бр.27.2 се прикажани одговорите на раководните лица за содржината на подготовката на наставникот за наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категијата - з (подготовка за постигнување на резултатите од учењето на учениците), категијата - с (план за распределба на наставата во делот на активно предавање на наставникот), категијата – и (креирање на реална временска рамка), категијата - ј (план за заокружување на наставниот час), категијата - к (степен на квалитет на интеракциската комуникација помеѓу наставникот и

учениците), категоријата - л (степен на квалитет на интеракциската комуникација помеѓу учениците) и категоријата - љ (соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците). Од табелата јасно се воочува дека според одговорите на раководните лица, наставниците во Р.С Македонија и Р. Косово сите категории малку ги употребуваат, освен категоријата - к, која во Р.С Македонија се користи малку, а во Р. Косово се користи повеќе.

За да биде порелевантна нашата анализа кон целите на истражувањето, потребно е да вршиме компарација на вкупниот број на испитаници од Р.С Македонија со вкупниот број на испитаници од Р. Косово. Резултатите од таквата анализа се прикажани во табела бр.28.1, 28.2 како и на графикон бр.11.

Табела бр.28.1 – Одговори за содржината на подготовката на наставникот во Р.С. Македонија и Р. Косово

8. Подготовката на наставникот содржи									
		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж
МКД	<i>f</i> - ДА	180	171	116	104	193	199	94	85
	<i>f</i> - НЕ	53	62	117	129	40	34	139	148
	% - ДА	77.3%	73.4%	49.8%	44.6%	82.8%	85.4%	40.3%	36.5%
	% - НЕ	22.7%	26.6%	50.2%	55.4%	17.2%	14.6%	59.7%	63.5%
	\bar{x}	0.773	0.734	0.498	0.446	0.828	0.854	0.403	0.365
	σ	0.420	0.443	0.501	0.498	0.378	0.354	0.492	0.482
КОС	<i>f</i> - ДА	42	56	36	30	57	62	21	15
	<i>f</i> - НЕ	23	9	29	35	8	3	44	50
	% - ДА	64.6%	86.2%	55.4%	46.2%	87.7%	95.4%	32.3%	23.1%
	% - НЕ	35.4%	13.8%	44.6%	53.8%	12.3%	4.6%	67.7%	76.9%
	\bar{x}	0.646	0.862	0.554	0.462	0.877	0.954	0.323	0.231
	σ	0.482	0.348	0.501	0.502	0.331	0.211	0.471	0.425
<i>t</i>	0.058	0.006	0.302	0.603	0.183	0.005	0.293	0.106	

Во табелата бр.28.1 се прикажани сите одговори на категориите на испитаници за содржината на подготовката на наставникот за наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - а (идентификација на целите на наставата), категоријата - б (начинот на реализирање на целите), категоријата – в (степенот на усвоеност на содржините), категоријата - г (планирање на специфичните активности на наставата), категоријата - д (форми на наставна работа), категоријата - ѓ (методи на наставна работа), категоријата - е (план за проценка на разбирањето на ученикот) и категоријата - ж (план за распределба на наставата во делот на ангажираност на

учениците). Од табелата може да се види дека категориите – **а, б, д, г**, најмногу се употребуваат во двете земји, додека останатите категории се употребуваат просечно или малку. Ова ни го потврдува и аритметичката средина, бидејќи има најголема вредност токму кај категориите - **а, б, д, г**, и во Р.С Македонија и во Р. Косово. За останатите категории вредностите на аритметичката средина се помали.

Што се однесува на стандардната девијација, сите вредности во Р.С Македонија и во Р. Косово не се високи, што покажува дека одговорите на различните категории на испитаници во двете земји не се отстапени од аритметичките средини. За проверка на значајноста на разликите помеѓу аритметичките средини, односно разликите во користењето на инструментите во двете земји е аплициран t-тест (што помала вредност на t-тест значи поголема разлика во користење). Од табелата може да се примети дека поголема разлика постои во категориите – **б** и **г** (двете категории повеќе се користат во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија).

Во табелата бр.28.2 се прикажани сите одговори на категориите на испитаници за содржината на подготовката на наставникот за наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **з (подготовка за постигнување на резултатите од учењето на учениците)**, категоријата - **с (план за распределба на наставата во делот на активно предавање на наставникот)**, категоријата – **и (креирање на реална временска рамка)**, категоријата - **ј (план за заокружување на наставниот час)**, категоријата - **к (степен на квалитет на интеракциската комуникација помеѓу наставникот и учениците)**, категоријата - **л (степен на квалитет на интеракциската комуникација помеѓу учениците)** и категоријата - **љ (соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците)**.

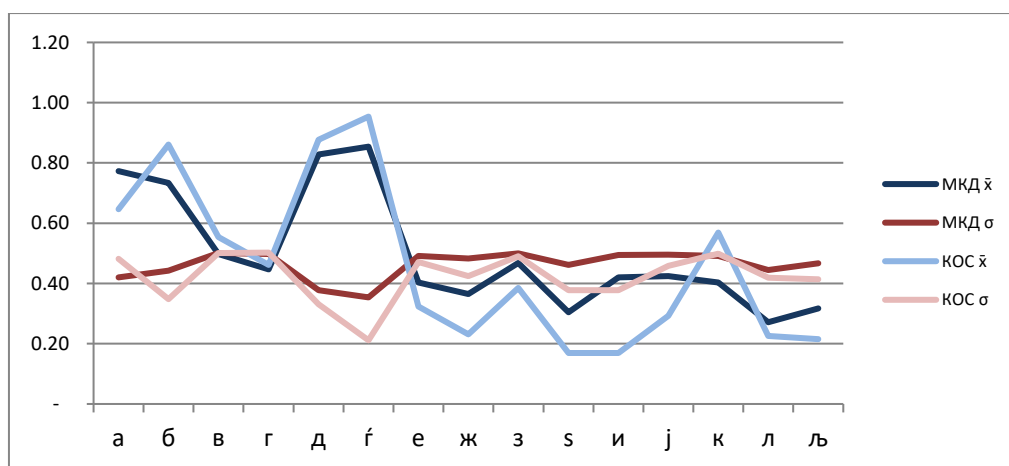
Табела бр.28.2 – Одговори за содржината на подготовката на наставникот во Р.С. Македонија и Р. Косово

8. Подготовката на наставникот содржи								
		з	с	и	ј	к	л	љ
МКД	<i>f</i> - ДА	109	71	98	99	94	182	74
	<i>f</i> - НЕ	124	162	135	134	139	489	159
	% - ДА	46.8%	30.5%	42.1%	42.5%	40.3%	27.1%	31.8%
	% - НЕ	53.2%	69.5%	57.9%	57.5%	59.7%	72.9%	68.2%
	\bar{x}	0.468	0.305	0.421	0.425	0.403	0.271	0.318
	σ	0.500	0.461	0.495	0.495	0.492	0.445	0.467

КОС	<i>f</i> - ДА	25	11	11	19	37	46	14
	<i>f</i> - НЕ	40	54	54	46	28	158	51
	% - ДА	38.5%	16.9%	16.9%	29.2%	56.9%	22.5%	21.5%
	% - НЕ	61.5%	83.1%	83.1%	70.8%	43.1%	77.5%	78.5%
	\bar{x}	0.385	0.169	0.169	0.292	0.569	0.225	0.215
	σ	0.490	0.378	0.378	0.458	0.499	0.419	0.414
<i>t</i>	0.301	0.023	0.000*	0.077	0.015	0.213	0.347	

Од табелата може да се види дека сите категории просечно или малку се употребуваат во двете земји, освен категоријата – **к**, која во Р. Косово се употребува повеќе за разлика од Р.С Македонија. Ова ни го потврдуваат и вредностите на аритметичките средини, кои за сите категории имаат мали вредности, освен категоријата – **к**, во Р. Косово.

Што се однесува до стандардната девијација, сите вредности во Р.С Македонија и во Р. Косово не се високи, што покажува дека одговорите на различните категории на испитаници во двете земји не се отстапени од аритметичките средини. За проверка на значајноста на разликите помеѓу аритметичките средини, односно разликите во користењето на инструментите во двете земји е аплициран t-тест (што помала вредност на t-тест значи поголема разлика во користење). Од табелата може да се примети дека поголема разлика постои во категориите – **с**, **и**, **к** (категиорите – **с**, **и**, повеќе се користат во Р.С Македонија за разлика од Р. Косово, а од друга страна категоријата - **к** повеќе се користи во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија).

* 0.000 е вредноста 0.0003771 односно $3.771e^{-04}$.

Графикон бр.11 – Одговори за содржината на подготовката на наставникот во Р.С. Македонија и Р. Косово

- а. Идентификација на целите на наставата
- б. Начинот на реализирање на целите
- в. Степенот на усвоеност на содржините
- г. Планирање на специфичните активности на наставата
- д. Форми на наставна работа
- ѓ. Методи на наставна работа
- е. План за проценка на разбирањето на ученикот
- ж. План за распределба на наставата во делот на ангажираност на учениците
- з. Подготовка за постигнување на резултатите од учењето на учениците
- с. План за распределба на наставата во делот на активно предавање на наставникот
- и. Креирање на реална временска рамка
- ј. План за заокружување на наставниот час
- к. Степен на квалитет на интеракциската комуникација помеѓу наставникот и учениците
- л. Степен на квалитет на интеракциската комуникација помеѓу учениците
- љ. Соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците

Од анализата на резултатите од табела бр.28.1, 28.2, како и од графиконот бр.11, можеме да констатираме дека наставниците при составување на подготовката за наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово повеќе внимание посветуваат на следниве категории: - **а (идентификацијата на целите на наставата), - б (начинот на реализирање на целите), - д (форми на наставна работа) и – ѓ (методи на наставна работа).**

Ова не посочува кон заклучокот дека поединечната хипотеза 1 – **„При подготовката на наставата во Р.С Македонија и Р. Косово, освен на содржините, целите, формите и методите кои неопходно се опфатени, на другите елементи од подготовката не им се посветува некое суштинско значење“** – се потврдува.

2.2.2 Проверка на поединечната хипотеза 2

Поединечна хипотеза 2 - Подготовката на учениците за наставата во Р.С Македонија и Р. Косово не содржи други значајни елементи освен средствата содржани во нивните ташни.

За проверка на поединечната хипотеза 2, на испитаниците (наставниците, учениците, стручните соработници и раководните лица во Република Северна

Македонија и во Република Косово) им беше поставено следното прашање: „Подготовката на ученикот содржи:“.

Прибираните податоци од сите категории на испитаници за елементите кои ги содржи подготовката на ученикот се прикажани во табели (наставници - табела бр.29; ученици – табела бр.30; стручни соработници - табела бр.31; раководните лица – табела бр.32).

Табела бр.29 – Одговори на наставниците за содржината на подготовката на ученикот за наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници												
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж	з	с
МКД	159	f-ДА	108	80	67	118	94	54	39	102	91	58
		f-НЕ	51	79	92	41	65	105	120	57	68	101
		%-ДА	67.92%	50.31%	42.14%	74.21%	59.12%	33.96%	24.53%	64.15%	57.23%	36.48%
		%-НЕ	32.08%	49.69%	57.86%	25.79%	40.88%	66.04%	75.47%	35.85%	42.77%	63.52%
КОС	48	f-ДА	35	22	18	42	21	13	4	22	24	11
		f-НЕ	13	26	30	6	27	35	44	26	24	37
		%-ДА	72.92%	45.83%	37.50%	87.50%	43.75%	27.08%	8.33%	45.83%	50.00%	22.92%
		%-НЕ	27.08%	54.17%	62.50%	12.50%	56.25%	72.92%	91.67%	54.17%	50.00%	77.08%

- а. Информации за содржината на наставата
- б. Насоки за читање и истражување за одредена лекција
- в. Информации за реализација на интеракциска настава
- г. Наставни средства на ученикот (книги, тетратки и др.)
- д. Мотивација и ангажирање за работата што следува
- ѓ. Психолошка спремност преку поткренување на силата на умот
- е. Психолошка спремност преку вложување на одреден напор
- ж . Поттикнување на учениците за постигнување на успех
- з. Начин на меѓусебна соработка помеѓу учениците
- с. Комуникација со родителите

Во табелата бр.29 се прикажани одговорите на наставниците за содржината на подготовката на ученикот за наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а (информации за содржината на наставата)**, категоријата - **б (насоки за читање и истражување за одредена лекција)**, категоријата – **в (информации за реализација на интеракциска настава)**, категоријата - **г (наставни средства на ученикот (книги, тетратки и др.))**, категоријата - **д (мотивација и ангажирање за работата што**

следува), категоријата - **ѓ** (психолошка спремност преку поткренување на силата на умот), категоријата - **е** (психолошка спремност преку вложување на одреден напор) и категоријата - **ж** (поттикнување на учениците за постигнување на успех), категоријата – **з** (начин на меѓусебна соработка помеѓу учениците) и категоријата – **с** (комуникација со родителите). Од табелата јасно се воочува дека според наставниците, во Р.С Македонија и Р. Косово повеќе се употребуваат категориите – **а, г, з**. Најмалку во двете земји се употребуваат категориите – **в, ѓ, е, с**. Од друга страна категориите – **б, д, ж**, во Р.С Македонија се користат повеќе за разлика од Р. Косово.

Табела бр.30 – Одговори на учениците за содржината на нивната подготовка за наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Ученици											
Држава	Вкупно		а	б	в	д	ѓ	е	ж	з	с
МКД	438	<i>f</i> -ДА	148	154	86	148	141	136	164	104	55
		<i>f</i> -НЕ	290	284	352	290	297	302	274	334	383
		%-ДА	33.79%	35.16%	19.63%	33.79%	32.19%	31.05%	37.44%	23.74%	12.56%
		%-НЕ	66.21%	64.84%	80.37%	66.21%	67.81%	68.95%	62.56%	76.26%	87.44%
КОС	139	<i>f</i> -ДА	78	70	19	35	27	21	30	21	18
		<i>f</i> -НЕ	61	69	120	104	112	118	109	118	121
		%-ДА	56.12%	50.36%	13.67%	25.18%	19.42%	15.11%	21.58%	15.11%	12.95%
		%-НЕ	43.88%	49.64%	86.33%	74.82%	80.58%	84.89%	78.42%	84.89%	87.05%

Во табелата бр.30 се прикажани одговорите на учениците за содржината на подготовката на ученикот за наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а** (информации за содржината на наставата), категоријата - **б** (насоки за читање и истражување за одредена лекција), категоријата – **в** (информации за реализација на интеракциска настава), категоријата - **д** (мотивација и ангажирање за работата што следува), категоријата - **ѓ** (психолошка спремност преку поткренување на силата на умот), категоријата - **е** (психолошка спремност преку вложување на одреден напор) и категоријата - **ж** (поттикнување на учениците за постигнување на успех), категоријата – **з** (начин на меѓусебна соработка помеѓу учениците) и категоријата – **с** (комуникација со родителите). Од табелата јасно се воочува дека според учениците, во Р.С Македонија и Р. Косово малку се употребуваат сите категории, освен категориите – **а, б**, кои повеќе се употребуваат во Р. Косово.

Во табелата бр.31 се прикажани одговорите на стручните соработници за содржината на подготовката на ученикот за

Табела бр.31 – Одговори на стручните соработници за содржината на подготовката на ученикот за наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници												
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж	з	с
МКД	43	f-ДА	20	19	14	34	26	15	13	29	20	15
		f-НЕ	23	24	29	9	17	28	30	14	23	28
		%-ДА	46.51%	44.19%	32.56%	79.07%	60.47%	34.88%	30.23%	67.44%	46.51%	34.88%
		%-НЕ	53.49%	55.81%	67.44%	20.93%	39.53%	65.12%	69.77%	32.56%	53.49%	65.12%
КОС	6	f-ДА	1	0	1	3	1	0	0	3	2	2
		f-НЕ	5	6	5	3	5	6	6	3	4	4
		%-ДА	16.67%	0.00%	16.67%	50.00%	16.67%	0.00%	0.00%	50.00%	33.33%	33.33%
		%-НЕ	83.33%	100.00%	83.33%	50.00%	83.33%	100.00%	100.00%	50.00%	66.67%	66.67%

наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а** (информации за содржината на наставата), категоријата - **б** (насоки за читање и истражување за одредена лекција), категоријата – **в** (информации за реализација на интеракциска настава), категоријата - **г** (наставни средства на ученикот (книги, тетратки и др.)), категоријата - **д** (мотивација и ангажирање за работата што следува), категоријата - **ѓ** (психолошка спремност преку поткренување на силата на умот), категоријата - **е** (психолошка спремност преку вложување на одреден напор) и категоријата - **ж** (поттикнување на учениците за постигнување на успех), категоријата – **з** (начин на меѓусебна соработка помеѓу учениците) и категоријата – **с** (комуникација со родителите). Од табелата јасно се воочува дека според стручните соработници, во Р.С. Македонија и Р. Косово повеќе се употребуваат категориите – **г, ж**. Најмалку во двете земји се употребуваат категориите – **а, б, в, ѓ, е, з, с**. Од друга страна категоријата – **д**, во Р.С. Македонија се користи повеќе за разлика од Р. Косово.

Во табелата бр.32 се прикажани одговорите на раководните лица за содржината на подготовката на ученикот за наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а** (информации за содржината на наставата), категоријата - **б** (насоки за читање и истражување за одредена лекција), категоријата – **в** (информации за

реализација на интеракциска настава), категоријата - г (наставни средства на ученикот (книги, тетратки и др.),

Табела бр.32 – Одговори на раководните лица за содржината на подготовката на ученикот за наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица												
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж	з	с
МКД	31	f-ДА	14	7	9	20	13	10	7	17	17	12
		f-НЕ	17	24	22	11	18	21	24	14	14	19
		%-ДА	45.16%	22.58%	29.03%	64.52%	41.94%	32.26%	22.58%	54.84%	54.84%	38.71%
		%-НЕ	54.84%	77.42%	70.97%	35.48%	58.06%	67.74%	77.42%	45.16%	45.16%	61.29%
КОС	11	f-ДА	3	1	2	6	4	3	2	3	4	2
		f-НЕ	8	10	9	5	7	8	9	8	7	9
		%-ДА	27.27%	9.09%	18.18%	54.55%	36.36%	27.27%	18.18%	27.27%	36.36%	18.18%
		%-НЕ	72.73%	90.91%	81.82%	45.45%	63.64%	72.73%	81.82%	72.73%	63.64%	81.82%

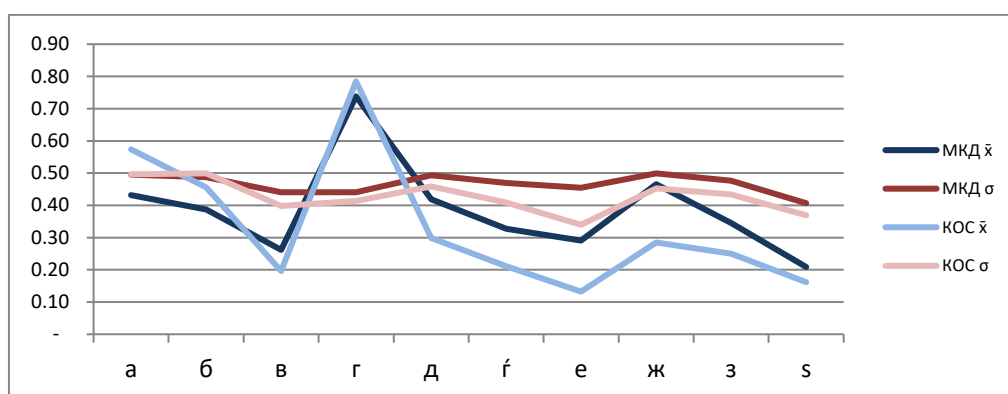
категоријата - д (мотивација и ангажирање за работата што следува), категоријата - ѓ (психолошка спремност преку поткренување на силата на умот), категоријата - е (психолошка спремност преку вложување на одреден напор) и категоријата - ж (поттикнување на учениците за постигнување на успех), категоријата – з (начин на меѓусебна соработка помеѓу учениците) и категоријата – с (комуникација со родителите). Од табелата јасно се воочува дека според раководните лица, во Р.С. Македонија и Р. Косово повеќе се употребуваат категориите – г. Најмалку во двете земји се употребуваат категориите – а, б, в, д, ѓ, е, с. Од друга страна категориите – ж, з, во Р.С. Македонија се користат повеќе за разлика од Р. Косово.

Табела бр.33 – Одговори за содржината на подготовката на ученикот во Р.С. Македонија и Р. Косово

9. Подготовката на ученикот содржи											
		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж	з	с
М	f-ДА	290	260	176	172	281	220	195	312	232	140

К Д	<i>f</i> - НЕ	381	411	495	61	390	451	476	359	439	531
	%-ДА	43.2%	38.7%	26.2%	73.8%	41.9%	32.8%	29.1%	46.5%	34.6%	20.9%
	%- НЕ	56.8%	61.3%	73.8%	26.2%	58.1%	67.2%	70.9%	53.5%	65.4%	79.1%
	\bar{x}	0.432	0.387	0.262	0.738	0.419	0.328	0.291	0.465	0.346	0.209
	σ	0.496	0.488	0.440	0.441	0.494	0.470	0.454	0.499	0.476	0.407
К О С	<i>f</i> - ДА	117	93	40	51	61	43	27	58	51	33
	<i>f</i> - НЕ	87	111	164	14	143	161	177	146	153	171
	%- ДА	57.4%	45.6%	19.6%	78.5%	29.9%	21.1%	13.2%	28.4%	25.0%	16.2%
	%- НЕ	42.6%	54.4%	80.4%	21.5%	70.1%	78.9%	86.8%	71.6%	75.0%	83.8%
	\bar{x}	0.574	0.456	0.196	0.785	0.299	0.211	0.132	0.284	0.250	0.162
	σ	0.496	0.499	0.398	0.414	0.459	0.409	0.340	0.452	0.434	0.369

<i>t</i>	0.001	0.058	0.039	0.317	0.002	0.001	0.000*	0.000**	0.007	0.105
----------	--------------	-------	-------	-------	--------------	--------------	---------------	----------------	--------------	-------

Графикон бр.12 – Одговори за содржината на подготовката на ученикот во Р.С. Македонија и Р. Косово

- Информации за содржината на наставата
- Насоки за читање и истражување за одредена лекција
- Информации за реализација на интеракциска настава
- Наставни средства на ученикот (книги, тетратки и др.)
- Мотивација и ангажирање за работата што следува
- Психолошка спремност преку поткренување на силата на умот
- Психолошка спремност преку вложување на одреден напор
- Поттикнување на учениците за постигнување на успех
- Начин на меѓусебна соработка помеѓу учениците
- Комуникација со родителите

За да биде порелевантна нашата анализа кон целите на истражувањето, потребно е да вршиме компарација на вкупниот број на испитаници од Р.С Македонија со

* 0.000 е вредноста 0.0000001396 односно $1.396 \cdot 10^{-7}$.

** 0.000 е вредноста 0.0000001916 односно $1.916 \cdot 10^{-6}$.

вкупниот број на испитаници од Р. Косово. Резултатите од таквата анализа се прикажани во табела бр.33 и на графикон бр.12.

Во табелата бр.33 се прикажани сите одговори на категориите на испитаници за содржината на подготовката на ученикот за наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а** (**информации за содржината на наставата**), категоријата - **б** (**насоки за читање и истражување за одредена лекција**), категоријата – **в** (**информации за реализација на интеракциска настава**), категоријата - **г** (**наставни средства на ученикот (книги, тетратки и др.)**), категоријата - **д** (**мотивација и ангажирање за работата што следува**), категоријата - **ѓ** (**психолошка спремност преку поткренување на силата на умот**), категоријата - **е** (**психолошка спремност преку вложување на одреден напор**), категоријата - **ж** (**поттикнување на учениците за постигнување на успех**), категоријата – **з** (**начин на меѓусебна соработка помеѓу учениците**) и категоријата – **с** (**комуникација со родителите**). Од табелата може да се види дека само категоријата – **г** (**наставни средства на ученикот (книги, тетратки и др.)**) најмногу се употребува во двете земји, додека останатите категории - **б, в, д, ѓ, е, ж, з, с**, во двете земји се употребуваат просечно или малку. Категоријата – **а**, повеќе се користи во Р. Косово, додека во Р.С Македонија се користи малку. Ова ни го потврдува и аритметичката средина, бидејќи има најголема вредност во двете земји само кај категоријата - **г**, односно во Р. Косово и кај категоријата – **а**, додека кај останатите категории има мали вредности и во Р.С Македонија и во Р. Косово.

Што се однесува на стандардната девијација, сите вредности во Р.С Македонија и во Р. Косово не се високи, што покажува дека одговорите на различните категории на испитаници во двете земји не се отстапени од аритметичките средини. За проверка на значајноста на разликите помеѓу аритметичките средини, односно разликите во користењето на инструментите во двете земји е аплициран t-тест (што помала вредност на t-тест значи поголема разлика во користење). Од табелата може да се примети дека поголема разлика постои во категориите – **а, д, ѓ, е, ж, з** (освен категоријата – **а**, која повеќе се користи во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија, сите останати категории, иако малку се користат, сепак постои разлика во користењето, односно се користат повеќе во Р.С Македонија за разлика од Р. Косово).

Од анализата на резултатите од табела бр.33, како и од графиконот бр.12, можеме да констатираме дека наставниците за содржината на подготовката на учениците за наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, повеќе се фокусирани кон употребата на категоријата - **г** (**наставни средства на ученикот (книги, тетратки и др.)**)

Ова не посочува кон заклучокот дека поединечната хипотеза 2 – „Подготовката на учениците за наставата во Р.С Македонија и Р. Косово не содржи други значајни елементи освен средствата содржани во нивните ташни“ – се потврдува.

2.2.3 Проверка на поединечната хипотеза 3

Поединечна хипотеза 3 - Не постои некоја значајна разлика во користењето на материјално-техничката подготовка во наставата во Р.С Македонија и во Р. Косово.

За проверка на поединечната хипотеза 3, на испитаниците (наставниците, учениците, стручните соработници и раководните лица во Република Северна Македонија и во Република Косово) им беше поставено следното прашање: „Материјално-техничката подготовка на наставата содржи:“.

Прибираните податоци од сите категории на испитаници за материјално-техничката подготовка на наставата во Република Северна Македонија и во Република Косово се прикажани во табели (наставници - табела бр.34; ученици – табела бр.35; стручни соработници - табела бр.36; раководни лица – табела бр.37).

Табела бр.34 – Одговори на наставниците за содржината на материјално-техничката подготовка на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници									
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е
МКД	159	f-ДА	96	58	90	121	64	87	82
		f-НЕ	63	101	69	38	95	72	77
		%-ДА	60.38%	36.48%	56.60%	76.10%	40.25%	54.72%	51.57%
		%-НЕ	39.62%	63.52%	43.40%	23.90%	59.75%	45.28%	48.43%
КОС	48	f-ДА	29	16	28	42	21	21	26
		f-НЕ	19	32	20	6	27	27	22
		%-ДА	60.42%	33.33%	58.33%	87.50%	43.75%	43.75%	54.17%
		%-НЕ	39.58%	66.67%	41.67%	12.50%	56.25%	56.25%	45.83%

- а. Визуелни наставни средства
- б. Аудитивни наставни средства
- в. Аудио-визуелни наставни средства
- г. Текстуални наставни средства
- д. Мултимедијални наставни средства
- ѓ. Технички помагала во наставата
- е. Дигитални и паметни (smart) наставни средства

Во табелата бр.34 се прикажани одговорите на наставниците за содржината на материјално-техничката подготовка на наставата во Република Северна Македонија и во Република Косово, од категоријата - **а (визуелни наставни средства)**, категоријата - **б (аудитивни наставни средства)**, категоријата - **в (аудио-визуелни наставни средства)**, категоријата - **г (текстуални наставни средства)**, категоријата - **д (мултимедијални наставни средства)**, категоријата - **ѓ (технички помагала во наставата)** и категоријата - **е (дигитални и паметни (smart) наставни средства)**. Од табелата јасно се воочува дека според наставниците, во Р.С Македонија и Р. Косово повеќе се употребуваат категориите – **а, в, г, е**. Најмалку во двете земји се употребуваат категориите – **б, д**. Од друга страна категоријата – **ѓ**, во Р.С Македонија се користи повеќе за разлика од Р. Косово.

Табела бр.35 – Одговори на учениците за содржината на материјално-техничката подготовка на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Ученици							
Држава	Вкупно		а	б	г	ѓ	е
МКД	438	<i>f</i> -ДА	27	20	251	49	166
		<i>f</i> -НЕ	411	418	187	389	272
		%-ДА	6.16%	4.57%	57.31%	11.19%	37.90%
		%-НЕ	93.84%	95.43%	42.69%	88.81%	62.10%
КОС	139	<i>f</i> -ДА	11	3	80	29	61
		<i>f</i> -НЕ	128	136	59	110	78
		%-ДА	7.91%	2.16%	57.55%	20.86%	43.88%
		%-НЕ	92.09%	97.84%	42.45%	79.14%	56.12%

Во табелата бр.35 се прикажани одговорите на учениците за содржината на материјално-техничката подготовка на наставата во Република Северна Македонија и во Република Косово, од категоријата - **а (визуелни наставни средства)**, категоријата - **б (аудитивни наставни средства)**, категоријата - **г (текстуални наставни средства)**, категоријата - **ѓ (технички помагала во наставата)** и категоријата - **е (дигитални и паметни (smart) наставни средства)**. Од табелата јасно се воочува дека според учениците, во Р.С Македонија и Р. Косово освен категоријата – **г**, која повеќе се употребува во двете земји, останатите категории малку се употребуваат и во Р.С Македонија и во Р. Косово.

Табела бр.36 – Одговори на стручните соработници за содржината на материјално-техничката подготовка на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници									
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е
МКД	43	<i>f</i> -ДА	26	19	26	34	17	26	28
		<i>f</i> -НЕ	17	24	17	9	26	17	15
		%-ДА	60.47%	44.19%	60.47%	79.07%	39.53%	60.47%	65.12%
		%-НЕ	39.53%	55.81%	39.53%	20.93%	60.47%	39.53%	34.88%
КОС	6	<i>f</i> -ДА	5	4	4	6	2	2	2
		<i>f</i> -НЕ	1	2	2	0	4	4	4
		%-ДА	83.33%	66.67%	66.67%	100.00%	33.33%	33.33%	33.33%
		%-НЕ	16.67%	33.33%	33.33%	0.00%	66.67%	66.67%	66.67%

Во табелата бр.36 се прикажани одговорите на стручните соработници за содржината на материјално-техничката подготовка на наставата во Република Северна Македонија и во Република Косово, од категоријата - **а (визуелни наставни средства)**, категоријата - **б (аудитивни наставни средства)**, категоријата – **в (аудио-визуелни наставни средства)**, категоријата - **г (текстуални наставни средства)**, категоријата - **д (мултимедијални наставни средства)**, категоријата - **ѓ (технички помагала во наставата)** и категоријата - **е (дигитални и паметни (smart) наставни средства)**. Од табелата јасно се воочува дека според стручните соработници, во Р.С Македонија повеќе се употребуваат категориите – **а, в, г, ѓ, е**, додека во Р. Косово повеќе се употребуваат категориите – **а, б, в, г**. Најмалку во Р.С Македонија се употребуваат категориите – **б, д**. Од друга страна, во Р. Косово најмалку се употребуваат категориите – **д, ѓ, е**.

Табела бр.37 – Одговори на раководните лица за содржината на материјално-техничката подготовка на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица									
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е
МКД	31	<i>f</i> -ДА	16	11	21	20	17	18	19
		<i>f</i> -НЕ	15	20	10	11	14	13	12
		%-ДА	51.61%	35.48%	67.74%	64.52%	54.84%	58.06%	61.29%
		%-НЕ	48.39%	64.52%	32.26%	35.48%	45.16%	41.94%	38.71%
КОС	11	<i>f</i> -ДА	8	5	8	11	4	3	4
		<i>f</i> -НЕ	3	6	3	0	7	8	7
		%-ДА	72.73%	45.45%	72.73%	100.00%	36.36%	27.27%	36.36%
		%-НЕ	27.27%	54.55%	27.27%	0.00%	63.64%	72.73%	63.64%

Во табелата бр.37 се прикажани одговорите на раководните лица за содржината на материјално-техничката подготовка на наставата во Република Северна Македонија и во Република Косово, од категоријата - **а (визуелни наставни средства)**, категоријата - **б (аудитивни наставни средства)**, категоријата – **в (аудио-визуелни наставни**

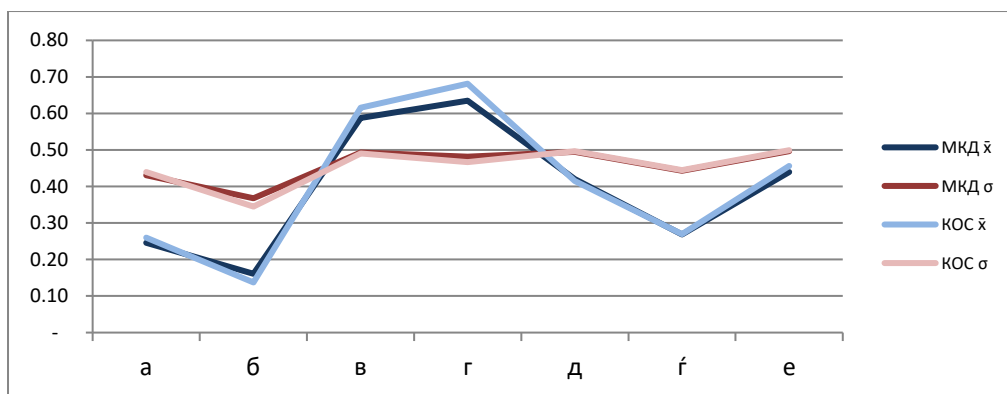
средства), категоријата - г (текстуални наставни средства), категоријата - д (мултимедијални наставни средства), категоријата - ģ (технички помагала во наставата) и категоријата - е (дигитални и паметни (smart) наставни средства). Од табелата јасно се воочува дека според раководните лица, во Р.С Македонија и Р. Косово повеќе се употребуваат категориите – а, в, г. Најмалку во двете земји се употребува категоријата – б. Од друга страна категориите – д, ģ, е, во Р.С Македонија се користат повеќе за разлика од Р. Косово.

За да биде порелевантна нашата анализа кон целите на истражувањето, потребно е да вршиме компарација на вкупниот број на испитаници од Р.С Македонија со вкупниот број на испитаници од Р. Косово. Резултатите од таквата анализа се прикажани во табела бр.38 и на графикон бр.13.

Табела бр.38 – Одговори за содржината на материјално-техничката подготовка на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

10. Материјално-техничката подготовка на наставата содржи								
		а	б	в	г	д	ģ	е
МКД	<i>f</i> - ДА	165	108	137	426	98	180	295
	<i>f</i> - НЕ	506	563	96	245	135	491	376
	% - ДА	24.6%	16.1%	58.8%	63.5%	42.1%	26.8%	44.0%
	% - НЕ	75.4%	83.9%	41.2%	36.5%	57.9%	73.2%	56.0%
	\bar{x}	0.25	0.16	0.59	0.63	0.42	0.27	0.44
	σ	0.43	0.37	0.49	0.48	0.49	0.44	0.50
КОС	<i>f</i> - ДА	53	28	40	139	27	55	93
	<i>f</i> - НЕ	151	176	25	65	38	149	111
	% - ДА	26.0%	13.7%	61.5%	68.1%	41.5%	27.0%	45.6%
	% - НЕ	74.0%	86.3%	38.5%	31.9%	58.5%	73.0%	54.4%
	\bar{x}	0.26	0.14	0.62	0.68	0.42	0.27	0.46
	σ	0.44	0.34	0.49	0.47	0.50	0.44	0.50
t		0.691	0.398	0.692	0.217	0.940	0.970	0.684

$$\chi^2=0.558 \quad df=1 \quad p<0.05$$

Графикон бр.13 – Одговори за содржината на материјално-техничката подготовка на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

- а. Визуелни наставни средства
- б. Аудитивни наставни средства
- в. Аудио-визуелни наставни средства
- г. Текстуални наставни средства
- д. Мултимедијални наставни средства
- ё. Технички помагала во наставата
- е. Дигитални и паметни (smart) наставни средства

Во табелата бр.38 се прикажани сите одговори на категориите на испитаници за содржината на материјално-техничката подготовка на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а (визуелни наставни средства)**, категоријата - **б (аудитивни наставни средства)**, категоријата – **в (аудио-визуелни наставни средства)**, категоријата - **г (текстуални наставни средства)**, категоријата - **д (мултимедијални наставни средства)**, категоријата - **ё (технички помагала во наставата)** и категоријата - **е (дигитални и паметни (smart) наставни средства)**. Од табелата може да се види дека само категориите – **в, г**, најмногу се употребуваат во Р.С Македонија и во Р. Косово, додека останатите категории – **а, б, д, ё, е**, во двете земји се употребуваат малку. Ова ни го потврдува и аритметичката средина, бидејќи има најголема вредност во двете земји само кај категориите – **в, г**, додека кај останатите категории има мали вредности и во Р.С Македонија и во Р. Косово.

Што се однесува до стандардната девијација, сите вредности во Р.С Македонија и во Р. Косово не се високи, што покажува дека одговорите на различните категории на испитаници во двете земји не се отстапени од аритметичките средини.

За проверка на значајноста на разликите помеѓу аритметичките средини, односно разликите во користењето на инструментите во двете земји е аплициран t-тест (што помала вредност на t-тест значи поголема разлика во користење). Од табелата може да

се примети дека не постои суштинска разлика во користењето на содржините на материјално-техничката подготовка на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, што може да се примети и на графиконот бр.13, каде сите линии (и аритметичките средини и стандардните девијации во двете земји) се совпаѓаат една со друга.

За тестирање на поединечната хипотеза е применет хи-квадрат тест, преку кој се мери статистичката значајност во користеноста на инструментите во Р. С. Македонија и во Р. Косово. Според добиената вредност на хи-квадрат тестот ($\chi^2=0.558$ со $df=1$ и $p<0.05$), која изнесува **0.558**, со степен на слобода **1** и со степен на веројатност од **0.05**, можеме да приметиме дека меѓу мислењата на испитаниците од двете држави за користењето на материјално-техничката подготовка не постои статистички значајна разлика, што подразбира дека поединечната хипотеза се прифаќа.

Ова, како и останатите резултати од табелата бр. 38 и графикон бр. 13, не посочуваат кон заклучокот дека поединечната хипотеза 3 – **„Не постои некоја значајна разлика во користењето на материјално-техничката подготовка во наставата во Р.С Македонија и во Р. Косово“** – се потврдува.

По анализата на сите добиени податоци кои се поврзуваат со процесот на подготовка на наставата/курикулумот во основните училишта во Р.С Македонија и во Р. Косово, за кои беа поставени три поединечни хипотези поврзани со прашањата од прашалниците кои им беа поставени на испитаниците во двете земји, и по нивно поединечно проверување: поединечна хипотеза 3, поединечна хипотеза 2 и поединечна хипотеза 1, сите посебно се потврдија, со што можеме да констатираме дека и посебната хипотеза 2 која гласи: **„За следење на подготовката на наставата/курикулумот од аспект на поучувањето и учењето во Р.С. Македонија и Р. Косово не се користат инструменти што ги опфаќаат сите елементи на современата подготовка“** – се потврдува.

2.3 Проверка на посебната хипотеза 3

Посебна хипотеза 3 - **За следење на реализацијата на наставата/курикулумот од аспект на поучувањето и учењето повеќе се користат традиционалните инструменти како во Р.С. Македонија така и во Р. Косово.**

За проверка на посебната хипотеза 3, поставени се три поединешни хипотези, за проверка на кои на испитаниците им беа поставени соодветни прашања, и прибираните резултати не водат кон проверка на овие поединечни хипотези.

2.3.1 Проверка на поединечната хипотеза 1

Поединечна хипотеза 1 - **Наставниците во Р.С. Македонија и Р. Косово, несомнено користат традиционални инструменти за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците, но сосема малку или воопшто не ги практикуваат современите инструменти за интеракцијата во фазата на реализација на курикулумот.**

За проверка на поединечната хипотеза 1, на испитаниците (наставниците, учениците, стручните соработници и раководните лица во Република Северна Македонија и во Република Косово) им беше поставено следното прашање: **„Кои инструменти ги користите за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците:“.**

Прибираните податоци од сите категории на испитаници за инструментите кои наставниците ги користат за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците во Република Северна Македонија и во Република Косово се прикажани во табели (наставници - табела бр.39.1 и 39.2; ученици – табела бр.40; стручни соработници - табела бр.41.1 и 41.2; раководни лица – табела бр.42.1 и 42.2). Табелите се поделени поради обемот на податоците и за да бидат појасни за преглед.

Табела бр.39.1 – Одговори на наставниците за инструментите кои ги користат за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници											
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж	з
МКД	159	f-ДА	19	45	22	91	27	25	13	90	56
		f-НЕ	140	114	137	68	132	134	146	69	103
		%-ДА	11.95%	28.30%	13.84%	57.23%	16.98%	15.72%	8.18%	56.60%	35.22%
		%-НЕ	88.05%	71.70%	86.16%	42.77%	83.02%	84.28%	91.82%	43.40%	64.78%
КОС	48	f-ДА	8	18	34	39	4	11	1	29	16
		f-НЕ	40	30	14	9	44	37	47	19	32
		%-ДА	16.67%	37.50%	70.83%	81.25%	8.33%	22.92%	2.08%	60.42%	33.33%
		%-НЕ	83.33%	62.50%	29.17%	18.75%	91.67%	77.08%	97.92%	39.58%	66.67%

- а. Протокол за анализа на интеракцијата
- б. Дневник/Журнал
- в. Интервју
- г. Набљудување
- д. Дијалог журнал
- ѓ. Студија на случај
- е. Теренски белешки

- ж. Ученичко досие
- з. Гледање и забележување

Во табелата бр.39.1 се прикажани одговорите на наставниците за инструментите кои ги користат за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а (протокол за анализа на интеракцијата)**, категоријата - **б (дневник/журнал)**, категоријата – **в (интервју)**, категоријата - **г (набљудување)**, категоријата - **д (дијалог журнал)**, категоријата - **ѓ (студија на случај)** категоријата - **е (теренски белешки)**, категоријата – **ж (ученичко досие)** и категоријата – **з (гледање и забележување)**. Од табелата јасно се воочува дека според наставниците, во Р.С Македонија и Р. Косово повеќе се употребуваат категориите – **г, ж**. Најмалку во двете земји се употребуваат категориите – **а, б, д, ѓ, е, з**. Од друга страна категоријата – **в**, во Р. Косово се користи повеќе за разлика од Р.С Македонија.

Табела бр.39.2 – Одговори на наставниците за инструментите кои ги користат за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници										
Држава	Вкупно		s	и	ј	к	л	љ	м	н
МКД	159	f-ДА	97	23	7	15	12	46	2	0
		f-НЕ	62	136	152	144	147	113	157	159
		%-ДА	61.01%	14.47%	4.40%	9.43%	7.55%	28.93%	1.26%	0.00%
		%-НЕ	38.99%	85.53%	95.60%	90.57%	92.45%	71.07%	98.74%	100.00%
КОС	48	f-ДА	29	11	2	5	4	11	0	0
		f-НЕ	19	37	46	43	44	37	48	48
		%-ДА	60.42%	22.92%	4.17%	10.42%	8.33%	22.92%	0.00%	0.00%
		%-НЕ	39.58%	77.08%	95.83%	89.58%	91.67%	77.08%	100.00%	100.00%

- s. Листа за проверка
- и. Фотографија
- ј. Аудио снимање
- к. Видео снимање
- л. Фокусирање на гледањето
- љ. Метод на преглед
- м. Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- н. Не применувам ниту еден инструмент

Во табелата бр.39.2 се прикажани одговорите на наставниците за инструментите кои ги користат за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и

учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **s** (листа за проверка), категоријата – **и** (фотографија), категоријата – **ј** (аудио снимање), категоријата – **к** (видео снимање), категоријата – **л** (фокусирање на гледањето), категоријата – **љ** (метод на преглед), категоријата - **м** (не применувам ниту еден инструмент од наведените) и категоријата – **н** (не применувам ниту еден инструмент). Од табелата јасно се воочува дека според наставниците, во Р.С Македонија и Р. Косово повеќе се употребува категоријата – **s** (листа за проверка). Останатите категории – **и, ј, к, л, љ**, во двете земји се употребуваат малку. Исто така можеме да заклучиме дека бројот на наставниците кои не применуваат ниту еден инструмент од наведените е многу мал, односно статистички незначаен.

Табела бр.40 – Одговори на учениците за инструментите кои ги користат наставниците за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Ученици											
Држава	Вкупно		а	б	в	д	ѓ	ѕ	и	ј	к
МКД	438	<i>f</i> -ДА	84	61	319	49	107	54	13	15	12
		<i>f</i> -НЕ	354	377	119	389	331	384	425	423	426
		%-ДА	19.18%	13.93%	72.83%	11.19%	24.43%	12.33%	2.97%	3.42%	2.74%
		%-НЕ	80.82%	86.07%	27.17%	88.81%	75.57%	87.67%	97.03%	96.58%	97.26%
КОС	139	<i>f</i> -ДА	42	26	111	10	35	11	11	5	8
		<i>f</i> -НЕ	97	113	28	129	104	128	128	134	131
		%-ДА	30.22%	18.71%	79.86%	7.19%	25.18%	7.91%	7.91%	3.60%	5.76%
		%-НЕ	69.78%	81.29%	20.14%	92.81%	74.82%	92.09%	92.09%	96.40%	94.24%

Во табелата бр.40 се прикажани одговорите на учениците за инструментите кои ги користат наставниците за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а** (протокол за анализа на интеракцијата), категоријата - **б** (дневник/журнал), категоријата – **в** (интервју), категоријата - **д** (дијалог журнал), категоријата - **ѓ** (студија на случај), категоријата - **ѕ** (листа за проверка), категоријата – **и** (фотографија), категоријата – **ј** (аудио снимање), категоријата – **к** (видео снимање). Од табелата јасно се воочува дека според учениците, во Р.С Македонија и Р. Косово повеќе се употребува категоријата – **в**. Сите останати категории малку се употребуваат од страна на наставниците во Р.С Македонија и во Р. Косово.

Табела бр.41.1 – Одговори на стручните соработници за инструментите кои ги користат наставниците за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници											
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж	з
МКД	43	f-ДА	20	12	18	35	5	12	13	24	19
		f-НЕ	23	31	25	8	38	31	30	19	24
		%-ДА	46.51%	27.91%	41.86%	81.40%	11.63%	27.91%	30.23%	55.81%	44.19%
		%-НЕ	53.49%	72.09%	58.14%	18.60%	88.37%	72.09%	69.77%	44.19%	55.81%
КОС	6	f-ДА	0	0	5	5	0	0	0	1	1
		f-НЕ	6	6	1	1	6	6	6	5	5
		%-ДА	0.00%	0.00%	83.33%	83.33%	0.00%	0.00%	0.00%	16.67%	16.67%
		%-НЕ	100.00%	100.00%	16.67%	16.67%	100.00%	100.00%	100.00%	83.33%	83.33%

Во табелата бр.41.1 се прикажани одговорите на стручните соработници за инструментите кои ги користат наставниците за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а (протокол за анализа на интеракцијата)**, категоријата - **б (дневник/журнал)**, категоријата – **в (интервју)**, категоријата - **г (набљудување)**, категоријата - **д (дијалог журнал)**, категоријата - **ѓ (студија на случај)** категоријата - **е (теренски белешки)**, категоријата – **ж (ученичко досие)** и категоријата – **з (гледање и забележување)**. Од табелата јасно се воочува дека според стручните соработници, во Р.С Македонија и Р. Косово повеќе се употребува категоријата – **г**. Најмалку или воопшто во двете земји се употребуваат категориите – **а, б, д, ѓ, е, з**. Од друга страна категоријата – **в**, во Р. Косово се користи повеќе за разлика од Р.С Македонија, а категоријата – **ж** во Р.С Македонија се користи повеќе за разлика од Р. Косово.

Во табелата бр.41.2 се прикажани одговорите на стручните соработници за инструментите кои ги користат наставниците за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците во

Табела бр.41.2 – Одговори на стручните соработници за инструментите кои ги користат наставниците за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници										
Држава	Вкупно		s	и	ј	к	л	љ	м	н
МКД	43	f-ДА	14	8	1	2	3	5	0	0
		f-НЕ	29	35	42	41	40	38	43	43

		%-ДА	32.56%	18.60%	2.33%	4.65%	6.98%	11.63%	0.00%	0.00%	
		%-НЕ	67.44%	81.40%	97.67%	95.35%	93.02%	88.37%	100.00%	100.00%	
КОС	6	f-ДА	0	1	0	0	0	0	1	1	
		f-НЕ	6	5	6	6	6	6	5	5	
		%-ДА	0.00%	16.67%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	0.00%	16.67%	16.67%
		%-НЕ	100.00%	83.33%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	100.00%	83.33%	83.33%

наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **с (листа за проверка)**, категоријата – **и (фотографија)**, категоријата – **ј (аудио снимање)**, категоријата – **к (видео снимање)**, категоријата – **л (фокусирање на гледањето)**, категоријата – **љ (метод на преглед)**, категоријата - **м (не применувам ниту еден инструмент од наведените)** и категоријата – **н (не применувам ниту еден инструмент)**. Од табелата јасно се воочува дека според стручните соработници, во Р.С Македонија и Р. Косово сите категории се користат малку или воопшто не се користат. Исто така според мислењето на стручните соработници, можеме да заклучиме дека бројот на наставниците кои не применуваат ниту еден инструмент од наведените или не применуваат ниту еден инструмент е многу мал, односно статистички незначаен.

Табела бр.42.1 – Одговори на раководните лица за инструментите кои ги користат наставниците за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица											
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж	з
МКД	31	f-ДА	16	7	9	20	5	10	10	19	17
		f-НЕ	15	24	22	11	26	21	21	12	14
		%-ДА	51.61%	22.58%	29.03%	64.52%	16.13%	32.26%	32.26%	61.29%	54.84%
		%-НЕ	48.39%	77.42%	70.97%	35.48%	83.87%	67.74%	67.74%	38.71%	45.16%
КОС	11	f-ДА	3	6	7	10	2	2	2	6	7
		f-НЕ	8	5	4	1	9	9	9	5	4
		%-ДА	27.27%	54.55%	63.64%	90.91%	18.18%	18.18%	18.18%	54.55%	63.64%
		%-НЕ	72.73%	45.45%	36.36%	9.09%	81.82%	81.82%	81.82%	45.45%	36.36%

Во табелата бр.42.1 се прикажани одговорите на раководните лица за инструментите кои ги користат наставниците за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а (протокол за анализа на интеракцијата)**, категоријата - **б (дневник/журнал)**, категоријата – **в (интервју)**, категоријата - **г (набљудување)**, категоријата - **д (дијалог журнал)**, категоријата - **ѓ (студија на случај)** категоријата - **е (теренски белешки)**, категоријата – **ж (ученичко досие)** и категоријата – **з (гледање и**

забележување). Од табелата јасно се воочува дека според раководните лица, во Р.С Македонија и Р. Косово повеќе се употребуваат категориите – **г, ж, з**. Најмалку во двете земји се употребуваат категориите – **д, Ѓ, е**. Категоријата – **а**, се користи повеќе во Р.С Македонија отколку во Р. Косово, од друга страна категориите – **б, в**, во Р. Косово се користат повеќе за разлика од Р.С Македонија.

Во табелата бр.42.2 се прикажани одговорите на раководните лица за инструментите кои ги користат наставниците за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **с (листа за проверка)**, категоријата – **и (фотографија)**, категоријата – **ј (аудио снимање)**, категоријата – **к (видео снимање)**, категоријата – **л (фокусирање на**

Табела бр.42.2 – Одговори на раководните лица за инструментите кои ги користат наставниците за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица										
Држава	Вкупно		с	и	ј	к	л	љ	м	н
МКД	31	f-ДА	17	6	2	5	4	9	0	0
		f-НЕ	14	25	29	26	27	22	31	31
		%-ДА	54.84%	19.35%	6.45%	16.13%	12.90%	29.03%	0.00%	0.00%
		%-НЕ	45.16%	80.65%	93.55%	83.87%	87.10%	70.97%	100.00%	100.00%
КОС	11	f-ДА	5	4	0	2	1	5	0	0
		f-НЕ	6	7	11	9	10	6	11	11
		%-ДА	45.45%	36.36%	0.00%	18.18%	9.09%	45.45%	0.00%	0.00%
		%-НЕ	54.55%	63.64%	100.00%	81.82%	90.91%	54.55%	100.00%	100.00%

гледањето), категоријата – **љ (метод на преглед)**, категоријата - **м (не применувам ниту еден инструмент од наведените)** и категоријата – **н (не применувам ниту еден инструмент)**. Од табелата јасно се воочува дека според раководните лица, во Р.С Македонија и Р. Косово сите категории малку се користат, освен категоријата – **с**, која во Р.С Македонија се користи повеќе за разлика од Р. Косово

За да биде порелевантна нашата анализа кон целите на истражувањето, потребно е да вршиме компарација на вкупниот број на испитаници од Р.С Македонија со вкупниот број на испитаници од Р. Косово. Резултатите од таквата анализа се прикажани во табела бр.43.1, 43.2, како и на графикон бр.14.

Табела бр.43.1 – Одговори за инструментите кои наставниците ги користат за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

11. Кои инструменти ги користите за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците										
		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж	з
МКД	<i>f</i> - ДА	139	125	368	146	86	154	36	133	92
	<i>f</i> - НЕ	532	546	303	87	585	517	197	100	141
	%-ДА	20.7%	18.6%	54.8%	62.7%	12.8%	23.0%	15.5%	57.1%	39.5%
	%-НЕ	79.3%	81.4%	45.2%	37.3%	87.2%	77.0%	84.5%	42.9%	60.5%
	\bar{x}	0.207	0.186	0.548	0.627	0.128	0.230	0.155	0.571	0.395
	σ	0.406	0.390	0.498	0.485	0.335	0.421	0.362	0.496	0.490
КОС	<i>f</i> - ДА	53	50	157	54	16	48	3	36	24
	<i>f</i> - НЕ	151	154	47	11	188	156	62	29	41
	%-ДА	26.0%	24.5%	77.0%	83.1%	7.8%	23.5%	4.6%	55.4%	36.9%
	%-НЕ	74.0%	75.5%	23.0%	16.9%	92.2%	76.5%	95.4%	44.6%	63.1%
	\bar{x}	0.260	0.245	0.770	0.831	0.078	0.235	0.046	0.554	0.369
	σ	0.440	0.431	0.422	0.378	0.270	0.425	0.211	0.501	0.486
<i>t</i>	0.086	0.009	0.000*	0.000**	0.032	0.820	0.291	0.879	0.946	

Во табелата бр.43.1 се прикажани сите одговори на категориите на испитаници за инструментите кои ги користат наставниците за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а** (протокол за анализа на интеракцијата), категоријата - **б** (дневник/журнал), категоријата – **в** (интервју), категоријата - **г** (набљудување), категоријата - **д** (дијалог журнал), категоријата - **ѓ** (студија на случај) категоријата - **е** (теренски белешки), категоријата – **ж** (ученичко досие) и категоријата – **з** (гледање и забележување). Од табелата може да се види дека категориите – **в, г, ж**, најмногу се употребуваат во двете земји, додека останатите категории – **а, б, д, ѓ, е, з**, во двете земји се употребуваат малку. Ова ни го потврдува и аритметичката средина, бидејќи има најголема вредност во двете земји само кај категориите – **в, г, ж**, додека кај останатите категории има мали вредности и во Р.С Македонија и во Р. Косово.

Што се однесува на стандардната девијација, сите вредности во Р.С Македонија и во Р. Косово не се високи, што покажува дека одговорите на различните категории на испитаници во двете земји не се отстапени од аритметичките средини. За проверка на значајноста на разликите помеѓу аритметичките средини, односно разликите во користењето на инструментите во двете земји е аплициран t-тест (што помала вредност

* 0.000 е вредноста 0.0000000009397 односно $9.397e^{-10}$.

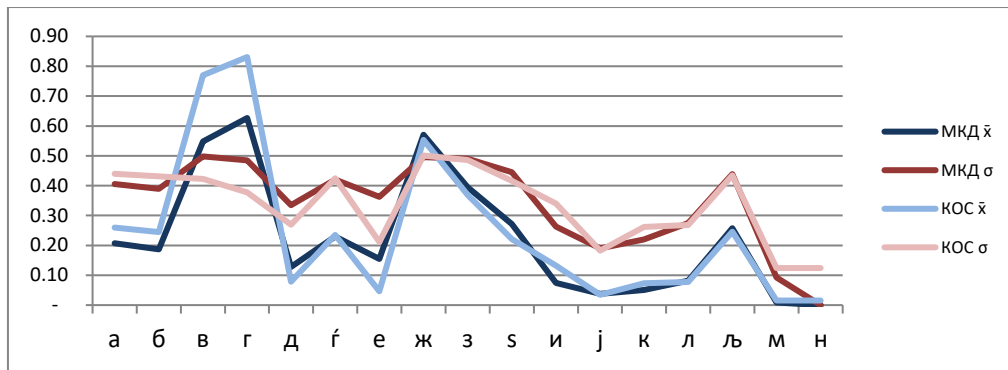
** 0.000 е вредноста 0.0001538 односно $1.538e^{-04}$.

на t-тест значи поголема разлика во користење). Од табелата може да се примети дека поголема разлика постои во категориите – **б, в, г**, (сите три категории повеќе се користат во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија).

Во табелата бр.43.2 се прикажани сите одговори на категориите на испитаници за инструментите кои ги користат наставниците за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **с (листа за проверка)**, категоријата – **и (фотографија)**, категоријата – **ј (аудио снимање)**, категоријата – **к (видео снимање)**, категоријата – **л (фокусирање на гледањето)**, категоријата – **љ (метод на преглед)**, категоријата - **м (не применувам ниту еден инструмент од наведените)** и категоријата – **н (не применувам ниту еден инструмент)**.

Табела бр.43.2 – Одговори за инструментите кои ги користат наставниците за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

11. Кои инструменти ги користите за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците									
		с	и	ј	к	л	љ	м	н
МКД	<i>f</i> - ДА	182	50	25	34	19	60	2	0
	<i>f</i> - НЕ	489	621	646	637	214	173	231	233
	% - ДА	27.1%	7.5%	3.7%	5.1%	8.2%	25.8%	0.9%	0.0%
	% - НЕ	72.9%	92.5%	96.3%	94.9%	91.8%	74.2%	99.1%	100.0%
	\bar{x}	0.271	0.075	0.037	0.051	0.082	0.258	0.009	-
	σ	0.445	0.263	0.190	0.219	0.274	0.438	0.092	-
КОС	<i>f</i> - ДА	45	27	7	15	5	16	1	1
	<i>f</i> - НЕ	159	177	197	189	60	49	64	64
	% - ДА	22.1%	13.2%	3.4%	7.4%	7.7%	24.6%	1.5%	1.5%
	% - НЕ	77.9%	86.8%	96.6%	92.6%	92.3%	75.4%	98.5%	98.5%
	\bar{x}	0.221	0.132	0.034	0.074	0.077	0.246	0.015	0.015
	σ	0.416	0.340	0.182	0.262	0.269	0.434	0.124	0.124
t		0.166	0.046	0.733	0.267	0.921	0.741	0.158	-

Графикон бр.14 – Одговори за инструментите кои ги користат наставниците за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

- а. Протокол за анализа на интеракцијата
- б. Дневник/Журнал
- в. Интервју
- г. Набљудување
- д. Дијалог журнал
- ѓ. Студија на случај
- е. Теренски белешки
- ж. Ученичко досие
- з. Гледање и забележување
- с. Листа за проверка
- и. Фотографија
- ј. Аудио снимање
- к. Видео снимање
- л. Фокусирање на гледањето
- љ. Метод на преглед
- м. Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- н. Не применувам ниту еден инструмент

Од табелата може да се види дека сите категории во двете земји малку се употребуваат. Ова ни го потврдува и аритметичката средина, бидејќи има мали вредности и во Р.С Македонија и во Р. Косово.

Што се однесува на стандардната девијација, сите вредности во Р.С Македонија и во Р. Косово не се високи, што покажува дека одговорите на различните категории на испитаници во двете земји не се отстапени од аритметичките средини. За проверка на значајноста на разликите помеѓу аритметичките средини, односно разликите во користењето на инструментите во двете земји е аплициран t-тест (што помала вредност

на t-тест значи поголема разлика во користење). Од табелата може да се примети дека не постои поголема разлика во категориите помеѓу Р.С Македонија и Р. Косово, што значи дека не постои разлика во користењето на овие инструменти во двете земји.

Според анализата на резултатите од табелата бр.43.1, 43.2, како и на графикон бр.14, констатираме дека за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, наставниците како инструменти многу ги користат категориите – интервју, набљудување и ученичко досие.

Ова не посочува кон заклучокот дека поединечната хипотеза 1 – **„Наставниците во Р.С. Македонија и Р. Косово, несомнено користат традиционални инструменти за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците, но сосема малку или воопшто не ги практикуваат современите инструменти за интеракцијата во фазата на реализација на курикулумот“** – се потврдува.

2.3.2 Проверка на поединечната хипотеза 2

Поединечна хипотеза 2 - **Се претпоставува дека интеракцијата помеѓу учениците од аспект на поучувањето и учењето во Р. Косово е поизразена, а во Р.С. Македонија не е изразена до таа мерка како треба да се користи во современата настава.**

За проверка на поединечната хипотеза 2, на испитаниците (наставниците, учениците, стручните соработници и раководните лица во Република Северна Македонија и во Република Косово) им беше поставено следното прашање: **„Кои инструменти ги користите за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу учениците:“**.

Прибираните податоци од сите категории на испитаници за инструментите кои наставниците ги користат за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу учениците во Република Северна Македонија и во Република Косово се прикажани во табели (наставници - табела бр.44.1 и 44.2; ученици – табела бр.45; стручни соработници - табела бр.46.1 и 46.2; раководни лица – табела бр.47.1 и 47.2). Табелите се поделени поради обемот на податоците и за да бидат појасни за преглед.

Табела бр.44.1 – Одговори на наставниците за инструментите кои ги користат за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници										
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж
МКД	159	<i>f</i> - ДА	111	54	26	19	20	64	40	80
		<i>f</i> - НЕ	48	105	133	140	139	95	119	79
		% - ДА	69.81%	33.96%	16.35%	11.95%	12.58%	40.25%	25.16%	50.31%
		% - НЕ	30.19%	66.04%	83.65%	88.05%	87.42%	59.75%	74.84%	49.69%
КОС	48	<i>f</i> - ДА	27	14	11	27	24	11	11	32
		<i>f</i> - НЕ	21	34	37	21	24	37	37	16
		% - ДА	56.25%	29.17%	22.92%	56.25%	50.00%	22.92%	22.92%	66.67%
		% - НЕ	43.75%	70.83%	77.08%	43.75%	50.00%	77.08%	77.08%	33.33%

- а. Листа за проверка/Чеклиста
- б. Педагошка документација
- в. Дневник/Журнал
- г. Интервју
- д. Дневник
- ѓ. е-Дневник
- е. Метод на преглед
- ж . Набљудување

Во табелата бр.44.1 се прикажани одговорите на наставниците за инструментите кои ги користат за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а** (листа за проверка/чеклиста), категоријата - **б** (педагошка документација), категоријата – **в** (дневник/журнал), категоријата - **г** (интервју), категоријата - **д** (дневник), категоријата - **ѓ** (е-дневник), категоријата - **е** (метод на преглед) и категоријата – **ж** (набљудување). Од табелата јасно се воочува дека според наставниците, во Р.С Македонија и Р. Косово повеќе се употребуваат категориите – **а, ж**. Најмалку во двете земји се употребуваат категориите –**б, в, ѓ, е**. Од друга страна категориите – **г, д**, во Р. Косово се користат повеќе за разлика од Р.С Македонија.

Табела бр.44.2 – Одговори на наставниците за инструментите кои ги користат за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници									
Држава	Вкупно		з	с	и	ј	к	л	љ
МКД	159	<i>f</i> - ДА	14	66	14	3	6	2	1
		<i>f</i> - НЕ	145	93	145	156	153	157	158
		% - ДА	8.81%	41.51%	8.81%	1.89%	3.77%	1.26%	0.63%
		% - НЕ	91.19%	58.49%	91.19%	98.11%	96.23%	98.74%	99.37%
КОС	48	<i>f</i> - ДА	8	25	13	1	6	0	0

	f - НЕ	40	23	35	47	42	48	48
	% - ДА	16.67%	52.08%	27.08%	2.08%	12.50%	0.00%	0.00%
	% - НЕ	83.33%	47.92%	72.92%	97.92%	87.50%	100.00%	100.00%

- з. Студија на случај
- с. Ученичко досие
- и. Фотографија
- ј. Аудио снимање
- к. Видео снимање
- л. Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- љ. Не применувам ниту еден инструмент

Во табелата бр.44.2 се прикажани одговорите на наставниците за инструментите кои ги користат за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **з (студија на случај)**, категоријата – **с (ученичко досие)**, категоријата – **и (фотографија)**, категоријата – **ј (аудио снимање)**, категоријата – **к (видео снимање)**, категоријата – **л (не применувам ниту еден инструмент од наведените)** и категоријата – **љ (не применувам ниту еден инструмент)**. Од табелата јасно се воочува дека според наставниците, во Р.С Македонија и Р. Косово сите категории малку се употребуваат, освен категоријата – **с**, која во Р. Косово се користи повеќе за разлика од Р.С Македонија.

Табела бр.45 – Одговори на учениците за инструментите кои ги користат за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Ученици									
Држава	Вкупно		а	в	г	з	и	ј	к
МКД	438	f-ДА	48	34	359	141	32	19	17
		f-НЕ	390	404	79	297	406	419	421
		%-ДА	10.96%	7.76%	81.96%	32.19%	7.31%	4.34%	3.88%
		%-НЕ	89.04%	92.24%	18.04%	67.81%	92.69%	95.66%	96.12%
КОС	139	f-ДА	40	26	98	41	14	3	2
		f-НЕ	99	113	41	98	125	136	137
		%-ДА	28.78%	18.71%	70.50%	29.50%	10.07%	2.16%	1.44%
		%-НЕ	71.22%	81.29%	29.50%	70.50%	89.93%	97.84%	98.56%

Во табелата бр.45 се прикажани одговорите на учениците за инструментите кои наставниците ги користат за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а (листа за проверка/чеклиста)**, категоријата – **в (дневник/журнал)**, категоријата - **г (интервју)**, категоријата - **з (студија на случај)**, категоријата – **и (фотографија)**, категоријата – **ј**

(аудио снимање) и категоријата – **к (видео снимање)**. Од табелата јасно се воочува дека според учениците, во Р.С Македонија и Р. Косово сите категории малку се употребуваат, освен категоријата – **г**, која во двете земји се користи, но во Р.С Македонија се користи повеќе за разлика од Р. Косово.

Табела бр.46.1 – Одговори на стручните соработници за инструментите кои ги користат за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници										
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж
МКД	43	<i>f</i> -ДА	28	26	6	14	12	21	8	28
		<i>f</i> -НЕ	15	17	37	29	31	22	35	15
		%-ДА	65.12%	60.47%	13.95%	32.56%	27.91%	48.84%	18.60%	65.12%
		%-НЕ	34.88%	39.53%	86.05%	67.44%	72.09%	51.16%	81.40%	34.88%
КОС	6	<i>f</i> -ДА	1	2	1	4	2	0	1	4
		<i>f</i> -НЕ	5	4	5	2	4	6	5	2
		%-ДА	16.67%	33.33%	16.67%	66.67%	33.33%	0.00%	16.67%	66.67%
		%-НЕ	83.33%	66.67%	83.33%	33.33%	66.67%	100.00%	83.33%	33.33%

Во табелата бр.46.1 се прикажани одговорите на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а (листа за проверка/чеклиста)**, категоријата - **б (педагошка документација)**, категоријата – **в (дневник/журнал)**, категоријата - **г (интервју)**, категоријата - **д (дневник)**, категоријата - **ѓ (е-дневник)**, категоријата - **е (метод на преглед)** и категоријата – **ж (набљудување)**. Од табелата јасно се воочува дека според стручните соработници, во Р.С Македонија и Р. Косово повеќе се употребува категоријата – **ж**. Најмалку во двете земји се употребуваат категориите – **в, д, ѓ, е**. Од друга страна категориите – **а, б**, во Р.С Македонија се користат повеќе за разлика од Р.Косово, а категоријат – **г**, во Р. Косово се користи повеќе за разлика од Р.С Македонија.

Табела бр.46.2 – Одговори на стручните соработници за инструментите кои ги користат за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници									
Држава	Вкупно		з	с	и	ј	к	л	љ
МКД	43	<i>f</i> -ДА	7	20	5	3	3	0	0

		f-HE	36	23	38	40	40	43	43
		%-ДА	16.28%	46.51%	11.63%	6.98%	6.98%	0.00%	0.00%
		%-HE	83.72%	53.49%	88.37%	93.02%	93.02%	100.00%	100.00%
КОС	6	f-ДА	0	1	1	0	0	1	1
		f-HE	6	5	5	6	6	5	5
		%-ДА	0.00%	16.67%	16.67%	0.00%	0.00%	16.67%	16.67%
		%-HE	100.00%	83.33%	83.33%	100.00%	100.00%	83.33%	83.33%

Во табелата бр.46.2 се прикажани одговорите на наставниците за инструментите кои ги користат за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **з (студија на случај)**, категоријата – **с (ученичко досие)**, категоријата – **и (фотографија)**, категоријата – **ј (аудио снимање)**, категоријата – **к (видео снимање)**, категоријата – **л (не применувам ниту еден инструмент од наведените)** и категоријата – **љ (не применувам ниту еден инструмент)**. Од табелата јасно се воочува дека според стручните соработници, во Р.С Македонија и во Р. Косово сите категории малку или воопшто не се употребуваат.

Табела бр.47.1 – Одговори на раководните лица за инструментите кои ги користат за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица										
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж
МКД	31	f-ДА	22	19	4	12	10	19	8	16
		f-HE	9	12	27	19	21	12	23	15
		%-ДА	70.97%	61.29%	12.90%	38.71%	32.26%	61.29%	25.81%	51.61%
		%-HE	29.03%	38.71%	87.10%	61.29%	67.74%	38.71%	74.19%	48.39%
КОС	11	f-ДА	4	5	5	4	5	2	6	9
		f-HE	7	6	6	7	6	9	5	2
		%-ДА	36.36%	45.45%	45.45%	36.36%	45.45%	18.18%	54.55%	81.82%
		%-HE	63.64%	54.55%	54.55%	63.64%	54.55%	81.82%	45.45%	18.18%

Во табелата бр.47.1 се прикажани одговорите на раководните лица за инструментите кои ги користат за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а (листа за проверка/чеклиста)**, категоријата - **б (педагошка документација)**, категоријата – **в (дневник/журнал)**, категоријата - **г (интервју)**, категоријата - **д (дневник)**, категоријата - **ѓ (е-дневник)**, категоријата - **е (метод на преглед)** и категоријата – **ж (набљудување)**. Од табелата јасно се воочува дека според раководните лица, во Р.С Македонија и Р.

Косово повеќе се употребува категоријата – **ж**. Најмалку во двете земји се употребуваат категориите – **в, г, д**. Од друга страна категориите – **а, б, г**, во Р.С Македонија се користат повеќе за разлика од Р. Косово, односно категоријата – **е**, во Р. Косово се користи повеќе за разлика од Р.С Македонија.

Табела бр.47.2 – Одговори на раководните лица за инструментите кои ги користат за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица									
Држава	Вкупно		з	s	и	ј	к	л	љ
МКД	31	f-ДА	4	18	1	2	2	0	0
		f-НЕ	27	13	30	29	29	31	31
		%-ДА	12.90%	58.06%	3.23%	6.45%	6.45%	0.00%	0.00%
		%-НЕ	87.10%	41.94%	96.77%	93.55%	93.55%	100.00%	100.00%
КОС	11	f-ДА	1	6	4	0	1	0	0
		f-НЕ	10	5	7	11	10	11	11
		%-ДА	9.09%	54.55%	36.36%	0.00%	9.09%	0.00%	0.00%
		%-НЕ	90.91%	45.45%	63.64%	100.00%	90.91%	100.00%	100.00%

Во табелата бр.47.2 се прикажани одговорите на раководните лица за инструментите кои ги користат за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **з (студија на случај)**, категоријата – **s (ученичко досие)**, категоријата – **и (фотографија)**, категоријата – **ј (аудио снимање)**, категоријата – **к (видео снимање)**, категоријата – **л (не применувам ниту еден инструмент од наведените)** и категоријата – **љ (не применувам ниту еден инструмент)**. Од табелата јасно се воочува дека според раководните лица, во Р.С Македонија и Р. Косово сите категории малку се употребуваат, освен категоријата – **s**, која се употребува со мала разлика помеѓу двете земји.

За да биде порелевантна нашата анализа кон целите на истражувањето, потребно е да вршиме компарација на вкупниот број на испитаници од Р.С Македонија со вкупниот број на испитаници од Р. Косово. Резултатите од таквата анализа се прикажани во табела бр.48.1 и 48.2, како и на графикон бр.15.

Табела бр.48.1 – Одговори за инструментите кои наставниците ги користат за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

12. Кои инструменти ги користите за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу учениците									
		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж
МКД	<i>f</i> - ДА	209	99	70	404	42	104	56	124
	<i>f</i> - НЕ	462	134	601	267	191	129	177	109
	% - ДА	31.1%	42.5%	10.4%	60.2%	18.0%	44.6%	24.0%	53.2%
	% - НЕ	68.9%	57.5%	89.6%	39.8%	82.0%	55.4%	76.0%	46.8%
	\bar{x}	0.311	0.425	0.104	0.602	0.180	0.446	0.240	0.532
σ	0.463	0.495	0.306	0.490	0.385	0.498	0.428	0.500	
КОС	<i>f</i> - ДА	72	21	43	133	31	13	18	45
	<i>f</i> - НЕ	132	44	161	71	34	52	47	20
	% - ДА	35.3%	32.3%	21.1%	65.2%	47.7%	20.0%	27.7%	69.2%
	% - НЕ	64.7%	67.7%	78.9%	34.8%	52.3%	80.0%	72.3%	30.8%
	\bar{x}	0.353	0.323	0.211	0.652	0.477	0.200	0.277	0.692
σ	0.479	0.471	0.409	0.478	0.503	0.403	0.451	0.465	
t		0.110	0.147	0.001	0.153	0.000*	0.003	0.490	0.007

Во табелата бр.48.1 се прикажани сите одговори на категориите на испитаници за инструментите кои ги користат наставниците за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а** (листа за проверка/чеклиста), категоријата - **б** (педагошка документација), категоријата - **в** (дневник/журнал), категоријата - **г** (интервју), категоријата - **д** (дневник), категоријата - **ѓ** (е-дневник), категоријата - **е** (метод на преглед) и категоријата - **ж** (набљудување). Од табелата може да се види дека категориите - **г**, **ж**, најмногу се употребуваат во двете земји, додека останатите категории - **а**, **б**, **в**, **д**, **ѓ**, **е**, во двете земји се употребуваат малку. Ова ни го потврдува и аритметичката средина, бидејќи има најголема вредност во двете земји само кај категориите - **г**, **ж**, додека кај останатите категории има мали вредности и во Р.С Македонија и во Р. Косово.

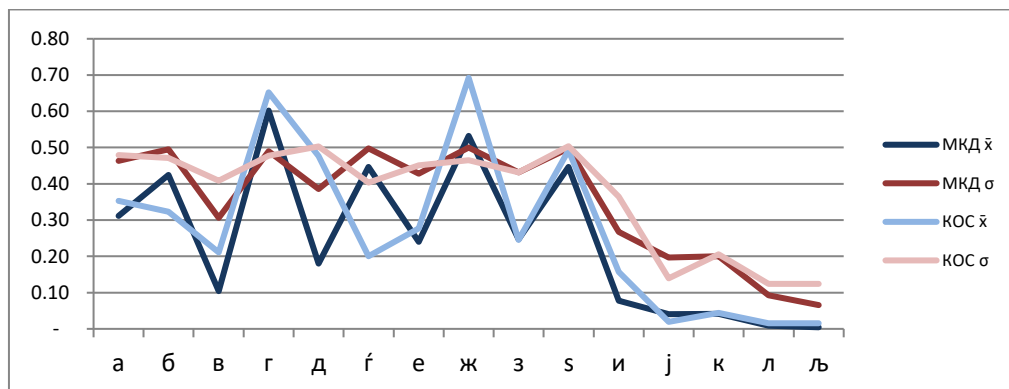
Што се однесува до стандардната девијација, сите вредности во Р.С Македонија и во Р. Косово не се високи, што покажува дека одговорите на различните категории на испитаници во двете земји не се отстапени од аритметичките средини. За проверка на значајноста на разликите помеѓу аритметичките средини, односно разликите во користењето на инструментите во двете земји е аплициран t-тест (што помала вредност на t-тест значи поголема разлика во користење). Од табелата може да се примети дека поголема разлика постои во категориите - **в**, **д**, **ѓ**, **ж**, а од друга страна категориите - **в**, **д**, **ж** повеќе се користат во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија, а категоријата - **ѓ** повеќе се користи во Р.С Македонија за разлика од Р. Косово).

* 0.000 е вредноста 0.00004812 односно 4.812×10^{-5} .

Табела бр.48.2 – Одговори за инструментите кои наставниците ги користат за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

12. Кои инструменти ги користите за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу учениците								
		з	с	и	ј	к	л	љ
МКД	f - ДА	166	104	52	27	28	2	1
	f - НЕ	505	129	619	644	643	231	232
	% - ДА	24.7%	44.6%	7.7%	4.0%	4.2%	0.9%	0.4%
	% - НЕ	75.3%	55.4%	92.3%	96.0%	95.8%	99.1%	99.6%
	\bar{x}	0.247	0.446	0.077	0.040	0.042	0.009	0.004
	σ	0.432	0.498	0.268	0.197	0.200	0.092	0.066
КОС	f - ДА	50	32	32	4	9	1	1
	f - НЕ	154	33	172	200	195	64	64
	% - ДА	24.5%	49.2%	15.7%	2.0%	4.4%	1.5%	1.5%
	% - НЕ	75.5%	50.8%	84.3%	98.0%	95.6%	98.5%	98.5%
	\bar{x}	0.245	0.492	0.157	0.020	0.044	0.015	0.015
	σ	0.431	0.504	0.365	0.139	0.206	0.124	0.124
t		0.986	0.468	0.006	0.833	0.160	0.664	0.481

$$\chi^2=0.004 \quad df=1 \quad \rho<0.05$$

Графикон бр.15 – Одговори за инструментите кои наставниците ги користат за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

- а. Листа за проверка/Чеклиста
- б. Педагошка документација
- в. Дневник/Журнал
- г. Интервју
- д. Дневник
- ѓ. е-Дневник
- е. Метод на преглед
- ж . Набљудување

- з. Студија на случај
- с. Ученичко досие
- и. Фотографија
- ј. Аудио снимање
- к. Видео снимање
- л. Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- љ. Не применувам ниту еден инструмент

Во табелата бр.48.2 се прикажани сите одговори на категориите на испитаници за инструментите кои ги користат наставниците за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **з (студија на случај)**, категоријата – **с (ученичко досие)**, категоријата – **и (фотографија)**, категоријата – **ј (аудио снимање)**, категоријата – **к (видео снимање)**, категоријата – **л (не применувам ниту еден инструмент од наведените)** и категоријата – **љ (не применувам ниту еден инструмент)**.

Од табелата може да се види дека сите категории во двете земји малку се употребуваат. Ова ни го потврдува и аритметичката средина, бидејќи има мали вредности и во Р.С Македонија и во Р. Косово.

Што се однесува на стандардната девијација, сите вредности во Р.С Македонија и во Р. Косово не се високи, што покажува дека одговорите на различните категории на испитаници во двете земји не се отстапени од аритметичките средини. За проверка на значајноста на разликите помеѓу аритметичките средини, односно разликите во користењето на инструментите во двете земји е аплициран t-тест (што помала вредност на t-тест значи поголема разлика во користење). Од табелата може да се примети дека поголема разлика постои во категоријата – **и**, помеѓу двете земји.

Според анализата на резултатите од табелата бр.48.1, 48.2, како и на графикон бр.15, констатираме дека за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, наставниците како инструменти многу ги користат категориите – интервју, набљудување и ученичко досие.

За тестирање на поединечната хипотеза е применет хи-квадрат тест, преку кој се мери статистичката значајност во користеноста на инструментите во Р. С. Македонија и во Р. Косово. Според добиената вредност на хи-квадрат тестот ($\chi^2=0.004$ со $df=1$ и $p<0.05$), која изнесува **0.004**, со степен на слобода **1** и со степен на веројатност од **0.05**, можеме да приметиме дека меѓу мислењата на испитаниците од двете држави за користењето на инструментите за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу

учениците во наставата не постои статистички значајна разлика, што подразбира дека поединечната хипотеза се прифаќа.

Ова, како и анализата на табелата бр.48.1, 48.2, како и на графикон бр.15, не посочуваат кон заклучокот дека поединечната хипотеза 2 – „**Се претпоставува дека интеракцијата помеѓу учениците од аспект на поучувањето и учењето во Р. Косово е поизразена, а во Р.С. Македонија не е изразена до таа мерка како треба да се користи во современата настава**“ – се потврдува.

2.3.3 Проверка на поединечната хипотеза 3

Поединечна хипотеза 3 - **Учеството и активноста на ученикот во наставата како од аспект на поучувањето така и од аспект на учењето во Р. Косово и во Р.С. Македонија повеќе се воочува преку набљудување како традиционален инструмент за следење и евалуација на реализацијата на курикулумот.**

За проверка на поединечната хипотеза 3, на испитаниците (наставниците, учениците, стручните соработници и раководните лица во Република Северна Македонија и во Република Косово) им беше поставено следното прашање: „**Кои инструменти ги користите за следење и евалуација на учеството и активноста на ученикот во наставата:**“.

Прибираните податоци од сите категории на испитаници за инструментите кои наставниците ги користат за следење и евалуација на на учеството и активноста на ученикот во наставата во Република Северна Македонија и во Република Косово се прикажани во табели (наставници - табела бр.49.1 и 49.2; ученици – табела бр.50; стручни соработници - табела бр.51.1 и 51.2; раководни лица – табела бр.52.1 и 52.2). Табелите се поделени поради обемот на податоците и за да бидат појасни за преглед.

Табела бр.49.1 – Одговори на наставниците за инструментите кои ги користат за следење и евалуација на учеството и активноста на ученикот во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници										
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж
МКД	159	f-ДА	119	58	25	16	28	68	35	74
		f-НЕ	40	101	134	143	131	91	124	85
		%-ДА	74.84%	36.48%	15.72%	10.06%	17.61%	42.77%	22.01%	46.54%
		%-НЕ	25.16%	63.52%	84.28%	89.94%	82.39%	57.23%	77.99%	53.46%
КОС	48	f-ДА	33	16	13	30	24	16	11	28
		f-НЕ	15	32	35	18	24	32	37	20

		%-ДА	68.75%	33.33%	27.08%	62.50%	50.00%	33.33%	22.92%	58.33%
		%-НЕ	31.25%	66.67%	72.92%	37.50%	50.00%	66.67%	77.08%	41.67%

- а. Листа за проверка/Чеклиста
- б. Педагошка документација
- в. Дневник/Журнал
- г. Интервју
- д. Дневник
- ѓ. е-Дневник
- е. Метод на преглед
- ж . Набљудување

Во табелата бр.49.1 се прикажани одговорите на наставниците за инструментите кои ги користат за следење и евалуација на учеството и активноста на ученикот во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а** (листа за проверка/чеклиста), категоријата - **б** (педагошка документација), категоријата – **в** (дневник/журнал), категоријата - **г** (интервју), категоријата - **д** (дневник), категоријата - **ѓ** (е-дневник), категоријата - **е** (метод на преглед) и категоријата – **ж** (набљудување). Од табелата јасно се воочува дека според наставниците, во Р.С Македонија и Р. Косово повеќе се употребува категоријата – **а**. Најмалку во двете земји се употребуваат категориите – **б, в, ѓ, е**. Од друга страна категориите – **г, д, ж**, во Р. Косово се користат повеќе за разлика од Р.С Македонија, каде малку се користат.

Табела бр.49.2 – Одговори на наставниците за инструментите кои ги користат за следење и евалуација на учеството и активноста на ученикот во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници									
Држава	Вкупно		з	с	и	ј	к	л	љ
МКД	159	f-ДА	15	70	13	1	4	1	0
		f-НЕ	144	89	146	158	155	158	159
		%-ДА	9.43%	44.03%	8.18%	0.63%	2.52%	0.63%	0.00%
		%-НЕ	90.57%	55.97%	91.82%	99.37%	97.48%	99.37%	100.00%
КОС	48	f-ДА	8	22	11	3	8	0	0
		f-НЕ	40	26	37	45	40	48	48
		%-ДА	16.67%	45.83%	22.92%	6.25%	16.67%	0.00%	0.00%
		%-НЕ	83.33%	54.17%	77.08%	93.75%	83.33%	100.00%	100.00%

- з. Студија на случај
- с. Ученичко досие
- и. Фотографија
- ј. Аудио снимање
- к. Видео снимање

л. Не применувам ниту еден инструмент од наведените

љ. Не применувам ниту еден инструмент

Во табелата бр.49.2 се прикажани одговорите на наставниците за инструментите кои ги користат за следење и евалуација на учеството и активността на ученикот во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **з (студија на случај)**, категоријата – **s (ученичко досие)**, категоријата – **и (фотографија)**, категоријата – **ј (аудио снимање)**, категоријата – **к (видео снимање)**, категоријата – **л (не применувам ниту еден инструмент од наведените)** и категоријата – **љ (не применувам ниту еден инструмент)**. Од табелата јасно се воочува дека според наставниците, во Р.С Македонија и Р. Косово сите категории (**з, s, и, ј, к**) малку се употребуваат.

Табела бр.50 – Одговори на учениците за инструментите кои наставниците ги користат за следење и евалуација на учеството и активността на ученикот во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Ученици										
Држава	Вкупно		а	в	г	з	s	и	ј	к
МКД	438	f-ДА	149	78	173	88	175	22	13	10
		f-НЕ	289	360	265	350	263	416	425	428
		%-ДА	34.02%	17.81%	39.50%	20.09%	39.95%	5.02%	2.97%	2.28%
		%-НЕ	65.98%	82.19%	60.50%	79.91%	60.05%	94.98%	97.03%	97.72%
КОС	139	f-ДА	60	41	42	40	50	6	6	5
		f-НЕ	79	98	97	99	89	133	133	134
		%-ДА	43.17%	29.50%	30.22%	28.78%	35.97%	4.32%	4.32%	3.60%
		%-НЕ	56.83%	70.50%	69.78%	71.22%	64.03%	95.68%	95.68%	96.40%

Во табелата бр.50 се прикажани одговорите на наставниците за инструментите кои ги користат за следење и евалуација на учеството и активността на ученикот во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а (листа за проверка/чеклиста)**, категоријата – **в (дневник/журнал)**, категоријата - **г (интервју)**, категоријата - **з (студија на случај)**, категоријата – **s (ученичко досие)**, категоријата – **и (фотографија)**, категоријата – **ј (аудио снимање)** и категоријата – **к (видео снимање)**. Од табелата јасно се воочува дека според учениците, во Р.С Македонија и во Р. Косово наставниците сите категории малку ги употребуваат.

Табела бр.51.1 – Одговори на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за следење и евалуација на учеството и активноста на ученикот во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници										
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж
МКД	43	f-ДА	29	27	4	12	8	12	11	24
		f-НЕ	14	16	39	31	35	31	32	19
		%-ДА	67.44%	62.79%	9.30%	27.91%	18.60%	27.91%	25.58%	55.81%
		%-НЕ	32.56%	37.21%	90.70%	72.09%	81.40%	72.09%	74.42%	44.19%
КОС	6	f-ДА	2	3	2	4	5	1	2	5
		f-НЕ	4	3	4	2	1	5	4	1
		%-ДА	33.33%	50.00%	33.33%	66.67%	83.33%	16.67%	33.33%	83.33%
		%-НЕ	66.67%	50.00%	66.67%	33.33%	16.67%	83.33%	66.67%	16.67%

Во табелата бр.51.1 се прикажани одговорите на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за следење и евалуација на учеството и активноста на ученикот во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а** (листа за проверка/чеклиста), категоријата - **б** (педагошка документација), категоријата – **в** (дневник/журнал), категоријата - **г** (интервју), категоријата - **д** (дневник), категоријата - **ѓ** (е-дневник), категоријата - **е** (метод на преглед) и категоријата – **ж** (набљудување), категоријата - **з** (студија на случај), категоријата – **с** (ученичко досие), категоријата – **и** (фотографија), категоријата – **ј** (аудио снимање), категоријата – **к** (видео снимање), категоријата – **л** (не применувам ниту еден инструмент од наведените) и категоријата – **љ** (не применувам ниту еден инструмент). Од табелата јасно се воочува дека според стручните соработници, во Р.С. Македонија и Р. Косово наставниците повеќе ги употребуваат категориите – **б, ж**. Најмалку во двете земји се употребуваат категориите – **в, ѓ, е**. Од друга страна категоријата – **а**, во Р.С. Македонија се користи повеќе за разлика од Р. Косово, а категориите – **г, д**, во Р. Косово се користат повеќе за разлика од Р.С. Македонија.

Табела бр.51.2 – Одговори на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за следење и евалуација на учеството и активноста на ученикот во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници									
Држава	Вкупно		з	с	и	ј	к	л	љ
МКД	43	f-ДА	7	20	5	2	4	0	0
		f-НЕ	36	23	38	41	39	43	43
		%-ДА	16.28%	46.51%	11.63%	4.65%	9.30%	0.00%	0.00%

		%-НЕ	83.72%	53.49%	88.37%	95.35%	90.70%	100.00%	100.00%
КОС	б	f-ДА	1	2	2	2	1	0	0
		f-НЕ	5	4	4	4	5	6	6
		%-ДА	16.67%	33.33%	33.33%	33.33%	16.67%	0.00%	0.00%
		%-НЕ	83.33%	66.67%	66.67%	66.67%	83.33%	100.00%	100.00%

Во табелата бр.51.2 се прикажани одговорите на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за следење и евалуација на учеството и активната на ученикот во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а** (листа за проверка/чеклиста), категоријата - **б** (педагошка документација), категоријата - **в** (дневник/журнал), категоријата - **г** (интервју), категоријата - **д** (дневник), категоријата - **ѓ** (е-дневник), категоријата - **е** (метод на преглед) и категоријата - **ж** (набљудување), категоријата - **з** (студија на случај), категоријата - **с** (ученичко досие), категоријата - **и** (фотографија), категоријата - **ј** (аудио снимање), категоријата - **к** (видео снимање), категоријата - **л** (не применувам ниту еден инструмент од наведените) и категоријата - **љ** (не применувам ниту еден инструмент). Од табелата јасно се воочува дека според стручните соработници, во Р.С. Македонија и Р. Косово наставниците сите категории малку ги употребуваат.

Табела бр.52.1 – Одговори на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за следење и евалуација на учеството и активната на ученикот во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица										
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж
МКД	31	f-ДА	21	20	5	11	9	18	8	17
		f-НЕ	10	11	26	20	22	13	23	14
		%-ДА	67.74%	64.52%	16.13%	35.48%	29.03%	58.06%	25.81%	54.84%
		%-НЕ	32.26%	35.48%	83.87%	64.52%	70.97%	41.94%	74.19%	45.16%
КОС	11	f-ДА	5	4	3	2	4	2	4	8
		f-НЕ	6	7	8	9	7	9	7	3
		%-ДА	45.45%	36.36%	27.27%	18.18%	36.36%	18.18%	36.36%	72.73%
		%-НЕ	54.55%	63.64%	72.73%	81.82%	63.64%	81.82%	63.64%	27.27%

Во табелата бр.52.1 се прикажани одговорите на раководните лица за инструментите кои ги користат за следење и евалуација на учеството и активната на ученикот во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а** (листа за проверка/чеклиста), категоријата - **б** (педагошка документација), категоријата - **в** (дневник/журнал), категоријата - **г** (интервју), категоријата - **д** (дневник), категоријата

- **ѓ** (**е-дневник**), категоријата - **е** (**метод на преглед**) и категоријата – **ж** (**набљудување**). Од табелата јасно се воочува дека според раководните лица, во Р.С Македонија и Р. Косово наставниците повеќе ја употребуваат категоријата – **ж**. Најмалку во двете земји се употребуваат категориите – **в, г, д, е**. Од друга страна категориите – **а, б, ѓ**, во Р.С Македонија се користат повеќе за разлика од Р. Косово.

Во табелата бр.52.2 се прикажани одговорите на раководните лица за инструментите кои ги користат за следење и евалуација на учеството и активноста на ученикот во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **з (студија на случај)**, категоријата – **с (ученичко досие)**, категоријата – **и (фотографија)**, категоријата – **ј (аудио снимање)**, категоријата – **к (видео снимање)**, категоријата – **л (не применувам**

Табела бр.52.2 – Одговори на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за следење и евалуација на учеството и активноста на ученикот во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица									
Држава	Вкупно		з	с	и	ј	к	л	љ
МКД	31	<i>f</i> -ДА	5	18	3	0	3	0	0
		<i>f</i> -НЕ	26	13	28	31	28	31	31
		%-ДА	16.13%	58.06%	9.68%	0.00%	9.68%	0.00%	0.00%
		%-НЕ	83.87%	41.94%	90.32%	100.00%	90.32%	100.00%	100.00%
КОС	11	<i>f</i> -ДА	1	6	3	0	1	0	0
		<i>f</i> -НЕ	10	5	8	11	10	11	11
		%-ДА	9.09%	54.55%	27.27%	0.00%	9.09%	0.00%	0.00%
		%-НЕ	90.91%	45.45%	72.73%	100.00%	90.91%	100.00%	100.00%

ниту еден инструмент од наведените) и категоријата – **љ** (**не применувам ниту еден инструмент**). Од табелата јасно се воочува дека според раководните лица, во Р.С Македонија и Р. Косово наставниците повеќе ја употребуваат категоријата – **с (ученичко досие)**, додека останатите категории, според мислењето на раководните лица, малку или воопшто не се употребуваат.

За да биде порелевантна нашата анализа кон целите на истражувањето, потребно е да вршиме компарација на вкупниот број на испитаници од Р.С Македонија со

вкупниот број на испитаници од Р. Косово. Резултатите од таквата анализа се прикажани во табела бр.53.1 и 53.2, како и на графикон бр.16.

Табела бр.53.1 – Одговори за инструментите кои наставниците ги користат за следење и евалуација на учеството и активноста на ученикот во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

13. Кои инструменти ги користите за следење и евалуација на учеството и активноста на ученикот во наставата									
		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж
М К Д	f - ДА	318	105	112	212	45	98	54	115
	f - НЕ	353	128	559	459	188	135	179	118
	%-ДА	47.4%	45.1%	16.7%	31.6%	19.3%	42.1%	23.2%	49.4%
	%-НЕ	52.6%	54.9%	83.3%	68.4%	80.7%	57.9%	76.8%	50.6%
	\bar{x}	0.474	0.451	0.167	0.316	0.193	0.421	0.232	0.494
	σ	0.500	0.499	0.373	0.465	0.396	0.495	0.423	0.501
К О С	f - ДА	100	23	59	78	33	19	17	41
	f - НЕ	104	42	145	126	32	46	48	24
	%-ДА	49.0%	35.4%	28.9%	38.2%	50.8%	29.2%	26.2%	63.1%
	%-НЕ	51.0%	64.6%	71.1%	61.8%	49.2%	70.8%	73.8%	36.9%
	\bar{x}	0.490	0.354	0.289	0.382	0.508	0.292	0.262	0.631
	σ	0.501	0.482	0.455	0.487	0.504	0.458	0.443	0.486
t		0.519	0.145	0.000*	0.085	0.000**	0.063	0.535	0.034

Во табелата бр.53.1 се прикажани сите одговори на категориите на испитаници за инструментите кои ги користат наставниците за следење и евалуација на учеството и активноста на ученикот во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а** (листа за проверка/чеклиста), категоријата - **б** (педагошка документација), категоријата - **в** (дневник/журнал), категоријата - **г** (интервју), категоријата - **д** (дневник), категоријата - **ѓ** (е-дневник), категоријата - **е** (метод на преглед) и категоријата - **ж** (набљудување). Од табелата може да се види дека категориите - **а, б, в, г, ѓ, е**, во двете земји се употребуваат малку. Ова ни го потврдува и аритметичката средина, бидејќи најмала вредност во двете земји има кај овие категории. Категориите - **д, ж**, повеќе се користат во Р. Косово за разлика од Р.С. Македонија, што може да се види и од вредноста на аритметичката средина, која во Р. Косово, во двете категории е повисока во споредба со вредностите во Р.С. Македонија (иако во Р.С. Македонија

* 0.000 е вредноста 0.0004288 односно $4.288e^{-04}$.

** 0.000 е вредноста 0.000004996 односно $4.996e^{-06}$.

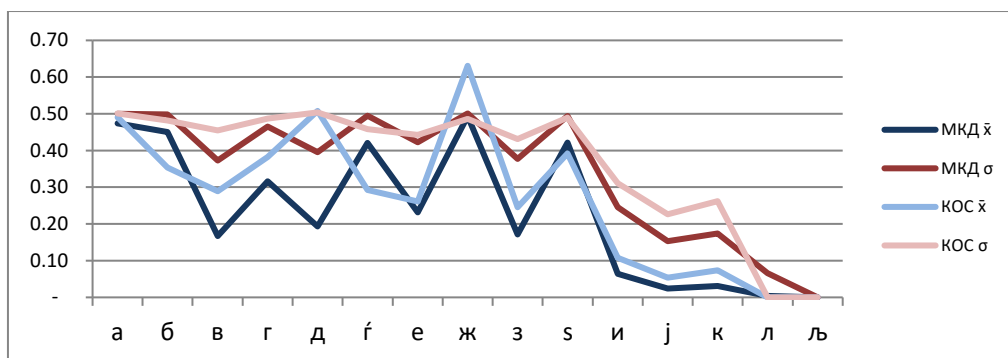
инструментот – **ж**, има највисока вредност, односно се употребува повеќе од сите други инструменти).

Што се однесува до стандардната девијација, сите вредности во Р.С Македонија и во Р. Косово не се високи, што покажува дека одговорите на различните категории на испитаници во двете земји не се отстапени од аритметичките средини. За проверка на значајноста на разликите помеѓу аритметичките средини, односно разликите во користењето на инструментите во двете земји е аплициран t-тест (што помала вредност на t-тест значи поголема разлика во користење). Од табелата може да се примети дека најголема разлика постои во категориите – **в**, **д**, кои повеќе се користат во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија.

Во табелата бр.53.2 се прикажани сите одговори на категориите на испитаници за инструментите кои ги користат наставниците за следење и евалуација на учеството и активноста на ученикот во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **з** (студија на случај), категоријата – **с** (ученичко досие), категоријата – **и** (фотографија), категоријата – **ј** (аудио снимање), категоријата – **к** (видео снимање), категоријата – **л** (не применувам ниту еден инструмент од наведените) и категоријата – **љ** (не применувам ниту еден инструмент).

Табела бр.53.2 – Одговори за инструментите кои наставниците ги користат за следење и евалуација на учеството и активноста на ученикот во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

13. Кои инструменти ги користите за следење и евалуација на учеството и активноста на ученикот во наставата								
		з	с	и	ј	к	л	љ
М К Д	f - ДА	115	283	43	16	21	1	0
	f - НЕ	556	388	628	655	650	232	233
	% - ДА	17.1%	42.2%	6.4%	2.4%	3.1%	0.4%	0.0%
	% - НЕ	82.9%	57.8%	93.6%	97.6%	96.9%	99.6%	100.0%
	\bar{x}	0.171	0.422	0.064	0.024	0.031	0.004	-
	σ	0.377	0.494	0.245	0.153	0.174	0.066	-
К О С	f - ДА	50	80	22	11	15	0	0
	f - НЕ	154	124	182	193	189	65	65
	% - ДА	24.5%	39.2%	10.8%	5.4%	7.4%	0.0%	0.0%
	% - НЕ	75.5%	60.8%	89.2%	94.6%	92.6%	100.0%	100.0%
	\bar{x}	0.245	0.392	0.108	0.054	0.074	-	-
	σ	0.431	0.489	0.311	0.226	0.262	-	-
t	0.031	0.446	0.062	0.074	0.030	-	-	

Графикон бр.16 – Одговори за инструментите кои наставниците ги користат за следење и евалуација на учеството и активноста на ученикот во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

- а. Листа за проверка/Чеклиста
- б. Педагошка документација
- в. Дневник/Журнал
- г. Интервју
- д. Дневник
- ѓ. е-Дневник
- е. Метод на преглед
- ж. Набљудување
- з. Студија на случај
- с. Ученичко досие
- и. Фотографија
- ј. Аудио снимање
- к. Видео снимање
- л. Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- љ. Не применувам ниту еден инструмент

Од табелата може да се види дека сите категории во двете земји се употребуваат малку. Ова ни го потврдува и аритметичката средина, бидејќи кај сите категории има мали вредности и во Р.С Македонија и во Р. Косово.

Што се однесува до стандардната девијација, сите вредности во Р.С Македонија и во Р. Косово се мали, што покажува дека одговорите на различните категории на испитаници во двете земји не се отстапени од аритметичките средини. За проверка на значајноста на разликите помеѓу аритметичките средини, односно разликите во користењето на инструментите во двете земји е аплициран t-тест (што помала вредност на t-тест значи поголема разлика во користење). Од табелата може да се примети дека поголема разлика постои во категориите – **а**, **и**, **ј**, **к**, но бидејќи малку се употребуваат во двете земји, споредбата е безначајна.

Според анализата на резултатите од табелата бр.53.1, 53.2, како и на графикон бр.16, констатираме дека за следење и евалуација на учеството и активноста на ученикот во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, наставниците во Р. Косово како инструменти повеќе ги користат категориите – **д, ж (дневник и набљудување)** за разлика од нивните колеги во Р.С. Македонија, додека за другите инструменти можеме да констатираме дека малку се употребуваат.

Ова не посочува кон заклучокот дека поединечната хипотеза 3 – **„Учеството и активноста на ученикот во наставата како од аспект на поучувањето така и од аспект на учењето во Р. Косово и во Р.С. Македонија повеќе се воочува преку набљудување како традиционален инструмент за следење и евалуација на реализацијата на курикулумот“** – се потврдува.

По анализата на сите добиени податоци кои се поврзуваат со процесот на реализација на наставата/курикулумот во основните училишта во Р.С. Македонија и во Р. Косово, за кои беа поставени три поединечни хипотези поврзани со прашањата од прашалниците кои им беа поставени на испитаниците во двете земји, и по нивно поединечно проверување: поединечна хипотеза 3, поединечна хипотеза 2 и поединечна хипотеза 1, сите посебно се потврдија, со што можеме да констатираме дека и посебната хипотеза 3 – **„За следење на реализацијата на наставата/курикулумот од аспект на поучувањето и учењето повеќе се користат традиционалните инструменти како во Р.С. Македонија така и во Р. Косово“** – се потврдува.

2.4 Проверка на посебната хипотеза 4

Посебна хипотеза 4 - **За следење на евалуацијата на наставата/курикулумот од аспект на поучувањето и учењето се користат традиционалните инструменти со одредени пренасочувања кон современите начини на евалуација на наставата како во Р.С. Македонија така и во Р. Косово.**

За проверка на посебната хипотеза 4, поставени се три поединешни хипотези, за проверка на кои на испитаниците им беа поставени соодветни прашања, и прибираните резултати не водат кон проверка на овие поединечни хипотези.

2.4.1 Проверка на поединечната хипотеза 1

Поединечна хипотеза 1 - **Квалитетот на наставата од аспект на поучувањето и учењето во Р.С Македонија и Р. Косово сеуште се проверува со традиционални инструменти.**

За проверка на поединечната хипотеза 1, на испитаниците (наставниците, стручните соработници и раководните лица во Република Северна Македонија и во Република Косово) им беше поставено следното прашање: „**За проверка на квалитетот на наставата ги користам овие инструменти:**“.

Прибираните податоци од сите категории на испитаници за инструментите кои наставниците ги користат за проверка на квалитетот на наставата во Република Северна Македонија и во Република Косово се прикажани во табели (наставници - табела бр.54.1 и 54.2; стручни соработници - табела бр.55.1 и 55.2; раководни лица – табела бр.56.1 и 56.2). Табелите се поделени поради обемот на податоците и за да бидат појасни за преглед.

Табела бр.54.1 – *Одговори на наставниците за инструментите кои ги користат за проверка на квалитетот на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово*

Наставници									
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е
МКД	159	f- ДА	58	38	99	103	34	8	45
		f- НЕ	101	121	60	56	125	151	114
		%- ДА	36.48%	23.90%	62.26%	64.78%	21.38%	5.03%	28.30%
		%- НЕ	63.52%	76.10%	37.74%	35.22%	78.62%	94.97%	71.70%
КОС	48	f- ДА	19	13	23	23	9	1	19
		f- НЕ	29	35	25	25	39	47	29
		%- ДА	39.58%	27.08%	47.92%	47.92%	18.75%	2.08%	39.58%
		%- НЕ	60.42%	72.92%	52.08%	52.08%	81.25%	97.92%	60.42%

- а. Протокол за следење на активноста во наставен час
- б. Протокол за набљудување на активноста во наставен час
- в. Чеклисти
- г. Наставни ливчиња
- д. Дневници на учениците
- ѓ. Дијалог журнал
- е. Гледање и забележување

Во табелата бр.54.1 се прикажани одговорите на наставниците за инструментите кои ги користат за проверка на квалитетот на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а (протокол за следење на активноста во наставен час)**, категоријата - **б (протокол за набљудување на активноста во наставен час)**, категоријата – **в**

(чеклисти), категоријата - г (наставни ливчиња), категоријата - д (дневници на учениците), категоријата - ё (дијалог журнал) и категоријата - е (гледање и забележување). Од табелата јасно се воочува дека според наставниците, во Р.С Македонија и Р. Косово најмалку се употребуваат категориите – а, б, д, ё, е. Од друга страна категориите – в, г, во Р.С Македонија се користат повеќе за разлика од Р. Косово, каде малку се користат.

Табела бр.54.2 – Одговори на наставниците за инструментите кои ги користат за проверка на квалитетот на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници								
Држава	Вкупно		ж	з	s	и	ј	к
МКД	159	f- ДА	17	21	15	4	0	0
		f- НЕ	142	138	144	155	159	159
		%- ДА	10.69%	13.21%	9.43%	2.52%	0.00%	0.00%
		%- НЕ	89.31%	86.79%	90.57%	97.48%	100.00%	100.00%
КОС	48	f- ДА	9	30	19	8	0	0
		f- НЕ	39	18	29	40	48	48
		%- ДА	18.75%	62.50%	39.58%	16.67%	0.00%	0.00%
		%- НЕ	81.25%	37.50%	60.42%	83.33%	100.00%	100.00%

ж. Рефлексивниот дневник

з. Интервју

s. Анкетирање

и. Дневник/Журнал

ј. Не применувам ниту еден инструмент од наведените

к. Не применувам ниту еден инструмент

Во табелата бр.54.2 се прикажани одговорите на наставниците за инструментите кои ги користат за проверка на квалитетот на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - ж (рефлексивниот дневник), категоријата - з (интервју), категоријата – s (анкетирање), категоријата - и (дневник/журнал), категоријата - ј (не применувам ниту еден инструмент од наведените) и категоријата - к (не применувам ниту еден инструмент). Од табелата јасно се воочува дека според наставниците, во Р.С Македонија и Р. Косово најмалку се употребуваат категориите – ж, s, и. Од друга страна категоријата – з, во Р. Косово се користи повеќе за разлика од Р.С Македонија, каде малку се користи.

Табела бр.55.1 – Одговори на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за проверка на квалитетот на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници									
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е
МКД	43	f- ДА	34	26	23	16	13	3	16
		f- НЕ	9	17	20	27	30	40	27
		%- ДА	79.07%	60.47%	53.49%	37.21%	30.23%	6.98%	37.21%
		%- НЕ	20.93%	39.53%	46.51%	62.79%	69.77%	93.02%	62.79%
КОС	6	f- ДА	1	0	0	4	1	0	3
		f- НЕ	5	6	6	2	5	6	3
		%- ДА	16.67%	0.00%	0.00%	66.67%	16.67%	0.00%	50.00%
		%- НЕ	83.33%	100.00%	100.00%	33.33%	83.33%	100.00%	50.00%

Во табелата бр.55.1 се прикажани одговорите на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за проверка на квалитетот на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а** (протокол за следење на активноста во наставен час), категоријата - **б** (протокол за набљудување на активноста во наставен час), категоријата – **в** (чеклисти), категоријата - **г** (наставни ливчиња), категоријата - **д** (дневници на учениците), категоријата - **ѓ** (дијалог журнал) и категоријата - **е** (гледање и забележување). Од табелата јасно се воочува дека според стручните соработници, во Р.С Македонија и Р. Косово најмалку се употребуваат категориите –**д, ѓ**. Категориите – **а, б, в**, во Р.С Македонија се користат повеќе за разлика од Р. Косово, додека категориите – **г, е**, повеќе се користат во Р. Косово во однос на Р.С Македонија.

Табела бр.55.2 – Одговори на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за проверка на квалитетот на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници								
Држава	Вкупно		ж	з	с	п	ј	к
МКД	43	f- ДА	4	13	12	1	0	0
		f- НЕ	39	30	31	42	43	43
		%- ДА	9.30%	30.23%	27.91%	2.33%	0.00%	0.00%
		%- НЕ	90.70%	69.77%	72.09%	97.67%	100.00%	100.00%
КОС	6	f- ДА	1	4	2	0	0	0
		f- НЕ	5	2	4	6	6	6
		%- ДА	16.67%	66.67%	33.33%	0.00%	0.00%	0.00%
		%- НЕ	83.33%	33.33%	66.67%	100.00%	100.00%	100.00%

Во табелата бр.55.2 се прикажани одговорите на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за проверка на квалитетот на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **ж** (рефлексивниот дневник), категоријата - **з** (интервју), категоријата – **s** (анкетирање), категоријата - **и** (дневник/журнал), категоријата - **ј** (не применувам ниту еден инструмент од наведените) и категоријата - **к** (не применувам ниту еден инструмент). Од табелата јасно се воочува дека според стручните соработници, во Р.С Македонија и Р. Косово најмалку се употребуваат категориите – **ж, s, и**. Од друга страна категоријата – **з**, во Р. Косово се користи повеќе за разлика од Р.С Македонија, каде малку се користи.

Табела бр.56.1 – Одговори на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за проверка на квалитетот на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица									
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е
МКД	31	f- ДА	21	14	17	16	16	3	14
		f- НЕ	10	17	14	15	15	28	17
		%- ДА	67.74%	45.16%	54.84%	51.61%	51.61%	9.68%	45.16%
		%- НЕ	32.26%	54.84%	45.16%	48.39%	48.39%	90.32%	54.84%
КОС	11	f- ДА	5	7	4	3	5	0	1
		f- НЕ	6	4	7	8	6	11	10
		%- ДА	45.45%	63.64%	36.36%	27.27%	45.45%	0.00%	9.09%
		%- НЕ	54.55%	36.36%	63.64%	72.73%	54.55%	100.00%	90.91%

Во табелата бр.56.1 се прикажани одговорите на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за проверка на квалитетот на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а** (протокол за следење на активноста во наставен час), категоријата - **б** (протокол за набљудување на активноста во наставен час), категоријата – **в** (чеклисти), категоријата - **г** (наставни ливчиња), категоријата - **д** (дневници на учениците), категоријата - **ѓ** (дијалог журнал) и категоријата - **е** (гледање и забележување). Од табелата јасно се воочува дека според раководните лица, во Р.С Македонија и Р. Косово најмалку се употребуваат категориите – **ѓ, е**. Категориите – **а, в, г, д**, во Р.С Македонија се користат повеќе за разлика од Р. Косово, додека категоријата – **б**, повеќе се користи во Р. Косово во однос на Р.С Македонија.

Табела бр.56.2 – Одговори на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за проверка на квалитетот на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица								
Држава	Вкупно		ж	з	s	и	ј	к
МКД	31	f- ДА	4	8	11	3	0	0
		f- НЕ	27	23	20	28	31	31
		%- ДА	12.90%	25.81%	35.48%	9.68%	0.00%	0.00%
		%- НЕ	87.10%	74.19%	64.52%	90.32%	100.00%	100.00%
КОС	11	f- ДА	4	7	4	1	0	0
		f- НЕ	7	4	7	10	11	11
		%- ДА	36.36%	63.64%	36.36%	9.09%	0.00%	0.00%
		%- НЕ	63.64%	36.36%	63.64%	90.91%	100.00%	100.00%

Во табелата бр.56.2 се прикажани одговорите на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за проверка на квалитетот на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **ж** (рефлексивниот дневник), категоријата - **з** (интервју), категоријата – **s** (анкетирање), категоријата - **и** (дневник/журнал), категоријата - **ј** (не применувам ниту еден инструмент од наведените) и категоријата - **к** (не применувам ниту еден инструмент). Од табелата јасно се воочува дека според раководните лица, во Р.С Македонија и Р. Косово најмалку се употребуваат категориите – **ж, s, и**. Од друга страна категоријата – **з**, во Р. Косово се користи повеќе за разлика од Р.С Македонија, каде малку се користи.

За да биде порелевантна нашата анализа кон целите на истражувањето, потребно е да вршиме компарација на вкупниот број на испитаници од Р.С Македонија со вкупниот број на испитаници од Р. Косово. Резултатите од таквата анализа се прикажани во табела бр.57.1 и 57.2, како и на графикон бр.17.

Табела бр.57.1 – Одговори за инструментите кои наставниците ги користат за проверка на квалитетот на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

14. За проверка на квалитетот на наставата ги користам овие инструменти								
		а	б	в	г	д	ѓ	е
МКД	f- ДА	113	78	139	135	63	14	75
	f- НЕ	120	155	94	98	170	219	158
	%- ДА	48.5%	33.5%	59.7%	57.9%	27.0%	6.0%	32.2%
	%- НЕ	51.5%	66.5%	40.3%	42.1%	73.0%	94.0%	67.8%
	\bar{x}	0.485	0.335	0.597	0.579	0.270	0.060	0.322
	σ	0.501	0.473	0.492	0.495	0.445	0.238	0.468
КОС	f- ДА	25	20	27	30	15	1	23
	f- НЕ	40	45	38	35	50	64	42

О С	% - ДА	38.5%	30.8%	41.5%	46.2%	23.1%	1.5%	35.4%
	% - НЕ	61.5%	69.2%	58.5%	53.8%	76.9%	98.5%	64.6%
	\bar{x}	0.385	0.308	0.415	0.462	0.231	0.015	0.354
	σ	0.490	0.465	0.497	0.502	0.425	0.124	0.482
t		0.202	0.780	0.021	0.158	0.588	0.048	0.703

Во табелата бр.57.1 се прикажани одговорите за инструментите кои наставниците ги користат за проверка на квалитетот на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а** (протокол за следење на активноста во наставен час), категоријата - **б** (протокол за набљудување на активноста во наставен час), категоријата – **в** (чеклисти), категоријата - **г** (наставни ливчиња), категоријата - **д** (дневници на учениците), категоријата - **ѓ** (дијалог журнал) и категоријата - **е** (гледање и забележување). Од табелата јасно се воочува дека, во Р.С Македонија и Р. Косово најмалку се употребуваат категориите – **а, б, д, ѓ, е**. Ова ни го потврдува и аритметичката средина, бидејќи најмала вредност во двете земји има кај овие категории. Категориите – **в, г**, во Р.С Македонија се користат повеќе за разлика од Р. Косово, што може да се види и од вредноста на аритметичката средина, која во Р.С Македонија, во двете категории е повисока во споредба со вредностите во Р. Косово.

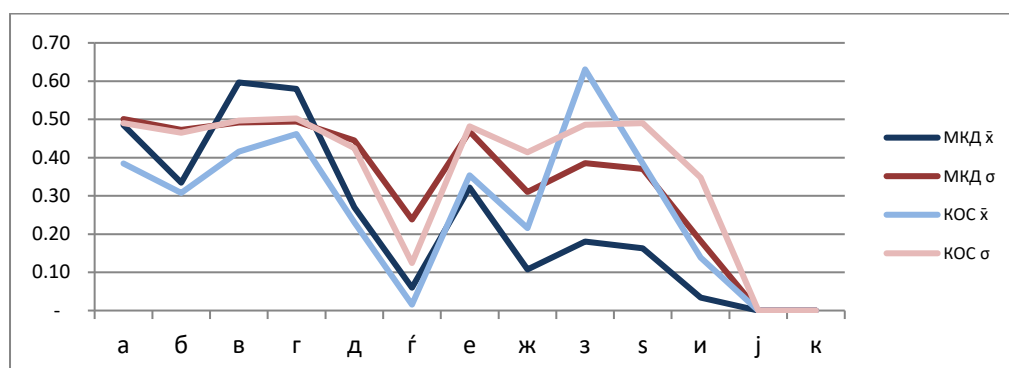
Што се однесува до стандардната девијација, сите вредности во Р.С Македонија и во Р. Косово не се високи, што покажува дека одговорите на различните категории на испитаници во двете земји не се отстапени од аритметичките средини. За проверка на значајноста на разликите помеѓу аритметичките средини, односно разликите во користењето на инструментите во двете земји е аплициран t-тест (што помала вредност на t-тест значи поголема разлика во користење). Од табелата може да се примети дека најголема разлика постои во категоријата – **в**, која повеќе се користи во Р.С Македонија за разлика од Р. Косово.

Табела бр.57.2 – Одговори за инструментите кои наставниците ги користат за проверка на квалитетот на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

14. За проверка на квалитетот на наставата ги користам овие инструменти							
		ж	з	с	и	ј	к
М К Д	f - ДА	25	42	38	8	0	0
	f - НЕ	208	191	195	225	233	233
	% - ДА	10.7%	18.0%	16.3%	3.4%	0.0%	0.0%
	% - НЕ	89.3%	82.0%	83.7%	96.6%	100.0%	100.0%
	\bar{x}	0.107	0.180	0.163	0.034	-	-
	σ	0.310	0.385	0.370	0.182	-	-

К О С	<i>f</i> - ДА	14	41	25	9	0	0
	<i>f</i> - НЕ	51	24	40	56	65	65
	% - ДА	21.5%	63.1%	38.5%	13.8%	0.0%	0.0%
	% - НЕ	78.5%	36.9%	61.5%	86.2%	100.0%	100.0%
	\bar{x}	0.215	0.631	0.385	0.138	-	-
	σ	0.414	0.486	0.490	0.348	-	-

<i>t</i>	0.046	0.000*	0.001	0.039	-	-
----------	-------	---------------	--------------	-------	---	---

Графикон бр.17 – Одговори за инструментите кои наставниците ги користат за проверка на квалитетот на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово

- а. Протокол за следење на активноста во наставен час
- б. Протокол за набљудување на активноста во наставен час
- в. Чеклисти
- г. Наставни ливчиња
- д. Дневници на учениците
- ѓ. Дијалог журнал
- е. Гледање и забележување
- ж. Рефлексивниот дневник
- з. Интервју
- с. Анкетирање
- и. Дневник/Журнал
- ј. Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- к. Не применувам ниту еден инструмент

Во табелата бр.57.2 се прикажани одговорите на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за проверка на квалитетот на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **ж (рефлексивниот дневник)**, категоријата - **з (интервју)**, категоријата - **с (анкетирање)**, категоријата - **и (дневник/журнал)**, категоријата - **ј (не применувам ниту еден инструмент од наведените)** и категоријата - **к (не применувам ниту еден инструмент)**. Од табелата јасно се воочува дека, во Р.С Македонија и Р. Косово најмалку се употребуваат

* 0.000 е вредноста 0.0000000002727 односно 2.727×10^{-10} .

категиорите – **ж, s, и**. Ова ни го потврдува и аритметичката средина, бидејќи најмала вредност во двете земји има кај овие категории. Категоријата – **з**, во Р. Косово се користи повеќе за разлика од Р.С. Македонија, што може да се види и од вредноста на аритметичката средина, која во Р. Косово, во оваа категорија е повисока во споредба со вредноста во Р.С. Македонија.

Што се однесува до стандардната девијација, сите вредности во Р.С. Македонија и во Р. Косово не се високи, што покажува дека одговорите на различните категории на испитаници во двете земји не се отстапени од аритметичките средини. За проверка на значајноста на разликите помеѓу аритметичките средини, односно разликите во користењето на инструментите во двете земји е аплициран t-тест (што помала вредност на t-тест значи поголема разлика во користење). Од табелата може да се примети дека најголема разлика постои во категориите – **з, s**, кои повеќе се користат во Р. Косово за разлика од Р.С. Македонија (иако категоријата – **s**, малку се користи и во Р. Косово).

Според анализата на резултатите од табелата бр.57.1, 57.2, како и на графикон бр.17, констатираме дека за проверка на квалитетот на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, наставниците во Р. Косово како инструмент повеќе ја користат категоријата – **з (интервју)** за разлика од нивните колеги во Р.С. Македонија, кои повеќе ги користат инструментите од категориите – **в (чеклисти)** и **- г (наставни ливчиња)**, додека за другите инструменти можеме да констатираме дека малку се употребуваат.

Ова не посочува кон заклучокот дека поединечната хипотеза 1 – „**Квалитетот на наставата од аспект на поучувањето и учењето во Р.С. Македонија и Р. Косово сеуште се проверува со традиционални инструменти**“ – се потврдува.

2.4.2 Проверка на поединечната хипотеза 2

Поединечна хипотеза 2 - Се претпоставува дека и од аспект на поучувањето и од аспект на учењето, евалуацијата на планирањето, подготовката и реализацијата на наставата/курикулумот, Р. Косово ја постигнува преку интерактивна комуникација, додека во Р.С. Македонија интерактивната комуникација сеуште не е на посакуваното ниво на користење во современата настава.

За проверка на поединечната хипотеза 2, на испитаниците (наставниците, учениците, стручните соработници и раководните лица во Република Северна Македонија и во Република Косово) им беа поставени три прашања:

1. „За следење на евалуацијата на планирањето на наставата/курикулумот, ги користам инструментите:“;

2. „За следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курукулумот, ги користам инструментите:“;

3. „За следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курукулумот, ги користам инструментите:“;

1. „За следење на евалуацијата на планирањето на наставата/курукулумот, ги користам инструментите:“.

Прибираните податоци од сите категории на испитаници за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на планирањето на наставата/курукулумот во Република Северна Македонија и во Република Косово се прикажани во табели (наставници - табела бр.58.1 и 58.2; ученици – табела бр.59; стручни соработници - табела бр.60.1 и 60.2; раководни лица – табела бр.61.1 и 61.2). Табелите се поделени поради обемот на податоците и за да бидат појасни за преглед.

Табела бр.58.1 – Одговори на наставниците за инструментите кои ги користат за следење на евалуацијата на планирањето на наставата/курукулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници												
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж	з	с
МКД	159	f-ДА	47	15	41	42	48	70	61	72	59	39
		f-НЕ	112	144	118	117	111	89	98	87	100	120
		%-ДА	29.56%	9.43%	25.79%	26.42%	30.19%	44.03%	38.36%	45.28%	37.11%	24.53%
		%-НЕ	70.44%	90.57%	74.21%	73.58%	69.81%	55.97%	61.64%	54.72%	62.89%	75.47%
КОС	48	f-ДА	13	30	8	10	8	24	18	21	30	22
		f-НЕ	35	18	40	38	40	24	30	27	18	26
		%-ДА	27.08%	62.50%	16.67%	20.83%	16.67%	50.00%	37.50%	43.75%	62.50%	45.83%
		%-НЕ	72.92%	37.50%	83.33%	79.17%	83.33%	50.00%	62.50%	56.25%	37.50%	54.17%

а. Пишан официјален документ

б. Интервју

- в. Пополнет формулар
- г. Дневници на учениците
- д. Однесување соодветно на задоволството на учениците
- ѓ. Начинот на реализирање на целите
- е. Степенот на усвоеност на содржините
- ж. Постигнување на резултатите од учењето на учениците
- з. Квалитетот на комуникација помеѓу наставникот и учениците
- с. Квалитетот на интеракција помеѓу учениците

Во табелата бр.58.1 се прикажани одговорите на наставниците за инструментите кои ги користат за следење на евалуацијата на планирањето на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а** (пишан официјален документ), категоријата - **б** (интервју), категоријата – **в** (пополнет формулар), категоријата - **г** (дневници на учениците), категоријата - **д** (однесување соодветно на задоволството на учениците), категоријата - **ѓ** (начинот на реализирање на целите), категоријата - **е** (степенот на усвоеност на содржините), категоријата - **ж** (постигнување на резултатите од учењето на учениците), категоријата - **з** (квалитетот на комуникација помеѓу наставникот и учениците) и категоријата - **с** (квалитетот на интеракција помеѓу учениците). Од табелата јасно се воочува дека според наставниците, во Р.С Македонија и Р. Косово најмалку се употребуваат категориите – **а**, **в**, **г**, **д**, **е**, **ж**, **с**. Од друга страна категориите – **б**, **ѓ**, **з**, во Р. Косово се користат повеќе за разлика од Р.С Македонија, каде малку се користат.

Табела бр.58.2 – Одговори на наставниците за инструментите кои ги користат за следење на евалуацијата на планирањето на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници												
Држав а	Вкупн о		и	ј	к	л	љ	м	н	њ	о	п
МКД	159	f-ДА	26	36	14	25	37	7	26	20	1	0
		f-НЕ	133	123	145	134	122	152	133	139	158	159
		%- ДА	16.35 %	22.64 %	8.81%	15.72 %	23.27 %	4.40%	16.35 %	12.58 %	0.63%	0.00%
		%- НЕ	83.65 %	77.36 %	91.19 %	84.28 %	76.73 %	95.60 %	83.65 %	87.42 %	99.37%	100.00 %
КОС	48	f-ДА	6	6	4	10	8	2	9	8	0	0
		f-НЕ	42	42	44	38	40	46	39	40	48	48

		%- ДА	12.50 %	12.50 %	8.33%	20.83 %	16.67 %	4.17%	18.75 %	16.67 %	0.00%	0.00%
		%- НЕ	87.50 %	87.50 %	91.67 %	79.17 %	83.33 %	95.83 %	81.25 %	83.33 %	100.00 %	100.00 %

и. Соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците

ј. Рефлексија на наставникот

к. Фокусирање на гледањето

л. Комуникација меѓу наставник и наставна содржина

љ. Комуникација меѓу ученик и наставна содржина

м. Дијалог журнал

н. Образовни медиуми (средства на наставникот) кои ги обезбедува или изработува наставникот

њ. Образовни медиуми (средства на ученикот) кои ги обезбедува или изработува ученикот

о. Не применувам ниту еден инструмент од наведените

п. Не применувам ниту еден инструмент

Во табелата бр.58.2 се прикажани одговорите на наставниците за инструментите кои ги користат за следење на евалуацијата на планирањето на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **и (соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците)**, категоријата - **ј (рефлексија на наставникот)**, категоријата – **к (фокусирање на гледањето)**, категоријата - **л (комуникација меѓу наставник и наставна содржина)**, категоријата - **љ (комуникација меѓу ученик и наставна содржина)**, категоријата - **м (дијалог журнал)**, категоријата - **н (образовни медиуми (средства на наставникот) кои ги обезбедува или изработува наставникот)**, категоријата - **њ (образовни медиуми (средства на ученикот) кои ги обезбедува или изработува ученикот)**, категоријата - **о (не применувам ниту еден инструмент од наведените)** и категоријата - **п (не применувам ниту еден инструмент)**. Од табелата јасно се воочува дека според наставниците, во Р.С Македонија и Р. Косово сите категории малку се користат.

Табела бр.59 – Одговори на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на планирањето на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

Ученици									
Држава	Вкупно		а	б	в	г	ѕ	љ	м
МКД	438	<i>f</i> -ДА	214	198	72	23	45	136	22
		<i>f</i> -НЕ	224	240	366	415	393	302	416
		%-ДА	48.86%	45.21%	16.44%	5.25%	10.27%	31.05%	5.02%
		%-НЕ	51.14%	54.79%	83.56%	94.75%	89.73%	68.95%	94.98%

КОС	139	f-ДА	75	74	21	3	7	43	6
		f-НЕ	64	65	118	136	132	96	133
		%-ДА	53.96%	53.24%	15.11%	2.16%	5.04%	30.94%	4.32%
		%-НЕ	46.04%	46.76%	84.89%	97.84%	94.96%	69.06%	95.68%

Во табелата бр.59 се прикажани одговорите на учениците за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на планирањето на наставата/курукулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а (пишан официјален документ)**, категоријата - **б (интервју)**, категоријата – **в (пополнет формулар)**, категоријата - **г (дневници на учениците)**, категоријата - **с (квалитетот на интеракција помеѓу учениците)**, категоријата - **љ (комуникација меѓу ученик и наставна содржина)** и категоријата - **м (дијалог журнал)**. Од табелата јасно се воочува дека според учениците, во Р.С Македонија и Р. Косово категориите кои малку се користат се: - **в, г, с, љ, м**. Од друга страна, категориите – **а, б**, повеќе се користат во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија.

Табела бр.60.1 – Одговори на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на планирањето на наставата/курукулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници												
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж	з	с
МКД	43	f-ДА	20	14	20	15	13	25	21	23	22	19
		f-НЕ	23	29	23	28	30	18	22	20	21	24
		%-ДА	46.51%	32.56%	46.51%	34.88%	30.23%	58.14%	48.84%	53.49%	51.16%	44.19%
		%-НЕ	53.49%	67.44%	53.49%	65.12%	69.77%	41.86%	51.16%	46.51%	48.84%	55.81%
КОС	6	f-ДА	0	4	0	1	1	1	2	1	3	3
		f-НЕ	6	2	6	5	5	5	4	5	3	3
		%-ДА	0.00%	66.67%	0.00%	16.67%	16.67%	16.67%	33.33%	16.67%	50.00%	50.00%
		%-НЕ	100.00%	33.33%	100.00%	83.33%	83.33%	83.33%	66.67%	83.33%	50.00%	50.00%

Во табелата бр.60.1 се прикажани одговорите на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на планирањето на наставата/курукулумот во Р.С Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а (пишан официјален документ)**, категоријата - **б (интервју)**, категоријата – **в (пополнет формулар)**, категоријата - **г (дневници на учениците)**, категоријата - **д (однесување соодветно на задоволството на учениците)**, категоријата - **ѓ (начинот на реализирање на целите)**, категоријата - **е (степенот на усвоеност на содржините)**, категоријата - **ж (постигнување на резултатите од учењето на учениците)**, категоријата - **з (квалитетот на комуникација помеѓу наставникот и учениците)** и категоријата - **с (квалитетот на интеракција помеѓу учениците)**. Од табелата јасно се воочува дека според стручните соработници, во Р.С Македонија и Р. Косово најмногу се

употребува категоријата – з, односно најмалку во двете земји се употребуваат категориите – а, в, г, д, е. Од друга страна категориите – г, ж, во Р.С Македонија се користат повеќе за разлика од Р. Косово, а категориите – б, с, во Р. Косово се користат повеќе за разлика од Р.С Македонија.

Табела бр.60.2 – Одговори на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на планирањето на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници												
Држава	Вкупно		и	ј	к	л	љ	м	н	њ	о	п
МКД	43	f-ДА	11	19	7	10	12	2	9	5	0	1
		f-НЕ	32	24	36	33	31	41	34	38	43	42
		%-ДА	25.58%	44.19%	16.28%	23.26%	27.91%	4.65%	20.93%	11.63%	0.00%	2.33%
		%-НЕ	74.42%	55.81%	83.72%	76.74%	72.09%	95.35%	79.07%	88.37%	100.00%	97.67%
КОС	6	f-ДА	0	1	1	1	1	1	3	2	0	0
		f-НЕ	6	5	5	5	5	5	3	4	6	6
		%-ДА	0.00%	16.67%	16.67%	16.67%	16.67%	16.67%	50.00%	33.33%	0.00%	0.00%
		%-НЕ	100.00%	83.33%	83.33%	83.33%	83.33%	83.33%	50.00%	66.67%	100.00%	100.00%

Во табелата бр.60.2 се прикажани одговорите на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на планирањето на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - и (соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците), категоријата - ј (рефлексија на наставникот), категоријата – к (фокусирање на гледањето), категоријата - л (комуникација меѓу наставник и наставна содржина), категоријата - љ (комуникација меѓу ученик и наставна содржина), категоријата - м (дијалог журнал), категоријата - н (образовни медиуми (средства на наставникот) кои ги обезбедува или изработува наставникот), категоријата - њ (образовни медиуми (средства на ученикот) кои ги обезбедува или изработува ученикот), категоријата - о (не применувам ниту еден инструмент од наведените) и категоријата - п (не применувам ниту еден инструмент). Од табелата јасно се воочува дека освен категоријата – н, која во Р. Косово се користи повеќе за разлика од Р.С Македонија, сите останати категории, според стручните соработници, во Р.С Македонија и Р. Косово малку се користат.

Табела бр.61.1 – Одговори на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на планирањето на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица												
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж	з	с
МКД	31	f-ДА	18	11	11	13	14	15	14	22	19	12
		f-НЕ	13	20	20	18	17	16	17	9	12	19
		%-ДА	58.06%	35.48%	35.48%	41.94%	45.16%	48.39%	45.16%	70.97%	61.29%	38.71%
		%-НЕ	41.94%	64.52%	64.52%	58.06%	54.84%	51.61%	54.84%	29.03%	38.71%	61.29%
КОС	11	f-ДА	7	5	5	5	2	3	3	4	6	5
		f-НЕ	4	6	6	6	9	8	8	7	5	6
		%-ДА	63.64%	45.45%	45.45%	45.45%	18.18%	27.27%	27.27%	36.36%	54.55%	45.45%
		%-НЕ	36.36%	54.55%	54.55%	54.55%	81.82%	72.73%	72.73%	63.64%	45.45%	54.55%

Во табелата бр.61.1 се прикажани одговорите на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на планирањето на наставата/курикулумот во Р.С Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а** (пишан официјален документ), категоријата - **б** (интервју), категоријата - **в** (пополнет формулар), категоријата - **г** (дневници на учениците), категоријата - **д** (однесување соодветно на задоволството на учениците), категоријата - **ѓ** (начинот на реализирање на целите), категоријата - **е** (степенот на усвоеност на содржините), категоријата - **ж** (постигнување на резултатите од учењето на учениците), категоријата - **з** (квалитетот на комуникација помеѓу наставникот и учениците) и категоријата - **с** (квалитетот на интеракција помеѓу учениците). Од табелата јасно се воочува дека според раководните лица, во Р.С Македонија и Р. Косово најмногу се употребуваат категориите - **а**, **з**, односно најмалку во двете земји се употребуваат категориите - **б**, **в**, **г**, **д**, **ѓ**, **е**, **с**. Од друга страна категоријата - **ж**, во Р.С Македонија се користи повеќе за разлика од Р. Косово.

Табела бр.61.2 – Одговори на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на планирањето на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица												
Држава	Вкупно		и	ј	к	л	љ	м	н	њ	о	п
МКД	31	f-ДА	5	9	3	6	7	2	5	2	0	0
		f-НЕ	26	22	28	25	24	29	26	29	31	31
		%-ДА	16.13%	29.03%	9.68%	19.35%	22.58%	6.45%	16.13%	6.45%	0.00%	0.00%
		%-НЕ	83.87%	70.97%	90.32%	80.65%	77.42%	93.55%	83.87%	93.55%	100.00%	100.00%
КОС	11	f-ДА	2	4	0	2	1	3	2	3	0	0
		f-НЕ	9	7	11	9	10	8	9	8	11	11
		%-ДА	18.18%	36.36%	0.00%	18.18%	9.09%	27.27%	18.18%	27.27%	0.00%	0.00%
		%-НЕ	81.82%	63.64%	100.00%	81.82%	90.91%	72.73%	81.82%	72.73%	100.00%	100.00%

Во табелата бр.61.2 се прикажани одговорите на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на планирањето на наставата/курукулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - и (соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците), категоријата - ј (рефлексивност на наставникот), категоријата - к (фокусирање на гледањето), категоријата - л (комуникација меѓу наставник и наставна содржина), категоријата - љ (комуникација меѓу ученик и наставна содржина), категоријата - м (дијалог журнал), категоријата - н (образовни медиуми (средства на наставникот) кои ги обезбедува или изработува наставникот), категоријата - њ (образовни медиуми (средства на ученикот) кои ги обезбедува или изработува ученикот), категоријата - о (не применувам ниту еден инструмент од наведените) и категоријата - п (не применувам ниту еден инструмент). Од табелата јасно се воочува дека сите категории, според раководните лица, во Р.С Македонија и Р. Косово малку се користат.

За да биде порелевантна нашата анализа кон целите на истражувањето, потребно е да вршиме компарација на вкупниот број на испитаници од Р.С Македонија со вкупниот број на испитаници од Р. Косово. Резултатите од таквата анализа се прикажани во табела бр.62.1 и 62.2, како и на графикон бр.18.

Табела бр.62.1 – Одговори за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на планирањето на наставата/курукулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

15. За следење на евалуацијата на планирањето на наставата/курукулумот, ги користам инструментите											
		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж	з	с
М К Д	f - ДА	299	238	144	93	75	110	96	117	100	115
	f - НЕ	372	433	527	578	158	123	137	116	133	556
	%-ДА	44.6%	35.5%	21.5%	13.9%	32.2%	47.2%	41.2%	50.2%	42.9%	17.1%
	%-НЕ	55.4%	64.5%	78.5%	86.1%	67.8%	52.8%	58.8%	49.8%	57.1%	82.9%
	\bar{x}	0.446	0.355	0.215	0.139	0.322	0.472	0.412	0.502	0.429	0.171
	σ	0.497	0.479	0.411	0.346	0.468	0.500	0.493	0.501	0.496	0.377
К О С	f - ДА	95	113	34	19	11	28	23	26	39	37
	f - НЕ	109	91	170	185	54	37	42	39	26	167
	%-ДА	46.6%	55.4%	16.7%	9.3%	16.9%	43.1%	35.4%	40.0%	60.0%	18.1%
	%-НЕ	53.4%	44.6%	83.3%	90.7%	83.1%	56.9%	64.6%	60.0%	40.0%	81.9%
	\bar{x}	0.466	0.554	0.167	0.093	0.169	0.431	0.354	0.400	0.600	0.181
	σ	0.500	0.498	0.374	0.291	0.378	0.499	0.482	0.494	0.494	0.386

t	0.476	0.000*	0.080	0.025	0.002	0.506	0.487	0.075	0.008	0.787
---	-------	---------------	-------	-------	--------------	-------	-------	-------	--------------	-------

Во табелата бр.62.1 се прикажани одговорите за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на планирањето на наставата/курукулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а** (пишан официјален документ), категоријата - **б** (интервју), категоријата – **в** (пополнет формулар), категоријата - **г** (дневници на учениците), категоријата - **д** (однесување соодветно на задоволството на учениците), категоријата - **ѓ** (начинот на реализирање на целите), категоријата - **е** (степенот на усвоеност на содржините), категоријата - **ж** (постигнување на резултатите од учењето на учениците), категоријата - **з** (квалитетот на комуникација помеѓу наставникот и учениците) и категоријата - **с** (квалитетот на интеракција помеѓу учениците). Од табелата јасно се воочува дека, во Р.С Македонија и Р. Косово најмалку се употребуваат категориите – **а, в, г, д, ѓ, е, с**. Ова ни го потврдува и аритметичката средина, бидејќи најмала вредност во двете земји има кај овие категории. Категоријата – **ж**, во Р.С Македонија се користи повеќе за разлика од Р. Косово, што може да се види и од вредноста на аритметичката средина, која во Р.С Македонија, во оваа категорија е повисока во споредба со вредноста во Р. Косово. Од друга страна пак, категориите – **б, з**, во Р. Косово се користат повеќе за разлика од Р.С Македонија, што може да се види и од вредностите на аритметичките средини, кои во Р. Косово се повисоки од вредностите во Р.С Македонија.

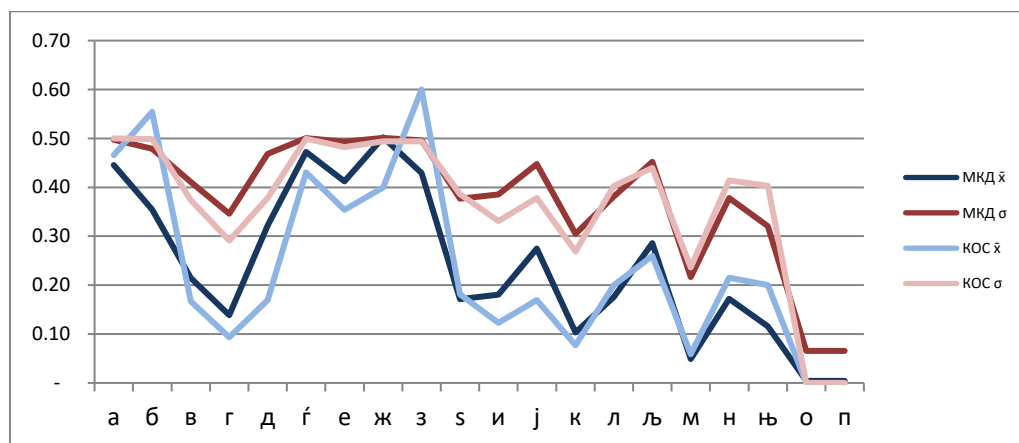
Што се однесува до стандардната девијација, сите вредности во Р.С Македонија и во Р. Косово не се високи, што покажува дека одговорите на различните категории на испитаници во двете земји не се отстапени од аритметичките средини. За проверка на значајноста на разликите помеѓу аритметичките средини, односно разликите во користењето на инструментите во двете земји е аплициран t-тест (што помала вредност на t-тест значи поголема разлика во користење). Од табелата може да се примети дека најголема разлика постои во категориите – **б, д, з** (категоријата – **д**, иако повеќе се користи во Р.С Македонија за разлика од Р. Косово, сепак малку се употребува во двете земји, а категориите – **б, з**, повеќе се користат во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија, и оваа разлика е значајна за истражувањето).

* 0.000 е вредноста 0.0000004566 односно $4.566e^{-07}$.

Табела бр.62.2 – Одговори за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на планирањето на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

15. За следење на евалуацијата на планирањето на наставата/курикулумот, ги користам инструментите											
		и	ј	к	л	љ	м	н	њ	о	п
М К Д	f - ДА	42	64	24	41	192	33	40	27	1	1
	f - НЕ	191	169	209	192	479	638	193	206	232	232
	%- ДА	18.0%	27.5%	10.3%	17.6%	28.6%	4.9%	17.2%	11.6%	0.4%	0.4%
	%- НЕ	82.0%	72.5%	89.7%	82.4%	71.4%	95.1%	82.8%	88.4%	99.6%	99.6%
	\bar{x}	0.180	0.275	0.103	0.176	0.286	0.049	0.172	0.116	0.004	0.004
	σ	0.385	0.447	0.305	0.382	0.452	0.216	0.378	0.321	0.066	0.066
К О С	f - ДА	8	11	5	13	53	12	14	13	0	0
	f - НЕ	57	54	60	52	151	192	51	52	65	65
	%- ДА	12.3%	16.9%	7.7%	20.0%	26.0%	5.9%	21.5%	20.0%	0.0%	0.0%
	%- НЕ	87.7%	83.1%	92.3%	80.0%	74.0%	94.1%	78.5%	80.0%	100.0%	100.0%
	\bar{x}	0.123	0.169	0.077	0.200	0.260	0.059	0.215	0.200	-	-
	σ	0.331	0.378	0.269	0.403	0.440	0.236	0.414	0.403	-	-
t		0.075	0.049	0.317	0.727	0.457	0.752	0.488	0.151	-	-

Во табелата бр.62.2 се прикажани одговорите за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на планирањето на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово,

Графикон бр.18 – Одговори за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на планирањето на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

- а. Пишан официјален документ
- б. Интервју
- в. Пополнет формулар
- г. Дневници на учениците

- д. Однесување соодветно на задоволството на учениците
- ѓ. Начинот на реализирање на целите
- е. Степенот на усвоеност на содржините
- ж. Постигнување на резултатите од учењето на учениците
- з. Квалитетот на комуникација помеѓу наставникот и учениците
- с. Квалитетот на интеракција помеѓу учениците
- и. Соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците
- ј. Рефлексија на наставникот
- к. Фокусирање на гледањето
- л. Комуникација меѓу наставник и наставна содржина
- љ. Комуникација меѓу ученик и наставна содржина
- м. Дијалог журнал
- н. Образовни медиуми (средства на наставникот) кои ги обезбедува или изработува наставникот
- њ. Образовни медиуми (средства на ученикот) кои ги обезбедува или изработува ученикот
- о. Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- п. Не применувам ниту еден инструмент

од категоријата - **и (соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците)**, категоријата - **ј (рефлексија на наставникот)**, категоријата – **к (фокусирање на гледањето)**, категоријата - **л (комуникација меѓу наставник и наставна содржина)**, категоријата - **љ (комуникација меѓу ученик и наставна содржина)**, категоријата - **м (дијалог журнал)**, категоријата - **н (образовни медиуми (средства на наставникот) кои ги обезбедува или изработува наставникот)**, категоријата - **њ (образовни медиуми (средства на ученикот) кои ги обезбедува или изработува ученикот)**, категоријата - **о (не применувам ниту еден инструмент од наведените)** и категоријата - **п (не применувам ниту еден инструмент)**. Од табелата јасно се воочува дека во Р.С Македонија и Р. Косово, сите категории на инструменти малку се употребуваат. Ова ни го потврдува и аритметичката средина, бидејќи мали вредности во двете земји има кај сите категории.

Што се однесува до стандардната девијација, сите вредности во Р.С Македонија и во Р. Косово се мали, што покажува дека одговорите на различните категории на испитаници во двете земји не се отстапени од аритметичките средини. За проверка на значајноста на разликите помеѓу аритметичките средини, односно разликите во користењето на инструментите во двете земји е аплициран t-тест (што помала вредност на t-тест значи поголема разлика во користење). Од табелата може да се примети дека вредностите на t-тестот не се многу мали, што покажува дека не постои некоја суштинска разлика во употребата на овие инструменти меѓу двете земји.

2. „За следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курукулумот, ги користам инструментите:“.

Прибираните податоци од сите категории на испитаници за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курукулумот во Република Северна Македонија и во Република Косово се прикажани во табели (наставници - табела бр.63.1, 63.2 и 63.3; стручни соработници - табела бр.64.1, 64.2 и 64.3; раководни лица – табела бр.65.1, 65.2 и 65.3). Табелите се поделени поради обемот на податоците и за да бидат појасни за преглед.

Табела бр.63.1 – Одговори на наставниците за инструментите кои ги користат за следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курукулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници										
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж
МКД	159	<i>f</i> -ДА	63	87	75	60	50	67	52	35
		<i>f</i> -НЕ	96	72	84	99	109	92	107	124
		%-ДА	39.62%	54.72%	47.17%	37.74%	31.45%	42.14%	32.70%	22.01%
		%-НЕ	60.38%	45.28%	52.83%	62.26%	68.55%	57.86%	67.30%	77.99%
КОС	48	<i>f</i> -ДА	10	22	22	16	11	36	25	10
		<i>f</i> -НЕ	38	26	26	32	37	12	23	38
		%-ДА	20.83%	45.83%	45.83%	33.33%	22.92%	75.00%	52.08%	20.83%
		%-НЕ	79.17%	54.17%	54.17%	66.67%	77.08%	25.00%	47.92%	79.17%

- а. Начинот на заокружување на наставниот час
- б. Начинот на мотивација на учениците
- в. Степенот на мотивација на учениците
- г. Начинот на поддршка на учениците
- д. Степенот на поддршка на учениците
- ѓ. Интеракциска комуникација помеѓу наставник и ученик
- е. Интеракциска комуникација помеѓу учениците
- ж. Комуникација меѓу наставник и наставна содржина

Во табелата бр.63.1 се прикажани одговорите на наставниците за инструментите кои ги користат за следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курукулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а (начинот на заокружување на наставниот час)**, категоријата - **б (начинот на мотивација на учениците)**, категоријата – **в (степенот на мотивација на учениците)**, категоријата - **г (начинот на поддршка на учениците)**, категоријата - **д (степенот на поддршка на учениците)**, категоријата - **ѓ (интеракциска комуникација помеѓу наставник и ученик)**, категоријата - **е**

(интеракциска комуникација помеѓу учениците) и категоријата - **ж** (комуникација меѓу наставник и наставна содржина). Од табелата јасно се воочува дека според наставниците, во Р.С Македонија и Р. Косово најмалку се употребуваат категориите – **а, в, г, д, ж**. Од друга страна категоријата – **б**, повеќе се користи во Р.С Македонија за разлика од Р. Косово, односно категориите – **ѓ, е**, во Р. Косово се користат повеќе за разлика од Р.С Македонија.

Табела бр.63.2 – Одговори на наставниците за инструментите кои ги користат за следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курукулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници									
Држава	Вкупно		з	с	и	ј	к	л	љ
МКД	159	f-ДА	39	55	43	46	25	19	9
		f-НЕ	120	104	116	113	134	140	150
		%-ДА	24.53%	34.59%	27.04%	28.93%	15.72%	11.95%	5.66%
		%-НЕ	75.47%	65.41%	72.96%	71.07%	84.28%	88.05%	94.34%
КОС	48	f-ДА	13	25	22	8	9	5	4
		f-НЕ	35	23	26	40	39	43	44
		%-ДА	27.08%	52.08%	45.83%	16.67%	18.75%	10.42%	8.33%
		%-НЕ	72.92%	47.92%	54.17%	83.33%	81.25%	89.58%	91.67%

- з. Комуникација меѓу ученик и наставна содржина
- с. Начинот на реализирање на целите
- и. Начинот на реализирање на содржината
- ј. Степенот на постигнување на резултатите од учењето на учениците
- к. Начинот на користење на материјално-техничката подготовка
- л. Степенот на користење на материјално-техничката подготовка
- љ. Пишан официјален документ

Во табелата бр.63.2 се прикажани одговорите на наставниците за инструментите кои ги користат за следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курукулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **з** (комуникација меѓу ученик и наставна содржина), категоријата - **с** (начинот на реализирање на целите), категоријата – **и** (начинот на реализирање на содржината), категоријата - **ј** (степенот на постигнување на резултатите од учењето на учениците), категоријата - **к** (начинот на користење на материјално-техничката подготовка), категоријата - **л** (степенот на користење на материјално-техничката подготовка) и категоријата - **љ** (пишан официјален документ). Од табелата јасно се воочува дека според наставниците, во Р.С

Македонија и Р. Косово најмалку се употребуваат категориите – **з, и, ј, к, л, љ**. Од друга страна категоријата – **с**, повеќе се користи во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија.

Табела бр.63.3 – Одговори на наставниците за инструментите кои ги користат за следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници									
Држава	Вкупно		м	н	њ	о	п	р	с
МКД	159	f-ДА	10	9	6	11	33	2	0
		f-НЕ	149	150	153	148	126	157	159
		%-ДА	6.29%	5.66%	3.77%	6.92%	20.75%	1.26%	0.00%
		%-НЕ	93.71%	94.34%	96.23%	93.08%	79.25%	98.74%	100.00%
КОС	48	f-ДА	26	3	4	15	29	0	0
		f-НЕ	22	45	44	33	19	48	48
		%-ДА	54.17%	6.25%	8.33%	31.25%	60.42%	0.00%	0.00%
		%-НЕ	45.83%	93.75%	91.67%	68.75%	39.58%	100.00%	100.00%

- м. Интервју
- н. Пополнет формулар
- њ. Дневници на учениците/Pupil's diaries
- о. Анкетирање
- п. Набљудување
- р. Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- с. Не применувам ниту еден инструмент

Во табелата бр.63.3 се прикажани одговорите на наставниците за инструментите кои ги користат за следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **м (интервју)**, категоријата - **н (пополнет формулар)**, категоријата – **њ (дневници на учениците/pupil's diaries)**, категоријата - **о (анкетирање)**, категоријата - **п (набљудување)**, категоријата - **р (не применувам ниту еден инструмент од наведените)** и категоријата - **с (не применувам ниту еден инструмент)**. Од табелата јасно се воочува дека според наставниците, во Р.С Македонија и Р. Косово најмалку се употребуваат категориите – **н, њ, о**. Од друга страна категориите – **м, п**, повеќе се користат во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија.

Табела бр.64.1 – Одговори на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници

Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж
МКД	43	<i>f</i> -ДА	22	30	22	24	16	28	23	19
		<i>f</i> -НЕ	21	13	21	19	27	15	20	24
		%-ДА	51.16%	69.77%	51.16%	55.81%	37.21%	65.12%	53.49%	44.19%
		%-НЕ	48.84%	30.23%	48.84%	44.19%	62.79%	34.88%	46.51%	55.81%
КОС	6	<i>f</i> -ДА	1	1	0	2	1	4	2	0
		<i>f</i> -НЕ	5	5	6	4	5	2	4	6
		%-ДА	16.67%	16.67%	0.00%	33.33%	16.67%	66.67%	33.33%	0.00%
		%-НЕ	83.33%	83.33%	100.00%	66.67%	83.33%	33.33%	66.67%	100.00%

Во табелата бр.64.1 се прикажани одговорите на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а (начинот на заокружување на наставниот час)**, категоријата - **б (начинот на мотивација на учениците)**, категоријата – **в (степенот на мотивација на учениците)**, категоријата - **г (начинот на поддршка на учениците)**, категоријата - **д (степенот на поддршка на учениците)**, категоријата - **ѓ (интеракциска комуникација помеѓу наставник и ученик)**, категоријата - **е (интеракциска комуникација помеѓу учениците)** и категоријата - **ж (комуникација меѓу наставник и наставна содржина)**. Од табелата јасно се воочува дека според стручните соработници во Р.С Македонија и Р. Косово, категоријата – **ѓ**, најмногу се употребува, а најмалку се употребуваат категориите – **д, ж**. Од друга страна категориите – **а, б, в, г, е**, повеќе се користат во Р.С Македонија за разлика од Р. Косово.

Во табелата бр.64.2 се прикажани одговорите на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **з (комуникација меѓу ученик и наставна содржина)**, категоријата - **с (начинот на реализирање на**

Табела бр.64.2 – Одговори на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници									
Држава	Вкупно		з	с	и	ј	к	л	љ
МКД	43	<i>f</i> -ДА	16	22	15	22	16	17	8
		<i>f</i> -НЕ	27	21	28	21	27	26	35
		%-ДА	37.21%	51.16%	34.88%	51.16%	37.21%	39.53%	18.60%
		%-НЕ	62.79%	48.84%	65.12%	48.84%	62.79%	60.47%	81.40%

КОС	6	<i>f</i> -ДА	0	5	5	1	0	0	0
		<i>f</i> -НЕ	6	1	1	5	6	6	6
		%-ДА	0.00%	83.33%	83.33%	16.67%	0.00%	0.00%	0.00%
		%-НЕ	100.00%	16.67%	16.67%	83.33%	100.00%	100.00%	100.00%

целите), категоријата – и (начинот на реализирање на содржината), категоријата - ј (степенот на постигнување на резултатите од учењето на учениците), категоријата - к (начинот на користење на материјално-техничката подготовка), категоријата - л (степенот на користење на материјално-техничката подготовка) и категоријата - љ (пишан официјален документ). Од табелата јасно се воочува дека според стручните соработници во Р.С Македонија и Р. Косово, категоријата – s, најмногу се употребува, а најмалку се употребуваат категориите – з, к, л, љ. Од друга страна категоријата – ј, повеќе се користи во Р.С Македонија за разлика од Р. Косово, а категоријата – и, повеќе се користи во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија.

Табела бр.64.3 – Одговори на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници									
Држава	Вкупно		м	н	њ	о	п	р	с
МКД	43	<i>f</i> -ДА	9	14	5	9	16	1	1
		<i>f</i> -НЕ	34	29	38	34	27	42	42
		%-ДА	20.93%	32.56%	11.63%	20.93%	37.21%	2.33%	2.33%
		%-НЕ	79.07%	67.44%	88.37%	79.07%	62.79%	97.67%	97.67%
КОС	6	<i>f</i> -ДА	4	0	0	1	3	0	0
		<i>f</i> -НЕ	2	6	6	5	3	6	6
		%-ДА	66.67%	0.00%	0.00%	16.67%	50.00%	0.00%	0.00%
		%-НЕ	33.33%	100.00%	100.00%	83.33%	50.00%	100.00%	100.00%

Во табелата бр.64.3 се прикажани одговорите на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - м (интервју), категоријата - н (пополнет формулар), категоријата – њ (дневници на учениците/*pupil's diaries*), категоријата - о (анкетирање), категоријата - п (набљудување), категоријата - р (не применувам ниту еден инструмент од наведените) и категоријата - с (не применувам ниту еден инструмент). Од табелата

јасно се воочува дека според стручните соработници, во Р.С Македонија и Р. Косово најмалку се употребуваат категориите – **н, њ, о**. Од друга страна категориите – **м, п**, повеќе се користат во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија.

Табела бр.65.1 – Одговори на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курукулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица										
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж
МКД	31	<i>f</i> -ДА	15	25	17	18	15	19	15	3
		<i>f</i> -НЕ	16	6	14	13	16	12	16	28
		%-ДА	48.39%	80.65%	54.84%	58.06%	48.39%	61.29%	48.39%	9.68%
		%-НЕ	51.61%	19.35%	45.16%	41.94%	51.61%	38.71%	51.61%	90.32%
КОС	11	<i>f</i> -ДА	6	8	7	5	5	5	3	2
		<i>f</i> -НЕ	5	3	4	6	6	6	8	9
		%-ДА	54.55%	72.73%	63.64%	45.45%	45.45%	45.45%	27.27%	18.18%
		%-НЕ	45.45%	27.27%	36.36%	54.55%	54.55%	54.55%	72.73%	81.82%

Во табелата бр.65.1 се прикажани одговорите на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курукулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а** (начинот на заокружување на наставниот час), категоријата - **б** (начинот на мотивација на учениците), категоријата – **в** (степенот на мотивација на учениците), категоријата - **г** (начинот на поддршка на учениците), категоријата - **д** (степенот на поддршка на учениците), категоријата - **ѓ** (интеракциска комуникација помеѓу наставник и ученик), категоријата - **е** (интеракциска комуникација помеѓу учениците) и категоријата - **ж** (комуникација меѓу наставник и наставна содржина). Од табелата јасно се воочува дека според раководните лица во Р.С Македонија и Р. Косово, најмногу се употребуваат категориите – **б, в**, а најмалку се употребуваат категориите – **д, е, ж**. Од друга страна категориите – **г, ѓ**, повеќе се користат во Р.С Македонија за разлика од Р. Косово, а категоријата – **а**, повеќе се користи во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија.

Табела бр.65.2 – Одговори на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курукулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица										
Држава	Вкупно		з	с	и	ј	к	л	љ	

МКД	31	<i>f</i> -ДА	4	17	14	8	7	3	6
		<i>f</i> -НЕ	27	14	17	23	24	28	25
		%-ДА	12.90%	54.84%	45.16%	25.81%	22.58%	9.68%	19.35%
		%-НЕ	87.10%	45.16%	54.84%	74.19%	77.42%	90.32%	80.65%
КОС	11	<i>f</i> -ДА	1	5	3	3	3	3	4
		<i>f</i> -НЕ	10	6	8	8	8	8	7
		%-ДА	9.09%	45.45%	27.27%	27.27%	27.27%	27.27%	36.36%
		%-НЕ	90.91%	54.55%	72.73%	72.73%	72.73%	72.73%	63.64%

Во табелата бр.65.2 се прикажани одговорите на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курукулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **з (комуникација меѓу ученик и наставна содржина)**, категоријата - **с (начинот на реализирање на целите)**, категоријата – **и (начинот на реализирање на содржината)**, категоријата - **ј (степенот на постигнување на резултатите од учењето на учениците)**, категоријата - **к (начинот на користење на материјално-техничката подготовка)**, категоријата - **л (степенот на користење на материјално-техничката подготовка)** и категоријата - **љ (пишан официјален документ)**. Од табелата јасно се воочува дека според раководните лица, категоријата – **с**, најмногу се употребува во Р.С Македонија за разлика од Р. Косово, а останатите категории – **з, и, ј, к, л, љ**, малку се употребуваат во двете земји.

Табела бр.65.3 – Одговори на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курукулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица									
Држава	Вкупно		м	н	њ	о	п	р	с
МКД	31	<i>f</i> -ДА	4	6	4	9	11	1	0
		<i>f</i> -НЕ	27	25	27	22	20	30	31
		%-ДА	12.90%	19.35%	12.90%	29.03%	35.48%	3.23%	0.00%
		%-НЕ	87.10%	80.65%	87.10%	70.97%	64.52%	96.77%	100.00%
КОС	11	<i>f</i> -ДА	2	2	1	5	5	0	0
		<i>f</i> -НЕ	9	9	10	6	6	11	11
		%-ДА	18.18%	18.18%	9.09%	45.45%	45.45%	0.00%	0.00%
		%-НЕ	81.82%	81.82%	90.91%	54.55%	54.55%	100.00%	100.00%

Во табелата бр.65.3 се прикажани одговорите на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курукулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **м (интервју)**, категоријата - **н (пополнет формулар)**, категоријата – **њ (дневници на учениците/pupil's diaries)**, категоријата - **о (анкетирање)**, категоријата - **п**

(набљудување), категоријата - **р** (не применувам ниту еден инструмент од наведените) и категоријата - **с** (не применувам ниту еден инструмент). Од табелата јасно се воочува дека според раководните лица, во Р.С Македонија и Р. Косово сите категории малку се употребуваат од страна на наставниците.

За да биде порелевантна нашата анализа кон целите на истражувањето, потребно е да вршиме компарација на вкупниот број на испитаници од Р.С Македонија со вкупниот број на испитаници од Р. Косово. Резултатите од таквата анализа се прикажани во табела бр.66.1, 66.2 и 66.3, како и на графикон бр.19.

Табела бр.66.1 – Одговори за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курукулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

16. За следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курукулумот, ги користам инструментите									
		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж
М К Д	<i>f</i> - ДА	100	142	114	102	81	114	90	57
	<i>f</i> - НЕ	133	91	119	131	152	119	143	176
	% - ДА	42.9%	60.9%	48.9%	43.8%	34.8%	48.9%	38.6%	24.5%
	% - НЕ	57.1%	39.1%	51.1%	56.2%	65.2%	51.1%	61.4%	75.5%
	\bar{x}	0.429	0.609	0.489	0.438	0.348	0.489	0.386	0.245
	σ	0.496	0.489	0.501	0.497	0.477	0.501	0.488	0.431
К О С	<i>f</i> - ДА	17	31	29	23	17	45	30	12
	<i>f</i> - НЕ	48	34	36	42	48	20	35	53
	% - ДА	26.2%	47.7%	44.6%	35.4%	26.2%	69.2%	46.2%	18.5%
	% - НЕ	73.8%	52.3%	55.4%	64.6%	73.8%	30.8%	53.8%	81.5%
	\bar{x}	0.262	0.477	0.446	0.354	0.262	0.692	0.462	0.185
	σ	0.443	0.503	0.501	0.482	0.443	0.465	0.502	0.391
t		0.012	0.084	0.590	0.245	0.217	0.002	0.255	0.307

Во табелата бр.66.1 се прикажани одговорите за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курукулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а** (начинот на заокружување на

наставниот час), категоријата - б (начинот на мотивација на учениците), категоријата – в (степенот на мотивација на учениците), категоријата - г (начинот на поддршка на учениците), категоријата - д (степенот на поддршка на учениците), категоријата - ģ (интеракциска комуникација помеѓу наставник и ученик), категоријата - е (интеракциска комуникација помеѓу учениците) и категоријата - ж (комуникација меѓу наставник и наставна содржина). Од табелата јасно се воочува дека, во Р.С Македонија и Р. Косово најмалку се употребуваат категориите – **а, в, г, д, е, ж.** Ова ни го потврдува и аритметичката средина, бидејќи најмала вредност во двете земји има кај овие категории. Категоријата – **б,** во Р.С Македонија се користи повеќе за разлика од Р. Косово, што може да се види и од вредноста на аритметичката средина, која во Р.С Македонија, во оваа категорија е повисока во споредба со вредноста во Р. Косово. Од друга страна пак, категоријата – **ģ,** во Р. Косово се користи повеќе за разлика од Р.С Македонија, што може да се види и од вредноста на аритметичката средина, која во Р. Косово е повисока од вредноста во Р.С Македонија.

Што се однесува до стандардната девијација, сите вредности во Р.С Македонија и во Р. Косово не се високи, што покажува дека одговорите на различните категории на испитаници во двете земји не се отстапени од аритметичките средини. За проверка на значајноста на разликите помеѓу аритметичките средини, односно разликите во користењето на инструментите во двете земји е аплициран t-тест (што помала вредност на t-тест значи поголема разлика во користење). Од табелата може да се примети дека најголема разлика постои во категоријата – **ģ,** која повеќе се користи во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија, каде малку се користи и оваа разлика е значајна за истражувањето.

Во табелата бр.66.2 се прикажани одговорите за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курукулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **з (комуникација меѓу ученик и наставна содржина), категоријата - s (начинот на реализирање на целите), категоријата – и (начинот на реализирање на содржината), категоријата - ј (степенот на постигнување на резултатите од учењето на учениците),**

Табела бр.66.2 – Одговори за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курукулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

16. За следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курикулумот, ги користам инструментите								
		з	s	и	ј	к	л	љ
М К Д	f - ДА	59	94	72	76	48	39	23
	f - НЕ	174	139	161	157	185	194	210
	% - ДА	25.3%	40.3%	30.9%	32.6%	20.6%	16.7%	9.9%
	% - НЕ	74.7%	59.7%	69.1%	67.4%	79.4%	83.3%	90.1%
	\bar{x}	0.253	0.403	0.309	0.326	0.206	0.167	0.099
	σ	0.436	0.492	0.463	0.470	0.405	0.374	0.299
К О С	f - ДА	14	35	30	12	12	8	8
	f - НЕ	51	30	35	53	53	57	57
	% - ДА	21.5%	53.8%	46.2%	18.5%	18.5%	12.3%	12.3%
	% - НЕ	78.5%	46.2%	53.8%	81.5%	81.5%	87.7%	87.7%
	\bar{x}	0.215	0.538	0.462	0.185	0.185	0.123	0.123
	σ	0.414	0.502	0.502	0.391	0.391	0.331	0.331
t	0.551	0.041	0.026	0.017	0.729	0.375	0.576	

категоријата - к (начинот на користење на материјално-техничката подготовка), категоријата - л (степенот на користење на материјално-техничката подготовка) и категоријата - љ (пишан официјален документ). Од табелата јасно се воочува дека категориите – з, и, ј, к, л, љ, малку се употребуваат во двете земји, а категоријата – s, повеќе се употребува во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија.

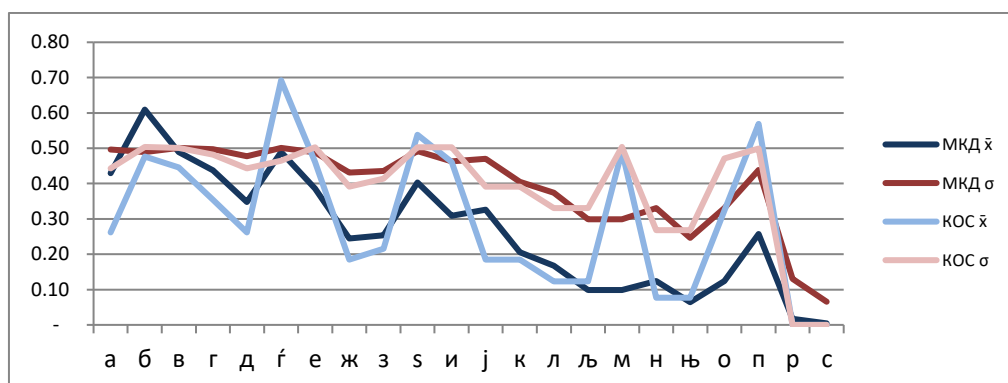
Што се однесува до стандардната девијација, сите вредности во Р.С Македонија и во Р. Косово не се високи, што покажува дека одговорите на различните категории на испитаници во двете земји не се отстапени од аритметичките средини. За проверка на значајноста на разликите помеѓу аритметичките средини, односно разликите во користењето на инструментите во двете земји е аплициран t-тест (што помала вредност на t-тест значи поголема разлика во користење). Од табелата може да се примети дека постои разлика во категориите – s, и, ј, но најзначајна за истражувањето е разликата во категоријата – s, која повеќе се користи во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија, каде малку се користи.

Во табелата бр.66.3 се прикажани одговорите за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - м (интервју), категоријата - н (пополнет формулар),

Табела бр.66.3 – Одговори за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

16. За следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курукулумот, ги користам инструментите								
		м	н	њ	о	п	р	с
М К Д	<i>f</i> - ДА	23	29	15	29	60	4	1
	<i>f</i> - НЕ	210	204	218	204	173	229	232
	% - ДА	9.9%	12.4%	6.4%	12.4%	25.8%	1.7%	0.4%
	% - НЕ	90.1%	87.6%	93.6%	87.6%	74.2%	98.3%	99.6%
	\bar{x}	0.099	0.124	0.064	0.124	0.258	0.017	0.004
	σ	0.299	0.331	0.246	0.331	0.438	0.130	0.066
К О С	<i>f</i> - ДА	32	5	5	21	37	0	0
	<i>f</i> - НЕ	33	60	60	44	28	65	65
	% - ДА	49.2%	7.7%	7.7%	32.3%	56.9%	0.0%	0.0%
	% - НЕ	50.8%	92.3%	92.3%	67.7%	43.1%	100.0%	100.0%
	\bar{x}	0.492	0.077	0.077	0.323	0.569	-	-
	σ	0.504	0.269	0.269	0.471	0.499	-	-

<i>t</i>	0.000*	0.290	0.720	0.002	0.000**	-	-
----------	---------------	-------	-------	--------------	----------------	---	---

Графикон бр.19 – Одговори за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курукулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

- Начинот на заокружување на наставниот час
- Начинот на мотивација на учениците
- Степенот на мотивација на учениците
- Начинот на поддршка на учениците
- Степенот на поддршка на учениците
- Интеракциска комуникација помеѓу наставник и ученик
- Интеракциска комуникација помеѓу учениците
- Комуникација меѓу наставник и наставна содржина
- Комуникација меѓу ученик и наставна содржина
- Начинот на реализирање на целите

* 0.000 е вредноста 0.00000004634 односно $4.634e^{-08}$.

** 0.000 е вредноста 0.00001068 односно $1.068e^{-05}$.

- и. Начинот на реализирање на содржината
- ј. Степенот на постигнување на резултатите од учењето на учениците
- к. Начинот на користење на материјално-техничката подготовка
- л. Степенот на користење на материјално-техничката подготовка
- љ. Пишан официјален документ
- м. Интервју
- н. Пополнет формулар
- њ. Дневници на учениците/Pupil's diaries
- о. Анкетирање
- п. Набљудување
- р. Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- с. Не применувам ниту еден инструмент

категоријата – **њ** (дневници на учениците/pupil's diaries), категоријата - **о** (анкетирање), категоријата - **п** (набљудување), категоријата - **р** (не применувам ниту еден инструмент од наведените) и категоријата - **с** (не применувам ниту еден инструмент). Од табелата јасно се воочува дека категориите – **м, н, њ, о**, малку се употребуваат во двете земји, а категоријата – **п**, повеќе се употребува во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија.

Што се однесува до стандардната девијација, сите вредности во Р.С Македонија и во Р. Косово не се високи, што покажува дека одговорите на различните категории на испитаници во двете земји не се отстапени од аритметичките средини. За проверка на значајноста на разликите помеѓу аритметичките средини, односно разликите во користењето на инструментите во двете земји е аплициран t-тест (што помала вредност на t-тест значи поголема разлика во користење). Од табелата може да се примети дека постои разлика во категориите – **м, о, п**, но најзначајна за истражувањето е разликата во категоријата – **п**, која повеќе се користи во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија, каде малку се користи.

3. „За следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курукулумот, ги користам инструментите:“;

Прибираните податоци од сите категории на испитаници за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курукулумот во Република Северна Македонија и во Република Косово се прикажани во табели (наставници - табела бр.67.1, 67.2 и 67.3; стручни соработници - табела бр.68.1, 68.2 и 68.3; раководни лица – табела бр.69.1, 69.2 и 69.3). Табелите се поделени поради обемот на податоците и за да бидат појасни за преглед.

Табела бр.67.1 – Одговори на наставниците за инструментите кои ги користат за следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници										
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж
МКД	159	f-ДА	86	59	70	59	12	18	10	7
		f-НЕ	73	100	89	100	147	141	149	152
		%-ДА	54.09%	37.11%	44.03%	37.11%	7.55%	11.32%	6.29%	4.40%
		%-НЕ	45.91%	62.89%	55.97%	62.89%	92.45%	88.68%	93.71%	95.60%
КОС	48	f-ДА	25	20	22	18	8	8	9	6
		f-НЕ	23	28	26	30	40	40	39	42
		%-ДА	52.08%	41.67%	45.83%	37.50%	16.67%	16.67%	18.75%	12.50%
		%-НЕ	47.92%	58.33%	54.17%	62.50%	83.33%	83.33%	81.25%	87.50%

- а. Педагошка евиденција
- б. Педагошка документација
- в. е-Дневник
- г. Ученичко досие
- д. Рефлексивниот дневник
- ѓ. Дневници на учениците
- е. Дневник/Журнал
- ж. Студија на случај

Во табелата бр.67.1 се прикажани одговорите на наставниците за инструментите кои ги користат за следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а** (педагошка евиденција), категоријата - **б** (педагошка документација), категоријата – **в** (е-дневник), категоријата - **г** (ученичко досие), категоријата - **д** (рефлексивниот дневник), категоријата - **ѓ** (дневници на учениците), категоријата - **е** (дневник/журнал) и категоријата - **ж** (студија на случај). Од табелата јасно се воочува дека според наставниците, во Р.С Македонија и Р. Косово најмногу се употребува категоријата – **а**, додека останатите категории – **б, в, г, д, ѓ, е, ж**, малку се употребуваат во двете земји.

Табела бр.67.2 – Одговори на наставниците за инструментите кои ги користат за следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници									
Држава	Вкупно		з	с	и	ј	к	л	љ
МКД	159	f-ДА	5	3	10	60	53	57	56

		f-HE	154	156	149	99	106	102	103
		%-ДА	3.14%	1.89%	6.29%	37.74%	33.33%	35.85%	35.22%
		%-HE	96.86%	98.11%	93.71%	62.26%	66.67%	64.15%	64.78%
КОС	48	f-ДА	3	1	8	16	27	34	28
		f-HE	45	47	40	32	21	14	20
		%-ДА	6.25%	2.08%	16.67%	33.33%	56.25%	70.83%	58.33%
		%-HE	93.75%	97.92%	83.33%	66.67%	43.75%	29.17%	41.67%

- з. Видео снимање
- с. Аудио снимање
- и. Фотографии
- ј. Наставни ливчиња
- к. Независни задачи/домашни задачи
- л. Комуникација со учениците
- љ. Усно изразување

Во табелата бр.67.2 се прикажани одговорите на наставниците за инструментите кои ги користат за следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курукулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **з (видео снимање)**, категоријата - **с (аудио снимање)**, категоријата – **и (фотографии)**, категоријата - **ј (наставни ливчиња)**, категоријата - **к (независни задачи/домашни задачи)**, категоријата - **л (комуникација со учениците)** и категоријата - **љ (усно изразување)**. Од табелата јасно се воочува дека според наставниците, во Р.С Македонија и Р. Косово најмалку се употребуваат категориите – **з, с, и, ј**. Од друга страна пак, категориите – **к, л, љ**, повеќе се употребуваат во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија, каде малку се употребуваат од наставниците.

Табела бр.67.3 – Одговори на наставниците за инструментите кои ги користат за следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курукулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници									
Држава	Вкупно		м	н	њ	о	п	р	с
МКД	159	f-ДА	9	54	27	9	24	0	0
		f-HE	150	105	132	150	135	159	159
		%-ДА	5.66%	33.96%	16.98%	5.66%	15.09%	0.00%	0.00%
		%-HE	94.34%	66.04%	83.02%	94.34%	84.91%	100.00%	100.00%
КОС	48	f-ДА	1	17	10	3	7	0	0
		f-HE	47	31	38	45	41	48	48
		%-ДА	2.08%	35.42%	20.83%	6.25%	14.58%	0.00%	0.00%
		%-HE	97.92%	64.58%	79.17%	93.75%	85.42%	100.00%	100.00%

- м. Скалирање
- н. Чеклисти
- њ. Метод на преглед

- о. Фокусирање на гледањето
- п. Гледање и забележување
- р. Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- с. Не применувам ниту еден инструмент

Во табелата бр.67.3 се прикажани одговорите на наставниците за инструментите кои ги користат за следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **м (скалирање)**, категоријата - **н (чеклисти)**, категоријата – **њ (метод на преглед)**, категоријата - **о (фокусирање на гледањето)**, категоријата - **п (гледање и забележување)**, категоријата - **р (не применувам ниту еден инструмент од наведените)** и категоријата - **с (не применувам ниту еден инструмент)**. Од табелата јасно се воочува дека според наставниците, во Р.С Македонија и Р. Косово сите категории малку се употребуваат од наставниците.

Табела бр.68.1 – Одговори на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници										
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж
МКД	43	<i>f</i> -ДА	30	28	25	21	3	6	3	6
		<i>f</i> -НЕ	13	15	18	22	40	37	40	37
		%-ДА	69.77%	65.12%	58.14%	48.84%	6.98%	13.95%	6.98%	13.95%
		%-НЕ	30.23%	34.88%	41.86%	51.16%	93.02%	86.05%	93.02%	86.05%
КОС	6	<i>f</i> -ДА	2	4	1	1	0	1	0	0
		<i>f</i> -НЕ	4	2	5	5	6	5	6	6
		%-ДА	33.33%	66.67%	16.67%	16.67%	0.00%	16.67%	0.00%	0.00%
		%-НЕ	66.67%	33.33%	83.33%	83.33%	100.00%	83.33%	100.00%	100.00%

Во табелата бр.68.1 се прикажани одговорите на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а (педагошка евиденција)**, категоријата - **б (педагошка документација)**, категоријата – **в (е-дневник)**, категоријата - **г (ученичко досие)**, категоријата - **д (рефлексивниот дневник)**, категоријата - **ѓ (дневници на учениците)**, категоријата - **е (дневник/журнал)** и категоријата - **ж (студија на случај)**. Од табелата јасно се воочува дека според стручните соработници, во Р.С Македонија и Р. Косово најмногу се употребува категоријата – **б**, додека категориите – **г, д, ѓ, е, ж**, малку се употребуваат во

двете земји. Од друга страна пак, категориите – **а, в**, повеќе се користи во Р.С Македонија за разлика од Р. Косово.

Во табелата бр.68.2 се прикажани одговорите на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курукулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **з (видео снимање)**, категоријата - **с (аудио снимање)**, категоријата – **и (фотографии)**, категоријата - **ј (наставни ливчиња)**, категоријата - **к (независни**

Табела бр.68.2 – Одговори на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курукулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници									
Држава	Вкупно		з	с	и	ј	к	л	љ
МКД	43	f-ДА	4	2	6	18	12	20	10
		f-НЕ	39	41	37	25	31	23	33
		%-ДА	9.30%	4.65%	13.95%	41.86%	27.91%	46.51%	23.26%
		%-НЕ	90.70%	95.35%	86.05%	58.14%	72.09%	53.49%	76.74%
КОС	6	f-ДА	0	0	1	2	0	1	3
		f-НЕ	6	6	5	4	6	5	3
		%-ДА	0.00%	0.00%	16.67%	33.33%	0.00%	16.67%	50.00%
		%-НЕ	100.00%	100.00%	83.33%	66.67%	100.00%	83.33%	50.00%

задачи/домашни задачи), категоријата - **л (комуникација со учениците)** и категоријата - **љ (усно изразување)**. Од табелата јасно се воочува дека според стручните соработници, во Р.С Македонија и Р. Косово најмалку се употребуваат сите категории, освен категоријата – **љ**, која повеќе се употребува во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија, каде малку се употребува од наставниците.

Табела бр.68.3 – Одговори на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курукулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници									
Држава	Вкупно		м	н	њ	о	п	р	с
МКД	43	f-ДА	2	15	6	3	10	1	1
		f-НЕ	41	28	37	40	33	42	42
		%-ДА	4.65%	34.88%	13.95%	6.98%	23.26%	2.33%	2.33%
		%-НЕ	95.35%	65.12%	86.05%	93.02%	76.74%	97.67%	97.67%

КОС	6	f-ДА	0	0	1	1	3	0	0
		f-НЕ	6	6	5	5	3	6	6
		%-ДА	0.00%	0.00%	16.67%	16.67%	50.00%	0.00%	0.00%
		%-НЕ	100.00%	100.00%	83.33%	83.33%	50.00%	100.00%	100.00%

Во табелата бр.68.3 се прикажани одговорите на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - м (скалирање), категоријата - н (чеклисти), категоријата – њ (метод на преглед), категоријата - о (фокусирање на гледањето), категоријата - п (гледање и забележување), категоријата - р (не применувам ниту еден инструмент од наведените) и категоријата - с (не применувам ниту еден инструмент). Од табелата јасно се воочува дека според стручните соработници, во Р.С Македонија и Р. Косово сите категории малку се употребуваат од наставниците, освен категоријата – п, која повеќе се употребува во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија, каде малку се употребува од наставниците.

Табела бр.69.1 – Одговори на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица										
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж
МКД	31	f-ДА	25	21	18	19	3	8	3	5
		f-НЕ	6	10	13	12	28	23	28	26
		%-ДА	80.65%	67.74%	58.06%	61.29%	9.68%	25.81%	9.68%	16.13%
		%-НЕ	19.35%	32.26%	41.94%	38.71%	90.32%	74.19%	90.32%	83.87%
КОС	11	f-ДА	9	6	5	3	4	3	1	0
		f-НЕ	2	5	6	8	7	8	10	11
		%-ДА	81.82%	54.55%	45.45%	27.27%	36.36%	27.27%	9.09%	0.00%
		%-НЕ	18.18%	45.45%	54.55%	72.73%	63.64%	72.73%	90.91%	100.00%

Во табелата бр.69.1 се прикажани одговорите на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - а (педагошка евиденција), категоријата - б (педагошка документација), категоријата – в (е-дневник), категоријата - г (ученичко досие), категоријата - д (рефлексивниот дневник), категоријата - ѓ (дневници на учениците), категоријата - е (дневник/журнал) и категоријата - ж (студија на случај). Од табелата јасно се воочува дека според раководните лица, во Р.С Македонија и Р. Косово најмногу се употребуваат

категириите – **а, б**, додека категириите – **д, г, е, ж**, малку се употребуваат во двете земји. Од друга страна пак, категириите – **в, г**, повеќе се користат во Р.С Македонија за разлика од Р. Косово.

Во табелата бр.69.2 се прикажани одговорите на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **з (видео снимање)**, категоријата - **с (аудио снимање)**, категоријата – **и (фотографии)**,

Табела бр.69.2 – Одговори на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица									
Држава	Вкупно		з	с	и	ј	к	л	љ
МКД	31	<i>f</i> -ДА	1	2	3	11	10	15	10
		<i>f</i> -НЕ	30	29	28	20	21	16	21
		%-ДА	3.23%	6.45%	9.68%	35.48%	32.26%	48.39%	32.26%
		%-НЕ	96.77%	93.55%	90.32%	64.52%	67.74%	51.61%	67.74%
КОС	11	<i>f</i> -ДА	1	1	4	2	2	5	3
		<i>f</i> -НЕ	10	10	7	9	9	6	8
		%-ДА	9.09%	9.09%	36.36%	18.18%	18.18%	45.45%	27.27%
		%-НЕ	90.91%	90.91%	63.64%	81.82%	81.82%	54.55%	72.73%

категиријата - **ј (наставни ливчиња)**, категоријата - **к (независни задачи/домашни задачи)**, категоријата - **л (комуникација со учениците)** и категоријата - **љ (усно изразување)**. Од табелата јасно се воочува дека според раководните лица, во Р.С Македонија и Р. Косово сите категории малку се употребуваат од наставниците.

Табела бр.69.3 – Одговори на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица									
Држава	Вкупно		м	н	њ	о	п	р	с
МКД	31	<i>f</i> -ДА	2	9	9	2	8	0	0
		<i>f</i> -НЕ	29	22	22	29	23	31	31
		%-ДА	6.45%	29.03%	29.03%	6.45%	25.81%	0.00%	0.00%
		%-НЕ	93.55%	70.97%	70.97%	93.55%	74.19%	100.00%	100.00%
КОС	11	<i>f</i> -ДА	2	0	2	0	3	0	0
		<i>f</i> -НЕ	9	11	9	11	8	11	11
		%-ДА	18.18%	0.00%	18.18%	0.00%	27.27%	0.00%	0.00%

		%-НЕ	81.82%	100.00%	81.82%	100.00%	72.73%	100.00%	100.00%
--	--	------	--------	---------	--------	---------	--------	---------	---------

Во табелата бр.69.3 се прикажани одговорите на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - м (скалирање), категоријата - н (чеклисти), категоријата – њ (метод на преглед), категоријата - о (фокусирање на гледањето), категоријата - п (гледање и забележување), категоријата - р (не применувам ниту еден инструмент од наведените) и категоријата - с (не применувам ниту еден инструмент). Од табелата јасно се воочува дека според раководните лица, во Р.С Македонија и Р. Косово сите категории малку се употребуваат од наставниците.

За да биде порелевантна нашата анализа кон целите на истражувањето, потребно е да вршиме компарација на вкупниот број на испитаници од Р.С Македонија со вкупниот број на испитаници од Р. Косово. Резултатите од таквата анализа се прикажани во табела бр.70.1, 70.2 и 70.3, како и на графикон бр.20.

Табела бр.70.1 – Одговори за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

17. За следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курикулумот, ги користам инструментите									
		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж
М К Д	f - ДА	141	108	113	99	18	32	16	18
	f - НЕ	92	125	120	134	215	201	217	215
	% - ДА	60.5%	46.4%	48.5%	42.5%	7.7%	13.7%	6.9%	7.7%
	% - НЕ	39.5%	53.6%	51.5%	57.5%	92.3%	86.3%	93.1%	92.3%
	\bar{x}	0.605	0.464	0.485	0.425	0.077	0.137	0.069	0.077
	σ	0.490	0.500	0.501	0.495	0.268	0.345	0.253	0.268
К О С	f - ДА	36	30	28	22	12	12	10	6
	f - НЕ	29	35	37	43	53	53	55	59
	% - ДА	55.4%	46.2%	43.1%	33.8%	18.5%	18.5%	15.4%	9.2%
	% - НЕ	44.6%	53.8%	56.9%	66.2%	81.5%	81.5%	84.6%	90.8%
	\bar{x}	0.554	0.462	0.431	0.338	0.185	0.185	0.154	0.092
	σ	0.501	0.502	0.499	0.477	0.391	0.391	0.364	0.292
t		0.634	0.964	0.570	0.182	0.035	0.486	0.071	0.663

Во табелата бр.70.1 се прикажани одговорите за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курикулумот во

Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а** (педагошка евиденција), категоријата - **б** (педагошка документација), категоријата – **в** (е-дневник), категоријата - **г** (ученичко досие), категоријата - **д** (рефлексивниот дневник), категоријата - **ѓ** (дневници на учениците), категоријата - **е** (дневник/журнал) и категоријата - **ж** (студија на случај). Од табелата јасно се воочува дека најмногу во Р.С Македонија и во Р. Косово се употребува категоријата – **а**, додека категориите – **б, в, г, д, ѓ, е, ж**, малку се употребуваат во двете земји, што ни потврдува и аритметичката средина која освен во категоријата – **а**, каде има највисоки вредности, во останатите категории има пониски вредности во двете земји.

Што се однесува до стандардната девијација, сите вредности во Р.С Македонија и во Р. Косово не се високи, што покажува дека одговорите на различните категории на испитаници во двете земји не се отстапени од аритметичките средини. За проверка на значајноста на разликите помеѓу аритметичките средини, односно разликите во користењето на инструментите во двете земји е аплициран t-тест (што помала вредност на t-тест значи поголема разлика во користење). Од табелата може да се примети дека постои разлика во категориите – **д, е**, но не се значајни за истражувањето, бидејќи во двете земји тие инструменти малку се употребуваат.

Табела бр.70.2 – Одговори за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

17. За следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курикулумот, ги користам инструментите								
		з	с	и	ј	к	л	љ
М К Д	<i>f</i> - ДА	10	7	19	89	75	92	76
	<i>f</i> - НЕ	223	226	214	144	158	141	157
	% - ДА	4.3%	3.0%	8.2%	38.2%	32.2%	39.5%	32.6%
	% - НЕ	95.7%	97.0%	91.8%	61.8%	67.8%	60.5%	67.4%
	\bar{x}	0.043	0.030	0.082	0.382	0.322	0.395	0.326
	σ	0.203	0.171	0.274	0.487	0.468	0.490	0.470
К О С	<i>f</i> - ДА	4	2	13	20	29	40	34
	<i>f</i> - НЕ	61	63	52	45	36	25	31
	% - ДА	6.2%	3.1%	20.0%	30.8%	44.6%	61.5%	52.3%
	% - НЕ	93.8%	96.9%	80.0%	69.2%	55.4%	38.5%	47.7%
	\bar{x}	0.062	0.031	0.200	0.308	0.446	0.615	0.523
	σ	0.242	0.174	0.403	0.465	0.501	0.490	0.503
t		0.543	0.946	0.025	0.339	0.052	0.001	0.003

Во табелата бр.70.2 се прикажани одговорите за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курукулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - з (**видео снимање**), категоријата - s (**аудио снимање**), категоријата – и (**фотографии**), категоријата - ј (**наставни ливчиња**), категоријата - к (**независни задачи/домашни задачи**), категоријата - л (**комуникација со учениците**) и категоријата - љ (**усно изразување**). Од табелата јасно се воочува дека категориите – з, s, и, ј, к, малку се употребуваат во двете земји, а категориите – л, љ, повеќе се употребуваат во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија. Истото ни го потврдува и аритметичката средина, која во Р. Косово, во категориите - л, љ, има највисоки вредности, додека во сите останати категории во двете земји има мали вредности.

Што се однесува до стандардната девијација, сите вредности во Р.С Македонија и во Р. Косово не се високи, што покажува дека одговорите на различните категории на испитаници во двете земји не се отстапени од аритметичките средини. За проверка на значајноста на разликите помеѓу аритметичките средини, односно разликите во користењето на инструментите во двете земји е аплициран t-тест (што помала вредност на t-тест значи поголема разлика во користење). Од табелата може да се примети дека постои разлика во категориите – и, к, л, љ, но за истражувањето најзначајни се разликите во категориите – л, љ (инструменти кои повеќе се користат во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија).

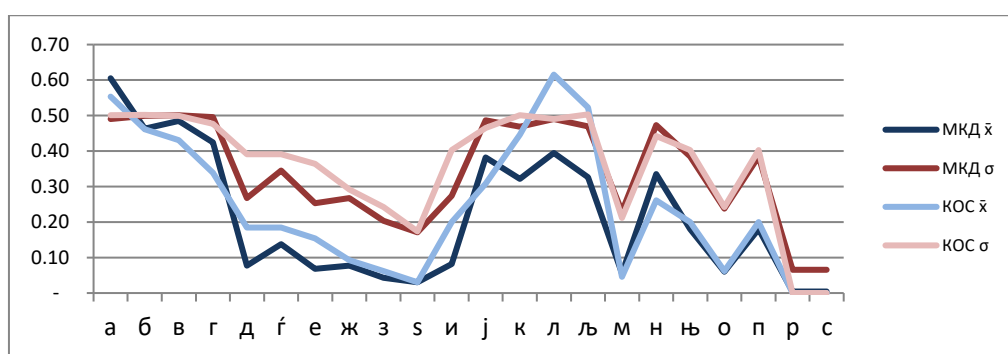
Табела бр.70.3 – Одговори за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курукулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

17. За следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курукулумот, ги користам инструментите								
		м	н	њ	о	п	р	с
М К Д	<i>f</i> - ДА	13	78	42	14	42	1	1
	<i>f</i> - НЕ	220	155	191	219	191	232	232
	% - ДА	5.6%	33.5%	18.0%	6.0%	18.0%	0.4%	0.4%
	% - НЕ	94.4%	66.5%	82.0%	94.0%	82.0%	99.6%	99.6%
	\bar{x}	0.056	0.335	0.180	0.060	0.180	0.004	0.004
σ	0.230	0.473	0.385	0.238	0.385	0.066	0.066	
К О С	<i>f</i> - ДА	3	17	13	4	13	0	0
	<i>f</i> - НЕ	62	48	52	61	52	65	65
	% - ДА	4.6%	26.2%	20.0%	6.2%	20.0%	0.0%	0.0%
	% - НЕ	95.4%	73.8%	80.0%	93.8%	80.0%	100.0%	100.0%

\bar{x}	0.046	0.262	0.200	0.062	0.200	-	-
σ	0.211	0.443	0.403	0.242	0.403	-	-

t	0.792	0.315	0.650	0.922	0.650	-	-
---	-------	-------	-------	-------	-------	---	---

Во табелата бр.70.3 се прикажани одговорите за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **м (скалирање)**, категоријата - **н (чеклисти)**, категоријата – **њ (метод на преглед)**, категоријата - **о (фокусирање на гледањето)**, категоријата - **п (гледање и забележување)**, категоријата - **р (не применувам ниту еден инструмент од наведените)** и

Графикон бр.20 – Одговори за инструментите кои наставниците ги користат за следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курикулумот во Р.С. Македонија и Р. Косово

- а. Педагошка евиденција
- б. Педагошка документација
- в. е-Дневник
- г. Ученичко досие
- д. Рефлективниот дневник
- ѓ. Дневници на учениците
- е. Дневник/Журнал
- ж. Студија на случај
- з. Видео снимање
- с. Аудио снимање
- и. Фотографии
- ј. Наставни ливчиња
- к. Независни задачи/домашни задачи
- л. Комуникација со учениците
- љ. Усно изразување
- м. Скалирање
- н. Чеклисти
- њ. Метод на преглед

- о. Фокусирање на гледањето
- п. Гледање и забележување
- р. Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- с. Не применувам ниту еден инструмент

категијата - **с (не применувам ниту еден инструмент)**. Од табелата јасно се воочува дека сите категории малку се употребуваат и во Р.С Македонија и во Р. Косово, што ни потврдува и аритметичката средина, чии вредности се мали во сите категории во двете земји.

Што се однесува до стандардната девијација, сите вредности во Р.С Македонија и во Р. Косово не се високи, што покажува дека одговорите на различните категории на испитаници во двете земји не се отстапени од аритметичките средини. За проверка на значајноста на разликите помеѓу аритметичките средини, односно разликите во користењето на инструментите во двете земји е аплициран t-тест (што помала вредност на t-тест значи поголема разлика во користење). Од табелата може да се примети дека не постои разлика во различните категории во двете земји.

Оваа анализа, не посочува кон констатацијата дека поединечната хипотеза 2 – **„Се претпоставува дека и од аспект на поучувањето и од аспект на учењето, евалуацијата на планирањето, подготовката и реализацијата на наставата/курукулумот, Р. Косово ја постигнува преку интерактивна комуникација, додека во Р.С. Македонија интерактивната комуникација сеуште не е на посакуваното ниво на користење во современата настава“** – се потврдува.

2.4.3 Проверка на поединечната хипотеза 3

Поединечна хипотеза 3 - **„Се претпоставува дека наставниците во Р. Косово, во додатната и дополнителната настава повеќе своите ученици ги ангажираат и вклучуваат во разни практични работи“**

За проверка на поединечната хипотеза 3, на испитаниците (наставниците, учениците, стручните соработници и раководните лица во Република Северна Македонија и во Република Косово) им беа поставени две прашања:

- 1. „Квалитетот на реализација на додатната настава го осознавам и мерам преку:“;**
- 2. „Квалитетот на реализација на дополнителната настава го осознавам и мерам преку:“;**

1. „Квалитетот на реализација на додатната настава го осознавам и мерам преку:“.

Прибираните податоци од сите категории на испитаници за инструментите кои наставниците ги користат за осознавање и мерење на квалитетот на реализација на додатната настава во Република Северна Македонија и во Република Косово се прикажани во табели (наставници - табела бр.71.1 и 71.2; ученици – табела бр.72.1 и 72.2; стручни соработници - табела бр.73.1 и 73.2; раководни лица – табела бр.74.1 и 74.2). Табелите се поделени поради обемот на податоците и за да бидат појасни за преглед.

Табела бр.71.1 – Одговори на наставниците за инструментите кои ги користат за квалитетот на реализација на додатната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници									
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е
МКД	159	f-ДА	63	70	48	13	54	6	16
		f-НЕ	96	89	111	146	105	153	143
		%-ДА	39.62%	44.03%	30.19%	8.18%	33.96%	3.77%	10.06%
		%-НЕ	60.38%	55.97%	69.81%	91.82%	66.04%	96.23%	89.94%
КОС	48	f-ДА	28	26	21	4	14	4	6
		f-НЕ	20	22	27	44	34	44	42
		%-ДА	58.33%	54.17%	43.75%	8.33%	29.17%	8.33%	12.50%
		%-НЕ	41.67%	45.83%	56.25%	91.67%	70.83%	91.67%	87.50%

- а. Тестови на способност
- б. Изведување на практични работи/проекти
- в. Разни активности/културни, креативни, психо-моторични
- г. Студија на случај
- д. Разни квизови
- ѓ. Рефлективниот дневник
- е. Дневници на учениците

Во табелата бр.71.1 се прикажани одговорите на наставниците за инструментите кои ги користат за квалитетот на реализација на додатната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а (тестови на способност)**, категоријата - **б (изведување на практични работи/проекти)**, категоријата – **в (разни активности/културни, креативни, психо-моторични)**, категоријата - **г (студија на случај)**, категоријата - **д (разни квизови)**, категоријата - **ѓ (рефлективниот дневник)** и категоријата - **е (дневници на учениците)**. Од табелата јасно се воочува дека според наставниците, во Р.С Македонија и Р. Косово категориите – **в, г, д, ѓ, е**, малку се употребуваат, а категориите – **а, б**, повеќе се користат во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија.

Во табелата бр.71.2 се прикажани одговорите на наставниците за инструментите кои ги користат за квалитетот на реализација на додатната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **ж (работа во групи со научни сознанија)**, категоријата - **з (работа во групи со уметнички сознанија)**, категоријата - **с (работа во групи со изразувачка способност)**, категоријата – **и (работа во групи со**

Табела бр.71.2 – Одговори на наставниците за инструментите кои ги користат за квалитетот на реализација на додатната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници								
Држава	Вкупно		ж	з	с	и	ј	к
МКД	159	<i>f</i> -ДА	32	18	28	9	4	2
		<i>f</i> -НЕ	127	141	131	150	155	157
		%-ДА	20.13%	11.32%	17.61%	5.66%	2.52%	1.26%
		%-НЕ	79.87%	88.68%	82.39%	94.34%	97.48%	98.74%
КОС	48	<i>f</i> -ДА	16	11	15	2	0	0
		<i>f</i> -НЕ	32	37	33	46	48	48
		%-ДА	33.33%	22.92%	31.25%	4.17%	0.00%	0.00%
		%-НЕ	66.67%	77.08%	68.75%	95.83%	100.00%	100.00%

- ж. Работа во групи со научни сознанија
- з. Работа во групи со уметнички сознанија
- с. Работа во групи со изразувачка способност
- и. Работа во групи со спортски способности
- ј. Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- к. Не применувам ниту еден инструмент

спортски способности), категоријата - **ј (не применувам ниту еден инструмент од наведените)** и категоријата - **к (не применувам ниту еден инструмент)**. Од табелата јасно се воочува дека според наставниците, сите категории малку се употребуваат и во Р.С Македонија и во Р. Косово.

Табела бр.72.1 – Одговори на учениците за инструментите кои наставниците ги користат за квалитетот на реализација на додатната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово

Ученици							
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д
МКД	438	<i>f</i> -ДА	217	185	70	83	58
		<i>f</i> -НЕ	221	253	368	355	380
		%-ДА	49.54%	42.24%	15.98%	18.95%	13.24%
		%-НЕ	50.46%	57.76%	84.02%	81.05%	86.76%

КОС	139	<i>f</i> -ДА	66	76	43	26	18
		<i>f</i> -НЕ	73	63	96	113	121
		%-ДА	47.48%	54.68%	30.94%	18.71%	12.95%
		%-НЕ	52.52%	45.32%	69.06%	81.29%	87.05%

Во табелата бр.72.1 се прикажани одговорите на учениците за инструментите кои наставниците ги користат за квалитетот на реализација на додатната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а (тестови на способност)**, категоријата - **б (изведување на практични работи/проекти)**, категоријата - **в (разни активности/културни, креативни, психо-моторични)**, категоријата - **г (студија на случај)** и категоријата - **д (разни квизови)**. Од табелата јасно се воочува дека според учениците, во Р.С Македонија и Р. Косово категориите – **а, в, г, д**, малку се употребуваат, а само категоријата – **б**, повеќе се користи во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија, каде малку с употребува.

Табела бр.72.2 – Одговори на учениците за инструментите кои наставниците ги користат за квалитетот на реализација на додатната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово

Ученици			е	ж	з	s	и
Држава	Вкупно						
МКД	438	<i>f</i> -ДА	19	96	40	34	69
		<i>f</i> -НЕ	419	342	398	404	369
		%-ДА	4.34%	21.92%	9.13%	7.76%	15.75%
		%-НЕ	95.66%	78.08%	90.87%	92.24%	84.25%
КОС	139	<i>f</i> -ДА	3	25	11	10	13
		<i>f</i> -НЕ	136	114	128	129	126
		%-ДА	2.16%	17.99%	7.91%	7.19%	9.35%
		%-НЕ	97.84%	82.01%	92.09%	92.81%	90.65%

Во табелата бр.72.2 се прикажани одговорите на учениците за инструментите кои наставниците ги користат за квалитетот на реализација на додатната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **е (дневници на учениците)**, категоријата - **ж (работа во групи со научни сознанија)**, категоријата - **з (работа во групи со уметнички сознанија)**, категоријата - **s (работа во групи со изразувачка способност)** и категоријата – **и (работа во групи со спортски способности)**. Од табелата јасно се воочува дека според учениците, сите категории малку се употребуваат и во Р.С Македонија и во Р. Косово.

Табела бр.73.1 – Одговори на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за квалитетот на реализација на додатната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници									
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е
МКД	43	f-ДА	16	19	26	6	11	3	10
		f-НЕ	27	24	17	37	32	40	33
		%-ДА	37.21%	44.19%	60.47%	13.95%	25.58%	6.98%	23.26%
		%-НЕ	62.79%	55.81%	39.53%	86.05%	74.42%	93.02%	76.74%
КОС	6	f-ДА	1	3	4	0	1	1	0
		f-НЕ	5	3	2	6	5	5	6
		%-ДА	16.67%	50.00%	66.67%	0.00%	16.67%	16.67%	0.00%
		%-НЕ	83.33%	50.00%	33.33%	100.00%	83.33%	83.33%	100.00%

Во табелата бр.73.1 се прикажани одговорите на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за квалитетот на реализација на додатната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а (тестови на способност)**, категоријата - **б (изведување на практични работи/проекти)**, категоријата – **в (разни активности/културни, креативни, психо-моторични)**, категоријата - **г (студија на случај)**, категоријата - **д (разни квизови)**, категоријата - **ѓ (рефлексивниот дневник)** и категоријата - **е (дневници на учениците)**. Од табелата јасно се воочува дека според стручните соработници, во Р.С Македонија и Р. Косово најмногу се употребува категоријата – **в**, додека категориите – **а, г, д, ѓ, е**, малку се употребуваат во двете земји, а категоријата – **б**, повеќе се користи во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија, каде малку се употребува.

Табела бр.73.2 – Одговори на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за квалитетот на реализација на додатната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници								
Држава	Вкупно		ж	з	с	и	ј	к
МКД	43	f-ДА	11	10	12	13	1	2
		f-НЕ	32	33	31	30	42	41
		%-ДА	25.58%	23.26%	27.91%	30.23%	2.33%	4.65%
		%-НЕ	74.42%	76.74%	72.09%	69.77%	97.67%	95.35%
КОС	6	f-ДА	1	1	0	1	0	0
		f-НЕ	5	5	6	5	6	6
		%-ДА	16.67%	16.67%	0.00%	16.67%	0.00%	0.00%
		%-НЕ	83.33%	83.33%	100.00%	83.33%	100.00%	100.00%

Во табелата бр.73.2 се прикажани одговорите на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за квалитетот на реализација на додатната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **ж (работа во групи со научни сознанија)**, категоријата - **з (работа во групи со уметнички сознанија)**, категоријата - **с (работа во групи со изразувачка способност)**, категоријата – **и (работа во групи со**

спортски способности), категоријата - **ј** (не применувам ниту еден инструмент од наведените) и категоријата - **к** (не применувам ниту еден инструмент). Од табелата јасно се воочува дека според стручните соработници, сите категории малку се употребуваат и во Р.С Македонија и во Р. Косово.

Табела бр.74.1 – Одговори на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за квалитетот на реализација на додатната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица									
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е
МКД	31	f-ДА	18	15	17	4	16	4	8
		f-НЕ	13	16	14	27	15	27	23
		%-ДА	58.06%	48.39%	54.84%	12.90%	51.61%	12.90%	25.81%
		%-НЕ	41.94%	51.61%	45.16%	87.10%	48.39%	87.10%	74.19%
КОС	11	f-ДА	5	6	5	4	4	3	3
		f-НЕ	6	5	6	7	7	8	8
		%-ДА	45.45%	54.55%	45.45%	36.36%	36.36%	27.27%	27.27%
		%-НЕ	54.55%	45.45%	54.55%	63.64%	63.64%	72.73%	72.73%

Во табелата бр.74.1 се прикажани одговорите на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за квалитетот на реализација на додатната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а** (тестови на способност), категоријата - **б** (изведување на практични работи/проекти), категоријата – **в** (разни активности/културни, креативни, психо-моторични), категоријата - **г** (студија на случај), категоријата - **д** (разни квизови), категоријата - **ѓ** (рефлексивниот дневник) и категоријата - **е** (дневници на учениците). Од табелата јасно се воочува дека според раководните лица, во Р.С Македонија и Р. Косово категориите – **г, ѓ, е**, малку се употребуваат. Од друга страна, категориите – **а, в, д**, повеќе се користат во Р.С Македонија за разлика од Р. Косово, а категоријата – **б**, повеќе се користи во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија, каде малку се употребува.

Табела бр.74.2 – Одговори на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за квалитетот на реализација на додатната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица								
Држава	Вкупно		ж	з	с	и	ј	к
МКД	31	f-ДА	11	8	12	8	0	1

		f-НЕ	20	23	19	23	31	30
		%-ДА	35.48%	25.81%	38.71%	25.81%	0.00%	3.23%
		%-НЕ	64.52%	74.19%	61.29%	74.19%	100.00%	96.77%
КОС	11	f-ДА	3	3	3	5	0	0
		f-НЕ	8	8	8	6	11	11
		%-ДА	27.27%	27.27%	27.27%	45.45%	0.00%	0.00%
		%-НЕ	72.73%	72.73%	72.73%	54.55%	100.00%	100.00%

Во табелата бр.74.2 се прикажани одговорите на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за квалитетот на реализација на додатната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **ж (работа во групи со научни сознанија)**, категоријата - **з (работа во групи со уметнички сознанија)**, категоријата - **с (работа во групи со изразувачка способност)**, категоријата – **и (работа во групи со спортски способности)**, категоријата - **ј (не применувам ниту еден инструмент од наведените)** и категоријата - **к (не применувам ниту еден инструмент)**. Од табелата јасно се воочува дека според раководните лица, сите категории малку се употребуваат и во Р.С Македонија и во Р. Косово.

За да биде порелевантна нашата анализа кон целите на истражувањето, потребно е да вршиме компарација на вкупниот број на испитаници од Р.С Македонија со вкупниот број на испитаници од Р. Косово. Резултатите од таквата анализа се прикажани во табела бр.75.1 и 75.2, како и на графикон бр.21.

Табела бр.75.1 – Одговори за инструментите кои наставниците ги користат за квалитетот на реализација на додатната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово

18. Квалитетот на реализација на додатната настава го осознавам и мерам преку								
		а	б	в	г	д	ѓ	е
М К Д	f - ДА	314	289	161	106	139	13	53
	f - НЕ	357	382	510	565	532	220	618
	% - ДА	46.8%	43.1%	24.0%	15.8%	20.7%	5.6%	7.9%
	% - НЕ	53.2%	56.9%	76.0%	84.2%	79.3%	94.4%	92.1%
	\bar{x}	0.468	0.431	0.240	0.158	0.207	0.056	0.079
	σ	0.499	0.496	0.427	0.365	0.406	0.230	0.270
К О С	f - ДА	100	111	73	34	37	8	12
	f - НЕ	104	93	131	170	167	57	192
	% - ДА	49.0%	54.4%	35.8%	16.7%	18.1%	12.3%	5.9%
	% - НЕ	51.0%	45.6%	64.2%	83.3%	81.9%	87.7%	94.1%
	\bar{x}	0.490	0.544	0.358	0.167	0.181	0.123	0.059
	σ	0.501	0.499	0.481	0.374	0.386	0.331	0.236
t		0.433	0.006	0.002	0.694	0.410	0.122	0.212

Во табелата бр.75.1 се прикажани одговорите за инструментите кои наставниците ги користат за квалитетот на реализација на додатната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - а (тестови на способност), категоријата - б (изведување на практични работи/проекти), категоријата – в (разни активности/културни, креативни, психо-моторични), категоријата - г (студија на случај), категоријата - д (разни квизови), категоријата - е (рефлексивниот дневник) и категоријата - е (дневници на учениците). Од табелата јасно се воочува дека сите категории малку се употребуваат и во Р.С Македонија и во Р. Косово, освен категоријата – б, која повеќе се користи од наставниците во Р. Косово за разлика од нивните колеги во Р.С Македонија, каде малку ја употребуваат. Ова ни го потврдува и аритметичката средина, чии вредности се мали во сите категории во двете земји, освен во категоријата – б, каде нејзината вредност е повисока во Р. Косово, во споредба со Р.С Македонија, каде нејзината вредност е помала.

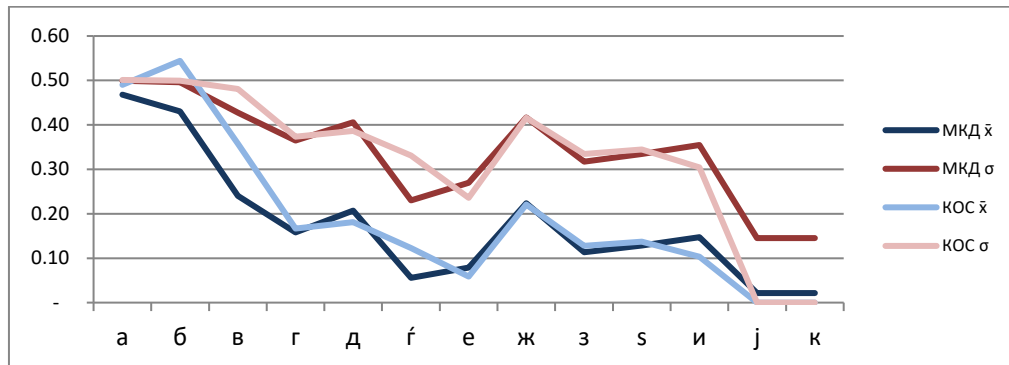
Што се однесува до стандардната девијација, сите вредности во Р.С Македонија и во Р. Косово не се високи, што покажува дека одговорите на различните категории на испитаници во двете земји не се отстапени од аритметичките средини. За проверка на значајноста на разликите помеѓу аритметичките средини, односно разликите во користењето на инструментите во двете земји е аплициран t-тест (што помала вредност на t-тест значи поголема разлика во користење). Од табелата може да се примети дека поголема разлика постои во категориите – б, в, но за истражувањето најзначајна е разликата во категоријата – б, бидејќи инструментот во Р. Косово се употребува повеќе, а во Р.С Македонија малку се употребува.

Табела бр.75.2 – Одговори за инструментите кои наставниците ги користат за квалитетот на реализација на додатната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово

18. Квалитетот на реализација на додатната настава го осознавам и мерам преку							
		ж	з	с	н	ј	к
МКД	<i>f</i> - ДА	150	76	86	99	5	5
	<i>f</i> - НЕ	521	595	585	572	228	228
	% - ДА	22.4%	11.3%	12.8%	14.8%	2.1%	2.1%
	% - НЕ	77.6%	88.7%	87.2%	85.2%	97.9%	97.9%
	\bar{x}	0.224	0.113	0.128	0.148	0.021	0.021
	σ	0.417	0.317	0.335	0.355	0.145	0.145
КОС	<i>f</i> - ДА	45	26	28	21	0	0
	<i>f</i> - НЕ	159	178	176	183	65	65
	% - ДА	22.1%	12.7%	13.7%	10.3%	0.0%	0.0%
	% - НЕ	77.9%	87.3%	86.3%	89.7%	100.0%	100.0%

	\bar{x}	0.221	0.127	0.137	0.103	-	-
	σ	0.416	0.334	0.345	0.305	-	-
	t	0.677	0.535	0.674	0.060	-	-

$$\chi^2=0.056 \quad df=1 \quad \rho<0.05$$

Графикон бр.21 – Одговори за инструментите кои наставниците ги користат за квалитетот на реализација на додатната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово

- а. Тестови на способност
- б. Изведување на практични работи/проекти
- в. Разни активности/културни, креативни, психо-моторични
- г. Студија на случај
- д. Разни квизови
- ѓ. Рефлективниот дневник
- е. Дневници на учениците
- ж. Работа во групи со научни сознанија
- з. Работа во групи со уметнички сознанија
- с. Работа во групи со изразувачка способност
- и. Работа во групи со спортски способности
- ј. Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- к. Не применувам ниту еден инструмент

Во табелата бр.75.2 се прикажани одговорите на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за квалитетот на реализација на додатната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **ж (работа во групи со научни сознанија)**, категоријата - **з (работа во групи со уметнички сознанија)**, категоријата - **с (работа во групи со изразувачка способност)**, категоријата – **и (работа во групи со спортски способности)**, категоријата - **ј (не применувам ниту еден инструмент од наведените)** и категоријата - **к (не применувам ниту еден инструмент)**. Од табелата јасно се воочува дека сите категории малку се употребуваат и во Р.С Македонија и во Р. Косово, што ни потврдува и аритметичката средина, чии вредности се мали во сите категории во двете земји.

Што се однесува до стандардната девијација, сите вредности во Р.С Македонија и во Р. Косово не се високи, што покажува дека одговорите на различните категории на испитаници во двете земји не се отстапени од аритметичките средини. За проверка на значајноста на разликите помеѓу аритметичките средини, односно разликите во користењето на инструментите во двете земји е аплициран t-тест (што помала вредност на t-тест значи поголема разлика во користење). Од табелата може да се примети дека не постои разлика во различните категории во двете земји.

За тестирање на поединечната хипотеза е применет хи-квадрат тест, преку кој се мери статистичката значајност во користеноста на инструментите во Р. С. Македонија и во Р. Косово. Според добиената вредност на хи-квадрат тестот ($\chi^2=0.056$ со $df=1$ и $p<0.05$), која изнесува **0.056**, со степен на слобода **1** и со степен на веројатност од **0.05**, можеме да приметиме дека меѓу мислењата на испитаниците од двете држави за користењето на инструментите за мерење на квалитетот на реализација на додатната настава не постои статистички значајна разлика, што подразбира дека поединечната хипотеза се прифаќа.

2. „Квалитетот на реализација на дополнителната настава го осознавам и мерам преку:“.

Прибираните податоци од сите категории на испитаници за инструментите кои наставниците ги користат за осознавање и мерење на квалитетот на реализација на дополнителната настава во Република Северна Македонија и во Република Косово се прикажани во табели (наставници - табела бр.76.1 и 76.2; ученици – табела бр.77; стручни соработници - табела бр.78.1 и 78.2; раководни лица – табела бр.79.1 и 79.2). Табелите се поделени поради обемот на податоците и за да бидат појасни за преглед.

Табела бр.76.1 – Одговори на наставниците за инструментите кои ги користат за квалитетот на реализација на дополнителната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници							
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д
МКД	159	f-ДА	63	62	10	23	37
		f-НЕ	96	97	149	136	122
		%-ДА	39.62%	38.99%	6.29%	14.47%	23.27%
		%-НЕ	60.38%	61.01%	93.71%	85.53%	76.73%
КОС	48	f-ДА	24	27	5	5	22

		f-HE	24	21	43	43	26
		%-ДА	50.00%	56.25%	10.42%	10.42%	45.83%
		%-HE	50.00%	43.75%	89.58%	89.58%	54.17%

- а. Тестови на способност
- б. Изведување на практични работи/проекти
- в. Рефлексивниот дневник
- г. Дневници на учениците
- д. Разни активности/културни, креативни, психо-моторични

Во табелата бр.76.1 се прикажани одговорите на наставниците за инструментите кои ги користат за квалитетот на реализација на дополнителната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а (тестови на способност)**, категоријата - **б (изведување на практични работи/проекти)**, категоријата – **в (рефлексивниот дневник)**, категоријата - **г (дневници на учениците)** и категоријата - **д (разни активности/културни, креативни, психо-моторични)**. Од табелата јасно се воочува дека според наставниците, во Р.С Македонија и Р. Косово категориите – **в, г, д**, малку се употребуваат, а категориите – **а, б**, повеќе се користат во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија.

Табела бр.76.2 – Одговори на наставниците за инструментите кои ги користат за квалитетот на реализација на дополнителната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници							
Држава	Вкупно		ѓ	е	ж	з	с
МКД	159	f-ДА	37	13	26	5	1
		f-HE	122	146	133	154	158
		%-ДА	23.27%	8.18%	16.35%	3.14%	0.63%
		%-HE	76.73%	91.82%	83.65%	96.86%	99.37%
КОС	48	f-ДА	16	4	14	1	0
		f-HE	32	44	34	47	48
		%-ДА	33.33%	8.33%	29.17%	2.08%	0.00%
		%-HE	66.67%	91.67%	70.83%	97.92%	100.00%

- ѓ. Работа во групи со заостанување во наука
- е. Работа во групи со заостанување во уметност
- ж. Работа во групи со заостанување во изразеност
- з. Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- с. Не применувам ниту еден инструмент

Во табелата бр.76.2 се прикажани одговорите на наставниците за инструментите кои ги користат за квалитетот на реализација на дополнителната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **ѓ (работа во групи со заостанување во наука)**, категоријата - **е (работа во групи со заостанување во уметност)**, категоријата - **ж (работа во групи со заостанување во изразеност)**, категоријата - **з (не применувам**

ниту еден инструмент од наведените) и категоријата - с (не применувам ниту еден инструмент). Од табелата јасно се воочува дека според наставниците, сите категории малку се употребуваат и во Р.С Македонија и во Р. Косово.

Табела бр.77 – Одговори на учениците за инструментите кои наставниците ги користат за квалитетот на реализација на дополнителната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово

Ученици									
Држава	Вкупно		а	б	г	д	ѓ	е	ж
МКД	438	f-ДА	202	188	20	68	78	31	50
		f-НЕ	236	250	418	370	360	407	388
		%-ДА	46.12%	42.92%	4.57%	15.53%	17.81%	7.08%	11.42%
		%-НЕ	53.88%	57.08%	95.43%	84.47%	82.19%	92.92%	88.58%
КОС	139	f-ДА	53	77	2	32	27	11	12
		f-НЕ	86	62	137	107	112	128	127
		%-ДА	38.13%	55.40%	1.44%	23.02%	19.42%	7.91%	8.63%
		%-НЕ	61.87%	44.60%	98.56%	76.98%	80.58%	92.09%	91.37%

Во табелата бр.77 се прикажани одговорите на учениците за инструментите кои наставниците ги користат за квалитетот на реализација на дополнителната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - а (тестови на способност), категоријата - б (изведување на практични работи/проекти), категоријата - г (дневници на учениците), категоријата - д (разни активности/културни, креативни, психомоторични), категоријата - ѓ (работа во групи со заостанување во наука), категоријата - е (работа во групи со заостанување во уметност) и категоријата - ж (работа во групи со заостанување во изразеност). Од табелата јасно се воочува дека според учениците, во Р.С Македонија и Р. Косово малку се употребуваат категориите – а, г, д, ѓ, е, ж, а категоријата – б, повеќе се користи во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија.

Табела бр.78.1 – Одговори на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за квалитетот на реализација на дополнителната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници							
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д
МКД	43	f-ДА	16	17	6	11	18
		f-НЕ	27	26	37	32	25
		%-ДА	37.21%	39.53%	13.95%	25.58%	41.86%
		%-НЕ	62.79%	60.47%	86.05%	74.42%	58.14%
КОС	6	f-ДА	2	0	1	1	2
		f-НЕ	4	6	5	5	4
		%-ДА	33.33%	0.00%	16.67%	16.67%	33.33%
		%-НЕ	66.67%	100.00%	83.33%	83.33%	66.67%

Во табелата бр.78.1 се прикажани одговорите на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за квалитетот на реализација на дополнителната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а (тестови на способност)**, категоријата - **б (изведување на практични работи/проекти)**, категоријата – **в (рефлексивниот дневник)**, категоријата - **г (дневници на учениците)** и категоријата - **д (разни активности/културни, креативни, психо-моторични)**. Од табелата јасно се воочува дека според стручните соработници, во Р.С Македонија и Р. Косово сите категории малку се употребуваат.

Табела бр.78.2 – Одговори на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за квалитетот на реализација на дополнителната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници							
Држава	Вкупно		ѓ	е	ж	з	с
МКД	43	<i>f</i> -ДА	16	11	14	2	3
		<i>f</i> -НЕ	27	32	29	41	40
		%-ДА	37.21%	25.58%	32.56%	4.65%	6.98%
		%-НЕ	62.79%	74.42%	67.44%	95.35%	93.02%
КОС	6	<i>f</i> -ДА	2	1	2	0	1
		<i>f</i> -НЕ	4	5	4	6	5
		%-ДА	33.33%	16.67%	33.33%	0.00%	16.67%
		%-НЕ	66.67%	83.33%	66.67%	100.00%	83.33%

Во табелата бр.78.2 се прикажани одговорите на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за квалитетот на реализација на дополнителната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **ѓ (работа во групи со заостанување во наука)**, категоријата - **е (работа во групи со заостанување во уметност)**, категоријата - **ж (работа во групи со заостанување во изразеност)**, категоријата - **з (не применувам ниту еден инструмент од наведените)** и категоријата - **с (не применувам ниту еден инструмент)**. Од табелата јасно се воочува дека според стручните соработници, сите категории малку се употребуваат и во Р.С Македонија и во Р. Косово.

Табела бр.79.1 – Одговори на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за квалитетот на реализација на дополнителната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица							
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д
МКД	31	<i>f</i> -ДА	15	14	4	8	16
		<i>f</i> -НЕ	16	17	27	23	15
		%-ДА	48.39%	45.16%	12.90%	25.81%	51.61%
		%-НЕ	51.61%	54.84%	87.10%	74.19%	48.39%
КОС	11	<i>f</i> -ДА	4	3	4	3	5
		<i>f</i> -НЕ	7	8	7	8	6
		%-ДА	36.36%	27.27%	36.36%	27.27%	45.45%
		%-НЕ	63.64%	72.73%	63.64%	72.73%	54.55%

Во табелата бр.79.1 се прикажани одговорите на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за квалитетот на реализација на дополнителната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а (тестови на способност)**, категоријата - **б (изведување на практични работи/проекти)**, категоријата – **в (рефлексивниот дневник)**, категоријата - **г (дневници на учениците)** и категоријата - **д (разни активности/културни, креативни, психо-моторични)**. Од табелата јасно се воочува дека според раководните лица, во Р.С Македонија и Р. Косово сите категории малку се употребуваат, освен категоријата – **д**, која повеќе се користи во Р.С Македонија за разлика од Р. Косово, каде помалку се користи.

Табела бр.79.2 – Одговори на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за квалитетот на реализација на дополнителната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица							
Држава	Вкупно		ѓ	е	ж	з	с
МКД	31	<i>f</i> -ДА	10	8	11	2	1
		<i>f</i> -НЕ	21	23	20	29	30
		%-ДА	32.26%	25.81%	35.48%	6.45%	3.23%
		%-НЕ	67.74%	74.19%	64.52%	93.55%	96.77%
КОС	11	<i>f</i> -ДА	5	3	5	1	1
		<i>f</i> -НЕ	6	8	6	10	10
		%-ДА	45.45%	27.27%	45.45%	9.09%	9.09%
		%-НЕ	54.55%	72.73%	54.55%	90.91%	90.91%

Во табелата бр.79.2 се прикажани одговорите на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за квалитетот на реализација на дополнителната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **ѓ (работа во**

групи со заостанување во наука), категоријата - е (работа во групи со заостанување во уметност), категоријата - ж (работа во групи со заостанување во изразеност), категоријата - з (не применувам ниту еден инструмент од наведените) и категоријата - с (не применувам ниту еден инструмент). Од табелата јасно се воочува дека според раководните лица, сите категории малку се употребуваат и во Р.С Македонија и во Р. Косово.

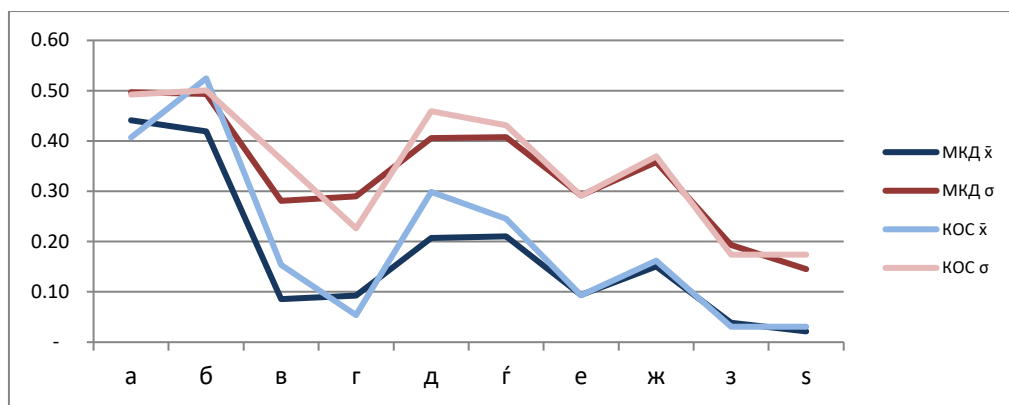
За да биде порелевантна нашата анализа кон целите на истражувањето, потребно е да вршиме компарација на вкупниот број на испитаници од Р.С Македонија со вкупниот број на испитаници од Р. Косово. Резултатите од таквата анализа се прикажани во табела бр.80, како и на графикон бр.22.

Во табелата бр.80 се прикажани одговорите за инструментите кои наставниците ги користат за квалитетот на реализација на дополнителната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата

Табела бр.80 – Одговори за инструментите кои наставниците ги користат за квалитетот на реализација на дополнителната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово

19. Квалитетот на реализација на дополнителната настава го осознавам и мерам преку											
		а	б	в	г	д	ѓ	е	ж	з	с
М К Д	f-ДА	296	281	20	62	139	141	63	101	9	5
	f-НЕ	375	390	213	609	532	530	608	570	224	228
	%-ДА	44.1%	41.9%	8.6%	9.2%	20.7%	21.0%	9.4%	15.1%	3.9%	2.1%
	%-НЕ	55.9%	58.1%	91.4%	90.8%	79.3%	79.0%	90.6%	84.9%	96.1%	97.9%
	\bar{x}	0.441	0.419	0.086	0.092	0.207	0.210	0.094	0.151	0.039	0.021
	σ	0.497	0.494	0.281	0.290	0.406	0.408	0.292	0.358	0.193	0.145
К О С	f-ДА	83	107	10	11	61	50	19	33	2	2
	f-НЕ	121	97	55	193	143	154	185	171	63	63
	%-ДА	40.7%	52.5%	15.4%	5.4%	29.9%	24.5%	9.3%	16.2%	3.1%	3.1%
	%-НЕ	59.3%	47.5%	84.6%	94.6%	70.1%	75.5%	90.7%	83.8%	96.9%	96.9%
	\bar{x}	0.407	0.525	0.154	0.054	0.299	0.245	0.093	0.162	0.031	0.031
	σ	0.492	0.501	0.364	0.226	0.459	0.431	0.291	0.369	0.174	0.174
t	0.446	0.009	0.157	0.053	0.009	0.342	0.994	0.664	0.771	0.683	

$$\chi^2=0.031 \quad df=1 \quad \rho<0.05$$

Графикон бр.22 – Одговори за инструментите кои наставниците ги користат за квалитетот на реализација на дополнителната настава во Р.С. Македонија и Р. Косово

- а. Тестови на способност
- б. Изведување на практични работи/проекти
- в. Рефлективниот дневник
- г. Дневници на учениците
- д. Разни активности/културни, креативни, психо-моторични
- ё. Работа во групи со заостанување во наука
- е. Работа во групи со заостанување во уметност
- ж. Работа во групи со заостанување во изразеност
- з. Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- s. Не применувам ниту еден инструмент

- **а (тестови на способност)**, категоријата - **б (изведување на практични работи/проекти)**, категоријата - **в (рефлективниот дневник)**, категоријата - **г (дневници на учениците)** и категоријата - **д (разни активности/културни, креативни, психо-моторични)**, категоријата - **ж (работа во групи со научни сознанија)**, категоријата - **з (работа во групи со уметнички сознанија)**, категоријата - **s (работа во групи со изразувачка способност)**, категоријата - **и (работа во групи со спортски способности)**, категоријата - **ј (не применувам ниту еден инструмент од наведените)** и категоријата - **к (не применувам ниту еден инструмент)**. Од табелата јасно се воочува дека сите категории малку се употребуваат и во Р.С Македонија и во Р. Косово, освен категоријата - **б**, која во Р. Косово се употребува повеќе за разлика од Р.С Македонија. Истото ни го потврдува и аритметичката средина, чии вредности се мали во сите категории во двете земји, освен во категоријата - **б**, чија вредност во Р. Косово е поголема за разлика од Р.С Македонија.

Што се однесува до стандардната девијација, сите вредности во Р.С Македонија и во Р. Косово не се високи, што покажува дека одговорите на различните категории на

испитаници во двете земји не се отстапени од аритметичките средини. За проверка на значајноста на разликите помеѓу аритметичките средини, односно разликите во користењето на инструментите во двете земји е аплициран t-тест (што помала вредност на t-тест значи поголема разлика во користење). Од табелата може да се примети дека поголема разлика постои во категориите – б, д, но за истражувањето е значајна само разликата во категоријата – б, бидејќи тој инструмент се користи повеќе од наставниците во Р. Косово за разлика од нивните колеги во Р.С Македонија, каде малку се употребува.

За тестирање на поединечната хипотеза е применет хи-квадрат тест, преку кој се мери статистичката значајност во користеноста на инструментите во Р. С. Македонија и во Р. Косово. Според добиената вредност на хи-квадрат тестот ($\chi^2=0.031$ со $df=1$ и $p<0.05$), која изнесува **0.031**, со степен на слобода **1** и со степен на веројатност од **0.05**, можеме да приметиме дека меѓу мислењата на испитаниците од двете држави за користењето на инструментите за мерење на квалитетот на реализација на дополнителната настава не постои статистички значајна разлика, што подразбира дека поединечната хипотеза се прифаќа.

Според анализата на табелите и графиконите, како и анализата на хи-квадрат тестот на инструментите што се користат за мерење на квалитетот на додатната и дополнителната настава во Р. С. Македонија и во Р. Косово, не посочуваат кон констатацијата дека поединечната хипотеза 3 – **„Се претпоставува дека наставниците во Р. Косово, во додатната и дополнителната настава повеќе своите ученици ги ангажираат и вклучуваат во разни практични работи“** – се потврдува.

По анализата на сите добиени податоци кои се поврзуваат со процесот на евалуација на наставата/курикулумот во основните училишта во Р.С Македонија и во Р. Косово, за кои беа поставени три поединечни хипотези поврзани со прашањата од прашалниците кои им беа поставени на испитаниците во двете земји, и по нивно поединечно проверување: поединечна хипотеза 3, поединечна хипотеза 2 и поединечна хипотеза 1, сите посебно се потврдија, со што можеме да констатираме дека и посебната хипотеза 4 – **„За следење на евалуацијата на наставата/курикулумот од аспект на поучувањето и учењето се користат традиционалните инструменти со одредени пренасочувања кон современите начини на евалуација на наставата како во Р.С. Македонија така и во Р. Косово“** – се потврдува.

2.5 Проверка на посебната хипотеза 5

Посебна хипотеза 5 - **Се претпоставува дека рефлексивноста од аспект на поучувањето и учењето во Р. Косово повеќе се практикува преку интеракцијата со**

учениците, а во Р.С. Македонија интеракцијата со учениците во оваа фаза сеуште е несоодветна за современата настава.

За проверка на посебната хипотеза 5, на испитаниците (наставниците, стручните соработници и раководните лица во Република Северна Македонија и во Република Косово) им беше поставено следното прашање: „**За евидентирање на рефлексивната настава ја наставна активност применувам:**“.

Прибираните податоци од сите категории на испитаници за инструментите кои наставниците ги користат за проверка на квалитетот на наставата во Република Северна Македонија и во Република Косово се прикажани во табели (наставници - табела бр.81.1 и 81.2; стручни соработници - табела бр.82.1 и 82.2; раководни лица – табела бр.83.1 и 83.2). Табелите се поделени поради обемот на податоците и за да бидат појасни за преглед.

Табела бр.81.1 – Одговори на наставниците за инструментите кои ги користат за евидентирање на рефлексивната настава ја наставна активност во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници									
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е
МКД	159	f-ДА	31	69	21	3	3	16	48
		f-НЕ	128	90	138	156	156	143	111
		%-ДА	19.50%	43.40%	13.21%	1.89%	1.89%	10.06%	30.19%
		%-НЕ	80.50%	56.60%	86.79%	98.11%	98.11%	89.94%	69.81%
КОС	48	f-ДА	8	36	1	3	2	8	6
		f-НЕ	40	12	47	45	46	40	42
		%-ДА	16.67%	75.00%	2.08%	6.25%	4.17%	16.67%	12.50%
		%-НЕ	83.33%	25.00%	97.92%	93.75%	95.83%	83.33%	87.50%

- а. Рефлективен дневник
- б. Интеракциска комуникација со учениците
- в. Теренски белешки
- г. Аудио снимање на наставниот час
- д. Видео снимање на наставниот час
- ѓ. Фотографии
- е. Гледање и забележување

Во табелата бр.81.1 се прикажани одговорите на наставниците за инструментите кои ги користат за евидентирање на рефлексивната настава ја наставна активност во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а (рефлективен дневник)**, категоријата - **б (интеракциска комуникација со учениците)**, категоријата – **в (теренски белешки)**, категоријата - **г (аудио снимање на наставниот час)** и категоријата - **д (видео снимање**

на наставниот час), категоријата – **ѓ** (фотографии) и категоријата – **е** (гледање и забележување). Од табелата јасно се воочува дека според наставниците, во Р.С Македонија и Р. Косово категориите – **а, в, г, д, ѓ, е**, малку се употребуваат, а категоријата – **б**, повеќе се користи во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија, каде малку се користи.

Табела бр.81.2 – Одговори на наставниците за инструментите кои ги користат за евидентирање на рефлексивната активност во Р.С. Македонија и Р. Косово

Наставници									
Држава	Вкупно		ж	з	s	и	ј	к	л
МКД	159	f-ДА	45	18	29	15	19	4	1
		f-НЕ	114	141	130	144	140	155	158
		%-ДА	28.30%	11.32%	18.24%	9.43%	11.95%	2.52%	0.63%
		%-НЕ	71.70%	88.68%	81.76%	90.57%	88.05%	97.48%	99.37%
КОС	48	f-ДА	17	3	2	29	16	0	0
		f-НЕ	31	45	46	19	32	48	48
		%-ДА	35.42%	6.25%	4.17%	60.42%	33.33%	0.00%	0.00%
		%-НЕ	64.58%	93.75%	95.83%	39.58%	66.67%	100.00%	100.00%

ж. Метод на преглед

з. Фокусирање на гледањето

s. Дневници на учениците

и. Интервју

ј. Анкетирање

к. Не применувам ниту еден инструмент од наведените

л. Не применувам ниту еден инструмент

Во табелата бр.81.2 се прикажани одговорите на наставниците за инструментите кои ги користат за евидентирање на рефлексивната активност во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **ж** (метод на преглед), категоријата - **з** (фокусирање на гледањето), категоријата – **s** (дневници на учениците), категоријата - **и** (интервју), категоријата - **ј** (анкетирање), категоријата – **к** (не применувам ниту еден инструмент од наведените) и категоријата – **л** (не применувам ниту еден инструмент). Од табелата јасно се воочува дека според наставниците, во Р.С Македонија и Р. Косово категориите – **ж, з, s, ј**, малку се употребуваат, а категоријата – **и**, повеќе се користи во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија, каде малку се користи.

Табела бр.82.1 – Одговори на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за евидентирање на рефлексијата за нивната наставна активност во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници									
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е
МКД	43	f-ДА	19	30	15	3	3	12	22
		f-НЕ	24	13	28	40	40	31	21
		%-ДА	44.19%	69.77%	34.88%	6.98%	6.98%	27.91%	51.16%
		%-НЕ	55.81%	30.23%	65.12%	93.02%	93.02%	72.09%	48.84%
КОС	6	f-ДА	1	3	1	0	0	1	3
		f-НЕ	5	3	5	6	6	5	3
		%-ДА	16.67%	50.00%	16.67%	0.00%	0.00%	16.67%	50.00%
		%-НЕ	83.33%	50.00%	83.33%	100.00%	100.00%	83.33%	50.00%

Во табелата бр.82.1 се прикажани одговорите на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за евидентирање на рефлексијата за нивната наставна активност во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а** (рефлексивен дневник), категоријата - **б** (интеракциска комуникација со учениците), категоријата – **в** (теренски белешки), категоријата - **г** (аудио снимање на наставниот час) и категоријата - **д** (видео снимање на наставниот час), категоријата – **ѓ** (фотографии) и категоријата – **е** (гледање и забележување). Од табелата јасно се воочува дека според стручните соработници, во Р.С Македонија и Р. Косово категориите – **б**, **е**, најмногу се употребуваат од наставниците, додека категориите – **а**, **в**, **г**, **д**, **ѓ**, најмалку се употребуваат од страна на наставниците во двете земји.

Табела бр.82.2 – Одговори на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за евидентирање на рефлексијата за нивната наставна активност во Р.С. Македонија и Р. Косово

Стручни соработници									
Држава	Вкупно		ж	з	с	и	ј	к	л
МКД	43	f-ДА	16	5	15	18	21	1	0
		f-НЕ	27	38	28	25	22	42	43
		%-ДА	37.21%	11.63%	34.88%	41.86%	48.84%	2.33%	0.00%
		%-НЕ	62.79%	88.37%	65.12%	58.14%	51.16%	97.67%	100.00%
КОС	6	f-ДА	3	0	0	3	1	1	0
		f-НЕ	3	6	6	3	5	5	6
		%-ДА	50.00%	0.00%	0.00%	50.00%	16.67%	16.67%	0.00%
		%-НЕ	50.00%	100.00%	100.00%	50.00%	83.33%	83.33%	100.00%

Во табелата бр.82.2 се прикажани одговорите на стручните соработници за инструментите кои наставниците ги користат за евидентирање на рефлексијата за

нивната наставна активност во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **ж** (**метод на преглед**), категоријата - **з** (**фокусирање на гледањето**), категоријата – **с** (**дневници на учениците**), категоријата - **и** (**интервју**), категоријата - **ј** (**анкетирање**), категоријата – **к** (**не применувам ниту еден инструмент од наведените**) и категоријата – **л** (**не применувам ниту еден инструмент**). Од табелата јасно се воочува дека според стручните соработници, во Р.С Македонија и Р. Косово категориите – **з, с, ј**, малку се употребуваат, а категориите – **ж, и**, повеќе се користат во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија, каде малку се користат од страна на наставниците.

Табела бр.83.1 – Одговори на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за евидентирање на рефлексивната активност во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица									
Држава	Вкупно		а	б	в	г	д	ѓ	е
МКД	31	f-ДА	14	22	11	0	2	7	15
		f-НЕ	17	9	20	31	29	24	16
		%-ДА	45.16%	70.97%	35.48%	0.00%	6.45%	22.58%	48.39%
		%-НЕ	54.84%	29.03%	64.52%	100.00%	93.55%	77.42%	51.61%
КОС	11	f-ДА	7	9	5	1	2	4	6
		f-НЕ	4	2	6	10	9	7	5
		%-ДА	63.64%	81.82%	45.45%	9.09%	18.18%	36.36%	54.55%
		%-НЕ	36.36%	18.18%	54.55%	90.91%	81.82%	63.64%	45.45%

Во табелата бр.83.1 се прикажани одговорите на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за евидентирање на рефлексивната активност во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а** (**рефлексивен дневник**), категоријата - **б** (**интеракциска комуникација со учениците**), категоријата – **в** (**теренски белешки**), категоријата - **г** (**аудио снимање на наставниот час**) и категоријата - **д** (**видео снимање на наставниот час**), категоријата – **ѓ** (**фотографии**) и категоријата – **е** (**гледање и забележување**). Од табелата јасно се воочува дека според раководните лица, во Р.С Македонија и Р. Косово категоријата – **б**, најмногу се употребува од наставниците, додека категориите – **в, г, д, ѓ**, најмалку се употребуваат од страна на наставниците во двете земји. Од друга страна пак, категориите – **а, е**, повеќе се користат во Р. Косово за разлика од Р.С Македонија, каде малку се користат.

Табела бр.83.2 – Одговори на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за евидентирање на рефлексивната активност во Р.С. Македонија и Р. Косово

Раководни лица									
Држава	Вкупно		ж	з	с	и	ј	к	л
МКД	31	f-ДА	11	4	6	7	9	1	0
		f-НЕ	20	27	25	24	22	30	31
		%-ДА	35.48%	12.90%	19.35%	22.58%	29.03%	3.23%	0.00%
		%-НЕ	64.52%	87.10%	80.65%	77.42%	70.97%	96.77%	100.00%
КОС	11	f-ДА	3	1	3	3	3	0	0
		f-НЕ	8	10	8	8	8	11	11
		%-ДА	27.27%	9.09%	27.27%	27.27%	27.27%	0.00%	0.00%
		%-НЕ	72.73%	90.91%	72.73%	72.73%	72.73%	100.00%	100.00%

Во табелата бр.83.2 се прикажани одговорите на раководните лица за инструментите кои наставниците ги користат за евидентирање на рефлексивната активност во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **ж (метод на преглед)**, категоријата - **з (фокусирање на гледањето)**, категоријата – **с (дневници на учениците)**, категоријата - **и (интервју)**, категоријата - **ј (анкетирање)**, категоријата – **к (не применувам ниту еден инструмент од наведените)** и категоријата – **л (не применувам ниту еден инструмент)**. Од табелата јасно се воочува дека според мислењето на раководните лица, сите категории малку се употребуваат од страна на наставниците во двете земји.

За да биде порелевантна нашата анализа кон целите на истражувањето, потребно е да вршиме компарација на вкупниот број на испитаници од Р.С. Македонија со вкупниот број на испитаници од Р. Косово. Резултатите од таквата анализа се прикажани во табела бр.84.1 и 84.2, како и на графикон бр.23.

Во табелата бр.84.1 се прикажани одговорите за инструментите кои наставниците ги користат за евидентирање на рефлексивната активност во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **а (рефлективен дневник)**, категоријата - **б (интеракциска комуникација со учениците)**, категоријата – **в (теренски белешки)**, категоријата - **г (аудио снимање на наставниот час)** и категоријата - **д (видео снимање на наставниот час)**, категоријата – **ѓ (фотографии)** и категоријата – **е (гледање и забележување)**.

Табела бр.84.1 – Одговори за инструментите кои наставниците ги користат за евидентирање на рефлексивната активност во Р.С. Македонија и Р. Косово

20. За евидентирање на рефлексивјата за мојата наставна активност применувам								
		а	б	в	г	д	ѓ	е
М К Д	<i>f</i> – ДА	64	121	47	6	8	35	85
	<i>f</i> – НЕ	169	112	186	227	225	198	148
	% - ДА	27.5%	51.9%	20.2%	2.6%	3.4%	15.0%	36.5%
	% - НЕ	72.5%	48.1%	79.8%	97.4%	96.6%	85.0%	63.5%
	\bar{x}	0.275	0.519	0.202	0.026	0.034	0.150	0.365
	σ	0.447	0.501	0.402	0.159	0.182	0.358	0.482
К О С	<i>f</i> – ДА	16	48	7	4	4	13	15
	<i>f</i> – НЕ	49	17	58	61	61	52	50
	% - ДА	24.6%	73.8%	10.8%	6.2%	6.2%	20.0%	23.1%
	% - НЕ	75.4%	26.2%	89.2%	93.8%	93.8%	80.0%	76.9%
	\bar{x}	0.246	0.738	0.108	0.062	0.062	0.200	0.231
	σ	0.434	0.443	0.312	0.242	0.242	0.403	0.425
<i>t</i>	0.657	0.000*	0.071	0.261	0.399	0.360	0.045	

Од табелата јасно се воочува дека освен категоријата – **б**, која најмногу се употребува од страна на наставниците во двете земји, сите останати категории малку се употребуваат и во Р.С Македонија и во Р. Косово. Истото ни го потврдува и аритметичката средина, чии вредности се мали во сите категории во двете земји, освен во категоријата – **б**, чии вредности се највисоки во двете земји.

Што се однесува до стандардната девијација, сите вредности во Р.С Македонија и во Р. Косово не се високи, што покажува дека одговорите на различните категории на испитаници во двете земји не се отстапени од аритметичките средини. За проверка на значајноста на разликите помеѓу аритметичките средини, односно разликите во користењето на инструментите во двете земји е аплициран t-тест (што помала вредност на t-тест значи поголема разлика во користење). Од табелата може да се примети дека најголема разлика постои во категоријата – **б**. Иако во двете земји тој инструмент се користи повеќе, сепак индексот на користеност во Р. Косово е значајно поголем за разлика од индексот на користеност во Р.С Македонија.

Во табелата бр.84.2 се прикажани одговорите за инструментите кои наставниците ги користат за евидентирање на рефлексивјата за нивната наставна активност во Р.С. Македонија и Р. Косово, од категоријата - **ж (метод на преглед)**, категоријата - **з (фокусирање на гледањето)**, категоријата – **с (дневници на учениците)**, категоријата - **и (интервју)**, категоријата - **ј (анкетирање)**, категоријата – **к (не применувам ниту еден инструмент од наведените)** и категоријата – **л (не применувам ниту еден**

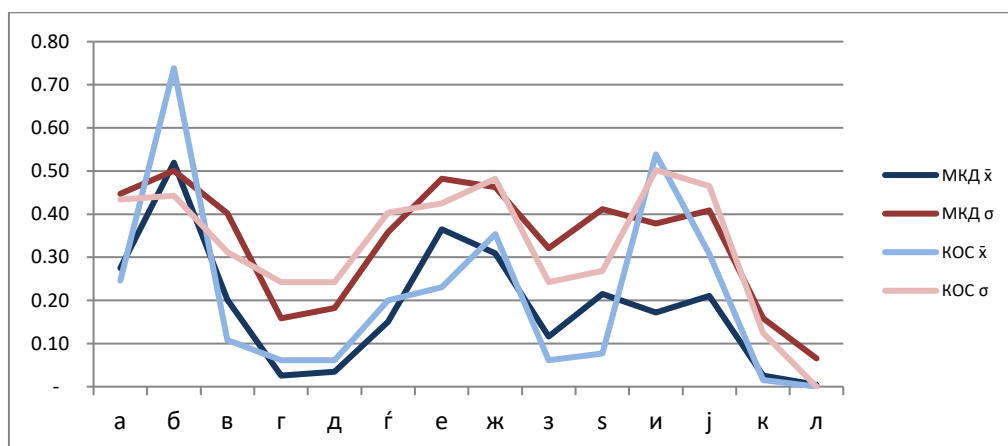
* 0.000 е вредноста 0.0002862 односно 2.862e⁻⁰⁴.

инструмент). Од табелата јасно се воочува дека освен категоријата – и, која најмногу се употребува од страна на наставниците во Р. Косово, додека во Р.С Македонија малку се употребува, сите останати категории малку се употребуваат и во Р.С Македонија и во Р. Косово. Истото ни го потврдува и аритметичката средина, чии вредности се мали во сите категории во двете земји, освен во категоријата – и, чија вредност е највисока во Р. Косово, за разлика од Р.С Македонија, каде вредноста на аритметичката средина е мала.

Табела бр.84.2 – Одговори за инструментите кои наставниците ги користат за евидентирање на рефлексивната за нивната наставна активност во Р.С. Македонија и Р. Косово

20. За евидентирање на рефлексивната за мојата наставна активност применувам								
		ж	з	с	и	ј	к	л
М К Д	f – ДА	72	27	50	40	49	6	1
	f – НЕ	161	206	183	193	184	227	232
	% - ДА	30.9%	11.6%	21.5%	17.2%	21.0%	2.6%	0.4%
	% - НЕ	69.1%	88.4%	78.5%	82.8%	79.0%	97.4%	99.6%
	\bar{x}	0.309	0.116	0.215	0.172	0.210	0.026	0.004
	σ	0.463	0.321	0.411	0.378	0.408	0.159	0.066
К О С	f – ДА	23	4	5	35	20	1	0
	f – НЕ	42	61	60	30	45	64	65
	% - ДА	35.4%	6.2%	7.7%	53.8%	30.8%	1.5%	0.0%
	% - НЕ	64.6%	93.8%	92.3%	46.2%	69.2%	98.5%	100.0%
	\bar{x}	0.354	0.062	0.077	0.538	0.308	0.015	-
	σ	0.482	0.242	0.269	0.502	0.465	0.124	-
t		0.486	0.144	0.002	0.000**	0.093	0.582	-

$$\chi^2=0.052 \quad df=1 \quad p<0.05$$

** 0.000 е вредноста 0.0000002214 односно 2.214×10^{-7} .

Графикон бр.23 – Одговори за инструментите кои наставниците ги користат за евидентирање на рефлексивната активност во Р.С. Македонија и Р. Косово

- а. Рефлективен дневник
- б. Интеракциска комуникација со учениците
- в. Теренски белешки
- г. Аудио снимање на наставниот час
- д. Видео снимање на наставниот час
- ѓ. Фотографии
- е. Гледање и забележување
- ж. Метод на преглед
- з. Фокусирање на гледањето
- с. Дневници на учениците
- и. Интервју
- ј. Анкетирање
- к. Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- л. Не применувам ниту еден инструмент

Што се однесува до стандардната девијација, сите вредности во Р.С Македонија и во Р. Косово не се високи, што покажува дека одговорите на различните категории на испитаници во двете земји не се отстапени од аритметичките средини. За проверка на значајноста на разликите помеѓу аритметичките средини, односно разликите во користењето на инструментите во двете земји е аплициран t-тест (што помала вредност на t-тест значи поголема разлика во користење). Од табелата може да се примети дека најголеми разлики постојат во категориите – **s**, **и**, но за истражувањето е значајна само разликата во категоријата – **и**, бидејќи тој инструмент се користи во надпросечно ниво во двете земји, но за разлика од Р.С Македонија, во Р. Косово нивото на користење е значајно повисоко.

За тестирање на поединечната хипотеза е применет хи-квадрат тест, преку кој се мери статистичката значајност во користеноста на инструментите во Р. С. Македонија и во Р. Косово. Според добиената вредност на хи-квадрат тестот ($\chi^2=0.052$ со $df=1$ и $p<0.05$), која изнесува **0.052**, со степен на слобода **1** и со степен на веројатност од **0.05**, можеме да приметиме дека меѓу мислењата на испитаниците од двете држави за користењето на инструментите за евиденција на рефлексивната активност не постои статистички значајна разлика, што подразбира дека поединечната хипотеза се прифаќа.

Анализата на табелите бр.84.1 и бр.84.2 и графиконот бр.23, како и анализата на хи-квадрат тестот, не посочуваат кон констатацијата дека посебната хипотеза 5, која гласи: **„Се претпоставува дека рефлексивната одлика од аспект на поучувањето и учењето во Р. Косово повеќе се практикува преку интеракцијата со учениците, а во Р.С. Македонија интеракцијата со учениците во оваа фаза сепак е несоодветна за современата настава“** – се потврдува.

ЗАКЛУЧОЦИ

Современата настава преку процесот на учење и поучување, во споредба со традиционалната настава, претрпел значајни измени и унапредувања. Ова може да се примети во напредокот на наставниците и нивната улога и активност во наставниот процес, позицијата на ученикот и неговиот пристап кон наставниот процес, интеракцијата помеѓу наставникот и ученикот и интеракцијата помеѓу самите ученици.

Како што традиционалната настава, која се одликуваше со организирана структура на наставата, со јасно определена улога на наставникот и улогата на ученикот во наставниот процес, така и современата настава се одликува со нејзината структура на реализација на наставата, која опфаќа пет фази на реализација на наставата: планирање, подготовка, реализација, евалуација и рефлексивност.

Заклучоците од анализата на истражувањето ќе ги прикажеме, како од теориски, така и од емпириски и практичен аспект, фокусирајќи се на овие пет фази на реализација на наставниот процес во современата настава. За секоја фаза на реализација на наставата, во продолжение се прикажани заклучоците од обработката на податоците произлезени од истражувањето што ги опфати испитаниците во Р. С. Македонија и Р. Косово.

- Заклучоци за фазата на планирање на наставата

Во процесот на планирање на наставата во двете земји ни произлегуваат следниве заклучоци од поставените прашања до испитаниците:

Прашање бр. 4: *„За планирање на наставата користам“* - Од добиените одговори, нивната обработка и анализа во двете земји, заклучуваме дека сите три инструменти се употребуваат, но во Р. Косово повеќе се користи инструментот: *„Формулари и инструменти кои сам/сама ги наоѓам од други извори“*.

Прашање бр. 5: *„Моето планирање на наставата ги содржи следниве елементи“* - Од добиените одговори, нивната обработка и анализа во двете земји, заклучуваме дека елементите на планирањето на наставата од страна на наставниците пропорционално се користени во двете земји.

Прашање бр. 6: *„Анализата на квалитетот на планирањето на наставата ја правам во инструмент/формулар кој ги содржи следниве елементи“* - Од добиените одговори, нивната обработка и анализа во двете земји, заклучуваме дека многу елементи од планирањето на наставата, се малку опфатени во процесот на реализација на наставата/курукулумот, односно малку се користат од страна на наставниците во двете земји.

Прашање бр. 7: *„Учениците своето мислење за квалитетот на планирање на наставата го даваат во вид на“* - Од добиените одговори, нивната обработка и анализа во двете земји, заклучуваме дека учениците своето мислење за квалитетот на планирање на наставата исклучиво го даваат преку усно изразување и преку степенот на учество во активностите во наставата. Добиените одговори од сите испитаници укажуваат дека во

основните училишта во двете земји уште се практикува традиционалното вреднување за квалитетот на планирање на наставата.

- Заклучоци за фазата на подготовка на наставата

Во процесот на подготовка на наставата во двете земји ни произлегуваат следниве заклучоци од поставените прашања до испитаниците:

Прашање бр. 8: *„Подготовката на наставникот содржи“* - Од анализата на резултатите од истражувањето, заклучуваме дека наставниците при составување на подготовката за наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово повеќе внимание посветуваат на следниве категории: идентификацијата на целите на наставата, начинот на реализирање на целите, форми на наставна работа и методи на наставна работа.

Прашање бр. 9: *„Подготовката на ученикот содржи“* - Од анализата и обработката на резултатите, заклучуваме дека наставниците за содржината на подготовката на учениците за наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, повеќе се фокусирани кон употребата на наставни средства на ученикот (книги, тетратки и др.).

Прашање бр. 10: *„Материјално-техничката подготовка на наставата содржи“* - Од добиените одговори, нивната обработка и анализа во двете земји, заклучуваме дека само аудио-визуелни и текстуални наставни средства најмногу се употребуваат во Р.С. Македонија и во Р. Косово.

- Заклучоци за фазата на реализација на наставата

Во процесот на реализација на наставата во двете земји ни произлегуваат следниве заклучоци од поставените прашања до испитаниците:

Прашање бр. 11: *„Кои инструменти ги користите за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците“* - Од анализата на резултатите од истражувањето, заклучуваме дека за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, наставниците како инструменти многу ги користат категориите – интервју, набљудување и ученичко досие.

Прашање бр. 12: *„Кои инструменти ги користите за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу учениците“* - Од анализата и обработката на резултатите, заклучуваме дека за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу учениците во наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, наставниците како инструменти многу ги користат категориите – интервју, набљудување и ученичко досие.

Прашање бр. 13: „*Кои инструменти ги користите за следење и евалуација на учеството и активноста на ученикот во наставата*“ - Од добиените одговори, нивната обработка и анализа во двете земји, заклучуваме дека за следење и евалуација на учеството и активноста на ученикот во наставата, наставниците во Р. Косово како инструменти повеќе ги користат инструментите дневник и набљудување за разлика од нивните колеги во Р.С Македонија, кои веќе употребуваат е-дневник како и педагошка документација, додека за другите инструменти можеме да констатираме дека малку се употребуваат во двете земји.

- Заклучоци за фазата на евалуација на наставата

Во процесот на евалуација на наставата во двете земји ни произлегуваат следниве заклучоци од поставените прашања до испитаниците:

Прашање бр. 14: „*За проверка на квалитетот на наставата ги користам овие инструменти*“ - Од анализата на резултатите од истражувањето, заклучуваме дека за проверка на квалитетот на наставата во Р.С. Македонија и Р. Косово, наставниците во Р. Косово како инструмент повеќе го користат интервјуто за разлика од нивните колеги во Р.С Македонија, кои повеќе ги користат чеклистите и наставните ливчиња, додека за другите инструменти можеме да заклучиме дека малку се употребуваат во обете земји.

Прашање бр. 15: „*За следење на евалуацијата на планирањето на наставата/курукулумот, ги користам инструментите*“ - Од анализата на резултатите од истражувањето, заклучуваме дека за следење на евалуацијата на планирањето на наставата/курукулумот во двете земји, наставниците во Р.С Македонија повеќе го користат инструментот - постигнување на резултатите од учењето на учениците, а од друга страна, наставниците во Р. Косово повеќе ги користат инструментите: интервју и квалитетот на комуникација помеѓу наставникот и учениците.

Прашање бр. 16: „*За следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курукулумот, ги користам инструментите*“ - Од добиените одговори, нивната обработка и анализа во двете земји, заклучуваме дека за следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курукулумот, наставниците во Р.С Македонија повеќе го користат - начинот на мотивација на учениците, додека нивните колеги од Р. Косово го користат инструментот – набљудување.

Прашање бр. 17: „*За следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курукулумот, ги користам инструментите*“ - Од добиените одговори, нивната обработка и анализа во двете земји, заклучуваме дека за следење на

евалуацијата на реализацијата на наставата/курукулумот, наставниците во Р.С. Македонија повеќе ја користат - педагошката евиденција, а наставниците во Р. Косово повеќе ги користат инструментите: педагошка евиденција, комуникација со учениците и усно изразување.

Прашање бр. 18: „Квалитетот на реализација на додатната настава го осознавам и мерам преку“ - Од добиените одговори, нивната обработка и анализа во двете земји, заклучуваме дека за мерење на квалитетот на реализацијата на додатната настава сите инструменти во двете земји малку се употребуваат, освен инструментот - изведување на практични работи/проекти, кој во Р. Косово се употребува повеќе.

Прашање бр. 19: „Квалитетот на реализација на дополнителната настава го осознавам и мерам преку“ - Од добиените одговори, нивната обработка и анализа во двете земји, заклучуваме дека за мерење на квалитетот на реализацијата на дополнителната настава сите инструменти во двете земји малку се употребуваат, освен инструментот - изведување на практични работи/проекти, кој во Р. Косово се употребува повеќе.

- Заклучоци за фазата на рефлексija на наставата

Во процесот на рефлексija на наставата во двете земји ни произлегуваат следниве заклучоци од поставените прашања до испитаниците:

Прашање бр. 20: „За евидентирање на рефлексijата за мојата наставна активност применувам“ - Од анализата на резултатите од истражувањето, заклучуваме дека за евидентирање на рефлексijата, наставниците во Р. Косово значајно повеќе ги користат инструментите: интеракциска комуникација со учениците и интервју, за разлика од нивните колеги во Р.С Македонија.

ПРЕПОРАКИ

Врз основа на резултатите од истражувањето, на заклучоците произлезени од нив, како и на сите останати сознанија, како главни предизвици на понатамошното подигање на квалитетот на основното образование, односно квалитетот на реализацијата на курикулумот, може да се издвојат следниве препораки за сите пет фази на реализација на наставата/курукулумот: планирање, подготовка, реализација, евалуација и рефлексija.

Планирање – Препорачуваме до наставниците, стручните соработници и раководните лица да се посветат повеќе во фазата на планирање преку:

- Користење на формулари/инструменти различни од оние кои ги предложува Министерството и други државни органи, односно креирање или пронаоѓање на инструменти од други извори, прилагодљиви на современите барања на планирањето на наставата.
- При планирање на реализација на наставата да воведат и други современи елементи кои одговараат на предизвиците на актуелното образование.
- За посуштинска анализа на квалитетот на планирањето на наставата да воведат инструменти кои ќе ја поткречат: интеракциската комуникација меѓу наставникот и ученикот; интеракциската комуникација на учениците меѓу себе; приближувањето на наставникот и ученикот со наставната содржина; позитивните интерколегијални односи; зголемување на вклученоста на родителите во активностите на училиштето; зголемување на индивидуалната соработка на наставникот со родителите.
- За зголемување на квалитетот на планирањето на наставата, треба да се воведат инструменти кои ќе им служат на учениците за подобро искажување на нивното мислење преку дневници на учениците (лични белешки на учениците).

Подготовка – Препорачуваме до наставниците, стручните соработници и раководните лица да се посветат повеќе во фазата на подготовка преку:

- Изготвување на план за: постигањата на резултатите од учењето на учениците; степенот на усвоеност на содржините; разделба на наставата во делот на ангажираност на учениците; разделба на наставата во делот на активно предавање на наставникот; креирање на реална временска рамка; заокружување на наставниот час; степен на квалитет на интеракциската комуникација помеѓу наставникот и учениците; степен на квалитет на интеракциската комуникација помеѓу учениците; соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците.
- Да се развие содржајноста на подготовката на ученикот преку: информирање за содржината на наставата; читање и истражување; вложување на одреден физички и психички напор; наставни средства; интеракциската комуникација и соработка помеѓу учениците; визуелни наставни средства; аудитивни наставни средства; дигитални и паметни (smart) наставни средства.

Реализација – Препорачуваме до наставниците, стручните соработници и раководните лица да се посветат повеќе во фазата на реализација преку:

- Воведување и користење на инструменти за следење и евалуација на интеракциската комуникација помеѓу наставниците и учениците и учениците меѓу себе, како и учеството и активноста на ученикот во наставата: протокол за анализа на интеракцијата; дневник/журнал; дијалог журнал; студија на случај;

теренски белешки; гледање и забележување; фокусирање на гледањето; метод на преглед; фотографија; аудио снимање; видео снимање.

Евалуација – Препорачуваме до наставниците, стручните соработници и раководните лица да се посветат повеќе во фазата на евалуација преку:

- За поефикасно и поефективно следење на евалуацијата на планирањето, подготовката и реализацијата на наставата/курикулумот, да се вметне употребата на следниве инструменти: интервју; дневници на учениците; однесување соодветно на задоволството на учениците; квалитетот на интеракција помеѓу учениците; соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците; рефлексija на наставникот; фокусирање на гледањето; дијалог журнал; комуникација на наставникот и ученикот со наставната содржина; образовни медиуми на наставникот и на ученикот; степенот на поддршка на учениците; степенот на постигнување на резултатите од учењето на учениците; анкетирање; рефлексивниот дневник; дневник/журнал; студија на случај; фотографија; аудио снимање; видео снимање; скалирање; метод на преглед; гледање и забележување.
- За подигање на квалитетот на додатната настава, да се воведат овие инструменти: разни активности (културни, креативни, психо-моторични); студија на случај; рефлексивниот дневник; дневници на учениците; работа во групи со научни, уметнички, изразувачка и спортски способности.
- За подигање на квалитетот на дополнителната настава, да се воведат овие инструменти: разни активности (културни, креативни, психо-моторични); рефлексивниот дневник; дневници на учениците; работа во групи со заостанување во наука, уметност и изразеност.

Рефлексija – Препорачуваме до наставниците, стручните соработници и раководните лица да се посветат повеќе во фазата на рефлексija преку:

- За подобро и поефикасно евидентирање на рефлексijaта, треба да се воведат следниве инструменти: рефлексивен дневник; интеракциска комуникација со учениците; теренски белешки; гледање и забележување; метод на преглед; фокусирање на гледањето; фотографија; аудио снимање; видео снимање; дневници на учениците; интервју; анкетирање.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

Литература во кирилица

1. Ангелоска – Галевска, Н. (1998), КВАЛИТАТИВНИ ИСТРАЖУВАЊА ВО ВОСПИТАНИЕТО И ОБРАЗОВАНИЕТО, Битола: „Киро Дандаро“.
2. Брајман, А. (2015), Методи на општественото истражување (превод од англиски – Ружица Цацаноска), Битола: Универзитет „Св. Климент Охридски“.

3. Вилотијевиќ, М. (1999), ДИДАКТИКА 1 (ПРЕДМЕТ ДИДАКТИКЕ), Београд: Научна Књига – Учитељски факултет.
4. Вилотијевиќ, М. (1999), ДИДАКТИКА 3 (ОРГАНИЗАЦИЈА НАСТАВЕ), Београд: Завод за уџбенике и наставна средства – Учитељски факултет.
5. Државен Просветен Инспекторат, ПРИРАЧНИК ЗА ИНТЕГРАЛНА ЕВАЛУАЦИЈА НА УЧИЛИШТАТА, Република Северна Македонија.
6. Зенуни-Идризи, В. (2020), ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА ФОРМАТИВНОТО ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ ВО ОСНОВНОТО УЧИЛИШТЕ, Тетово: ГОНДОР.
7. Зенуни-Идризи, В. & Илази-Хоџа, А. (2014), Формативното оценување во функција на градење на добри односи меѓу учениците и наставниците и нејзиното влијание врз постигањата на учениците, Зборник на трудови, Четврта меѓународна научна конференција: “Науката и општествениот развој”, Скопје: Европски Универзитет.
8. Илиев, Д. (2006), АКЦИОНИ ИСТРАЖУВАЊА ВО ОБРАЗОВАНИЕТО (Креирање и водење одржливи промени во воспитно-образовниот процес), Битола: А.Д. Печатница “Киро Дандаро“.
9. Илиев, Д. (2021), ДИДАКТИКА ЗА РОДИТЕЛИ, Битола: Печатница ЕВРОПА 92 Кочани.
10. Илази-Хоџа, А. (2019), ЕВАЛУАЦИЈА – Составен дел на курикулумот, Охрид: 14th International Balkan Congress for Education and Science (Quality in contemporary educational processes).
11. Кожух, Б. & Ангелоска Галевска, Н. (2008), СТАТИСТИЧКА АНАЛИЗА НА ПОДАТОЦИ, Скопје: Филозофски факултет - Универзитет „Св. Кирил и Методиј“.
12. Кожух, Б. & Ангелоска Галевска, Н. (2012), Увод во СТАТИСТИЧКА ОБРАБОТКА НА ПОДАТОЦИ, Скопје: Филозофски факултет - Универзитет „Св. Кирил и Методиј“.
13. Кремин, Т. & Артур, Ц. (2017), Изведување на одделенска настава (превод од англиски јазик), Скопје: Арс ламина.
14. Лич, Ц. и Мун, Б. (2016), Моќта на педагогијата, Скопје: Арс Ламина.
15. Мојаноски, Т. Ц. (2015), Методологија на безбедносните науки – Основи – Книга I, Скопје: „Ван Гог“.
16. Њуман, В. Л. (2009), ОПШТЕСТВЕНО ИСТРАЖУВАЧКИ МЕТОДИ (КВАЛИТАТИВНИ И КВАНТИТАТИВНИ ПРИСТАПИ), Скопје: ПРОСВЕТНО ДЕЛО АД.

17. Оценување на постигањата на учениците (1997), Зборник на трудови, Скопје: Меѓународен симпозиум, 12-14 ноември.
18. Панзова, В. (2003), НАУКАТА КАКО ЗАНАЕТ, Скопје: ВИНСЕНТ ГРАФИКА.
19. Петковски, К. & Алексова М. (2004), ВОДЕЊЕ НА ДИНАМИЧНО УЧИЛИШТЕ (Организација, приоритети, предизвици и достигнувања), Скопје: Биро за развој на образованието.
20. Петровски, Д. (2007), Менаџмент на човечки ресурси, Битола: Универзитет „Св. Климент Охридски“.
21. Попоски, К. (1996), Современи сфаќања за проверувањето и оценувањето на постигањата на учениците, Скопје: ППС “МИС“.
22. Попоски, К. (1998), Успешен наставник (самооценување и оценување), Скопје: НИРО “Просветен работник“.
23. Попоски, К. (2002), РЕЧНИК на термините од областа на оценувањето на постигањата на учениците, Скопје: МАКЕДОНСКА КНИГА.
24. Попоски, К. (2005), УЧИЛИШНА ДОКИМОЛОГИЈА (Следење, Проверување и Оценување на постигањата на учениците), Скопје: КИТАНО.
25. Ристевска, С. & Ѓорѓиевска, Г. (2004), ПРИРАЧНИК ЗА РОДИТЕЛИ (на ученици од основното образование), Скопје: Винсент графика.
26. Смилевски, Ц. (2006), Методологија на истражување, Битола: Педагошки Факултет.
27. Т. Мојаноски, Ц. (2015), Методологија на безбедносните науки – основи (книга I), Скопје: “Ван Гог“.
28. Талевски, Д. & Јанушева, В. (2015), Аспекти на оценувањето, Битола, Универзитет „Климент Охридски“.

Литература во латиница

1. Alis, M. (1968), Kreativnost u nastavi, Sarajevo: “Svjetlost” (Izdavačko Preduzeće).
2. Amua-Sekyi, E. T. (2016), Assessment, Student Learning and Classroom Practice: A Review, Journal of Education and Practice, Vol.7, No.21, 2016.
3. Azemi B. & Bujari R. (2013), BAZAT E KËRKIMIT NË EDUKIM, Prishtinë: Instituti pedagogjik i Kosovës.
4. Babbie, E. (2001), The Practice of Social Research, 9th edition, USA: Wadsworth / Thomson Learning.

5. Banasiak, M. A. & Karczmarzyk, M. A. (2018), TEACHER AS LEADER AND TEACHER AS MANAGER: COMPETENCES OF MODERN EDUCATOR, *Journal of Psycho-Educational Sciences* | Vol. 7, No. 3, London Academic Publishing, December 2018.
6. Bekteshi, S. B. (2009), *Mbingarkimi i nxënësve me mësim në shkollë*, Prishtinë: “Grafoprint”.
7. Bekteshi, S. B. (2005), *Statistika Elementare*, Prishtinë: LIBRI SHKOLLOR.
8. Boud, D., Keogh, R. and Walker D. (2002), *Reflection: Turning experience into learning*, Kogan Page, New York: London/Nichols Publishing Company.
9. Brada, R. (2005), *Pedagogjia shkollore për pedagogë dhe drejtorë shkolle*, Prishtinë: Shtypshkronja “KOHA DITORE”.
10. Clarke, Sh. (2001), *Unlocking Formative Assessment (Practical strategies for enhancing pupil’s learning in the primary classroom)*, London: Hodder Arnold.
11. Cleaver, S., Detrich, R. & States, J. (2018), *Overview of Teacher Evaluation*, Oakland, CA: The Wing Institute.
12. Creswell, J. (2015), *PLANI KËRKIMOR (TRAJTESA PËR METODAT CILËSORE, SASIORE DHE TË NDËRTHURURA)*, (përkthyer nga anglishtja Nejona Kadzadej), Shkup: LOGOS A.
13. Department for Education, *National curriculum assessments at key stage 2 in England*, 2019 (revised), 13 December 2019.
14. Department for Education, *The national curriculum in England*, September 2013.
15. Doracak për arsimtarët (2003), Скопје: Канцеларија на УНИЦЕФ.
16. Doracak për arsimtarët e arsimit fillor (2009), *Mësimdhënia dhe mësimi në shekullin 21*, Shkup: USAID.
17. European Commission, Directorate-General Education, Youth, Sport and Culture, *Schools and multilingualism (2018), Quality assurance for school development (Guiding principles for policy development on quality assurance in school education)*.
18. Fielding, M. and Bragg, S. (2003), *Students as Researchers – Making a Difference*, Cambridge: Pearson Publishing.
19. Fullan, M. (2010), *Forcat e ndryshimit (Depërtim në thellësitë e reformës arsimore)*, Tiranë: CDE.
20. Furlan, Ivan, (1964), *Upoznavanje, ispitivanje i ocjenjivanje učenika*, Zagreb: Pedagoško-Književni Zbor.

21. Grabe, M. (2007), *Integrating Technology for Meaningful Learning (Fifth Edition)*, Boston: Houghton Mifflin.
22. Graziano, M. A. & Raulin, M. L. (2004), *Research Methods (A Process of Inquiry)*, 5th edition, Boston: Allyn and Bacon.
23. Hajdin, G. & Pažur, K. (2012), *Differentiating Between Student Evaluation of*
24. Havziu – Ismaili, B. (2019), *Roli i mësimdhënësit në mësimin tradicional dhe atë të inovuar*, Shkup: Litera Publishing.
25. Hitchcock, G. and Hughes, D. (1999), *Research and the Teacher (A qualitative introduction to school-based research)*, Great Britain: ROUTLEDGE.
26. Hopkins, D. (1993), *A teacher's guide to classroom research*, Second edition, Suffolk, Great Britain: St Edmundsbury Press Ltd.
27. Iliev, D. (2021), *DIDAKTIKA PËR PRINDËRIT*, Manastir: Shtypshkronja EVROPA 92 Koçani.
28. Kauppinen, J., *CURRICULUM IN FINLAND*, (Director of Finnish National Board of Education), Torres Vedras 14th March 2016, Lisboa 15th March 2016.
29. Kraft, A. M. & Gilmour, A. (2017), *Can Principals Promote Teacher Development as Evaluators? A Case Study of Principals' Views and Experiences*, *Educ Adm Q.* Author manuscript; available in PMC 2017 December 01.
30. Kraja, M. (2008), *Pedagogji e zbatuar*, Tiranë: Geer.
31. Leavy, P. (Editor), (2014), *The Oxford Handbook of Qualitative Research*, New York: Oxford University Press.
32. Linn, L. R., Miller, M. D. & Gronlund, N. E. (2005), *Measurement and Assessment in Teaching*, Ninth Edition, Columbus, Ohio: Pearson Prentice Hall.
33. Marsh, C. J. & Willis G. (2007), *Curriculum Alternative Approaches, Ongoing Issues (Fourth Edition)*, New Jersey: Pearson Prentice Hall.
34. Matthews B. & Ross L. (2010), *METODAT E HULUMTIMIT (Udhëzues praktik për shkencat sociale dhe humane)*, (përkthyer nga anglishtja Majlinda Nishku & Ilir Nishku), Tiranë: cde.
35. Micheaux, J. D. & Parvin, L. J. (2018), *Principal evaluation as a tool for growth*, *The Learning Professional*, April 2018, Vol. 39 No. 2.
36. Mickelsson, M. (2018), *REVIEW OF SCALING CONCEPTS IN EDUCATIONAL RESEARCH*, UPPSALA UNIVERSITET & SWEDSD.
37. Miller, B. (2003), *Si të krijohet kontakti i suksesshëm me nxënësit (doracak për arsimtarë)*, Ferizaj – Kosovë, QPEA (Qendra për Përparimin e Edukimit dhe Arsimit).

38. Mills, E. G. (2007), *Action Research (A Guide for the Teacher Researcher) Third Edition*, New Jersey: Pearson Prentice Hall.
39. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (2011), *NACIONALNI OKVIRNI KURIKULUM za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje*, Republika Hrvatska, Zagreb.
40. Mitchell, B. (2016), *Understanding Curriculum*, *Asian Journal of Humanities and Social Studies* (ISSN: 2321 – 2799) Volume 04 – Issue 04.
41. Munna, S. A. & Kalam, A. (2021), *Teaching and learning process to enhance teaching effectiveness: a literature review*, *International Journal of Humanities and Innovation (IJHI)* Vol. 4 No. 1, 2021.
42. Murati, Xh. (1998), *Metodologjia e kërkimit shkencor pedagogjik*, Tetovë: AZA – Sesoft.
43. Murati, Xh. (2002), *Didaktika (Metodologjia e mësimdhënies)*, Tetovë: ÇABEJ.
44. Murati, Xh. (2003), *Metodologjia e krijimit të punimit shkencor*, Tetovë: ÇABEJ.
45. Murati, Xh. (2013), *Teknologjia mësimore*, Tetovë: LUMAgrafik.
46. Musai, B. (2003), *Metodologji e mësimdhënies*, Tiranë: PEGI.
47. MUTHAIYAN, R. & ANANTHI, B. (2020), *Norm-Referenced Test, Criterion-Referenced Test and Self-Referenced Test Frameworks*, *Journal of Information and Computational Science* (Volume 10 Issue 5 – 2020).
48. Ndlovu, T. P. (1997), *The Development of a Teaching Practice (Curriculum for Teacher Education in Zimbabwe)*, University of South Africa.
49. Neziri, M. (2018), *Kurrikula mësimore dhe të menduarit kritik*, Prishtinë: ROZAFa.
50. Nuredini, V. (1999), *METODIKA E PUNËS SË PEDAGOGUT TË SHKOLLËS (I) – DOKIMOLOGJIA*, Prishtinë: Ndërmarrja botuese RILINDJA.
51. Nuredini, V. (1999), *Pedagogjia*, Prishtinë: TIMEGATE.
52. OECD (2018), *Teaching for the Future (EFFECTIVE CLASSROOM PRACTICES TO TRANSFORM EDUCATION)*, Paris: OECD Publishing.
53. Orenstein A. & Phillips R. F. W., *Understanding social research (An Introduction)*, Boston, London, Sydney, Toronto: Allyn and Bacon, Inc.
54. Orstein, A. C. & Hunkins, F. P. (2003), *KURRIKULA Bazat, Parimet dhe Problemet (Curriculum Foundations, Principles and Issues)*, превел од оригиналот: Кастриот Муфтиу, Tiranë: Instituti i studimeve pedagogjike.
55. Osmani, F. (2010), *SISTEMI I VLERËSIMIT NË FUNKSION TË PROCESIT MËSIMOR*, Tetovë: ArbëriaDesign.

56. Pedagogical Development Unit (2018), Key Competences for Lifelong Learning in the European Schools, Schola Europaea.
57. Poetter, Thomas S. & others (2011), 10 Great Curricula (Lived Conversations of Progressive, Democratic Curricula in School and Society), Charlotte, North Carolina: IAP.
58. Pollard, A. (2002, 2003), Reflective teaching, The Tower Building, 11 York Road, London SE1 7NX, 15 East 26th Street, New York 10010.
59. Poposki, K. & Stojanovski, Z. (1996), Testet e diturisë (Doracak për arsimtarët), (Botimi i dytë), Tetovë: AZA-Sesoft.
60. Programi Nacional për Zhvillimin e Arsimit në Republikën e Maqedonisë 2005-2015 – Me dokumentet shoqëruese programore, Shkup: Ministria e Arsimit dhe Shkencës e Republikës së Maqedonisë.
61. Saha, Lawrence J. & Dworkin, A. Gary (2009), International Handbook of Research on Teachers and Teaching, New York: Springer.
62. Schön, A. D. (2003), The Reflective Practitioner (How Professionals Think in Action), England: ASHGATE,
63. Seemiller, C. & Grace, M. (2017), Generation Z: Educating and Engaging the Next Generation of Students, Wiley Online Library.
64. Shirley, C. (2001), Unlocking Formative Assessment (Practical strategies for enhancing pupils' learning in the primary classroom), Martins the Printers Ltd.
65. Sokoli, L. (2013), Metodatat e kërkimit shkencor, Tiranë: Instituti Shqiptar i Sociologjisë.
66. Sokoli, L., (2013), Metodatat e kërkimit shkencor (botimi IV-rt), Tiranë: Instituti i Sociologjisë.
67. Srinivasan, P. (2016), EVALUATION IN EDUCATION- EDUCATIONAL EVALUATION, NC 27607, United States: Lulu Publication.
Teacher and Teaching Effectiveness, JIOS Vol36-No2.
68. The Alberta Teachers' Association (2010), Evaluating the School Principal (A Professional Model for Enhancing the Leadership Practices of Alberta's School Administrators), Edmonton-Canada.
69. Twining, P. & others (2020), Developing a quality curriculum in a technological era, Association for Educational Communications and Technology.
70. UNESCO (2014), Training tools for curriculum development: a resource pack, International Bureau of Education.
71. Varela, G. D. & Fedynich, C. L. (2021), Teaching from a social distance: Teacher experiences in the age of COVID-19, Research in Higher Education Journal Volume 39.

72. Vaughn, L. & MacDonald C. (2010), Fuqia e të menduarit kritik, Tiranë: CDE.
73. Vilotijević, M. (2001), DIDAKTIKA 2 (DIDAKTIČKE TEORIJE I TEORIJE UČENJA, Sarajevo: BH MOST.
74. Vojka-Ismajli, H. (2012), Teknologjia mësimore dhe të menduarit kritik, Prishtinë: LIBRI SHKOLLOR.
75. Wiersma, W. (2000), Research methods in Education (An Introduction), 7th ed., USA: Allyn and Bacon.
76. Yi, J. (2008), The Use of Diaries as a Qualitative Research Method to Investigate Teachers' Perception and Use of Rating Schemes, Pan-Pacific Association of Applied Linguistics 12(1).
77. Zylfiu, N. (2005), DIDAKTIKA (teoria e mësimimit dhe e mësimdhënies), Prishtinë: TIMEGATE.

Извори од интернет

1. Angadi, R. G, Concept of Curriculum,
https://www.academia.edu/31012033/Concept_of_Curriculum#:~:text=%EF%82%B7%20Curriculum%3A%20Curriculum%20is%2C%20perhaps,deliberately%20fostered%20together%20with%20statements, стр. 1, 10.01.2022, 04:41 часот.
2. Aoki, S, Potential in Voice Recording Tools in Language Instruction,
<file:///C:/Users/USER/Downloads/10.-Aoki-2014.pdf>, стр. 4, 11.01.2022, 02:16 часот.
3. Armstrong, Th. (2020), 10 Things Educators Should Know About Ipsative Assessments,
<https://www.institute4learning.com/2020/03/05/10-things-educators-should-know-about-ipsative-assessments/>, 07.03.2022, 01:26 часот.

4. Canter, A. (2003), Psychological Evaluations: What Every Principal Should Know, Principal Leadership Magazine, Vol. 4, Number 3, November 2003, http://www.naspcenter.org/principals/nassp_evaluation.html, 15.03.2022, 01:32 часот.
5. European Commission, (2021), Assessment in Primary Education, Eurydice, United Kingdom – England, https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/assessment-primary-education-47_en
6. European Commission, (2022), Assessment in single-structure education, Eurydice, Finland, https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/finland/assessment-single-structure-education_en
7. Farah, K. (2020), 4 Tips for Teachers Shifting to Teaching Online (An educator with experience in distance learning shares what he’s learned: Keep it simple, and build in as much contact as possible), <https://www.edutopia.org/article/4-tips-supporting-learning-home>, 13.03.2022, 00:34 часот.
8. Frater, G. (2021), How do you quality assure the curriculum?, <https://learningcultures.org/news/how-do-you-quality-assure-the-curriculum/>, 28.03.2022, 00:34 часот.
9. Gardner, M. B. & Alford, L. K. (2020), Using Interviews to Assess and Mentor Students, <https://www.facultyfocus.com/articles/educational-assessment/using-student-interviews-to-assess-and-mentor-students/>, 07.03.2022, 23:49 часот.
10. Harappa Diaries (2020), <https://harappa.education/harappa-diaries/learning-process-and-stages-of-learning>, 11.02.2021, 22:30 часот.
11. Harappa Diaries (2021), Diagnostic Assessment: Meaning, Examples, and Types, https://harappa.education/harappa-diaries/diagnostic-assessment/#heading_2, 07.03.2022, 01:07 часот.
12. Khan, O. (2014), Preparing Kids For Academic Success, <https://abc123learningcenter.com/2014/11/03/the-top-5-characteristics-found-in-a-great-curriculum/08.02.2021>, 22:00 часот.
13. Lipnjak, Tamara (2019), Poučavanje Generacije Z: 5 karakteristika učenika 21. Stoljeća i kako im pristupiti u nastavi, <https://www.outwardboundcroatia.com/poucavanje-generacije-z/>, 10.02.2021, 21:00 часот.
14. Meng Wee Sean Lim, Curriculum Theory and Design, https://www.academia.edu/12575189/Curriculum_Theory_and_Design, 06.03.2022, 02:15 часот.

15. Miller, C. (2016), **Top five qualities of effective teachers, according to students**, <https://www.pearsoned.com/top-five-qualities-effective-teachers/>, 09.02.2021, 21:00 часот.
16. Norasmah Othmana & Mohd Hasril Amiruddin, Different Perspectives of Learning Styles from VARK Model, International Conference on Learner Diversity 2010, https://www.researchgate.net/publication/257714086_Different_Perspectives_of_Learning_Styles_from_VARK_Model
17. Parker, K. & Igielnik, R. (2020), On the Cusp of Adulthood and Facing an Uncertain Future: What We Know About Gen Z So Far, <https://www.pewresearch.org/social-trends/2020/05/14/on-the-cusp-of-adulthood-and-facing-an-uncertain-future-what-we-know-about-gen-z-so-far-2/> , 12.03.2022, 23:59 часот.
18. Petro, G. (2021), Gen Z Is Emerging As The Sustainability Generation, <https://www.forbes.com/sites/gregpetro/2021/04/30/gen-z-is-emerging-as-the-sustainability-generation/?sh=4baf11ae8699>, 13.03.2022, 00:19 часот.
19. Phillippi, J. & Lauderdale J. (2017), A Guide to Field Notes for Qualitative Research: Context and Conversation, <https://www.researchgate.net/publication/315944152>
20. Plucknett, L. (2015), Action Research: Impact of the Cooperative Learning Strategies on Student Engagement, http://laplucknett.weebly.com/uploads/2/4/4/2/24429246/pdf_part_one_action_research.pdf, 16.03.2021, 23:50 часот.
21. Rajagopalan, Isola, Concept of Teaching, <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1245288.pdf>, стр. 6, 10.01.2022, 23:04 часот.
22. RENAISSANCE (2018), What’s the difference? Criterion-referenced tests vs. norm-referenced tests, <https://www.renaissance.com/2018/07/11/blog-criterion-referenced-tests-norm-referenced-tests/>, 07.03.2022, 02:25 часот.
23. Rhalmi, M. (2018), Definition of testing, assessment, and evaluation, <https://www.myenglishpages.com/blog/definition-of-testing-assessment-and-evaluation/>, 08.03.2022, 00:29 часот.
24. Sequeira, A.H, Introduction to Concepts of Teaching and Learning, https://www.researchgate.net/publication/272620585_Introduction_to_Concepts_of_Teaching_and_Learning, стр. 1, 10.01.2022, 23:20 часот.
25. Smith, M. K. (2021). “Elliot W. Eisner, connoisseurship, criticism and the art of education”, The encyclopedia of pedagogy and informal education,

- <https://infed.org/mobi/elliott-w-eisner-connoisseurship-criticism-and-the-art-of-education/>,
06.03.2022, 23:04 часот.
26. Starman, B. A. (2013), The case study as a type of qualitative research, JOURNAL OF CONTEMPORARY EDUCATIONAL STUDIES 1/2013,
https://www.researchgate.net/publication/265682891_The_case_study_as_a_type_of_qualitative_research
27. Subharani P., Bhuvanewari G., Tamil Selvi S. & Sujithra S. (2014), Curriculum – An Overview, IOSR Journal of Nursing and Health Science (IOSR-JNHS) e-ISSN: 2320–1959.p- ISSN: 2320–1940 Volume 3, Issue 2 Ver. IV (Mar-Apr. 2014), PP 48-50
www.iosrjournals.org, 08.02.2021, 23:00 часот.
28. The assessment system of basic education in Finland,
29. Trif, L. & Popescu, T. (2013), The reflective diary, an effective professional training instrument for future teachers, <https://www.researchgate.net/publication/270848572>,
30. Types and Methods of Interviews in Research, <https://www.questionpro.com/blog/types-of-interviews/>.
31. William, A., **TEACHING IN A DIGITAL AGE**,
<https://opentextbc.ca/teachinginadigitalage/chapter/5-3-learner-characteristics/>,
10.02.2021, 00:15 часот.
32. Williams, M. (2019), 6 types of learning goals for students,
<https://www.classcraft.com/blog/learning-goals-for-students/>, 08.03.2022, 02:29 часот.
33. <http://wisdomofhands.blogspot.com/2009/12/adolph-diesterweg.html>
34. https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/finland/assessment-single-structure-education_en, 23.04.2021, 13:28 часот.
35. <https://facultyinnovate.utexas.edu/instructional-strategies/feedback-your-teaching/five-stages-instructional-review-guide-reviewing>, 13.01.2022, 00:28 часот.
36. <https://inclusiveschools.org/using-video-as-a-powerful-self-assessment-tool-2/>,
11.01.2022, 02:54 часот.
37. <https://masht.rks-gov.net/uploads/2015/05/ua-08-2012-shqip.pdf>, 12.01.2022, 02:45
часот.
<https://peda.net/p/Paula%20Jokinen/fmdc/presentations/finland/assessment-luonos/tas2:file/download/822694388dd0e809fa9af88c118e7e8124903e2a/The%20assessment%20system.pdf>, 17.01.2022, 02:47 часот.
38. <https://teachermade.com/research-based-guidelines-for-evaluating-worksheets/>,
12.01.2022, 03:32 часот.

39. <https://www.idituri.com/mesuesi-pedagogu-personaliteti-etika-e-tyre-nje-veper-madhore-pedeutologjike/>
40. <https://www.international-school.edu.rs/e-diary/>, 12.01.2022, 03:04 часот.
41. <https://www.scholastic.com/teachers/articles/teaching-content/observing-students/>, 12.01.2022, 23:42 часот.

Прилог 1. Вкрстени прашања од прашалниците за сите категории на испитаници

Р.бр.	Прашање	Наставници	Ученици	Стручни соработници	Раководни лица	
1.	Држава	1	1	1	1	
2.	Пол	а. Машки	3а	3а	3а	3а
		б. Женски	3б	3б	3б	3б
3.	Работно искуство во наставата	а. До 4 години	4а	-	4а	4а
		б. Од 5 до 10 години	4б	-	4б	4б
		в. Од 11 до 20 години	4в	-	4в	4в
		г. Преку 20 години	4г	-	4г	4г
4.	За планирање на наставата користам:	а. Формулари и инструменти од Министерство/или групи државни органи	5а	-	5а	5а
		б. Формулари и инструменти кои сам/сама ги наоѓам од други извори	5б	-	5б	5б
		в. Формулари и инструменти кои сам/сама ги изработувам	5в	-	5в	5в
5.	Моето планирање на наставата ги содржи следниве елементи:	а. Цел	6а	-	6а	6а
		б. Содржина/содржини	6б	-	6б	6б
		в. Форми на наставна работа				

		v ₁	Фронтална	6e1	4a	6e1	6e1
		v ₂	Групна	6e2	4б	6e2	6e2
		v ₃	Индивидуална	6e3	4в	6e3	6e3
		v ₄	Во парови	6e4	4г	6e4	6e4
		v ₅	Индивидуализирана	6e5	-	6e5	6e5
		v ₆	Масовна	6e6	-	6e6	6e6
		г.	Методи на наставна работа				
		г ₁	метода на работа со текст	6г1	4д	6г1	6г1
		г ₂	метода на дијалог	6г2	4ф	6г2	6г2
		г ₃	метода на набљудување/обсервација	6г3	4е	6г3	6г3
		г ₄	метода на монолог	6г4	4ж	6г4	6г4
		г ₅	лабораториска метода	6г5	-	6г5	6г5
		г ₆	метода на практични работи	6г6	-	6г6	6г6
		г ₇	метода на илустрација и демонстрација	6г7	4з	6г7	6г7
		г ₈	студиј на случај	6г8	4с	6г8	6г8
		г ₉	проекти базирани на уметност	6г9	4и	6г9	6г9
		г ₁₀	различни квизови	6г10	4ј	6г10	6г10
		д.	Време	6д	-	6д	6д
		ф.	Образовни медиуми (средства на наставникот) кои ги обезбедува или изработува наставникот	6ф	-	6ф	6ф
		е.	Образовни медиуми (средства на ученикот) кои ги обезбедува или изработува ученикот	6е	-	6е	6е
		ж.	Активности на наставникот	6ж	-	6ж	6ж
		з.	Активности на ученикот	6з	-	6з	6з
		с.	Начинот на оценување на наставникот	6с	-	6с	6с
		и.	Начинот на оценување на постигањата на учениците	6и	-	6и	6и
		ј.	Рефлексија на наставникот	6ј	-	6ј	6ј
		к.	Резултати од учењето на учениците	6к	-	6к	6к
6.	Анализата на квалитетот на планирањето на наставата ја правам во инструмент/формулар кој ги содржи следниве елементи:	а.	Комуникација меѓу наставник и ученик	8а	5а	7а	7а
		б.	Комуникација меѓу ученик и ученик	8б	5б	7б	7б
		в.	Комуникација меѓу наставник и наставна содржина	8в	-	7в	7в
		г.	Комуникација меѓу ученик и наставна содржина	8г	5в	7г	7г
		д.	Начинот на реализирање на целите	8д	-	7д	7д
		ф.	Степенот на усвоеност на содржините	8ф	-	7ф	7ф
		е.	Постигнување на резултатите од учењето на учениците	8е	5г	7е	7е
		ж.	Квалитетот на комуникација помеѓу наставникот и учениците	8ж	-	7ж	7ж
		з.	Квалитетот на интеракција помеѓу учениците	8з	-	7з	7з
		с.	Соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците	8с	-	7с	7с
		и.	Соработката на сите наставници меѓу себе	-	-	7и	7и
		ј.	Соработката на предметните наставници меѓу себе	-	-	7ј	7ј
		к.	Соработката на секој наставник со Советот на родители	-	-	7к	7к
		л.	Соработката на секој наставник со родителите	-	-	7л	7л
7.	Учениците своето мислење за квалитетот на планирање на наставата го даваат во вид на:	а.	Пишан официјален документ	9а	6а	8а	8а
		б.	Усно	9б	6б	8б	8б
		в.	Пополнет формулар	9в	6в	8в	8в
		г.	Дневници на учениците	9г	6г	8г	8г
		д.	Однесување соодветно на задоволството на учениците	9д	-	8д	8д
		ф.	Степенот на учество во активностите во наставата	9ф	6д	8ф	8ф

		e.	Степенот на учество во активностите во наставата	9e	6f	8e	8e
8.	Подготовката на наставникот содржи:	a.	Идентификација на целите на наставата	10a	-	9a	9a
		b.	Начинот на реализирање на целите	10b	-	9b	9b
		v.	Степенот на усвоеност на содржините	10v	-	9v	9v
		г.	Планирање на специфичните активности на наставата	10г	-	9г	9г
		д.	Форми на наставна работа	10д	-	9д	9д
		ф.	Методи на наставна работа	10ф	-	9ф	9ф
		е.	План за проценка на разбирањето на ученикот	10e	-	9e	9e
		ж.	План за распределба на наставата во делот на ангажираност на учениците	10ж	-	9ж	9ж
		з.	Подготовка за постигнување на резултатите од учењето на учениците	10з	-	9з	9з
		с.	План за распределба на наставата во делот на активно предавање на наставникот	10с	-	9с	9с
		и.	Креирање на реална временска рамка	10и	-	9и	9и
		ј.	План за заокружување на наставниот час	10ј	-	9ј	9ј
		к.	Степен на квалитет на интеракциската комуникација помеѓу наставникот и учениците	10к	-	9к	9к
		л.	Степен на квалитет на интеракциската комуникација помеѓу учениците	10л	7з	9л	9л
		љ.	Соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците	10љ	-	9љ	9љ
9.	Подготовката на ученикот содржи:	a.	Информации за содржината на наставата	11a	7a	9m	9m
		b.	Насоки за читање и истражување за одредена лекција	11b	7b	9n	9n
		v.	Информации за реализација на интеракциска настава	11v	7г	9њ	9њ
		г.	Наставни средства на ученикот (книги, тетратки и др.)	11г	-	9o	9o
		д.	Мотивација и ангажирање за работата што следува	11д	7д	9п	9п
		ф.	Психолошка спремност преку поткренување на силата на умот	11f	7f	9p	9p
		е.	Психолошка спремност преку вложување на одреден напор	11e	7e	9c	9c
		ж.	Поттикнување на учениците за постигнување на успех	11ж	7ж	9г	9г
		з.	Начин на меѓусебна соработка помеѓу учениците	11з	7з	9ќ	9ќ
		с.	Комуникација со родителите	11с	7в	9у	9у
10.	Материјално-техничката подготовка на наставата содржи:	a.	Визуелни наставни средства	12a	8a	10a	10a
		b.	Аудитивни наставни средства	12b	8b	10b	10b
		v.	Аудио-визуелни наставни средства	12v	-	10v	10v
		г.	Текстуални наставни средства	12г	8г	10г	10г
		д.	Мултимедијални наставни средства	12д	-	10д	10д
		ф.	Технички помагала во наставата	12ф	8д	10f	10f
		е.	Дигитални и паметни (smart) наставни средства	12e	8f	10e	10e
11.	Кои инструменти ги користите за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците:	a.	Протокол за анализа на интеракцијата	17a	9a	11a	11a
		b.	Дневник/Журнал	17b	9b	11b	11b
		v.	Интервју	17v	9v	11v	11v
		г.	Набљудување	17г	-	11г	11г
		д.	Дијалог журнал	17д	9г	11д	11д
		ф.	Студија на случај	17f	9д	11f	11f
		е.	Теренски белешки	17e	-	11e	11e
		ж.	Ученичко досие	17ж	-	11ж	11ж
		з.	Гледање и забележување	17з	-	11з	11з
		с.	Листа за проверка	17с	9ф	11с	11с
		и.	Фотографија	17и	9e	11и	11и
		ј.	Аудио снимање	17ј	9ж	11ј	11ј
		к.	Видео снимање	17к	9з	11к	11к

		л.	Фокусирање на гледањето	17л	-	11л	11л
		љ.	Метод на преглед	17љ	-	11љ	11љ
		м.	Не применувам ниту еден инструмент од наведените	17м	-	11м	11м
		н.	Не применувам ниту еден инструмент	17н	-	11н	11н
12.	Кои инструменти ги користите за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу учениците:	а.	Листа за проверка/Чеклиста	18а	10а	12а	12а
		б.	Педагошка документација	18б	-	12б	12б
		в.	Дневник/Журнал	18в	10в	12в	12в
		г.	Интервју	18г	10б	12г	12г
		д.	Дневник	18д	-	12д	12д
		ѓ.	е-Дневник	18ѓ	-	12ѓ	12ѓ
		е.	Метод на преглед	18е	-	12е	12е
		ж.	Набљудување	18ж	-	12ж	12ж
		з.	Студија на случај	18з	10ж	12з	12з
		с.	Ученичко досие	18с	-	12с	12с
		и.	Фотографија	18и	10д	12и	12и
		ј.	Аудио снимање	18ј	10ѓ	12ј	12ј
		к.	Видео снимање	18к	10е	12к	12к
		л.	Не применувам ниту еден инструмент од наведените	18л	-	12л	12л
		љ.	Не применувам ниту еден инструмент	18љ	-	12љ	12љ
13.	Кои инструменти ги користите за следење и евалуација на учеството и активноста на ученикот во наставата:	а.	Листа за проверка/Чеклиста	19а	11а	13а	13а
		б.	Педагошка документација	19б	-	13б	13б
		в.	Дневник/Журнал	19в	11в	13в	13в
		г.	Интервју	19г	11б	13г	13г
		д.	Дневник	19д	-	13д	13д
		ѓ.	е-Дневник	19ѓ	-	13ѓ	13ѓ
		е.	Метод на преглед	19е	-	13е	13е
		ж.	Набљудување	19ж	-	13ж	13ж
		з.	Студија на случај	19з	11ж	13з	13з
		с.	Ученичко досие	19с	11з	13с	13с
		и.	Фотографија	19и	11д	13и	13и
		ј.	Аудио снимање	19ј	11ѓ	13ј	13ј
		к.	Видео снимање	19к	11е	13к	13к
		л.	Не применувам ниту еден инструмент од наведените	19л	-	13л	13л
		љ.	Не применувам ниту еден инструмент	19љ	-	13љ	13љ
14.	За проверка на квалитетот на наставата ги користам овие инструменти:	а.	Протокол за следење на активноста во наставен час	29а	-	14а	14а
		б.	Протокол за набљудување на активноста во наставен час	29б	-	14б	14б
		в.	Чеклисти	29в	-	14в	14в
		г.	Наставни ливчиња	29г	-	14г	14г
		д.	Дневници на учениците	29д	-	14д	14д
		ѓ.	Дијалог журнал	29ѓ	-	14ѓ	14ѓ
		е.	Гледање и забележување	29е	-	14е	14е
		ж.	Рефлексивниот дневник	29ж	-	14ж	14ж
		з.	Интервју	29з	-	14з	14з
		с.	Анкетирање	29с	-	14с	14с
		и.	Дневник/Журнал	29и	-	14и	14и
		ј.	Не применувам ниту еден инструмент од наведените	29ј	-	14ј	14ј
		к.	Не применувам ниту еден инструмент	29к	-	14к	14к
15.	За следење на евалуацијата на планирањето на наставата/куррикулумот, ги користам инструментите:	а.	Пишан официјален документ	30а	12а	15а	15а
		б.	Интервју	30б	12б	15б	15б
		в.	Пополнет формулар	30в	12в	15в	15в
		г.	Дневници на учениците	30г	12г	15г	15г
		д.	Однесување соодветно на задоволството на учениците	30д	-	15д	15д
		ѓ.	Начинот на реализирање на целите	30ѓ	-	15ѓ	15ѓ
		е.	Степенот на усвоеност на содржините	30е	-	15е	15е

		ж.	Постигнување на резултатите од учењето на учениците	30ж	-	15ж	15ж
		з.	Квалитетот на комуникација помеѓу наставникот и учениците	30з	-	15з	15з
		с.	Квалитетот на интеракција помеѓу учениците	30с	12з	15с	15с
		и.	Соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците	30и	-	15и	15и
		ј.	Рефлексија на наставникот	30ј	-	15ј	15ј
		к.	Фокусирање на гледањето	30к	-	15к	15к
		л.	Комуникација меѓу наставник и наставна содржина	30л	-	15л	15л
		љ.	Комуникација меѓу ученик и наставна содржина	30љ	12ж	15љ	15љ
		м.	Дијалог журнал	30м	12е	15м	15м
		н.	Образовни медиуми (средства на наставникот) кои ги обезбедува или изработува наставникот	30н	-	15н	15н
		њ.	Образовни медиуми (средства на ученикот) кои ги обезбедува или изработува ученикот	30њ	-	15њ	15њ
		о.	Не применувам ниту еден инструмент од наведените	30о	-	15о	15о
		п.	Не применувам ниту еден инструмент	30п	-	15п	15п
16.	За следење на евалуацијата на подготовката на наставата/куркулумот, ги користам инструментите:	а.	Начинот на заокружување на наставниот час	31а	-	16а	16а
		б.	Начинот на мотивација на учениците	31б	-	16б	16б
		в.	Степенот на мотивација на учениците	31в	-	16в	16в
		г.	Начинот на поддршка на учениците	31г	-	16г	16г
		д.	Степенот на поддршка на учениците	31д	-	16д	16д
		ф.	Интеракциска комуникација помеѓу наставник и ученик	31ф	-	16ф	16ф
		е.	Интеракциска комуникација помеѓу учениците	31е	-	16е	16е
		ж.	Комуникација меѓу наставник и наставна содржина	31ж	-	16ж	16ж
		з.	Комуникација меѓу ученик и наставна содржина	31з	-	16з	16з
		с.	Начинот на реализирање на целите	31с	-	16с	16с
		и.	Начинот на реализирање на содржината	31и	-	16и	16и
		ј.	Степенот на постигнување на резултатите од учењето на учениците	31ј	-	16ј	16ј
		к.	Начинот на користење на материјално-техничката подготовка	31к	-	16к	16к
		л.	Степенот на користење на материјално-техничката подготовка	31л	-	16л	16л
		љ.	Пишан официјален документ	31љ	-	16љ	16љ
		м.	Интервју	31м	-	16м	16м
		н.	Пополнет формулар	31н	-	16н	16н
		њ.	Дневници на учениците/Pupil's diaries	31њ	-	16њ	16њ
		о.	Анкетирање	31о	-	16о	16о
		п.	Набљудување	31п	-	16п	16п
		р.	Не применувам ниту еден инструмент од наведените	31р	-	16р	16р
		с.	Не применувам ниту еден инструмент	31с	-	16с	16с
17.	За следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/куркулумот, ги користам инструментите:	а.	Педагошка евиденција	32а	-	17а	17а
		б.	Педагошка документација	32б	-	17б	17б
		в.	е-Дневник	32в	-	17в	17в
		г.	Ученичко досие	32г	-	17г	17г
		д.	Рефлексивниот дневник	32д	-	17д	17д
		ф.	Дневници на учениците	32ф	-	17ф	17ф
		е.	Дневник/Журнал	32е	-	17е	17е
		ж.	Студија на случај	32ж	-	17ж	17ж
		з.	Видео снимање	32з	-	17з	17з
		с.	Аудио снимање	32с	-	17с	17с
		и.	Фотографии	32и	-	17и	17и

		j.	Наставни личиња	32j	-	17j	17j
		к.	Независни задачи/домашни задачи	32к	-	17к	17к
		л.	Комуникација со учениците	32л	-	17л	17л
		љ.	Усно изразување	32љ	-	17љ	17љ
		м.	Скалирање	32м	-	17м	17м
		н.	Чеклисти	32н	-	17н	17н
		њ.	Метод на преглед	32њ	-	17њ	17њ
		о.	Фокусирање на гледањето	32о	-	17о	17о
		п.	Гледање и забележување	32п	-	17п	17п
		р.	Не применувам ниту еден инструмент од наведените	32р	-	17р	17р
		с.	Не применувам ниту еден инструмент	32с	-	17с	17с
18.	Квалитетот на реализација на додатната настава го осознавам и мерам преку:	а.	Тестови на способност	33а	13а	18а	18а
		б.	Изведување на практични работи/проекти	33б	13б	18б	18б
		в.	Разни активности/културни, креативни, психо-моторични	33в	13в	18в	18в
		г.	Студија на случај	33г	13г	18г	18г
		д.	Разни квизови	33д	13д	18д	18д
		ѓ.	Рефлективниот дневник	33ѓ	-	18ѓ	18ѓ
		е.	Дневници на учениците	33е	13ѓ	18е	18е
		ж.	Работа во групи со научни сознанија	33ж	13е	18ж	18ж
		з.	Работа во групи со уметнички сознанија	33з	13ж	18з	18з
		с.	Работа во групи со изразувачка способност	33с	13з	18с	18с
		и.	Работа во групи со спортски способности	33и	13с	18и	18и
		ј.	Не применувам ниту еден инструмент од наведените	33ј	-	18ј	18ј
		к.	Не применувам ниту еден инструмент	33к	-	18к	18к
19.	Квалитетот на реализација на дополнителната настава го осознавам и мерам преку:	а.	Тестови на способност	34а	14а	19а	19а
		б.	Изведување на практични работи/проекти	34б	14б	19б	19б
		в.	Рефлективниот дневник	34в	-	19в	19в
		г.	Дневници на учениците	34г	14ѓ	19г	19г
		д.	Разни активности/културни, креативни, психо-моторични	34д	14в	19д	19д
		ѓ.	Работа во групи со заостанување во наука	34ѓ	14е	19ѓ	19ѓ
		е.	Работа во групи со заостанување во уметност	34е	14ж	19е	19е
		ж.	Работа во групи со заостанување во изразеност	34ж	14з	19ж	19ж
		з.	Не применувам ниту еден инструмент од наведените	34з	-	19з	19з
		с.	Не применувам ниту еден инструмент	34с	-	19с	19с
20.	За евидентирање на рефлексијата за мојата наставна активност применувам:	а.	Рефлективен дневник	38а	-	20а	20а
		б.	Интеракциска комуникација со учениците	38б	-	20б	20б
		в.	Теренски белешки	38в	-	20в	20в
		г.	Аудио снимање на наставниот час	38г	-	20г	20г
		д.	Видео снимање на наставниот час	38д	-	20д	20д
		ѓ.	Фотографии	38ѓ	-	20ѓ	20ѓ
		е.	Гледање и забележување	38е	-	20е	20е
		ж.	Метод на преглед	38ж	-	20ж	20ж
		з.	Фокусирање на гледањето	38з	-	20з	20з
		с.	Дневници на учениците	38с	-	20с	20с
		и.	Интервју	38и	-	20и	20и
		ј.	Анкетирање	38ј	-	20ј	20ј
		к.	Не применувам ниту еден инструмент од наведените	38к	-	20к	20к
		л.	Не применувам ниту еден инструмент	38л	-	20л	20л

Прилог 2. Анкетен лист за Наставници

Прашалник за наставна програма

Почитуван наставник,

Воспитно-образовната дејност која ја реализирате претставува предмет на многу истражувања кои имаат за цел нејзино иновирање и унапредување. Целта на ова истражување е да се обидеме заеднички да го откриеме и утврдиме она што е составен дел од вашата работа, а се однесува на инструментите за следење на реализацијата на курикулумот во образовните институции.

Ве молиме искрено и точно да одговорите на поставените прашања, се со цел да се изразува вашето искрено мислење, кое ќе води до појасен приказ на резултатите на истражувањето.

Анкетата е анонимна. Податоците ќе се користат исклучиво за истражувачки цели.

Однапред ви се заблагодаруваме за соработката!

1. Град / Населено место

2. Училиште

3. Наставник сум по:

Check all that apply.

- Природен/ни предмет/и
- Општествен/и предмет/и
- Јазичен/ни предмет/и
- Уметнички предмет/и
- Физички предмет/и

4. Пол

Mark only one oval.

Машки

Женски

5. Работно искуство во наставата

Mark only one oval.

До 4 години

Од 5 до 10 години

Од 11 до 20 години

Преку 20 години

6. 1. За планирање на наставата користам:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

Формулари и инструменти од Министерство/или групи државни органи

Формулари и инструменти кои сам/сама ги наоѓам од други извори

Формулари и инструменти кои сам/сама ги изработувам

7. Друго:

8. Друго:

9. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

10. 2. Моето планирање на наставата ги содржи следниве елементи:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Цел
- Содржина/содржини

11.

Check all that apply.

	фронтална	групна	индивидуална	во парови	индивидуализирана	масовна
Форми на наставна работа	☐	☐	☐	☐	☐	☐

12.

Check all that apply.

	метода на работа со текст	метода на дијалог	метода на набљудување/ обсервација	метода на монолог	лабораториска метода	метода на практични работи	мет илуст демон
Методи на наставна работа	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

13. *Check all that apply.*

- Време
- Образовни медиуми (средства на наставникот) кои ги обезбедува или изработува наставникот
- Образовни медиуми (средства на ученикот) кои ги обезбедува или изработува ученикот
- Активности на наставникот
- Активности на ученикот
- Начинот на оценување на наставникот
- Начинот на оценување на постигањата на учениците
- Рефлексија на наставникот
- Резултати од учењето на учениците

14. Друго:

15. Друго:

16. 3. Анализа на квалитетот на планирањето на наставата правам:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- На крајот на секој час
- На крајот на работниот ден
- Еднаш неделно
- Еднаш месечно
- На крајот на секое полугодие
- Еднаш годишно

17. Објаснете како правите анализа на квалитетот на планирањето на наставата

18. 4. Анализата на квалитетот на планирањето на наставата ја правам во инструмент/формулар кој ги содржи следниве елементи:
(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Комуникација меѓу наставник и ученик
- Комуникација меѓу ученик и ученик
- Комуникација меѓу наставник и наставна содржина
- Комуникација меѓу ученик и наставна содржина
- Начинот на реализирање на целите
- Степенот на усвоеност на содржините
- Постигнување на резултатите од учењето на учениците
- Квалитетот на комуникација помеѓу наставникот и учениците
- Квалитетот на интеракција помеѓу учениците
- Соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците

19. Друго:

20. Друго:

21. 5. Учениците своето мислење за квалитетот на планирање на наставата го даваат во вид на:
(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Пишан официјален документ
- Усно
- Пополнет формулар
- Дневници на учениците
- Однесување соодветно на задоволството на учениците
- Степенот на учество во активностите во наставата
- Степенот на учество во активностите вон наставата

22. Друго:

23. Друго:

24. Објаснете што содржи мислењето на учениците за квалитетот на планирањето на наставата

25. 6. Подготовката на наставникот содржи:
(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Идентификација на целите на наставата
- Начинот на реализирање на целите
- Степенот на усвоеност на содржините
- Планирање на специфичните активности на наставата
- Форми на наставна работа
- Методи на наставна работа
- План за проценка на разбирањето на ученикот
- План за распределба на наставата во делот на ангажираност на учениците
- Подготовка за постигнување на резултатите од учењето на учениците
- План за распределба на наставата во делот на активно предавање на наставникот
- Креирање на реална временска рамка
- План за заокружување на наставниот час
- Степен на квалитет на интеракциската комуникација помеѓу наставникот и учениците
- Степен на квалитет на интеракциската комуникација помеѓу учениците
- Соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците

26. Друго:

27. Друго:

28. 7. Подготовката на ученикот содржи:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Информации за содржината на наставата
- Насоки за читање и истражување за одредена лекција
- Информации за реализација на интеракциска настава
- Наставни средства на ученикот (книги, тетратки и др.)
- Мотивација и ангажирање за работата што следува
- Психолошка спремност преку поткренување на силата на умот
- Психолошка спремност преку вложување на одреден напор
- Поттикнување на учениците за постигнување на успех
- Начин на меѓусебна соработка помеѓу учениците
- Комуникација со родителите

29. Друго:

30. Друго:

31. 8. Материјално-техничката подготовка на наставата содржи:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Визуелни наставни средства
- Аудитивни наставни средства
- Аудио-визуелни наставни средства
- Текстуални наставни средства
- Мултимедијални наставни средства
- Технички помагала во наставата
- Дигитални и паметни (smart) наставни средства

32. Друго:

33. Друго:

34. 9. Анализа на квалитетот на подготовка на наставата правам:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- На крајот на секој час
- На крајот на работниот ден
- Еднаш неделно
- Еднаш месечно
- На крајот на секое полугодие
- Еднаш годишно

35. Објаснете што содржи анализата на квалитетот на подготовка на наставата

36. 10. Анализата на квалитетот на подготовка на наставата ја правам во инструмент/формулар кој ги содржи следниве елементи:
(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Интеракциска комуникација помеѓу наставник и ученик
- Интеракциска комуникација помеѓу учениците
- Комуникација меѓу наставник и наставна содржина
- Комуникација меѓу ученик и наставна содржина
- Начинот на реализирање на целите
- Начинот на реализирање на содржината
- Степенот на постигнување на резултатите од учењето на учениците
- Начинот на користење на материјално-техничката подготовка
- Степенот на користење на материјално-техничката подготовка
- Начинот на заокружување на наставниот час
- Начинот на мотивација на учениците
- Степенот на мотивација на учениците
- Начинот на поддршка на учениците
- Степенот на поддршка на учениците

37. Друго:

38. Друго:

39. 11. Учениците своето мислење за квалитетот на подготовка на наставата го даваат во вид на:
(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Пишан официјален документ
- Усно
- Пополнет формулар
- Дневници на учениците/Pupil's diaries

40. Друго:

41. Друго:

42. Објаснете што содржи мислењето за квалитетот на подготовка на наставата

43. 12. Дали користите инструменти за следење на реализацијата на наставата:

Mark only one oval.

Да

Не

44. 13. Кои инструменти ги користите за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Протокол за анализа на интеракцијата
- Дневник/Журнал
- Интервју
- Набљудување
- Дијалог журнал
- Студија на случај
- Теренски белешки
- Ученичко досие
- Гледање и забележување
- Листа за проверка
- Фотографија
- Аудио снимање
- Видео снимање
- Фокусирање на гледањето
- Метод на преглед
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

45. Друго:

46. Друго:

47. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

48. 14. Кои инструменти ги користите за следење и евалуација на интеракцијата помеѓу учениците:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Листа за проверка/Чеклиста
- Педагошка документација
- Дневник/Журнал
- Интервју
- Дневник
- е-Дневник
- Метод на преглед
- Набљудување
- Студија на случај
- Ученичко досие
- Фотографија
- Аудио снимање
- Видео снимање
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

49. Друго:

50. Друго:

51. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

52. 15. Кои инструменти ги користите за следење и евалуација на учеството и активноста на ученикот во наставата:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Листа за проверка/Чеклиста
- Педагошка документација
- Дневник/Журнал
- Интервју
- Дневник
- е-Дневник
- Метод на преглед
- Набљудување
- Студија на случај
- Ученичко досие
- Фотографија
- Аудио снимање
- Видео снимање
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

53. Друго:

54. Друго:

55. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

56. 16. Кои инструменти ги користите за следење и евалуација на вашата комуникација со учениците:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Дневник/Журнал
- Интервју
- Набљудување
- Дијалог журнал
- Студија на случај
- Степенот на интеракцијата помеѓу наставник и ученик
- Степенот на интеракцијата помеѓу учениците
- Метод на преглед
- Фокусирање на гледањето
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

57. Друго:

58. Друго:

59. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

60. 17. Кои инструменти ги користите за следење и евалуација на односот на учениците кон наставниот материјал во текот на часот:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Набљудување/ги следам учениците како соработуваат меѓу себе
- Листа за проверка/Чеклиста
- Студија на случај
- Скалирање
- Метод на преглед
- Интервју
- Анкетирање
- Аудио снимање
- Видео снимање
- Фокусирање на гледањето
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

61. Друго:

62. Друго:

63. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

64. 18. Кои инструменти ги користите за испитување на квалитетот на примената на методите на наставна работа во текот на еден наставен час:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Набљудување/ги следам учениците како соработуваат меѓу себе
- Листа за проверка/Чеклиста
- Студија на случај
- Скалирање
- Метод на преглед
- Дијалог журнал
- Гледање и забележување
- Фокусирање на гледањето
- Видео снимање
- Аудио снимање
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

65. Друго:

66. Друго:

67. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

68. 19. Кои инструменти ги користите за испитување на квалитетот на примената на формите на наставна работа во текот на еден наставен час:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Интервју
- Анкетирање
- Набљудување
- Скалирање
- Студија на случај
- Видео снимање
- Фотографии
- Аудио снимање
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

69. Друго:

70. Друго:

71. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

72. 20. Кои инструменти ги користите за испитување на почитувањето на примената на дидактичките принципи на наставна работа во текот на еден наставен час:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Интервју
- Анкетирање
- Набљудување
- Скалирање
- Студија на случај
- Метод на преглед
- Фокусирање на гледањето
- Гледање и забележување
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

73. Друго:

74. Друго:

75. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

76. 21. Кои инструменти ги користите за испитување на квалитетот на резултатите од учењето на учениците:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Листа за проверка
- Интервју
- Анкетирање
- Набљудување
- Скалирање
- Видео снимање
- Аудио снимање
- Фотографии
- Дневници на учениците
- Студија на случај
- Рефлексивниот дневник
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

77. Друго:

78. Друго:

79. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

80. 22. Успехот на учениците на часот го проверувам преку користење на:
(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Наставни ливчиња
- Независни задачи/домашни задачи
- Комуникација со учениците/интервју
- Усно изразување
- Тестови на знаења
- Брзи тестови/пет минутно испитување
- Есејски тестови
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

81. Друго:

82. Друго:

83. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

84. 23. Успехот на учениците периодично (на полугодие и на крајот на учебната година) го проверувам преку користење на:
(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Тестови на знаења
- Ученичко досие
- Рефлексивниот дневник
- Дневници на учениците
- Дневник/Журнал
- Студија на случај
- Видео снимање
- Аудио снимање
- Фотографии
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

85. Друго:

86. Друго:

87. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

88. 24. Дали користите инструменти за следење на евалуацијата на наставата

Mark only one oval.

Да

Не

89. 25. За проверка на квалитетот на наставата ги користам овие инструменти:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Протокол за следење на активноста во наставен час
- Протокол за набљудување на активноста во наставен час
- Чеклисти
- Наставни ливчиња
- Дневници на учениците
- Дијалог журнал
- Гледање и забележување
- Рефлексивниот дневник
- Интервју
- Анкетирање
- Дневник/Журнал
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

90. Друго:

91. Друго:

92. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

93. 26. За следење на евалуацијата на планирањето на наставата/курикулумот, ги користам инструментите:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Пишан официјален документ
- Интервју
- Пополнет формулар
- Дневници на учениците
- Однесување соодветно на задоволството на учениците
- Начинот на реализирање на целите
- Степенот на усвоеност на содржините
- Постигнување на резултатите од учењето на учениците
- Квалитетот на комуникација помеѓу наставникот и учениците
- Квалитетот на интеракција помеѓу учениците
- Соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците
- Рефлексија на наставникот
- Фокусирање на гледањето
- Комуникација меѓу наставник и наставна содржина
- Комуникација меѓу ученик и наставна содржина
- Дијалог журнал
- Образовни медиуми (средства на наставникот) кои ги обезбедува или изработува наставникот
- Образовни медиуми (средства на ученикот) кои ги обезбедува или изработува ученикот
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

94. Друго:

95. Друго:

96. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

97. За следење на евалуацијата на подготовката на наставата/курикулумот, ги користам инструментите:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Начинот на заокружување на наставниот час
- Начинот на мотивација на учениците
- Степенот на мотивација на учениците
- Начинот на поддршка на учениците
- Степенот на поддршка на учениците
- Интеракциска комуникација помеѓу наставник и ученик
- Интеракциска комуникација помеѓу учениците
- Комуникација меѓу наставник и наставна содржина
- Комуникација меѓу ученик и наставна содржина
- Начинот на реализирање на целите
- Начинот на реализирање на содржината
- Степенот на постигнување на резултатите од учењето на учениците
- Начинот на користење на материјално-техничката подготовка
- Степенот на користење на материјално-техничката подготовка
- Пишан официјален документ
- Интервју
- Пополнет формулар
- Дневници на учениците/Pupil's diaries
- Анкетирање
- Набљудување
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

98. Друго:

99. Друго:

100. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

101. 28. За следење на евалуацијата на реализацијата на наставата/курикулумот, ги користам инструментите:
(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Педагошка евиденција
- Педагошка документација
- е-Дневник
- Ученичко досие
- Рефлексивниот дневник
- Дневници на учениците
- Дневник/Журнал
- Студија на случај
- Видео снимање
- Аудио снимање
- Фотографии
- Наставни ливчиња
- Независни задачи/домашни задачи
- Комуникација со учениците
- Усно изразување
- Скалирање
- Чеклисти
- Метод на преглед
- Фокусирање на гледањето
- Гледање и забележување
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

102. Друго:

103. Друго:

104. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

105. 29. Квалитетот на реализација на додатната настава го осознавам и мерам преку:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Тестови на способност
- Изведување на практични работи/проекти
- Разни активности/културни, креативни, психо-моторични
- Студија на случај
- Разни квизови
- Рефлективниот дневник
- Дневници на учениците
- Работа во групи со научни сознанија
- Работа во групи со уметнички сознанија
- Работа во групи со изразувачка способност
- Работа во групи со спортски способности
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

106. Друго:

107. Друго:

108. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

109. 30. Квалитетот на реализација на дополнителната настава го осознавам и мерам преку:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Тестови на способност
- Изведување на практични работи/проекти
- Рефлективниот дневник
- Дневници на учениците
- Разни активности/културни, креативни, психо-моторични
- Работа во групи со заостанување во наука
- Работа во групи со заостанување во уметност
- Работа во групи со заостанување во изразеност
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

110. Друго:

111. Друго:

112. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

113. 31. Постигањата на учениците во однос на целите на курикулумот ги мерат со следните инструменти:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Педагошка документација
- Дневник
- е-Дневник
- Метод на преглед
- Гледање и забележување
- Теренски белешки
- Тримесечно оценување
- Полугодишно оценување
- Годишно оценување
- Есејски тестови
- Тестови на знаења
- Тестови на способност
- Тестови на личност
- Прашалници
- Интервју
- Набљудување
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

114. Друго:

115. Друго:

116. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

117. 32. Постигањата на учениците во однос на резултатите од учењето ги мерам со следните инструменти:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Есејски тестови
- Тестови на знаења
- Тестови на способност
- Тестови на личност
- Усно изразување
- Писмено испитување и проверување
- Ученичко досие
- Дневници на учениците
- Рефлексивниот дневник
- Дневник/Журнал
- Скалирање
- Интервју
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

118. Друго:

119. Друго:

120. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

121. 33. Дали користите инструменти за следење на рефлексијата на наставата

Mark only one oval.

Да

Не

122. 34. За евидентирање на рефлексивноста за мојата наставна активност применувам:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Рефлексивен дневник
- Интеракциска комуникација со учениците
- Теренски белешки
- Аудио снимање на наставниот час
- Видео снимање на наставниот час
- Фотографии
- Гледање и забележување
- Метод на преглед
- Фокусирање на гледањето
- Дневници на учениците
- Интервју
- Анкетање
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

123. Друго:

124. Друго:

125. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

126. 35. За евидентирање на рефлексивноста за наставни активности на учениците применувам:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Листа за проверка
- Пет минутни испитувања
- Интеракциска комуникација со учениците/Интервју
- Дневници на учениците
- Рефлексивен дневник
- Фотографии
- Аудио снимање
- Видео снимање
- Фокусирање на гледањето
- Метод на преглед
- Гледање и забележување
- Дијалог журнал
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

127. Друго:

128. Друго:

129. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

130. За евидентирање на рефлексивноста за примена на образовната технологија-наставни средства/медиуми применувам:
(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Дијалог журнал
- Аудио снимање на наставниот час
- Видео снимање на наставниот час
- Рефлексивен дневник/дatabаза за податоците
- Фотографии
- Фокусирање на гледањето
- Гледање и забележување
- Листа за проверка
- Скалирање
- Дневници на учениците
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

131. Друго:

132. Друго:

133. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

134. 37. Анализа на податоците од рефлексивноста за мојата наставна активност
правам и ја пишувам во следните инструменти:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Педагошка евиденција
- Педагошка документација
- е-Дневник
- Рефлексивен дневник/дatabаза за податоците
- Теренски белешки
- Фотографии
- Аудио снимање на наставниот час
- Видео снимање на наставниот час
- Дијалог журнал
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

135. Друго:

136. Друго:

137. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

138. 38. Анализа на податоци од рефлексивната за наставни активности на учениците правам и ја пишувам во следните инструменти:
(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Ученичко досие
- Педагошка евиденција
- Педагошка документација
- Листа за проверка
- Дневник/Журнал
- Рефлексивен дневник/датабаза за податоците
- Теренски белешки
- Гледање и забележување
- Аудио снимање на наставниот час
- Видео снимање на наставниот час
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

139. Друго:

140. Друго:

141. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

142. 39. Анализа на податоци од рефлексивната за примена на образовната технологија (наставни средства/медиуми) правам и ја пишувам во следните инструменти:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Дијалог журнал
- Рефлективен дневник/дatabаза за податоците
- Фотографии
- Аудио снимање на наставниот час
- Видео снимање на наставниот час
- Гледање и забележување
- Листа за проверка
- Скалирање
- Дневници на учениците
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

143. Друго:

144. Друго:

145. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

This content is neither created nor endorsed by Google.

Google Forms

Прилог 3. Анкетен лист за Ученици

1/12/22, 7:26 PM

Прашалник за наставна програма

Прашалник за наставна програма

Почитуван ученик,

Твоите одвоени пет минути за одговорите на прашањата од оваа анкета би биле многу значајни за реализацијата на истражувањето.

Ти Благодарам.

1. 1. Наставникот во текот на наставата и по нејзиното завршување ме прашува дали имам желба да учам:

(може да одбереш повеќе одговори и/или да дополниш)

Check all that apply.

- на часот заедно со сите ученици
- во група со некои ученици
- сам или самостојно
- само со другар или другарка од одделението
- да учам од книга
- преку разговор со другите
- преку наблудување на некои процеси, објекти ...
- преку слушање на наставникот
- преку илустрација на слики, цртежи, видео материјал и др.
- преку искажување на некој настан
- преку организирање на игри, танцување, цртање, драма и др.
- организирање на квизови во училницата

2. Друго:

3. Друго:

4. 2. Наставникот најчесто бара напишено да го информирам за:

(може да одбереш повеќе одговори и/или да дополниш)

Check all that apply.

- мојот однос со него
- мојот однос со моите другари/ки во одделение
- мојот однос кон тоа што го учиме
- мојот однос кон тоа што и колку сум научил

5. Друго:

6. Друго:

7. 3. Моето мислење за тоа колку ми се допаѓа наставата и учењето во училиште го изразувам:

(може да одбереш повеќе одговори и/или да дополниш)

Check all that apply.

- на одговори кон прашања поставени во писмена форма од страна на наставникот
- усно
- со пополнување на формулар кој е наменет за сите ученици
- преку мој личен дневник во кој си бележам самостојно
- преку моја активност на часот
- преку мои активности надвор од часот

8. Друго:

9. Друго:

10. 4. За да бидам подготвен за час, наставникот бара од мене:

(може да одбереш повеќе одговори и/или да дополниш)

Check all that apply.

- да најдам содржини од некоја тема
- да истражувам нешто во домашни услови
- да се консултирам со родителите
- да разговарам со соучениците за даден проблем
- да имам желба и да се подготвам за следниот час
- да имам интерес за повеќе да мислам околу учењето
- да имам интерес за повеќе да се трудам околу учењето
- да имам желба за подобар успех
- да имам подобра соработка со моите другари и другарки

11. Друго:

12. Друго:

13. 5. Често за наставата се подготвувам преку:

(може да одбереш повеќе одговори и/или да дополниш)

Check all that apply.

- снимање видеа
- снимање на звучни песни и слично
- изработка на предмети
- пишување на текстови
- изработка на алати
- употреба на лаптоп, компјутер или смарт телефон

14. Друго:

15. Друго:

16. 6. Мојот однос со наставникот често го искажувам преку:

(може да одбереш повеќе одговори и/или да дополниш)

Check all that apply.

- лист со прашања за нашата комуникација со наставникот
- пишување во тетратка за начинот на комуникација на наставникот со нас
- разговор со наставникот
- комуникација со емаил или порака на телефон (viber, whatsapp, twiter, zoom и др.)
- разговор за некој одреден настан
- пополнување на листа со прашања
- коментирање на фотографии за наставниот час
- коментирање на снимките на нашето зборување во часот
- коментирање на видео снимките од наставниот час

17. Друго:

18. Друго:

19. 7. Мојот однос со моите другари од одделението го исказувам преку:

(може да одбереш повеќе одговори и/или да дополниш)

Check all that apply.

- пополнување на листа со прашања
- разговор со моите другари и другарки од одделението
- пишување во тетратка за начинот на комуникација на наставникот со нас
- мој личен дневник каде ги пишувам моите мислења за другите ученици
- коментирање на фотографии за нашата соработка
- коментирање на снимките на нашето зборување во часот
- коментирање на видео снимките од наставниот час
- разговор за некој одреден настан

20. Друго:

21. Друго:

22. 8. Проценка и оценка на моето учество во активностите во текот на наставата
правам на следниот начин:
(може да одбереш повеќе одговори и/или да дополниш)

Check all that apply.

- пополнување на листа со прашања
- разговор со моите другари и другарки од одделението
- пишување во тетратка за начинот на комуникација на наставникот со нас
- мој личен дневник каде ги пишувам моите мислења за другите ученици
- коментирање на фотографии за нашата соработка
- коментирање на снимките на нашето зборување во часот
- коментирање на видео снимките од наставниот час
- разговор за некој одреден настан
- анализирајќи ја целата моја работа, тестови, цртежи, писмени и др. (моето досие)

23. Друго:

24. Друго:

25. 9. Мојата оценка на успешноста на наставата ја правам преку:
(може да одбереш повеќе одговори и/или да дополниш)

Check all that apply.

- прашања поставени во писмена форма од страна на наставникот
- разговор со наставникот
- со пополнување на формулар кој е наменет за сите ученици
- мој личен дневник во кој си бележам самостојно
- преку моја активност на часот
- преку моја активност надвор од часот
- комуникација со емаил или порака на телефон (viber, whatsapp, twiter, zoom и др.)
- мојот однос кон предметот
- мојот однос кон другарите и другарките од одделението

26. Друго:

27. Друго:

28. 10. Мојата оценка за додатната настава ја правам преку:

(може да одбереш повеќе одговори и/или да дополниш)

Check all that apply.

- работи или творби кои можам да ги правам
- правење на проекти или практични работи
- разни активности како пеење, танцување, цртање, спортски и др.
- разговор за некој одреден настан
- организирање на квизови во училищата
- мој личен дневник во кој си бележам самостојно
- работа со другари и другарки по групи за научни знаења
- работа со другари и другарки по групи за пеење, цртање, драма и др.
- работа со другари и другарки по групи за пишување на поезии и прози
- работа со другари и другарки по групи за разни спортови

29. Друго:

30. Друго:

31. 11. Мојата оценка за дополнителната настава ја правам преку:

(може да одбереш повеќе одговори и/или да дополниш)

Check all that apply.

- работи или творби кои можам да ги правам
- правење на проекти или практични работи
- разни активности како пеење, танцување, цртање, спортски и др.
- разговор за некој одреден настан
- организирање на квизови во училиницата
- мој личен дневник во кој си бележам самостојно
- работа со другари и другарки по групи за потешкотии во науката
- работа со другари и другарки по групи за потешкотии во пеење, цртање, драма и др.
- работа со другари и другарки по групи за потешкотии во пишување на поезии и прози
- работа со другари и другарки по групи за потешкотии во разни спортови

32. Друго:

33. Друго:

34. Град / Населено место

35. Училиште

36. Одделение

1/12/22, 7:26 PM

Прашалник за наставна програма

37. Пол

Mark only one oval.

Машки

Женски

This content is neither created nor endorsed by Google.

Google Forms

Прилог 4. Анкетен лист за Стручни соработници

1/13/22, 11:24 AM

Прашалник за наставна програма/курукулум

Прашалник за наставна програма/курукулум

Почитувани,

Воспитно-образовната дејност која ја реализирате претставува предмет на многу истражувања кои имаат за цел нејзино иновирање и унапредување. Целта на ова истражување е да се обидеме заеднички да го откриеме и утврдиме она што е составен дел од вашата работа, а се однесува на инструментите за следење на реализацијата на курикулумот во образовните институции.

Ве молиме искрено и точно да одговорите на поставените прашања, се со цел да се изразува вашето искрено мислење, кое ќе води до појасен приказ на резултатите на истражувањето.

Анкетата е анонимна. Податоците ќе се користат исклучиво за истражувачки цели.

Однапред ви се благодарваме за соработката!

1. Град / Населено место

2. Училиште

3. Мојата функција во училиштето е:

Mark only one oval.

- Педагог
- Психолог
- Социолог
- Дефектолог
- Социјален работник

4. Пол

Mark only one oval.

Машки

Женски

5. Работно искуство како стручен службеник

Mark only one oval.

До 4 години

Од 5 до 10 години

Од 11 до 20 години

Преку 20 години

6. 1. За следење на планирањето на реализацијата на курикулумот/наставната програма од страна на наставниците користам:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

Формулари и инструменти од Министерство/или групи државни органи

Формулари и инструменти кои сам/сама ги наоѓам од други извори

Формулари и инструменти кои сам/сама ги изработувам

Other: _____

7. Друго:

8. Друго:

9. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

10. 2. Кои од следниве елементи ги содржи планирањето на наставата :

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Цел
- Содржина/содржини

11.

Check all that apply.

	фронтална	групна	индивидуална	во парови	индивидуализирана	масовна
Форми на наставна работа	☐	☐	☐	☐	☐	☐

12.

Check all that apply.

	метода на работа со текст	метода на дијалог	метода на набљудување/обсервација	метода на монолог	лабораториска метода	метода на практични работи	метод илустрација демонстрација
Методи на наставна работа	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

13. *Check all that apply.*

- Време
- Образовни медиуми (средства на наставникот) кои ги обезбедува или изработува наставникот
- Образовни медиуми (средства на ученикот) кои ги обезбедува или изработува ученикот
- Активности на наставникот
- Активности на ученикот
- Начинот на оценување на наставникот
- Начинот на оценување на постигањата на учениците
- Рефлексија на наставникот
- Резултати од учењето на учениците

14. Друго:

15. Друго:

16. 3. Анализата на квалитетот на планирањето на наставата ја правам во инструмент/формулар кој ги содржи следниве елементи:
(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Комуникација меѓу наставник и ученик
- Комуникација меѓу ученик и ученик
- Комуникација меѓу наставник и наставна содржина
- Комуникација меѓу ученик и наставна содржина
- Начинот на реализирање на целите
- Степенот на усвоеност на содржините
- Постигнување на резултатите од учењето на учениците
- Квалитетот на комуникација помеѓу наставникот и учениците
- Квалитетот на интеракција помеѓу учениците
- Соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците
- Соработката на сите наставници меѓу себе
- Соработката на предметните наставници меѓу себе
- Соработката на секој наставник со Советот на родители
- Соработката на секој наставник со родителите

17. Друго:

18. Друго:

19. 4. Учениците своето мислење за квалитетот на планирање на наставата го даваат во вид на:
(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Пишан официјален документ
- Усно
- Пополнет формулар
- Дневници на учениците
- Однесување соодветно на задоволството на учениците
- Степенот на учество во активностите во наставата
- Степенот на учество во активностите вон наставата

20. Друго:

21. Друго:

22. Објаснете што содржи мислењето на учениците за квалитетот на планирањето на наставата

23. 5. Подготовката на наставниците и учениците за наставен час ги содржи следниве елементи:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Идентификација на целите на наставата
- Начинот на реализирање на целите
- Степенот на усвоеност на содржините
- Планирање на специфичните активности на наставата
- Форми на наставна работа
- Методи на наставна работа
- План за проценка на разбирањето на ученикот
- План за распределба на наставата во делот на ангажираност на учениците
- Подготовка за постигнување на резултатите од учењето на учениците
- План за распределба на наставата во делот на активно предавање на наставникот
- Креирање на реална временска рамка
- План за заокружување на наставниот час
- Степен на квалитет на интеракциската комуникација помеѓу наставникот и учениците
- Степен на квалитет на интеракциската комуникација помеѓу учениците
- Соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците
- Информации за содржината на наставата
- Насоки за читање и истражување за одредена лекција
- Информации за реализација на интеракциска настава
- Наставни средства на ученикот (книги, тетратки и др.)
- Мотивација и ангажирање за работата што следува
- Психолошка спремност преку поткренување на силата на умот
- Психолошка спремност преку вложување на одреден напор
- Поттикнување на учениците за постигнување на успех
- Начин на меѓусебна соработка помеѓу учениците
- Комуникација со родителите

24. Друго:

25. Друго:

26. 6. Материјално-техничката подготовка на наставниците и учениците за наставен час содржи:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Визуелни наставни средства
- Аудитивни наставни средства
- Аудио-визуелни наставни средства
- Текстуални наставни средства
- Мултимедијални наставни средства
- Технички помагала во наставата
- Дигитални и паметни (smart) наставни средства

27. Друго:

28. Друго:

29. 7. За следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците ги користам овие инструменти:
(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Протокол за анализа на интеракцијата
- Дневник/Журнал
- Интервју
- Набљудување
- Дијалог журнал
- Студија на случај
- Теренски белешки
- Ученичко досие
- Гледање и забележување
- Листа за проверка
- Фотографија
- Аудио снимање
- Видео снимање
- Фокусирање на гледањето
- Метод на преглед
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

30. Друго:

31. Друго:

32. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

33. 8. За следење и евалуација на интеракцијата помеѓу учениците ги користам овие инструменти:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Листа за проверка/Чеклиста
- Педагошка документација
- Дневник/Журнал
- Интервју
- Дневник
- е-Дневник
- Метод на преглед
- Набљудување
- Студија на случај
- Ученичко досие
- Фотографија
- Аудио снимање
- Видео снимање
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

34. Друго:

35. Друго:

36. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

37. 9. Кои инструменти ги користите за следење и евалуација на учеството и активноста на учениците во наставата

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Листа за проверка/Чеклиста
- Педагошка документација
- Дневник/Журнал
- Интервју
- Дневник
- е-Дневник
- Метод на преглед
- Набљудување
- Студија на случај
- Ученичко досие
- Фотографија
- Аудио снимање
- Видео снимање
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

38. Друго:

39. Друго:

40. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

41. 10. За проверка на квалитетот на реализацијата на курикулумот/наставната програма ги користам овие инструменти:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Протокол за следење на активноста во наставен час
- Протокол за набљудување на активноста во наставен час
- Чеклисти
- Наставни ливчиња
- Дневници на учениците
- Дијалог журнал
- Гледање и забележување
- Рефлексивниот дневник
- Интервју
- Анкетирање
- Дневник/Журнал
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

42. Друго:

43. Друго:

44. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

45. 11. За следење на евалуацијата на планирањето на наставата/курикулумот ги користам овие инструменти:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Пишан официјален документ
- Интервју
- Пополнет формулар
- Дневници на учениците
- Однесување соодветно на задоволството на учениците
- Начинот на реализирање на целите
- Степенот на усвоеност на содржините
- Постигнување на резултатите од учењето на учениците
- Квалитетот на комуникација помеѓу наставникот и учениците
- Квалитетот на интеракција помеѓу учениците
- Соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците
- Рефлексија на наставникот
- Фокусирање на гледањето
- Комуникација меѓу наставник и наставна содржина
- Комуникација меѓу ученик и наставна содржина
- Дијалог журнал
- Образовни медиуми (средства на наставникот) кои ги обезбедува или изработува наставникот
- Образовни медиуми (средства на ученикот) кои ги обезбедува или изработува ученикот
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

46. Друго:

47. Друго:

48. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

49. 12. За следење на евалуацијата на подготовката на наставата ги користам овие инструменти:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Начинот на заокружување на наставниот час
- Начинот на мотивација на учениците
- Степенот на мотивација на учениците
- Начинот на поддршка на учениците
- Степенот на поддршка на учениците
- Интеракциска комуникација помеѓу наставник и ученик
- Интеракциска комуникација помеѓу учениците
- Комуникација меѓу наставник и наставна содржина
- Комуникација меѓу ученик и наставна содржина
- Начинот на реализирање на целите
- Начинот на реализирање на содржината
- Степенот на постигнување на резултатите од учењето на учениците
- Начинот на користење на материјално-техничката подготовка
- Степенот на користење на материјално-техничката подготовка
- Пишан официјален документ
- Интервју
- Пополнет формулар
- Дневници на учениците/Pupil's diaries
- Анкетирање
- Набљудување
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

50. Друго:

51. Друго:

52. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

53. 13. За следење на евалуацијата на реализацијата на наставата ги користам овие инструменти:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Педагошка евиденција
- Педагошка документација
- е-Дневник
- Ученичко досие
- Рефлексивниот дневник
- Дневници на учениците
- Дневник/Журнал
- Студија на случај
- Видео снимање
- Аудио снимање
- Фотографии
- Наставни ливчиња
- Независни задачи/домашни задачи
- Комуникација со учениците
- Усно изразување
- Скалирање
- Чеклисти
- Метод на преглед
- Фокусирање на гледањето
- Гледање и забележување
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

54. Друго:

55. Друго:

56. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

57. 14. Квалитетот на реализација на додатната настава го осознавам и мерам преку:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Тестови на способност
- Изведување на практични работи/проекти
- Разни активности/културни, креативни, психо-моторични
- Студија на случај
- Разни квизови
- Рефлективниот дневник
- Дневници на учениците
- Работа во групи со научни сознанија
- Работа во групи со уметнички сознанија
- Работа во групи со изразувачка способност
- Работа во групи со спортски способности
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

58. Друго:

59. Друго:

60. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

61. 15. Квалитетот на реализација на дополнителната настава го осознавам и мерам преку:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Тестови на способност
- Изведување на практични работи/проекти
- Рефлексивниот дневник
- Дневници на учениците
- Разни активности/културни, креативни, психо-моторични
- Работа во групи со заостанување во наука
- Работа во групи со заостанување во уметност
- Работа во групи со заостанување во изразеност
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

62. Друго:

63. Друго:

64. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

65. 16. За евидентирање на рефлексивната на мојата работа ги применувам следниве инструменти:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Рефлективен дневник
- Интеракциска комуникација со учениците
- Теренски белешки
- Аудио снимање на наставниот час
- Видео снимање на наставниот час
- Фотографии
- Гледање и забележување
- Метод на преглед
- Фокусирање на гледањето
- Дневници на учениците
- Интервју
- Анкетирање
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

66. Друго:

1/13/22, 11:24 AM

Прашалник за наставна програма/курикулум

67. Друго:

68. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

This content is neither created nor endorsed by Google.

Google Forms

Прилог 5. Анкетен лист за Раководни лица

1/13/22, 11:41 AM

Прашалник за наставна програма/курукулум

Прашалник за наставна програма/курукулум

Почитувани,

Воспитно-образовната дејност која ја реализирате претставува предмет на многу истражувања кои имаат за цел нејзино иновирање и унапредување. Целта на ова истражување е да се обидеме заеднички да го откриеме и утврдиме она што е составен дел од вашата работа, а се однесува на инструментите за следење на реализацијата на курикулумот во образовните институции.

Ве молиме искрено и точно да одговорите на поставените прашања, се со цел да се изразува вашето искрено мислење, кое ќе води до појасен приказ на резултатите на истражувањето.

Анкетата е анонимна. Податоците ќе се користат исклучиво за истражувачки цели.

Однапред ви се благодарваме за соработката!

1. Град / Населено место

2. Училиште

3. Мојата функција во училиштето е:

Mark only one oval.

- Директор
 Заменик Директор

4. Пол

Mark only one oval.

- Машки
 Женски

5. Работно искуство како стручен службеник

Mark only one oval.

- До 4 години
- Од 5 до 10 години
- Од 11 до 20 години
- Преку 20 години

6. 1. За следење на планирањето на реализацијата на курикулумот/наставната програма од страна на наставниците користам:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Формулари и инструменти од Министерство/или групи државни органи
- Формулари и инструменти кои сам/сама ги наоѓам од други извори
- Формулари и инструменти кои сам/сама ги изработувам

7. Друго:

8. Друго:

9. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

10. 2. Кои од следниве елементи ги содржи планирањето на наставата :

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Цел
 Содржина/содржини

11.

Check all that apply.

	фронтална	групна	индивидуална	во парови	индивидуализирана	масовна
Форми на наставна работа	☐	☐	☐	☐	☐	☐

12.

Check all that apply.

	метода на работа со текст	метода на дијалог	метода на набљудување/обсервација	метода на монолог	лабораториска метода	метода на практични работи	метод илустрација/демонстрација
Методи на наставна работа	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐

13. *Check all that apply.*

- Време
- Образовни медиуми (средства на наставникот) кои ги обезбедува или изработува наставникот
- Образовни медиуми (средства на ученикот) кои ги обезбедува или изработува ученикот
- Активности на наставникот
- Активности на ученикот
- Начинот на оценување на наставникот
- Начинот на оценување на постигањата на учениците
- Рефлексија на наставникот
- Резултати од учењето на учениците

14. Друго:

15. Друго:

16. 3. Анализата на квалитетот на планирањето на наставата ја правам во инструмент/формулар кој ги содржи следниве елементи:
(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Комуникација меѓу наставник и ученик
- Комуникација меѓу ученик и ученик
- Комуникација меѓу наставник и наставна содржина
- Комуникација меѓу ученик и наставна содржина
- Начинот на реализирање на целите
- Степенот на усвоеност на содржините
- Постигнување на резултатите од учењето на учениците
- Квалитетот на комуникација помеѓу наставникот и учениците
- Квалитетот на интеракција помеѓу учениците
- Соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците
- Соработката на сите наставници меѓу себе
- Соработката на предметните наставници меѓу себе
- Соработката на секој наставник со Советот на родители
- Соработката на секој наставник со родителите

17. Друго:

18. Друго:

19. 4. Учениците своето мислење за квалитетот на планирање на наставата го даваат во вид на:
(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Пишан официјален документ
- Усно
- Пополнет формулар
- Дневници на учениците
- Однесување соодветно на задоволството на учениците
- Степенот на учество во активностите во наставата
- Степенот на учество во активностите вон наставата

20. Друго:

21. Друго:

22. Објаснете што содржи мислењето на учениците за квалитетот на планирањето на наставата

23. 5. Подготовката на наставниците и учениците за наставен час ги содржи следниве елементи:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Идентификација на целите на наставата
- Начинот на реализирање на целите
- Степенот на усвоеност на содржините
- Планирање на специфичните активности на наставата
- Форми на наставна работа
- Методи на наставна работа
- План за проценка на разбирањето на ученикот
- План за распределба на наставата во делот на ангажираност на учениците
- Подготовка за постигнување на резултатите од учењето на учениците
- План за распределба на наставата во делот на активно предавање на наставникот
- Креирање на реална временска рамка
- План за заокружување на наставниот час
- Степен на квалитет на интеракциската комуникација помеѓу наставникот и учениците
- Степен на квалитет на интеракциската комуникација помеѓу учениците
- Соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците
- Информации за содржината на наставата
- Насоки за читање и истражување за одредена лекција
- Информации за реализација на интеракциска настава
- Наставни средства на ученикот (книги, тетратки и др.)
- Мотивација и ангажирање за работата што следува
- Психолошка спремност преку поткренување на силата на умот
- Психолошка спремност преку вложување на одреден напор
- Поттикнување на учениците за постигнување на успех
- Начин на меѓусебна соработка помеѓу учениците
- Комуникација со родителите

24. Друго:

25. Друго:

26. 6. Материјално-техничката подготовка на наставниците и учениците за наставен час содржи:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Визуелни наставни средства
- Аудитивни наставни средства
- Аудио-визуелни наставни средства
- Текстуални наставни средства
- Мултимедијални наставни средства
- Технички помагала во наставата
- Дигитални и паметни (smart) наставни средства

27. Друго:

28. Друго:

29. 7. За следење и евалуација на интеракцијата помеѓу наставниците и учениците ги користам овие инструменти:
(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Протокол за анализа на интеракцијата
- Дневник/Журнал
- Интервју
- Набљудување
- Дијалог журнал
- Студија на случај
- Теренски белешки
- Ученичко досие
- Гледање и забележување
- Листа за проверка
- Фотографија
- Аудио снимање
- Видео снимање
- Фокусирање на гледањето
- Метод на преглед
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

30. Друго:

31. Друго:

32. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

33. 8. За следење и евалуација на интеракцијата помеѓу учениците ги користам овие инструменти:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Листа за проверка/Чеклиста
- Педагошка документација
- Дневник/Журнал
- Интервју
- Дневник
- е-Дневник
- Метод на преглед
- Набљудување
- Студија на случај
- Ученичко досие
- Фотографија
- Аудио снимање
- Видео снимање
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

34. Друго:

35. Друго:

36. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

37. 9. Кои инструменти ги користите за следење и евалуација на учеството и активноста на учениците во наставата

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Листа за проверка/Чеклиста
- Педагошка документација
- Дневник/Журнал
- Интервју
- Дневник
- е-Дневник
- Метод на преглед
- Набљудување
- Студија на случај
- Ученичко досие
- Фотографија
- Аудио снимање
- Видео снимање
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

38. Друго:

39. Друго:

40. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

41. 10. За проверка на квалитетот на реализацијата на курикулумот/наставната програма ги користам овие инструменти:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Протокол за следење на активноста во наставен час
- Протокол за набљудување на активноста во наставен час
- Чеклисти
- Наставни ливчиња
- Дневници на учениците
- Дијалог журнал
- Гледање и забележување
- Рефлексивниот дневник
- Интервју
- Анкетирање
- Дневник/Журнал
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

42. Друго:

43. Друго:

44. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

45. 11. За следење на евалуацијата на планирањето на наставата/курикулумот ги користам овие инструменти:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Пишан официјален документ
- Интервју
- Пополнет формулар
- Дневници на учениците
- Однесување соодветно на задоволството на учениците
- Начинот на реализирање на целите
- Степенот на усвоеност на содржините
- Постигнување на резултатите од учењето на учениците
- Квалитетот на комуникација помеѓу наставникот и учениците
- Квалитетот на интеракција помеѓу учениците
- Соодветноста на постапките и инструментите за проверка на постигањата на учениците
- Рефлексија на наставникот
- Фокусирање на гледањето
- Комуникација меѓу наставник и наставна содржина
- Комуникација меѓу ученик и наставна содржина
- Дијалог журнал
- Образовни медиуми (средства на наставникот) кои ги обезбедува или изработува наставникот
- Образовни медиуми (средства на ученикот) кои ги обезбедува или изработува ученикот
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

46. Друго:

47. Друго:

48. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

49. 12. За следење на евалуацијата на подготовката на наставата ги користам овие инструменти:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Начинот на заокружување на наставниот час
- Начинот на мотивација на учениците
- Степенот на мотивација на учениците
- Начинот на поддршка на учениците
- Степенот на поддршка на учениците
- Интеракциска комуникација помеѓу наставник и ученик
- Интеракциска комуникација помеѓу учениците
- Комуникација меѓу наставник и наставна содржина
- Комуникација меѓу ученик и наставна содржина
- Начинот на реализирање на целите
- Начинот на реализирање на содржината
- Степенот на постигнување на резултатите од учењето на учениците
- Начинот на користење на материјално-техничката подготовка
- Степенот на користење на материјално-техничката подготовка
- Пишан официјален документ
- Интервју
- Пополнет формулар
- Дневници на учениците/Pupil's diaries
- Анкетирање
- Набљудување
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

50. Друго:

51. Друго:

52. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

53. 13. За следење на евалуацијата на реализацијата на наставата ги користам овие инструменти:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Педагошка евиденција
- Педагошка документација
- е-Дневник
- Ученичко досие
- Рефлексивниот дневник
- Дневници на учениците
- Дневник/Журнал
- Студија на случај
- Видео снимање
- Аудио снимање
- Фотографии
- Наставни ливчиња
- Независни задачи/домашни задачи
- Комуникација со учениците
- Усно изразување
- Скалирање
- Чеклисти
- Метод на преглед
- Фокусирање на гледањето
- Гледање и забележување
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

54. Друго:

55. Друго:

56. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

57. 14. Квалитетот на реализација на додатната настава го осознавам и мерам преку:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Тестови на способност
- Изведување на практични работи/проекти
- Разни активности/културни, креативни, психо-моторични
- Студија на случај
- Разни квизови
- Рефлексивниот дневник
- Дневници на учениците
- Работа во групи со научни сознанија
- Работа во групи со уметнички сознанија
- Работа во групи со изразувачка способност
- Работа во групи со спортски способности
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

58. Друго:

59. Друго:

60. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

61. 15. Квалитетот на реализација на дополнителната настава го осознавам и мерам преку:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Тестови на способност
- Изведување на практични работи/проекти
- Рефлективниот дневник
- Дневници на учениците
- Разни активности/културни, креативни, психо-моторични
- Работа во групи со заостанување во наука
- Работа во групи со заостанување во уметност
- Работа во групи со заостанување во изразеност
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

62. Друго:

63. Друго:

64. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

65. 16. За евидентирање на рефлексивната на мојата работа ги применувам следниве инструменти:

(може да одберете повеќе одговори и/или да дополните)

Check all that apply.

- Рефлективен дневник
- Интеракциска комуникација со учениците
- Теренски белешки
- Аудио снимање на наставниот час
- Видео снимање на наставниот час
- Фотографии
- Гледање и забележување
- Метод на преглед
- Фокусирање на гледањето
- Дневници на учениците
- Интервју
- Анкетирање
- Не применувам ниту еден инструмент од наведените
- Не применувам ниту еден инструмент

66. Друго:

67. Друго:

68. Објаснете ја примената на инструментот кој најчесто го користите

This content is neither created nor endorsed by Google.

Google Forms